JAKAB ROZÁLIA

„NÁLUNK A HARANGSZÓ ELSZÁLL A HATÁRIG"

Népélet és néphagyomány
Farkaslakán

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A borítót
UNIPAN HELGA
tervezte

A kötet képanyagát
JAKAB ZSIGMOND és JAKAB ROZÁLIA
munkáiból, a hozzájuk készített
vázlatokból, valamint Jakab Zsigmond
„Velemjáró füzetei"-nek rajzaiból
válogattuk

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Jakab Rozália

Nálunk a harangszó elszáll a határig

Népélet és néphagyomány Farkaslakán

Tamási Áron Alapítvány • 1998

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Megjelent a Polis Könyvkiadó gondozásában
Szerkesztette: Dávid Gyula
Műszaki szerkesztő: Géczi János
Szedte és tördelte a COMPREX Kft. Kolozsvár
Kiadói ívek száma:
Nyomdai ívek száma:

ISBN 973 9267 34 2

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Elöljáró szó az olvasóhoz

Két esztendeje annak, hogy Tamási Áron végakaratához híven az író özvegye az általa létrehozott Tamási Áron Alapítvány útján pályázatot írt ki Farkaslaka monográfiájának elkészítésére. Az eredményhirdetésre 1996. május 26-án, Tamási Áron halálának 30. évfordulója ünnepségein került sor. A beérkezett dolgozatok között volt egy, amely ugyan nem illeszkedett a *történeti* bemutatás elvárásaihoz, de a felkért szaklektorok „izgalmasnak" érezték. „A mondottak érdekesek, elevenek, a megítélés tárgyilagosságra törekvő"; „A szerző benne él a farkaslaki tájban, ismeri az embereket, sokat tud róluk"; „Sok benne az értékes adat és megfigyelés" — ilyen vélemények fogalmazódtak meg róla.

A dolgozatnak volt még egy sajátossága: aki beküldte, csak a jeligét írta rá: „Péterfalvi dombok alatt", s a zárt borítékban sem adta meg a nevét, csak egy farkaslaki házszámot. Így sikerült aztán rátalálni.

Nem más, mint ennek a könyvnek a szerzője.

Jakab Zsigmondné, Rózsika tanító néni, ahogy a faluban mindenki ismeri, nem Farkaslakán született, hanem lent, a Nyikómente legutolsó falujában: Rugonfalván. A székelyudvarhelyi tanítónőképző elvégzése után került Tamási Áron falujába — egy életre.

Férje, a nemrég elhunyt állatorvos, Jakab Zsigmond volt idevalósi egészen. Itt született, családja nemzedékekre visszamenően Farkaslakán élt, ő maga pedig, Tamási Áronhoz hasonlóan, falusi gyermekként indult el a tudás forrásai felé, s lett belőle a székelyudvarhelyi Római Katolikus Gimnázium elvégzése után állatorvosnövendék s egyetemi évei alatt a Györffy István Népi Kollégium tagja, a népi írók és a nép évezredes szellemi és művészeti értékeinek rajongója. Végzett állatorvosként visszakerült szülőfalujába, s hivatása mellett szenvedélyesen érdeklődött a népélet és a népi kultúra értékei iránt.

Férj és feleség neve nem most bukkan elő az ismeretlenségből. Ők ketten a népi kultúrának nem csak rajongói, hanem alkotói is voltak: Jakab Zsigmond fa- és csontfaragványait, Jakab Rózsika szőtteseit évtizedek óta ismeri a naiv művészettel foglalkozó szakma és a népéletet megelevenítő művészi lakásberendezési tárgyak rajongója. Faragványaikat, illetve szőtteseiket Banner Zoltán ismertette a *Csillagfaragók* (1971), majd *Az erdélyi magyar naivok művészete* című könyvében (1995), s munkáikat annyira széthordták, hogy mára igen sokról már csak fényképfelvétel vagy a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

jegyzetfüzetekben megörökített vázlat maradt fönn. Csak ízelítőül helyeztünk el belőlük egynéhányat ennek a könyvnek a képanyagaként.

Íme, ez a kerete annak a kötődésnek, amely kettőjük életét döntő módon meghatározta, s amelynek egyik megtestesülése ez a könyv.

Jakab Zsigmondné, Mészáros Rózsika a protestáns Alsó-Nyikómentéről jött ide Farkaslakára. A távolság a két falu között alig húsz kilométer, ő mégis — Farkaslakára honosodva — egy másfajta élet formálta szemmel nézte (s nézi még a mai nap is) annak a falunak az életét, amely Tamási Áront adta a világnak, s amelyet Tamási Áron oly időt álló vonásokkal örökített meg. A helybelieknél (persze az írót nem számítva) nyitottabb volt arra, ami ennek a falunak az életében, szokásaiban sajátos, s ezt igyekezett egy életen át készítgetett feljegyzéseiben megörökíteni.

Mert ez a könyv igazából negyven éve készül. Készül a „kívülálló" érzékenyebb szemével s a „bennszületett" otthonosságával. Mert Jakab Rózsika és férje ebben is egymás életének társai voltak, s abból, ami most ennek a könyvnek a révén közkinccsé válik, nagyon sok minden Jakab Zsigmond diákkora óta vezetett „velemjáró füzetei"-ben került megörökítésre, megannyi rajzzal, vázlattal együtt.

Mindketten tudatában voltak annak, hogy amit megélnek, aminek tanúi-részesei, az a népéletnek mind-mind sajátos értéke: a személy- és határnevek éppúgy, mint a falu múltjára vonatkozó helyi mondák, a föld verejtékes-vergődéses megművelése mellé felvett mesterségek eszközei, a mindennapi életet szabályozó megannyi szokás, a születéstől a halálig.

Ennek a könyvnek az anyaga azért olyan szerteágazó, mert végeredményben a teljes élet benne van.

Aki megfigyeléseit, tapasztalatait leírta, nem nyelvész, nem történész, nem folklorista vagy néprajzos. De az általa leírtak nyomán bízvást elindulhatnak a nyelvészek, a történészek, a folkloristák, a néprajzosok, mert már nem fognak ismeretlen tájon jámi.

Aki ezt a könyvet a kezében tartja, nem a Tamási Áron végrendeletében említett monográfiát kapja. De olyan belső értékeket hordozó könyvet, amelynek ismeretében könnyebb lesz megírni a falu monográfiáját.

Ez az, amiért a Tamási Áron Alapítvány Kuratóriuma magára vállalta megjelentetését: az azzal járó munkát és költséget.

Bízunk benne, hogy sem maga az író, sem Ágota asszony nem róna meg érte.

És bizonyára az olvasó sem, akinek ismét alkalma lesz betekinteni Farkaslaka népéletébe és néphagyományainak színes kaleidoszkópjába.

Budapest–Kolozsvár, 1997. november 5.

A Tamási Áron Alapítvány

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Bevezető

Szeretettel ajánlom ezt a könyvet
gyermekeimnek, unokáimnak
és farkaslaki falusfeleimnek

Farkaslakáról írni, hagyományait, múltját kutatni nagy merészség, de szívbéli kötelesség is számomra. Hálás vagyok a sorsnak, hogy ebben a faluban élhettem, és hogy ismerhettem nagy szülöttét, Tamási Áront. Hálás lehet ezért a falu is, amelyből vétetett, s amelyet ő emelt az örök, a csodálatos falu rangjára. Bizonyos, hogy fáklya volt ő előttünk, aki hordozta a székelyek örökségét: a helytállást és a virrasztást. Az is lehet, hogy úgy igaz, ahogyan maga írta: „Valami jóféle szellem kiválasztott engem, hogy szóljon általam."

Nem itt születtem Farkaslakán, de drága emlékű élettársammal — akihez 1954-ben eszmetársnak is segődtem — együtt éltük át ebben a faluban az 1945 utáni időszak szépségeit és viharait. Ez a negyven év most is nyitott könyvként tárul elém az ő „velemjáró füzetei"-ből, amelyeket még 1940 óta vezetett. Ezek a füzetek tele vannak az itteni emberekről vagy az itteni tájról készült rajzokkal, s a farkaslaki nép gondjaival, gondolataival, emlékeivel, sziporkázó mókáival. Ő ebben a faluban született, itt élt és dolgozott, s nem tudott elszakadni tőle soha, mert ivott abból a csodálatos kehelyből, amelyből Tamási Áron, s amelyben a földi élet levének csodálatos kivonata van. Népi kollégista egyetemistaként is erőt gyűjteni a paraszti elődökhöz járt vissza, az ő életüket vallatta, s később közöttük élve a nehéz idők nyomorúságában segített, ahol tudott és ahol kellett. Sokat jártunk együtt Farkaslaka titokzatos erdeiben, vadvirágos mezőin, a péterfalvi lankákon, vadak ösvényein, de a népélet csodálatos berkeiben is. Hallgattuk, vallattuk a mesélő öregeket, a daloló fiatalokat, az öreg pásztorok, a szénégetők visszaemlékezéseit.

Hadd idézzek az Ő, a Jakab Zsiga jegyzeteiből: „Azt szerettem volna leírni, milyen érdekes dolgok vannak még a falu tudatában, szokásaiban, az erkölcs és az élet minden szakaszához fűződő felfogásaiban. Sokat tudnak az öregek, sokat azok a fiatalok, akik meghallgatták őket. A székely falvakban régóta kialakult szigorú szabályok irányították az életet. Ezek a szabályok, szokások, melyek a sanyarú életkörülmények között alakultak ki, megállták helyüket évszázadokon át[...] Az emberek cselekedeteit a tudatuk határozza meg. Minden szavadban, minden gondolatodban, cselekedetedben az le-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

gyen az irányadó, hogy az egyszerű népnek használsz-e véle. Ha ezt tartod szem előtt, sohasem csapod be sem a népedet, sem magadat."

Most megpróbálom összegezni azt, amit férjemmel együtt a népéletből tanultunk, amit az emlékező öregektől hallottunk, a falu lakóival átéltünk, amit több évtizedes iskolai munkám mellett begyűjtöttem, s ezzel egy kis lángocskát tennék hozzá a néha kihunyófélben lévő nagy máglyához, mely ittlétünk örök bizonyítéka.

Csoóri Sándor gondolatai indítanak el ebben a munkában: „Az igazi hagyomány sohasem a múlt visszaállítására törekszik, hanem arra, hogy eleibe álljon annak a pusztulásnak, amit az idő, a feledékenység, a dolgok természetes halála elhoz közénk."

Az élet egyik tételes törvénye, hogy a múltat nem lehet eldobni magunktól, mert az eleven forrása a jelennek és a jövőnek.

Jó érzés az, hogy azon a helyen búvárkodom, ahová őseink sok száz évvel ezelőtt letelepedtek, az ő nyomukon járok, az ő munkájukat, életüket, szokásaikat figyelem. Isten segítségével úgy szeretnék írni, hogy gyermekeink, unokáink látó szemmel olvassák. Legyen olyan, amit itt papírra vetek, mint az a sok-sok avar, amely a százados erdők talaján televénnyé válik, s amelyből nagyon sok virág, gyümölcs fakad.

Tamási Áront idézve: „Mienk a fény, mit lelkünkbe fogadunk, s a föld, amelyen élünk és meghalunk."

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Visszatekintés a múltba

Farkaslaka eredetéről

Farkaslaka a Varsági-fennsík ölén, a Nagy-Küküllő felső folyása völgyének jobb oldalán, a Fehér-Nyikó partján helyezkedik el. Ma a romániai Hargita megyéhez, valamikor Udvarhelyszékhez tartozott. A 13A jelzésű út köti össze északkeleti irányban Székelyudvarhellyel, illetve Korondon keresztül Szovátával. Szomszédos falvai Székelyszentlélek, Kecsetkisfalud, Székelypálfalva, Firtosváralja és Szencsedtanya. A falu fölé a keleti irányban fekvő Őrhegynek a folytatásaképpen a Gordon hegye emelkedik meredeken. A Hargita hegység vulkanikus fennsíkjának szélén helyezkedvén el, felszíne változatos, dombos, a tengerszint feletti magassága 510 m-től 953 m magasságig változik.

Eredetét sokféle szájhagyomány őrzi. Ezek szerint az őslakosság nem a Nyikó mellett, hanem a Gordon oldalában lakott egy Péterfalva nevű településen. Farkaslaka eredetét így mondta el 1945-ben, 80 évesen, id. Jakab Gáspár: Ő is az öregektől hallotta, hogy régen Gordon alatt, a péterfalvi dombon, a Csíki mónában s Dénes földjén valamikor csak egy-egy család élt. A legtöbben Gordon alatt laktak, Péterfalván. A házak a Gordon lábánál, Kicsi-kapu vállúja tájékán lehettek. Még ma is látható ott Nagy Ferenc likja. Dénes földjén laktak a Dénesek, Csíki mónában egy Csíki Máté nevű molnár. Itt lent a Nyikó mellett még csak egy vízimalom volt, valahol a Barta (Pisa) Péter vagy az Albert (Mónár) József gátjánál. Ide jött le egyszer lóháton, egy zsák gabonát hozva, őrletni a péterfalvi ember. Az udvaron enni adott a lovának, s míg a gabonája megőrlődött, addig behúzódott a malomba. Ezalatt a lovát megették a farkasok. Ez után az eset után húzódott le Péterfalváról a Nyikó völgyébe néhány nagyobb család, s nevezték az új települést Farkaslakának.

Ezt az eredetmondát dolgozza fel Tamási Áron is a *Bölcső és bagoly* című könyvében színesen, kedvesen, az ő csodálatos, sziporkázó szép nyelvezetén. A történetet ott folytatom, tőle idézve, ahol id. Jakab Gáspár abbahagyta: „Amikor otthon elmondta, hogy a farkasok miként ették meg két lovát, furcsa módon nem az történt, amit gondolt volna az ember. Vagyis nem az ijedtség szállta meg a népet, hanem az indulat, s nem a félelem verte le őket, hanem a küzdelem lobbantotta fel bennük a lángot. Mindnyájan, még az asszonyok egy része is fejszét ragadott s kézbelit, és egy akarattal mondták, hogy

[Erdélyi Magyar Adatbank]

elhozzák a lisztet. Fejszékkel és sarlókkal el is indultak, még egy dugott tatár kard is előkerült valahonnan. Farkast nem láttak sehol, sem martalócot, pedig ez egyszer láthattak volna. S így közös erővel elhozták hátukon a lisztet, amiből olyan kenyeret sütöttek az asszonyok, amilyen jót nem ettek régen.

S mikor ettek a kenyérből, akkor nagy fordulat történt. Mert attól kezdve közös erővel vitték a völgybe a gabonát, s úgy hozták haza a lisztet. A hegy és a völgy között megindult a forgalom. Csodát tett tehát a kenyér, mert legyőzte a farkasokat a martalócokkal együtt, s győzött a völgy is a hegy fölött, mert a völgynek volt egy szelíd és szőke folyócskája, mely el tudott hajtani egy malmot.

S már arra gondoltak, hogy lakni is jobb és alkalmasabb a völgyben. A fiatalok különösen völgypártiak voltak: a legények azért, mert a folyó mellett jobbnak mutatkoztak a földek s általában kedvezőbbnek a gazdálkodás, a leányok pedig veteményes- és virágoskertek után vágyakoztak. Meg is törték hamarosan a régi szokást és a hegyi rendet, mert az egyik mátkapár úgy határozott magában, hogy házat a völgyben építenek maguknak, s majd az esküvő után oda is szállanak. A ház elkészült, s a két fecske odaszállt. Aztán kezdtek gyarapodni a házak s szaporodni az emberek a völgyben, melynek hatalmas fűzfái és fekete bogyós égerfái alatt s málnás-szedres bozótjai között csak farkasok tanyáztak.

Hát valahogy így keletkezett Farkaslaka."

Ezt tartja a szájhagyomány és a belőle merítő írói képzelet. A névtudomány szerint azonban az 1566-tól adatolható településnév a *Farkas* személynévnek és a *lak* főnévnek az összetétele. Tehát egy Farkas nevű birtokos lakóhelyével kapcsolatos.

Péterfalvával szemben, a túlsó hegy oldalában fekszik egyébként Székelypálfalva. Feltehető, hogy — mint akkoriban szokás volt — e páros szentekről kapták ezek a falvak elnevezésüket. A helynevek is sokat bizonyítanak: Péterfalvi domb, Kicsi-kapu vállúja, Nagy-kapu alja. „Nyilvánvaló — fűzi tovább a múltidézést Tamási Áron —, hogy ahol van egy kicsi kapu, ott egy kicsi élet is van mögötte; hogy dúlásos időkben jobb a kicsi kapu a nagynál, hiszen azon rossz szándékkal béjutni mégis bajosabb." A fenti helynevek falukapuk, a falukerítésen nyíló ki- és bejáróhelyek megnevezései lehettek. A falukerítés különben nem a falut, hanem a falu menti szántóföldeket védte: megakadályozta a falu belterületén szabadon csatangoló jószág kijárását, mert szűk volt a szántóhatár, a faluközösségnek pedig óvnia kellett az esetleges vagy szándékos kártételtől a falusfeleket. A másik errefelé használatos elnevezés a *tanorok* is, ami falu- vagy határkerítést jelent. Határneveink közt számos tanorok nevet találunk ma is, főleg irtvány eredetű településc-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ken gyakori név ez. Tüskés élősövény is alkothatta, de lehetett fonott sövény, ahogy ma a tanyai települések körül több helyen is látható.

Határjáró útjaink alkalmával férjemmel sokszor bandukoltunk át a Gordon gerincén, s a túlsó oldalon áhítatos csendben szemléltük a régi dűlőket, amelyek félkörívben, lépcsőzetesen követik a hegy hajlatát. Mezsgyéiket gyöngyház színű fű borítja; a természet teleültette őket haragoszöld borókabokrok vagy ahogy nálunk mondják: bossfenyők sokaságával. A dűlők bütüinél kövek mohosodnak kupacokba összegyűjtve, s a falusi ember tudja, hogy ezeket valamikori szántóföldekről szedhették fel a régi szántóvetők.

Az egyház

Az egyházközség története a régi időkben, a kereszténység felvétele után, összekapcsolódott a falu történetével. Farkaslaka eleinte együvé tartozott Szentlélekkel, amelynek a filiája volt. A legelső adat a pápai dézsmák

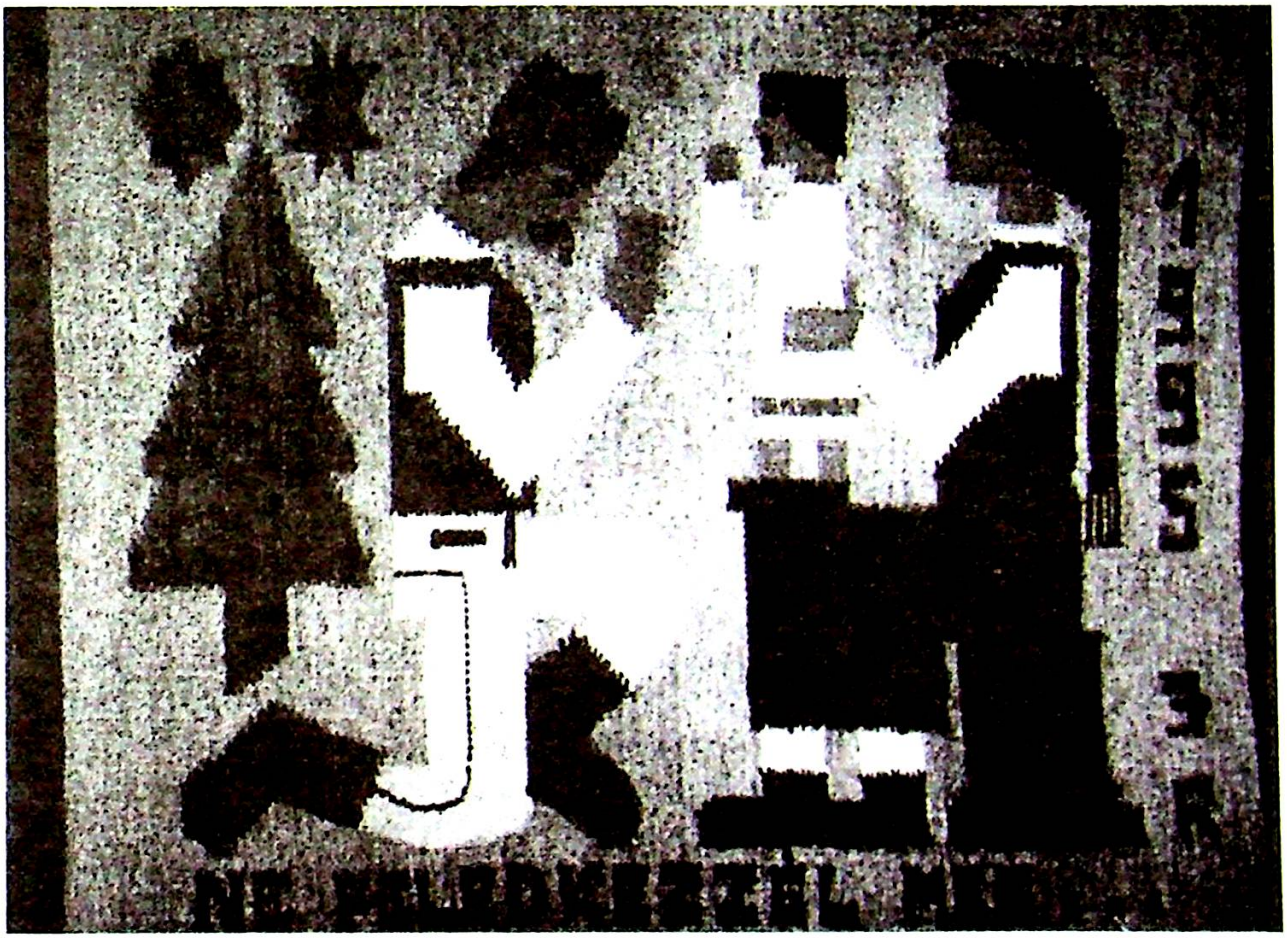

[Erdélyi Magyar Adatbank]

regestrumában található 1332-ből, amikor is a pápai biztosok Szentlélekre vonatkozó feljegyzése szerint Jakab szentléleki plébános 3 régi banálist fizetett dézsma gyanánt. Ennek az adatnak az alapján a plébánia alapítása a XIII–XIV. század tájára tehető, arra az időre, amikor az erdélyi püspök a tatárdúlás után sok új templomot emeltetett az elpusztultak helyébe.

A hagyomány szerint a plébániához tartozó négy falu: Szentlélek, Malomfalva, Bogárfalva és Farkaslaka közösen készült a templomot felépíteni, de vita volt a helyét illetően. Pünkösd szombatján a vitát azzal zárták le, hogy a Szentlélek és Farkaslaka közötti Cseretetőre építik fel a templomot. Azon az éjszakán azonban a mostani templom helyére szép friss hó esett, amit a nép csodajelnek vett, s így épült fel a szentléleki templom arra a helyre, ahol ma is áll. S mivel a csoda pünkösd napjára virradó éjszaka történt, a templomot a Szentlélek Isten tiszteletére emelték, s a falut is így nevezték el.

Farkaslaka népe is sokáig a szentléleki templomba járt, ami a régi írások szerint nem került kicsibe, mert a templom fenntartására a falu akkora erdőt adott Szentléleknek (a Tilalmast), amelyből egy bazilikát is fel lehetett volna építeni.

A farkaslaki egyházközség a Domus Historia szerint 1762-ben vált el Szentlélektől, s lett önállóvá. Először egy templomocskát építettek a falu alsó felében, amely inkább kápolna volt, egyszerű fakerítéssel. Az 1567-es portaösszeíráskor Farkaslakán még csupán 36 kaput számláltak meg, s 1762-ben is csak 59 volt a családok száma. Az önállósodáshoz azonban 60 családra volt szükség, ezért — a hagyomány szerint — hatvanadiknak egy cigány családot írtak be. A kis templomot 1783-ban szentelték fel Nepomuki Szent János tiszteletére, és majdnem száz évig, 1881-ig állott. Mivel a falu lakosságának szaporodása következtében kezdett szűknek bizonyulni, 1845-ben hozzáfogtak egy új templom építéséhez. A hagyomány szól arról is, hogy az építéshez a segítséget a farkaslaki születésű Fancsali Márton járta ki, aki akkoriban V. Ferdinánd király udvari papja volt Bécsben. Az adomány egy új, kéttornyú templomra szólt, s ezt hivatalos irat is megerősíti: a téglási levéltárban található egy dokumentum, amelyben fel vannak sorolva azok a templomok (illetve községek), amelyeknek építésére a bécsi udvar segítséget nyújtott, s ezek sorában a téglási (ma is kéttornyú) templom mellett a farkaslaki is szerepel. Hogy Fancsali Márton miképpen fogadta a tényt, hogy az általa szerzett pénzből nem két-, hanem csak egytornyú templom épült, arról sokat beszélnek az öregek. Ő maga a templom közelében nyugszik, sírját és sírkövét nemrég újította fel a hálás egyház.

A templomhoz természetesen papilak is kellett; ez kezdetben a Pap utcában volt, innen az utca ma is élő elnevezése. Állítólag az István Mártonné zsindelyes háza épült ezzel a céllal (csűre még a század elején is zsúpfödelet

[Erdélyi Magyar Adatbank]

viselt; az öregek emlékeznek rá, amikor lebontották és újjáépítve zsúpszalma helyett cseréppel födték be). Ezt a telket aztán az egyház elcserélte azzal, amelyen a mai plébániaépület áll, s a cserébe 45 magyar forintot pótolt. A mai plébánia 1888-ban épült.

Az egyházközség önállósulásától kezdve Farkaslakán a következő papok voltak: Szabó József (1762–1765), Olti István (1766–1782), Rimonyi József (1782–1789), Sebestyén János (1789–1790), Daróczi Mátyás (1790–1798), Tóth Ferenc (1798–1806), Boros Imre (1806–1816), Daróczi József (1816–1844), Bakó János (1844–1853), Rósa György (1853–1855), Ádám Mátyás (1855–1856), Kapcza János (1856–1871), Fark Márton (1871–1886), Bodó Ignác (1886–1887), Bajna Ferenc (1887–1907), Kiss János (1907–1921), Pap Tamás (1921–1925), Mihály Domokos (1926–1942), Kovács Antal (1942–1957), Birton István (1957–1970), Szabó Bálint (1970–1975), Pálffy József (1975–1987). Jelenleg 1987 óta Szecsete László Farkaslaka plébánosa.

A Farkaslakán születettek közül többen választották a papi pályát. Ezek közül Jakab Jánosnak nagy érdemei voltak az első templom építésénél, Bálintfi Gergely a harang és a miseruhák megvételéhez nyújtott segítséget. Fancsali Márton érdemeiről az új templom építése körül már szóltam; idevaló születésű volt Tamási Áron nagyprépost (1855–1922), az író tanulásának támogatója, gyámolítója, itt született Jakab Lajos (1844–1911), Hadnagy Mihály (1865–1941), Albert István (1870–1922), Albert Zsigmond (1871–1928), Albert Cassian ferencrendi szerzetes (1883–1957) és Jakab Mihály Lajos (akit 1927-ben szenteltek pappá).

Az utóbbi évtizedekben Farkaslaka öt papot adott az egyháznak. Közülük Jakab Gábor a kolozsvár-kerekdombi expozitúra vezetője, a Vasárnap c. egyházi lap főszerkesztője, Kovács Gábor Kovásznán esperes, Orbán Menyhért Gyimesközéplokon, Jakab Kálmán Ozsdolán, Bakó Antal Baróton plébános.

Az iskola

Iskolai oktatásra vonatkozó első farkaslaki adatunk 1785-ből való, amikor a canonica visitatio alkalmával felvett jegyzőkönyvbe a következőket jegyezték be: „Adventtől tavaszig, mig a juhok bent rekedtek, a gyermekek járnak iskolába." A gyermekek számáról és a tanítás helyéről ekkor nem jegyeznek fel semmit. Feltehető, hogy valamelyik falusi házban tanították őket, bár van olyan feljegyzés is, amely szerint a község által épített kántori lak három

[Erdélyi Magyar Adatbank]

szobájából egy a harangozóé volt, amelyet egyszersmind iskolának is használtak.

1873-ban Farkaslaka katolikus egyházközsége a rovatal címén begyűlt pénzből és gyűjtésből 11 öl hosszú iskolaházat épített. Az egykorú feljegyzés szerint ebben a segédtanítónak egy kisebb és egy nagyobb lakószobája van; ő köteles ellátni a harangozói tisztséget is. Az épület része még két tanterem, amelyeknek hossza 2 bécsi öl, szélessége 3 bécsi öl és 2 láb. Ebben a ma is álló épületben ismerkedett meg Tamási Áron is a betűvetés tudományával. Ez volt a római katolikus egyházi iskola egészen 1934-ig.

1934-ben az akkori román hatóságok betiltották a felekezeti iskolát, az épületet pedig lezárták, mivel az „megrongálódott és egészségtelen állapotú" volt. Ekkor indult meg a faluban az „iskolaháború": a falubeliek egy része ugyanis ragaszkodott az egyházi iskolához, más része viszont, az akkori bíróval, Nagy Domokossal az élen az állami iskola mellett kardoskodott. Végül is az utóbbiak győztek, s nagy anyagi megterheléssel, közmunkával felépítették a mostani emeletes (akkor 7 tantermes) iskolát, amelyet 1939 őszén adtak át rendeltetésének. Ebben az irodák mellett tanítói lakás is volt. Amíg az új iskola el nem készült, a tanítás a községi kocsma azóta lebontott épületében (a mostani kultúrotthonnal szemben), két tanteremben, két tanerővel folyt, románul, odahelyezett román tanerőkkel.

1972-ben új kisiskola épült, amelyben helyet kaptak az óvodák és egy tornaterem is.

A név szerint első ismert tanító Gál Mihály volt, aki 1785-től tanított Farkaslakán. Majd Katona János és Barabás Lőrinc következett. 1859-től két tanerős lett az iskola, Barabás Lőrinc mellé akkor került Kovács Ágoston, majd Mihály Ignác, Simonfi Antal, Petres Viktor. Ekkor még csak I–IV. osztály volt, összesen 111 tanulóval. 1890-től már V. osztályról is vannak adatok: ekkor Pál Gyula, majd 1898-tól Petres Gyula és felesége, Dézsi Margit tanítanak. A Petres házaspárt a felekezeti iskola megszüntetése idején fegyelmi úton mozdították el a faluból, ettől kezdve Barabás Pál, Zsók Ambrus, Mihály János és Gergely, valamint Lakatos Simon, illetve a felekezeti iskolában Lakatos Simon, Nagy Istvánné Goldmann Adél tanított.

Ideiktatnám még azoknak a tanítóknak és tanároknak a nevét, akik 1940-től hosszabb időn át tanítottak Farkaslakán: Lakatos Simó, Nagy Adélka, Baczó Zoltán, Simó János, Simó Mária, Kocs Ferenc, Jakab Erzsébet, Kovács Pál, Simon Sándor és Ida, Lakatos Irén, Tóth Rozália, Szász Eszter, Szabó Mózes, Lőrinc Erzsébet, Tankó Albert, Sándor Mária, Finkér Magda, Fenyőkúti Erzsébet, Tar Sándor, Tar Zsuzsanna, Nagy Jenő és Júlia, Jakab Rozália, Finta Teréz, Vas Jenő, Tankó Erzsébet, Gellért Gizella, Gergely Imre és Ilona, Pál Árpád és Júlia, Gergely Anna, Roth Zsuzsanna, Fenyédi Irma, Fancsali István és Jolán, Jakab Ferenc és Edit, Nagy Dénes és Regina, Győr

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Rózsika, Ülkei János, Lukácsfi Kristóf és Erzsébet, Nagy Piroska, Tímár Sára, Szőcs Márta, Deák Ibolya, Hadnagy Jolán, Fancsali Piroska, Jakab Márta, Harmat Zita, Lukács István, Mester Zsuzsa, Tamás Zoltán és Ildikó, Blága Sándor és Anna.

Az 1940-es években Farkaslakáról egyetemen tanultak: Hadnagy Lajos, Nagy Gábor, Jakab Zsigmond. Később: Pakot Elek, Elekes Kálmán, Jakab Árpád, Sipos Lajos, Fancsali Gábor, Pakot Mária, Sztojka Erzsébet, Demény Sándor és Ágoston, Pakot Ica, Kovács Teréz, Hadnagy Ferenc, Demény Gábor, Jakab Tünde, Sipos Sándor, Jakab Ágnes, Simon Mária, Simon Erzsébet, Tamás Zoltán és Károly, Miklós József, Márton Lajos, Márton Géza, Magyari Ernő, Jakab András, Nagy Zoltán, Jakab Csaba.

Középiskolát, tanítóképzőt örvendetesen sokan végeztek, szaklíceumot és estiben líceumot érettségivel számtalan sokan.

A lakosság

Farkaslakát székely-magyarok létesítették és a mai napig azok lakják. Van köztük szőke, szelídnek tűnő kék szemmel, de éles sasszemű is, van barna, ragyogó vagy szúrós fekete szemű, s akad vörös is. A férfiak általában szíjas, egyenes tartású, cserzett arcú szálfa-emberek, noha van közöttük alacsony termetű is, és olyan, akit a nehéz erdei munka vagy a káros szenvedély időnap előtt meggörbített, hogy csüg-bog ember lett belőle. Az asszonyok közül többnek az arcán és a szemében ott bujkál valami keleti vonás. Beszédük szép tiszta magyar beszéd, kissé é-ző nyelvjárással.

Erről a nyelvjárásról Murádin László a következőket írja: „A farkaslaki tájszólás a székely, ezen belül a székelyudvarhelyi nyelvjárás része. Csak néhány hangjelenséget említve, jellemző rá a kétféle, az *e* és *ë* hang megléte: kërëszt, szërëda, de kelet, szereti. A nyíltabb e hangváltozat szórványosan a köznyelvi e hangnál nyíltabb, e változatban realizálódik. A Székelykeresztúr környéki falvak tájszólásától eltérően, itt nem teljes (mönyön, högyön), hanem csak hangsúlytalan helyzetben jelentkező, gyenge fokú ö-zés hallható: gyermök, embör, de ha az első, a hangsúlyos szótagban *ë* van, az ezt követő *ë* nem válik *ö*-vé (mënyën, kërëszt, lëgyën). Ami a hangszínárnyalatokat illeti, a középső nyelvállású hosszú magánhangzók (*é, ó, ő*) záródó kettőshangzóként (*éi, óu, őü*) realizálódnak (méirög, disznóu, sürüllőü). Többnyire lekopik a szóvégi *-l* (reggè), a *-va, -ve* határozói igenév alakja pedig *-val, -vel* (járval, sütvel)."

Életformájuk a paraszti életforma. Életükben azonban helye volt és helye

[Erdélyi Magyar Adatbank]

van az erdei munkának, a szénégetésnek, fuvarozásnak, pásztorkodásnak is, miközben a család otthon maradt tagjai művelik a földet. A földművelők közül kerültek ki a falubeli mesteremberek: a legtöbb kézműves munkát a háziipar keretében maga a gazda és asszonya igyekezett elvégezni.

Ennek a paraszti rétegnek a leszármazottaiból remélték a negyvenes években országosan a magyarság új vezető rétegének kialakulását a népi írók. „Szellemi, erkölcsi, társadalmi értékeinket — olvasom Muharay Elemérnél — leginkább a nép tartotta meg. Ősi, emberi élményeinket megőrizte számunkra annyira, hogy népi rétegünk a mai napig el tudta hozni az ősi múlt forma- és színvilágát is, és kiteljesítésre alkalmas alapokban minden egészében fenn nem maradt szellemi értékünket is."

A paraszti életforma lehetővé tette, hogy a falu egészséges, erős közösségben élhessen, melyben fontos volt az emberi magatartás. Mindig voltak a közösségből kiemelkedők, akiket tiszteltek emberi tartásuk, becsületességük, tisztességük vagy tudásuk folytán. Ezek a pap és a tanító segítségével hosszú időn keresztül alakították a falu arculatát, mert tudásuk, tapasztalatuk mellett a közösség javát szolgáló akaratuk is volt hozzá. Igaz, néha megbontotta ezt, ha érdemtelen ember került egy időre a falu vezetői közé. De az ilyet a közösség hamarosan kivetette magából.

Aztán elkövetkezett a szocializmus, amely mesterségesen avatkozott be a falu életébe. A rendtartó székely falu értékrendje, egyáltalán a régi rend megbomlott, s ez a bomlás tetőződik be most, az 1989-es fordulat után. Úgy tűnik, mintha tömeggé váltunk volna, mintha nem működnék már a közösség, mintha nem volna közvélemény. A pénz utáni hajsza megcsorbította az egymás iránti tiszteletet, megbecsülést. Az emberekből mintha kihalt volna a szeretet, az egymás felé fordulás.

A régi életforma eltűnt, visszavonhatatlanul. Ezt tudomásul kell vennünk. De azt tudatosítanunk kell, hogy voltak olyan értékei, amelyekre szükség van ebben a mai világban.

Farkaslaka családjai

A falu történetének megírása nem az én dolgom, elvégzik a történészek. De azt, amit múltjáról olvastam, úgy érzem, meg kell osztanom másokkal is, hiszen bizonyára nem csak engem érdekel.

Farkaslaka múltjában búvárkodva igen sok adatot találtam az itt élt (vagy ma is élő) családokra vonatkozóan. S mivel bizonyára mindenkit érdekel családjának eredete, ideiktatnám azt, amit találtam.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Farkaslaka családjaira vonatkozólag a legrégibb írásos emlék a 25 dénáros adókötelesek 1567. évi összeírása, amikor a faluban 36 kaput tüntetnek fel. 1602-ben, Basta császári generális rémuralma idején a császár hűségére feleskettetekről készült jegyzékben a következő neveket találjuk: Barla János, Bálint Albert, Kövics Márton, Mátyás Tamás, Dénes Gergely, Lőrinc Tamás, Nagy Antal, Kalóz György, Nagy Márton, György Máté András, Magyari Tamás, Bernát Antal, Zsigmond István, István Benedek, György Máté Gergely, István Péter, Pál Lőrinc, Basa János, Kovács Bálint szabadok; Szécsi Tamás, László János, Péter András, Hegyi Ferenc, Lukács János, Török Bálint, Barla Gergely, Mihály János darabantok, Hadnagy Jakab, Gáspár Bálint, Csíki András, Fancsali Máté lófők.

Amikor 1614-ben Bethlen Gábor fejedelem — hogy hadi erejét felmérje — elrendeli a lustra készítését, Farkaslakán a következő családok neveit jegyzik fel: András, Barla, Bálint, Benedek, Bernát, Dienes, Demjén, Gellért, György, Hadnagy, Fancsali, Farcádi, Ferenc, Lénárt, Lőrinc, Magyari, Máté, Nagy, Kalóz, Kovács, László, Török, Zsigmond.

Másfélszáz esztendővel később, 1762-ben, Farkaslaka egyházközségének önállósulása idején összeírják a kepefizető családokat. Ebben a névsorban az Ambrus, Bálint, Benedek, Dimény (Demien), Dénes, Fábián, Imre, István, Jakab, László, Lázár, Miklós, Sebestyén, Tamás, Szabó, Hadnagy, Fancsali, Magyari, Kalóz, Horvát, Nagy családok szerepelnek.

Végül igen érdekes az, amit Pálmay József közöl *Székely nemesek* c. könyvében a hűséges szolgálataikért Erdély fejedelmeitől nemesi vagy lófői rangot nyert farkaslaki családokról. Ezek a következők: Török alias Dénes Gergely, aki 1606-ban nemeslevelet kap Bocskai István fejedelemtől; 1607-ben nyer nemességet Rákóczi Zsigmond fejedelemtől a Szentmihályról származó Jakab család; a Nagy, a Mátyás, a Magyari és a Hadnagy családok adománylevele 1614-ből kelt; ugyancsak Farkaslakán találja a lustra 1614-ben a Csíkiakat s a Máréfalváról áttelepedett Tamás családot; 1622-ből való a Pakot család adománylevele, 1677-ből a Lőrinczeké, 1712-ből a Diményeké és a Mártonoké; 1660-ban telepedett át Zetelakáról a Bálint család, akik azonban ott már 1614-ben szerepelnek a lustrakönyvben.

A nemesi okleveleket annak idején kutyabőrre írták, szép rajzolatos betűkkel, s azokat a családok nagy becsben tartották. Hogy a mai embernek fogalma legyen ezekről a nemeslevelekről, ideiktatom az említett Török–Dénes család Bocskai Istvántól nyert nemeslevelének a magyar fordítását:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

MI ISTVÁN
ISTEN KEGYELMÉBŐL MAGYARORSZÁGNAK
ÉS ERDÉLYNEK FEJEDELME
ÉS A SZÉKELYEKNEK GRÓFJA STB. STB.

EMLÉKEZETBE AJÁNLJUK E JELEN LEVÉLNEK HANGJÁN, JELEZVÉN AZOKNAK, AKIKET ILLET ÉS JAVÁRA VAN, HOGY MI, MIDŐN NÉMELY TANÁCSOSUNKNAK AZÉRT TÖRTÉNT KÜLÖNLEGES KÖZBENJÁRÁSÁRA HALLGATVA, FIGYELMEZVE ÉS SZEM ELŐTT TARTVA A MI HŰSÉGES, TEVÉKENY NEMESÜNK, FARKASLAKAI TÖRÖK GERGELY, MÁS NÉVEN DÉNES HŰSÉGÉT ÉS HŰSÉGES SZOLGÁLATAIT, MELYEKET Ő A SORSNAK MINDEN ALAKULÁSÁBAN, VISZONTAGSÁGAIBAN MÉG ÉLETÉNEK ÉS JAVAINAK KOCKÁZTATÁSÁVAL IS NEKÜNK ÉS A MI ERDÉLYI BIRODALMUNKNAK A HAZA NYILVÁNOS ELLENSÉGEI ÉS A MAGYAR NEMZET ROSSZAKARÓI ELLEN MEGKEZDETT MINDEN ÁLTALÁNOS VAGY RÉSZLEGES HADI VÁLLALKOZÁSAINKBAN MINDIG ÉS MINDENÜTT HŰSÉGESEN ÉS ALÁZATOSAN MEGJELENIK ÉS MAGÁT ÁLLHATATOSNAK BIZONYÍTJA, MELY ÁLTAL KÉRETIK, HOGY UA. A TÖRÖK GERGELY A SZABAD EMBEREK ÁLLAPOTÁBÓL ÉS KÖRÜLMÉNYEIBŐL KIVETESSÉK — AMELYBEN EDDIG VOLT — ÉS ERDÉLYI ORSZÁGUNK IGAZI SZÉKELY NEMESEINEK CSOPORTJÁBA ÉS SORAIBA BESOROLTASSÉK, FELVÉTESSÉK, BEFOGADTASSÉK ÉS BEÍRASSÉK, AMINT ILYENEKET BESOROLNI, FELVENNI, BEFOGADNI ÉS BEÍRNI SZOKTUNK. ELHATÁROZVÁN KIFEJEZETTEN, HOGY MOSTANTÓL KEZDVE UA. A TÖRÖK GERGELY, VALAMINT URASÁGÁNAK ÖRÖKÖSEI ÉS UTÓDAI, IGAZI ÉS KÉTSÉGTELEN SZÉKELY NEMESEKNEK TARTASSANAK, ÉS ÖRVENDJENEK MINDAZON ÁLTALÁNOS ÉS RÉSZLEGES MEGTISZTELTETÉSEKNEK, KEGYEKNEK, KIVÁLTSÁGOKNAK, ENGEDMÉNYEKNEK, SZABADSÁGOKNAK ÉS MENTESÍTÉSEKNEK, MELYEKNEK A TÖBBI SZÜLETETT ÉS VALÓDI SZÉKELY NEMESEK ÖRVENDENEK, ÉS HOGY ÖRÖKRE ÉLVEZHESSÉK AZOKAT. ÚGY AZONBAN, HOGY UA. A T. GERGELY, VALAMINT UTÓDAI ÉS ÖRÖKÖSEI EGÉSZ JAVAIKKAL, LOVAIKKAL, SISAKAIKKAL, PÁNCÉL VÉRTEZETÜKKEL, PAJZSAIKKAL, KOPJÁIKKAL ÉS EGYÉB HADI FELSZERELÉSEIKKEL A TÖBBI SZÉKELY NEMESEK SZOKÁSA SZERINT JÓL FELSZERELTEN, A MI VAGY UTÓDAINK PARANCSÁRA MINDEN ÁLTALÁNOS VAGY RÉSZLEGES HADI VÁLLALKOZÁSBAN JELEN LENNI, A HAZÁNAK

[Erdélyi Magyar Adatbank]

szolgálataikat nyújtani kötelezve legyenek. Nemkevésbé az ő háza a fent említett farkaslaki birtokban, mely egy részről FANCSALI JÁNOS és DEMETER, más részről MÁTÉ TAMÁSsal szomszédos székelyudvarhely székben, ezennel mind az összes adóktól és hozzájárulásoktól, mind pedig a rendes és rendkívüli segélynyújtástól és a kamara jövedelmének nevezett díjaktól mentes legyen. Hasonlóképpen: szántóit, szabad nemesi örökségét, megművelt területeit, valamint minden más, a székelyeknek meglevő örökségeit, a tizedek és a kilencedek mindenfajta köznépi és polgári szolgáltatásaitól kivetetni és mentesíteni akarjuk, amint azt kivetetjük és mentesítjük a jelen levél alapján.

Amiért is az említett udvarhely szék nekünk hűséges, nagylelkű és kiválóan nemes és ügybuzgó kapitányának, királybíráinak, alkirálybíráinak, adó- és tizedszedőinek és felügyelőinek, valamint a fenn jelzett farkaslaka mostani és jövőben leendő bírójának és esküdtjeinek, valamint azok helyetteseinek megparancsoljuk és elrendeljük jelen írásunkkal határozottan, hogy ezen levél láttára ti is mostantól kezdve a fent nevezett TÖRÖK GERGELYt és az ő mindkét nembeli örököseit és utódait valódi és kétségkívüli nemesként tartsátok és számítsátok és őket a fent nevezett ház és örökségek miatt semmiféle adónak, taxának és a nekik járó pénzbeli, akár rendes, akár rendkívüli hozzájárulásnak, segélyeknek, kamara hasznának fizetésére, nemkülönben a tizedek, kilencedek és fejadók vagy bármilyen köznépi vagy polgári szolgáltatások lerovására kötelezni, kényszeríteni vagy azért őket személyeikben, dolgaikban vagy összes javaikban meggátolni, megzavarni vagy akármi módon megkárosítani szándékozzatok, vagy bármiképpen merészeljetek.

Aki ellenkezőleg cselekszik, miután ezeket elolvasta, köteles kártérítésre. Ennek a dolognak emlékére és örökre való megszilárdítására kegyesen elhatároztuk kiadatni és megíratni jelen levelünket, és pecsétünknek hitelesítő erejével megerősítve a nevezett T.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

GERGELYNEK, VALAMINT MINDKÉT NEMBELI ÖRÖKÖSEINEK ÉS UTÓDAINAK KEGYESEN ELHATÁROZTUK MEGADNI ÉS KÉZBESÍTENI. KELT A MI SZABAD VÁROSUNKBAN, KASSÁN 1606. OKTÓBER HÓ 20. NAPJÁN.

STEPHANUS

A hátlapon apró betűvel:

1607 FERIA SEXTA PROXIMA P. MARCI EVANGELISTAE PRAESENTAE EXHIBITAE IN FACIE SEDIS IUDICIARIAE CORAM DOMINO CAPITANEO IUDICIBUS, VICEIUDICIBUSQUE REGIS CETERISQUE IURATIS ASSESSORIBUS IN OFFICIO IN SEDE SICULICALI UDVARHELY.

JOANNES URBANUS SIKEY
NOTARIUS SEDIS PUBLICUS.

CORAM MAGNIFICIS PANCRATIO SENNYEI ET JOANNE PETTKY SERENISSIMI: PRINCIPIS DILECTI COMISSARIIS EXHIBITAE ET PRAESENTATAE AC PER EOSDEM ROBORATAE ET CONFIRMATAE ANNO 1609 DIE 20 MAY.

PANCRATIUS SENNYEI ET
IOANNES PETTKY

A fenti szöveg másolata egy nemesi oklevélnek, melyet kutyabőrre írtak. A latin szöveget a gyulafehérvári teológián fordították 1958. márc. 27-én.

A falunkban ma gyakoribb **családneveket** sorolom még fel: Albert, Ambrus, Balla, Bálint, Benedek, Bíró, Dakó, Demény, Dénes, Elekes, Fancsali, Fábián, Hadnagy, István, Jakab, Kovács, Magyari, Márton, Miklós, Mihály, Nagy, Orbán, Pakot, Sebestyén, Sipos, Simó, Széles, Szabó, Sztojka, Tamás, Végh, Lőrincz.

Farkaslakán sok az egyforma családnév, de nem mindenik ugyanaz a nemzetség. A nemzetségeket pedig meg kellett különböztetni. Aztán meg a farkaslakiak szeretnek csúfolódni is, így az idők folyamán a családnevek mellé sok ragadványnév illesztődött: a Pücsök jókedvű, nótás családot jelölt, a Büllencs család azért kapta melléknevét, mert egyik tagja sánta lévén, büllögött. És sorolhatnám tovább. Mégis én másféle megkülönböztetést tartok érdekesebbnek, azt, amikor az ősöktől örökölt neveket sorjázzák, feltüntetve az apa, a nagyapa, sőt néha az anya nevét is. Ilyen ragadványnevet viselő családnevek például: Orbán Matyi Balázs, Pakot Elek Anti, Jakab Mihály Anti Zsiga, Fancsali Pista Tamás Eszter, Fancsali Márcella Áron, Jakab

[Erdélyi Magyar Adatbank]

András Gáspár, Fancsali Béláné Albert, Bálint Geci Gáspár, Fancsali Elekné András, Fancsali Jankó Gáspár, Fancsali Máté Izsákné Erzsi, Jakab Hints Jóska László, Jakab Feri Ignánc, Fancsali Pál Pali Gábor, Fancsali Ignáncné Gáspár, Fancsali Fülöp Péter, Orbán Miska Simó Gáspár.

És következzenek a **csúfolódó ragadványnevek**. (Nem bántanék meg senkit, ezért nem írom oda, mely név melyik családhoz tartozik; az idevalók enélkül is tudják, az idegenek viszont nem tudnak következtetni.): Bajna, Biggyen, Bába, Bakara, Bangó, Bankos, Bütü, Bitang, Bot, Bonda, Bere, Boró, Büllencs, Binda, Bircsa, Bingyó, Böndő, Buksi, Bordás, Basla, Bakszász, Csupé, Csipor, Csitkó, Csorba, Csókás, Csicsó, Csürke, Csulak, Csönkő, Doma, Dusza, Dikis, Dódi, Durbincs, Dadra, Fekete, Fülöp, Füstös, Faszkó, Fuszulyka, Fékupa, Feri, Fiskus, Goróf, Gyilak, Görgei, Gügyű, Gömböc. Gépész, Habari, Harangozó, Hurka, Hóka, Hömpödi, Iza, Ignácné, Kukuri, Kurti, Kuna, Kecer, Kánc, Kutuj, Kotor, Kókó, Kopac, Kecske, Kehes, Kati, Kusmit, Kifli, Kancsi, Kotyiló, Lant, Lobán, Lilók, Lepedus, Matató, Matyi, Mandula, Minyáné, Marcella, Mihók, Munka, Major, Mazsur, Monár, Nyúl, Pokróc, Pocok, Pücsök, Pisa, Pityó, Picula, Púpos, Pápali, Paliné, Paprika, Pipás, Palacsinta, Pánkó, Pintyi, Picus, Rotyogó, Rupa, Sumba, Sala, Sári, Saminé, Supi, Senáj, Szepre, Szurkos, Szándék, Tárkony, Tökmag, Tokány, Tinó, Túrós, Tyúkász, Utász, Virág, Vető, Vencel, Veres, Vákár, Zergő, Zsudu.

A régebben használatos **keresztnevek** legtöbbje s a **családnevek** egy része szentek nevéből ered. Régi keresztneveink származása elhalványult a köztudatban, s teljesen meghonosodtak a magyar nyelvben. Farkaslakán a leggyakrabban használtak a következők (zárójelben a becenév olvasható): András (Andris, Bandi), Ferenc (Ferus, Ferkó, Ferke, Feri), Márton (Marci, Mártonka), Mihály (Misi, Minya), István (Pista, Isti), János (Jánoska, Jancsi, Jankó), József (Jóska, Józsi, Józsika), Ágoston, Mátyás (Matyi), László (Laci, Lacika), Imre (Imi, Imrus), Sámuel (Samu), Zsigmond (Zsiga, Zsigi), Gáspár (Gazsi, Gazsika), Áron (Árkó, Áronka), György (Gyuri, Györgyi, Györke), Ignác (Náci), Bálint, Antal (Anti, Tikó), Albert (Berci, Albi), Ottó (Ottóka), Pál (Pali, Palkó), Károly (Káruly, Karcsi), Vince, Simon, Boldizsár (Bódi), Ernő, Tamás, Zoltán (Zoli, Zolti), Gergely (Gergő), Sándor (Sanyi, Sankó), Gábor (Gabi), Ede, Vilmos, Péter (Peti), Dénes (Déncsi, Dénkó), Fülöp (Fütyi), Jenő (Jenci), Lajos (Lajcsi, Lajoska, Laji), Domokos (Domi), Elek, Árpád (Árpi); Judit (Jutka, Juci), Borbála (Borbára, Bori, Boriska, Borcsa), Sára (Sári), Mária (Mari, Máriskó, Mariska, Marcsa, Mári), Zsuzsanna (Zsuzsika, Zsuzsa, Zsuzsi), Katalin (Kati, Katica, Katinka, Kató), Klára (Klári, Kalári), Anna (Panna, Annuska, Anikó, Ani), Éliza, Erzsébet (Peskó, Erzsi, Erzsike, Böske), Julianna (Juli, Juliska, Jula), Ilona (Ilike, Ilonka), Vilma, Márta, Rozália (Rózáli, Róza, Rózsika), Eszter (Eszti, Tike), Éva (Évi, Évike),

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Etelka (Etus), Jolán (Jólánka, Joli), Regina (Réka), Brigitta, Emma (Emmus), Margit (Marcsa, Margitka), Magdolna (Magdó, Magdus), Ágnes (Ági, Ágnis), Gizella (Gizi), Vera (Véri, Veronika, Vérkó), Marcella, Viktória (Viktor), Gabriella (Gabi), Teréz (Trézsi).

Amikor aztán arra eszméltek a fiatal szülők, hogy az anyakönyvbe román nyelven írják be gyermekeik nevét, elindult egy olyan folyamat, amelynek során a születő gyermekeknek lefordíthatatlan magyar neveket adtak. Így került be neveink sorába sok nagyon szép régi magyar név: Álmos, Árpád, Zsolt, Szabolcs, Szilárd, Alpár, Levente, Lehel, Csaba, Attila, Hunor, Előd; Gyöngyvér, Emese, Emőke, Ildikó, Kinga, Tünde, Csilla, Réka, Enikő és sok szép virágnév: Rózsa, Hajnalka, Viola, Ibolya, Jácint. Végül napjainkig érkezve, amikor a nyugati kultúra ide is behatolt, egyes sztárok neve is divatos lett: Renáta, Edina, Imola, Izolda, Bernát, Norbert.

Keresztnévcsúfolók:

1. Anikó, kell-e nádi botikó?
2. Elek, Elek, bocskortelek, a malomban dögöt keres.
3. Kelj föl, Gergő, ég az erdő.
4. Ilonka, pilonka, ponkháló, szunyodik a szolgáló; nem szunyodom, asszonyom, csak a talpam vakarom.
5. Jóska, bóska, babóska, ördögöknek anyósa.
6. Mihály, Mihály, itt ne hálj, menj el Gagyba, matolálj, s ott is a macskákkal hálj.
7. Sanyi, Sanyi, sapka, mit eszik a macska, egeret, bogarat, amit kap az ég alatt.

A változatos névadás is bizonyítéka a farkaslaki nép csodálatos nyelvi gazdagságának, amelyet Tamási Áron oly művészi tökéllyel ismertetett meg a világgal. Ez a nép hitéhez, nyelvéhez, szülőföldjéhez ragaszkodva, ha el is csellengett Amerikába vagy a Regátba vagy Magyarországra vagy bárhova a világba fehérebb kenyeret keresni, kevés kivétellel mind visszajött. Pusztíthatott háború, pusztíthatott a különféle vész, de mindig volt utánpótlás. Lehet, hogy foltos ruhában, mezítláb nőttek fel a gyermekek, de öten-nyolcan voltak testvérek, nem fogyott a nemzet. Ma is van olyan élő személy, aki szüleinek 16-ik gyermeke volt. „És bárhogy acsarkodtak a fegyverek, mi már győztünk, mert nálunk virágot szed a lány, botot cifráz a pásztorlegény, csillagokkal játszik a gyermek, és hímet sző édesanyám." A fiúból, aki kiskorától mezítláb dolgozott a falu határán édesapjával és később első volt a virágos rendek kaszálásában is, csillag lett Farkaslaka egén. De mi lesz gyermekeinkből, akik nem ismerik a sokgyermekes otthon melegét, megosztottságát, önzetlenségét? A legnagyobb vészt nem a török, tatár hozta ránk, hanem az az időszak, amikor elvették hitünket, kihúzták lábunk alól

[Erdélyi Magyar Adatbank]

az anyaföldet, amikor sokszor már csak egy gyermek lézeng a nagy lakásban, amikor cifraságot kergetve elveszítjük az ősi nyelv ízét, zamatát, szép magyar szavainkat felcseréljük, vagy nem hiszünk a szülőföld megtartó erejében. Ha erre gondolok, elszomorodom. De aztán újra bizakodva idézem Tamási Áron szavait: „A magyarságot is az atyafiság és együttes érdek alapján a sors verte egybe: hazát a bátorsággal irányított életösztön szerzett neki, de nemzetté a magyar szó teremtette. Mint jelképes hatalom, a magyar szó nekünk a legnagyobb ereklye. Kegyelet, hűség és becsület illeti őt."

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A falu határa

Határnevek

Farkaslaka múltja határneveiben is tükröződik. Ezek a nevek mind ősiségre vallanak, s titkokat rejtenek jelentésükben. Érdemes őket vallatóra fogni.

A legrégebbi adat 1569-es, és egy Pálfalva és Kecset közötti erdőbirtoklási per anyagában maradt fenn, ahol már említés történik Demeslakáról, mely a Fenyőhordó úttól Gál-útjáig való erdőnek belső része. Egy másik, 1593-ból való iratban Fancsali Ferenc farkaslaki lakos tanorokáról is szó van, amelyet Béres mocsarának neveznek. A Székely Oklevéltár alapján még ismerjük a Nagy-aszót, a Gyepű- és Szénégető-völgyet, az oroszhegyiekkel folytatott birtoklási perből pedig Békás patakát, a Belsővészt, a Nagy nyírest, a Csorgó patakát, s tudunk még a következő határnevekről: Fenyőkút, Ilid sarka, Komlós-vész, Ölyves, Csere farka, Verő dombja, Fekete Pálné, Hideg-aszó, Veres pataka, Eled pataka, Fernyikó, Veres Máté, Taploca, Ugron kútja, Nagy elvető, Hasábfa-major, Halomvetés, Kis mocsár és Rop.

Farkaslaka jelenkori határnevei, amelyeket a termelőszövetkezet megalakulásáig használt a falu, és amelyeket a meglévő telekkönyvek is bizonyítanak, a következők: Ábel keresztfája (itt halt meg szántás közben az ekeszarvára borulva Demény Ábel; az ő emlékére emelték a keresztfát és nevezték el a határrészt), Agyagos, Ákác-patak, Akasztó keresztfa, Akasztófa dombja (középkori büntető és végrehajtó hely), Angalitné, Antos, Árnyék, Árokköze, Asztalos, Átal, Avas, Avaskert, Bálint tanoroka (elkerített kertalji szántó), Bálintné kertje, Baksafű, Ballang (barlang) hegye, Balázsé, Barta orotása, Barta mezeje (letarolt, irtványos terület), Basa kertje (Basa János farkaslaki lakos nevét 1602-ben a császár hűségére felesküdt szabad székelyek lajstromában találjuk), Belső kápolna (a néphit szerint itt valamikor kápolna állott), Belsőcsere, Belsővész (elpusztult erdőrész), Bémező, Bocskorostó, Bolondteleke, Bondakert (Bonda Péter az 1848-as szabadságharcban huszár százados volt; itteni birtokrésze haszonbérét az iskolás gyermekek megsegítésére ajánlotta fel), Bőredombja, Bükkbele, Bükkbele szegelet, Bükkfű, Bükkfű pataka, Bükkfű dombja (ma már egyetlen bükkfája sincs, csak egy-egy cserefa volt rajta, inkább szállásfának), Cigánydomb (itt egy Csunyi Ferenc nevű cigány lakott, ma az út két oldalán családi házak sorakoznak), Cigányföld, Cinigető, Csere, Cserés, Cserealja, Cseredomb,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Cserekert, Cseretető (a múlt század végén még csereerdő borította a falunak ezt a déli határát, de lassan kiirtották, csutakjait eltávolították, kiváló szántóföld maradt a helyén; az erdő aljnövényzetén marhákat is legeltettek), Cserepeskő, Csihal, Csihal kútja, Csíki móna (itt lakott az eredetmondában említett Csíki Máté nevű molnár), Csorgó, Csorgós patak, Csukorkút, Csűrgátja, Dala sűrűje, Deckás, Déllő (marhák delelője), Demeslaka, Demeslaki kert, Demények cseréje, Dénes földje, Dögkút, Egeralja, Elegy, Égettcsere (leégett csereerdő), Égettpatak, Előlátódomb (utat figyelő őrhely), Fágián (Fábián) oldala, Felső-Fehér-Nyikó, Felsőpatakköze, Fenyés oldala, Fenyés pataka, Fenyés ösvénye (a gyermek Tamási Áron is ezen az ösvényen vitte a sót a hegybe a tinóknak), Fenyőúthegye, Fűrész (fűrészmalom helye), Gálmocsára, Gordon (egyesek szerint Gurdomb), Gyakorfűz, Gyapjúhajlás (Gyepűhajtás), Gyilkoshegy, Györgyorotása, Györgymáté (György Máté farkaslaki lakos nevét 1591-ben a Székely Oklevéltár említi), Gyurtyános (gyertyánfás), Határpatak, Hadnagyok pataka, Hamu árka, Hangyamász sorka, Háttető (állítólag tatárok útja is volt), Hegedűstó, Hétkút vállúja, Hidegség árka, Hijúpatak, Hólyagos, Hosszúkókert, Iligy, Iligy alja, Iligy pataka, Jalasza (juharasza; juharfák jelenlétére utal), Jalasza pataka, Józsa, Kabalatető, Kabalaösvény, Kakasülő, Kakasülő domb, Kankósdiskert (nárciszmező), Kápolna laposa, Kápolna kertje, Kápolna dombja, Kereked alja, Kereked fele (fölött), Kereklikat alja, Kerektiszta (tisztás), Kerektövis, Kertszege első, Kertszege hátulsó, Kendereskert (kendertermesztő hely), Kétkertköze, Kétpatakköze, Kiscsere, Kicsikapu vállúja, Kisfaludi oldal, Komlós, Kopac, Kormoskert, Kovácsdomb, Kovácscine, Kőriskút, Kőris fiatal árka, Kővár, Kövecsi kert, Kútpataka, Külsővész, Külsőkápolna, Lászlókert, Lászlódombja, Lászlóvágása, Latorföld, Lencséshegye, Lencséshegye dombja, Lencsés keresztfája, Lok, Lőrinchegye, Lukács, Magyari kert, Magyarósteleke, Magyarós pataka, Mákföldje, Mákosgödör, Malomhágó (a nép emlékezete szerint a kecsetiek itt jártak át a vízimalomba őrletni), Mártonorotása, Melegoldal, Méhesfatövise, Miliciakert (az utóbbi években vásártér), Nagyeger, Nagykert, Nagy Ferenc likja, Nagymártonháza (Nagy Márton neve 1598-ban szerepel a szabadosok sorában), Nagymező, Nagymező pataka, Nagymocsár, Nyelező, Nyikó laposa, Nyíresdomb, Nyíresdomb alja, Nyírszél, Oldal, Omlás, Orotás (irtás), Remetepestje (pest=tűzhely), Ravaszlik, Ravaszlik csorgója, Rét, Rétalja, Ropó, Pakot, Pakotok cihere, Pálné, Papkert, Pap szénafűje, Patakfű, Péterfalvi domb, Péterné kútja, Posonvölgye, Puszta, Sándorné pallaga, Sárosföld, Sárospatak, Simóhegye, Simó Pálné, Szálas belső, Szálas külső, Szakadék, Szárazmező sorka, Szárazpatak, Szászkele, Szarkástó, Szarvaskő hegye (a csúcsáról 17 falu látható), Szeghalom, Szekrény Péter mocsara, Sziltok köze, Szőlő, Szörnyőke alja, Szörnyőke kertje, Tanórok mege, Téglásszénafű, Tilalmas (ezt az erdőrészt kapták a közép-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

korban a szentlélekiek a farkaslakiaktól a közös templom használata fejében), Tölgyes első, Tölgyes kicsi, Tölgyes nagy, Tövisszer (tövisszél), Törés, Tolló (tarló), Tollókert, Toroc, Tóthordó, Ugron dombja, Útalja, Vágás, Vágott, Városútja, Veresmáté dombja, Veresmáté kútja, Vészsorka kertje, Vészsorka möge, Vészsorka alja, Vészsorka mezeje, Vízié, Vízlapos, Zsémoldala, Zsémdombja, Zsudú pataka, Zsudú kertje.

Patakok, forráskutak

Farkaslaka kis folyója a Fehér-Nyikó. „Úgy tudom — írja Tamási Áron —, hogy a Tisza folyón kívül csak a Nyikót nevezi szőkének a magyar. Farkaslaka, ahol én születtem s felnőttem, ott fekszik a Nyikó fejében. A Hargita nyugati oldalán ered ez a szőke patakfolyó, s falut addig nem lát, míg Farkaslakát nem látja. El tudom gondolni, micsoda nagy élmény lehet számára, hiszen számomra is nagy élmény volt ez a falu."

Valamikor régen hallottam egy kis mondát a Fehér-Nyikóról, mely úgy szól, hogy a Nyikó születése idején egy Nyikó nevű hableány, erdei vagy havasi tündér fürdette hófehér testét a forrás vizében. A forrás patakként indult tovább, a leány testétől fehérré, csillogóvá, avagy szőkévé változott, és ezt a színt és üdeséget vitte magával végig erdőkön, mezőkön, kis falvak mellett, s viszi ma is, egészen a Küküllőig.

Farkaslaka életében meghatározó szerepe van a Nyikónak. A felső folyása, ahol Farkaslaka is fekszik, gazdag mellékágakban. A víz a talaj felszínéhez közel helyezkedvén el, Farkaslaka nem szenvedett vízhiányban, kivéve az aszályos éveket. A Nyikó Veresmáté és Antos vidékének két forrásából indul el. A jobb oldali a bővizűbb, a bal oldali a Hidegség árkán csordogál tovább. Kezdetben nagy szakállú öreg fenyők, majd szelídebb bükkök között ugrál nagy köveken át hangosan csevegve. Olyan itt az erdő hangulata, mint a kolostori csendé, a mohaszőnyeg még a léptek zaját is elnyeli, csak a madarak éneke s a Nyikó szelíd vagy harsogó muzsikája hallható. Játékossága az erdőt elhagyva, a faluhoz közeledve alábbhagy. Füves mezők, majd szántóföldek között kanyarog, s a falu házai közé érve simogatja a ruhát tisztáló asszonyok lábát, a fürdőző gyermekeket, ringatja az úszkáló libákat, kacsákat. Télire vékony jégkéreg alá bújik, de a zuhogóknál sohasem fagy be. Amikor a tavaszi szelek megolvasztják a hegyek havát, és a sok kis patakocska lehozza a Nyikóba, vagy a zivataros nyarakon, amikor felhőszakadás után valamely határrészről ömlik be a víz, akkor haragos, nagy folyóként kiönt medréből, elsepri a gyenge kerítéseket és

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A Nyikó mellékágai

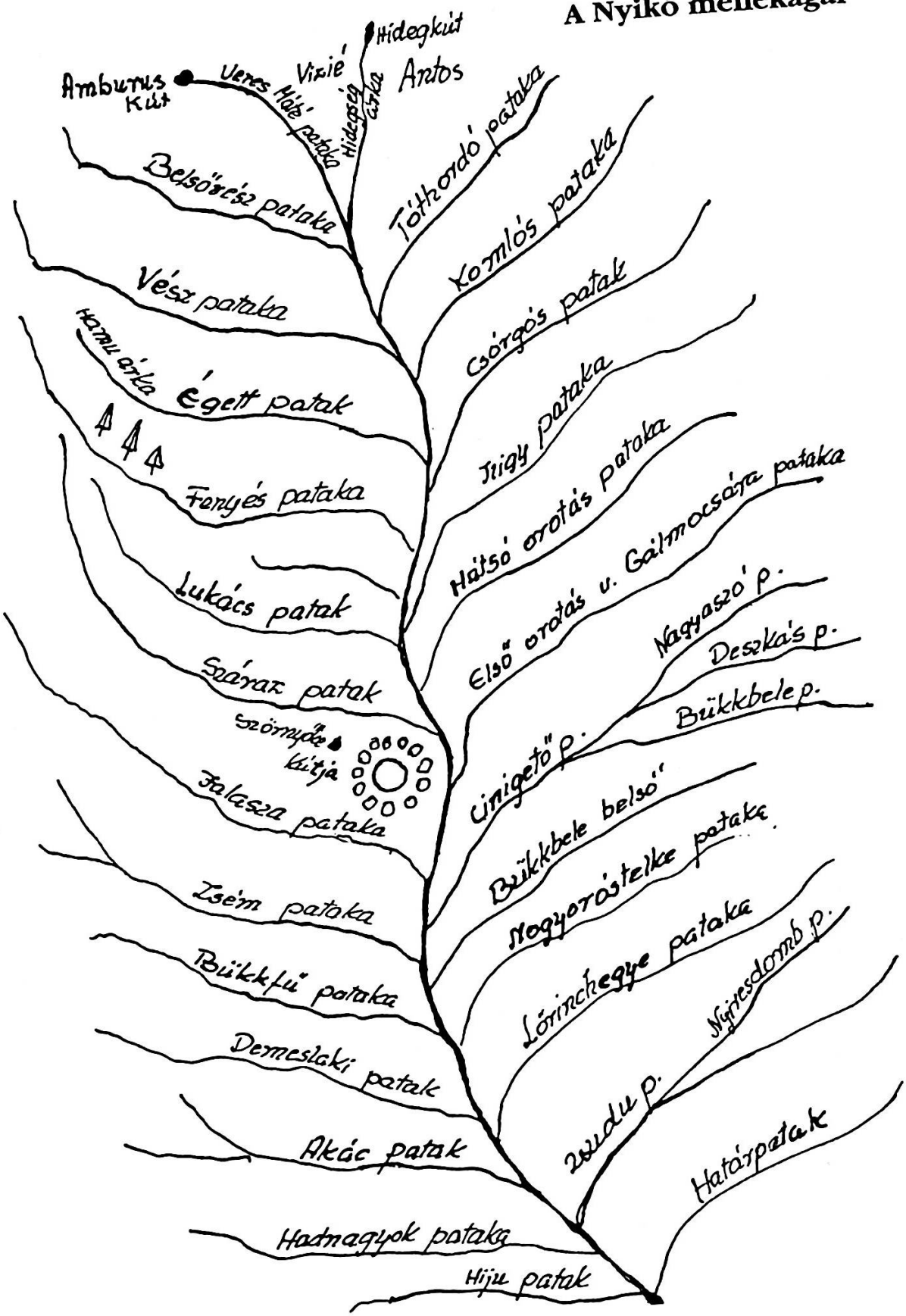

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ólakat. Az is megtörtént, hogy beömlött a mélyen fekvő lakások alsó szobáiba, s az ott lakó öregasszonyokat ágyastól felemelve ijesztgette. Nyáron, ha nagyon szomjas a föld, olyan gyámoltalanul vánszorog, hogy száraz lábbal is átléphetünk rajta.

A hegyek sok kis patakocskával táplálják a Nyikót, ezek neveit írom le, ahogy sorjáznak: A jobb oldaliak: Veresmáté pataka, Belsővész pataka, Vészpataka, Égettpatak, Fenyés pataka, Lukács patak, Szárazpatak, Jalasza pataka, Zsém pataka, Bükkfű pataka, Demeslaki patak, Ákác patak, Hadnagyok pataka, Hijú patak. A bal oldaliak: Tóthordó pataka, Komlós patak, Csorgós patak, Iligy pataka, Hátsó-Orotás pataka, Első-Orotás vagy Gálmocsára pataka; Nagyaszó, Deszkás és Bükkbele patakát Cinigető pataka egyesíti, aztán következik Bükkbele első pataka, Mogyoróstelke pataka, Lőrincpatak, Zsudu patak, Határpatak. A Hegyben eredő patakok egy része átfolyik Szencsed megett Hidegaszóba vagy a Küküllőbe vagy kétfelé válva a Nyikóba és Korond patakába is. Ilyenek: Sárospatak, Kőris fiatal árka, Pálné pataka, Nagyeger taplocája, Belsővész pataka, Veresmáté pataka.

A Nyikó jobb oldalán emelkedik Ballanghegye és Jalasza oldala, ez a vízválasztó. A bal oldalon találjuk a Tilalmast. A hegyekben a forráskutak egész láncolata alakult ki. Csodálatos ízlelgetni a neveiket, amelyek a múlt homályából jönnek el hozzánk, s magukon viselik annak patináját.

A forráskutak tisztán tartása, megbecsülése, védelme a falu íratlan törvényei közé tartozott. Ezek enyhítették az erdőn-mezőn járó emberek szomját, a földeken dolgozók innen vitték korondi mázatlan cserépkorsóban a friss vizet. Ebben a víz még a nyári hőségben sem melegedett meg, a korsónak párolgó felülete volt. Minden határrésznek volt egy kristálytiszta vizű kútja. Az egészségtelen forrásokat a nép nem használta. Amelyeket használt, azokban, mint tükörben visszaragyogtak a körülöttük sátorozó fák. A források alját mohos kövek alkották, és a legtöbbjükből valamilyen alkalmatosságon állandóan kicsorgott a víz.

A forráskutak rendszere a Szarvaskő aljából, a Sárkánylik oldalából indul. Felsorolom őket: Bolhakút, Csihal kútja, Kicsi kapu vállúja, Pétemé kútja, Kovácscine kút, Bémező kútja, Szörnyőke kútja, Vészsorka kútja, Kútpataka kútja, Bálinté kútja, Dömöslaki kút, Cinekút, Nyikókút Belsővészben, Nagykapu alja kútja, Hidegség kútja, Hétkútvállúja kútja, Bodzakút, Barátok csorgója, Dénesek kútja, Veresmáté kútja, Csorgókút (ötöskút), Medvekút, Ravaszlik csorgója (ez egy kősziklából ered, kis fakéreg csövön csorog). Éltető kút (állítólag gyógyhatású; a nép különben azt tartja, hogy minden forrás gyógyító, melynek vize reggel szembefolyik a nappal), Kabalakút (három nagy forrás), Cseresznyéskút, Demeslaki kút. (A néphit szerint a gyógyító hatású források vizét napkelte előtt ki kell meríteni.)

Ezeket a helyneveket a mai fiatalság már nem ismeri. Nem is ismerheti,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

mert a földtulajdon birtokközösségbe olvasztásakor a határnevek is összeolvadtak. Így lettek az olyan határnevek, mint a Tizenöthektáros vagy a Tízhektáros, a Szilvás, a Cseresznyés, a Körtés, miután ezeket a területeket gyümölcsfával újratelepítették.

Egyes forrásokhoz, barlangokhoz hiedelmek, helyi mondák is fűződnek, mint a következők:

Szörnyőke kútja

Ennek a kútnak ma is kristálytiszta a vize. Békák tisztítják, a környéken vadvirágok pompáznak, emberek, őzek egyaránt isznak belőle, nem zavarják egymást. A kút vizében sokszor és sokan megmostuk arcunkat. Vannak a faluban olyanok, akik még ma is hozatnak belőle vizet, s megmossák benne a szemüket, mert azt tartják: ettől tisztul a látásuk. A víz állítólag járványos betegségek ellen is csodás hatású. Volt, aki pénzt vetett a forráskútba. Még 1954-ben is láttam, hogy rongyot kötöttek a kút mellett lévő bokrokra, fákra, hogy aki a pénzt kiveszi, arra ragadjon a betegség. A fára kötött ronggyal magukról hárították el a betegséget.

Régen — mondja a hagyomány — a Zete várában lakó barátok átjártak látogatóba a Firtos várában lakó barátokhoz. Hajnalban indultak a hosszú útra, s az erdei ösvényeken haladva, itt, a farkaslaki csodaforrásnál megpihentek. A forrás mellett egy nagy lapos kő és körülötte 12 kisebb kő állott. Itt miséztek, talán a nagy kő volt az oltár, és a kövekre leülve reggeliztek. Arcukat megmosták a forrás vizében, és úgy folytatták útjukat a legendás Firtos felé.

A forrás ott volt a Kovács Mózsi bá erdei tanyájának végénél. Azóta utat vágtak a nagy erdőben. Most az IFET (erdőkitermelési vállalat) útja vezet el mellette. A kisebb kövek már eltűntek, a nagyobbikat még nem hurcolta el senki.

Nagy Ferenc likja

Ennek történetét Orbán Balázs a következőképpen beszéli el: „A falu [Farkaslaka] fölött emelkedő Gordon festői omladványai között több üreg van, ilyen a Sárkánylik, melyben az elrejtett kincset sárkányok őrzik a néphit szerint. Jelentékenyebb ennél a Gordon délnyugati szögleténél levő Nagy Ferenc likja. Itt a conglomerát sziklába több öl hosszúságú üreg van bevésve; ezt egy magányszerető Nagy Ferenc nevű ember készíté: ott van egy szobor-űrszerű bevéset, ahol kézimalma volt [...] Péterfalvát a sziklaűrt lakó

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Nagy Ferenc fiai építék..." Ma tűzhelymaradványok, bevésetek s a barlangban kincskeresők nyomai látszanak; ők az almási tudósasszonyhoz jártak tanácsért, tőle hallották, hogy a kincset akkor kell keresni, mikor Gordon alatt kigyúl a kék láng, vagyis a lidércfény, mert máskor a tündérek zár alatt tartják. Vannak, akik még emlékeznek Sipos János és Lőrinc Mózsi bácsira, az utolsó kincskeresőkre: ők is megpróbálták a szerencsét, de valószínűleg eredménytelenül. Jakab Simó emlékezik arra, hogy a negyvenes években még látszott a barlang két szakasza, a belsőt már beomlott szikladarabok borították, de a kettőt elválasztó ajtó összetört rámája még látható volt. A külső barlangszakaszban a vakablakok és a vaskampó, melyre üstjét akasztotta valaki, még megvolt. Vannak, akik szerint tatárok előli menedék is lehetett. Az öregektől hallottam, hogy Nagy Ferenc azért költözött volna a barlangba, mert házsártos volt a felesége, így akart eltávolodni tőle. Később a fiai nehezen ugyan, de visszacsalogatták a faluba. Amikor a barlangban lakott, egy reggel éppen puliszkát főzött, s a fazakat — ahogy szokás — a puliszkakeverő kalapba téve, két lába közé fogta és ott keverte, majd a térdére tett lapítóra kiborította. A sziklaajtóban azonban, ahol ezt a műveletet végezte, a lapító megbillent, s a puliszka gurulni kezdett le a meredeken a völgy felé. Nagy Ferenc nézte, majd csendesen utánaszólt: „Áldott cipó, szent puliszka, hová mész, te istenadta?"

A többi határnév eredetére már az öregek sem emlékeznek, de szívesen magyarázzák: Szarvaskőről, mely a Gordon oldalában kiemelkedő szirt, azt mondja Fancsali Ágoston, hogy nagyon hasonlít egy szarvashoz; még a két szarvát is látni véli. Mások szerint a szarvasok nagyon szeretnek olyan helyre kiállani az erdőből, ahonnan messzire lehet ellátni, ide is eléjárnak. Ravaszliknál sok rókabarlang volt minden időben. A Kopac alatti erdőben nagy kövek hevernek egy rakásban, melyek között jó búvóhelyet talál a kölykedző farkas. Állítólag itt tanyáztak, féltünk is mindig megközelíteni. Azóta elköltöztek vagy elpusztították őket.

Tanyák

A székely ember, ha egy talpalatnyi földet érez a lába alatt, s az honi föld, akkor oda paradicsomot álmodik. Így tettek a farkaslaki földművelő emberek is. Az erdőalji sziklás hegyi földben irtottak és ültettek, dacoltak a zord éghajlattal, a sovány földdel és a vadállatokkal, amíg tanyákat, kis hegyi paradicsomokat nem teremtettek. E tanyák gyümölcsfáit rendszerint a mindenkori gazda oltotta vadoncba s gondozta. Egy részük csak nyári szállás

[Erdélyi Magyar Adatbank]

volt, de sok közülük az öregek számára állandó lakóhely, öregségüket megszépítő menedék lett. Ezeket az erdei tanyákat átölelte az erdő. Magunk is sokszor megfordultunk ezeken a helyeken, tanúi voltunk az ottani életnek, s ezen kóborlások emlékeit őrzi egy akkori feljegyzésem, mely szerint: „Nem csend, hanem a természet csodálatos harmóniája, melyben benne van a patakok éneke, csevegése, a bogarak zenélő hangja, a madarak lelkendező, meleg énekes szerelme, őzek suhanása, mókus makogása, a virágok illata, színe, fénye, az avarnak bársonypuhasága — ezek együttléte templomi áhítatban zsong, az ember szíve óriási lesz, s ha szemét lehunyja, akkor eggyé válik ezzel a lenyűgöző szépséggel."

A század közepén még meglévő tanyák legtöbbje kis házból állott, mellette csűr, pajta, mert rendszerint állatot is tartott a gazda, aki olyan nyugodt, derűs kedéllyel fogadta a vendéget, ami csak a hegyi emberekre jellemző. Ritka erre a morózus ember, és az is ritka, aki szerény élelmével, kis túróval, szalonnával, kenyérrel ne kínálná a vándort.

Fancsali Józsi bácsi és Fancsali Pista Tamás tanyája a Mákföldjén volt, Fancsali Tamás és Albert Mózsi tanyája Jalaszában, Nagy Lajosé Györgymáté alján, Nagy Marci bá tanyája Györorotása szélén, Kovács Mózsi tanyája a Szörnyőke alján, Kovács Eleké Szálasban, Fancsali Vencel és Nagy Márton tanyája Vágásban, Jakab Gyula tanyai háza Vízlaposban, Albert Istváné Cinigetőben, Kovács Antal tanyai háza Fűrészben, Szabó Ároné Gyilkoshegyen, Fancsali Ágostoné Dénesföldjén, ifj. Fancsali Vencelé Demeslakán, Jakab Zsigmondé Bükkfűben, Szabó Sándoré Bükkfű belső részében, Cinemónában, Nagy Domokosé Györgymátéban.

Legtöbb tanya mellett a forráskútból vájatos farúdon csorgott ki a gyöngytiszta forrásvíz. Egy-egy tanya gazdája méhészkedett is: kiváló méhlegelő volt az erdők alján. Vadászfegyverük is volt a gazdáknak a szabad világban, ezzel védekeztek a vadak ellen, de a vadászszenvedély is hajtotta őket.

A fenti tanyák a Nyikó és az erdők közötti részen találtak helyet, de a fennsíkra is telepedtek családok. Bagzosban a három Simó testvér választott szép, kellemes állandó települési helyet, és folytattak jól menő gazdaságot. Simó János, Simó Mihály, Simó István Kecsetből telepedett a Hegybe. Mihály bácsinak farkaslaki volt a felesége, és ahogy mondani szokás, ő odaszállott. Szépen tárogatózott, s egyszer még Kodály Zoltán is meglátogatta népzenei gyűjtőútján. Tamási Áron sokszor felkereste a bagzosi tanyát, fiatalokat is hívott oda Farkaslakáról, és a holdfényes estéken, tárogatószó mellett, a zöld fűre terített asztalnál, kellemes társaságban jól érezte magát. Simó Mihályné Magdó néni rokonságából került ki az *Énekes madár* több alakja. Orbán Áron bácsi még emlékezik a bagzosi napokra, az ottani énekszóra s az azt követő táncra.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A Hegyben Pálnéban Szász Laci Imrének, Ambrus Laci Gyulának volt állandó tanyai lakása, id. Jakab Zsigmondnak tanyája és jól menő juhgazdasága a havasi legelőn. Nyári szállása volt még Jakab Imrének, Fancsali Zsigmondnak, majd Péternek; Antosban a Tamás testvéreknek (Tamás Józsinak, Tamás Jankónak), Veresmátéban Fancsali U. Antalnak, Fancsali Józsinak, Jakab Ignácnak, Jakab Lajosnak, Belsővészben Simó Lajosnak, Márton Lajosnak és Kovács Mátyásnak, Nagykopacon Jakab Antalnak, Kiskopacon Hadnagy Tamásnak. Vészmezején egy pásztorház volt.

Ezeket az ideiglenes szállásokat a környék szénacsinálói munkájuk idején vagy a kaszások éjjeli pihenőnek is használták.

Az utóbbi években a Hegyben Márton Géza, Fancsali Vince és Fancsali Árpád létesített gazdaságot. A Nyikó mellett az 1989-es fordulat után több szép ház is épült.

Kalandatetőn még a kommunizmus idején fűmagtelepet létesítettek, melynek székházaként az erdőszélen emeletes ház épült.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Növény- és állatvilág

Növényzet

Farkaslaka növényzete jellegzetesen dombvidéki. Erdeiben nagy százalékban bükk, továbbá fenyő tenyészik, a cserefája egyre kevesebb. Fenyvese is gyérült, de újraültetéssel pótolták. Fenyői közül honos a luc-, a jegenye- és az erdeifenyő, a hatvanas években kísérleteztek a csegezehullató vörösfenyővel, amit az itteniek vörös fája miatt tiszafenyőnek is neveznek. A patakok mellett sok az éger és a fűz, valamint a vadcseresznye, s a fenyők zónájának hajlatán nyír, juhar és gyertyán is található. Az erdő átöleli a Nyikó völgyét, s közéje nyúlnak be az erdei kaszálók, amelyeket inkább erdős mezőknek lehet nevezni. A kaszálókon egy-egy sátoros, búros fa ad árnyékot és védelmet a szénaszárítóknak, ezeket szállásfáknak nevezte a szép magyar nyelv. A szénafüvek gyepűje tele van sűrű, színes levelű bokrokkal, melyek természetes határmezsgyét alkotnak. Itt honos a mogyoró, som, kecskerágó, kökény, galagonya (Isten kenyere), vadrózsa (hecserli, hecsenpeccs, seggvakaró), bodza, fagyal, madárberkenye, vargacseresznye, akác — ezeket átszövi a komló, a venyige. Az erdei kaszálók tavasszal színes, illatos virágaikkal, ősszel kék, vörös, fekete bogyóikkal óriási bokrétaként díszítik a határt. A Gordonon átvezető hegynyergen nagyon sok a vadvackor, vadalmafa, az arra járó úgy érezheti, hogy itt a valamikori falu elvadult gyümölcsösében sétál.

A Hegyben egy taplocás területen a legelők közé ékelve minden tavasz végén ezerszámra nyílik egy csillaghoz hasonló fehér virág, melyet a népnyelv kankósdinak vagy vadkápolnavirágnak, vadnárcisznak nevez. Ez a Kankósdiskert védett terület volna, és ma is a kirándulók paradicsoma.

Az erdei televényen, a trágyáztatott legelőkön sokféle gomba tenyészik, örömére a gyűjtögetőknek. Az erdő vágottjaiban röviddel az irtás után megjelenik a szamóca, a málna és a szeder, ezek és a bozótok terméseikkel kínálják azokat, akik örülnek Isten gazdag tárházának. A gombákat az itteni nép nagyon megválogatva szedte. Szerették a sokféle csiperkét, a keserűgombát túróval megsütve, a rókagombát, a varas zöldet, amit itt kékhátúnak neveznek, tavasszal a szilvafaaljgombát vagy májusi pereszkét. Az erdőn lakók a fenyőrizikét, őzlábat és a tinórút (tinótorty) ismerik és szedik. A pöfeteget nem szedték le soha; itt lófing a neve. A más vidékeken született, ideköltözött, főleg értelmiségiek hatására ma gyűjtik a pereszkéket, a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

szegfűgombát, gerebengombát, galambgombákat, laskagombát is. Van belőlük bőven, esős időben a legelők tele vannak kedves, fehér kalapú csiperkével, ősz felé az erdőszélek délceg őzlábgombával, s esős őszökön a fenyők alja sárgállik az aranyló rizikétől.

A hagyományos kultúrnövények közül a völgyben megterem a búza, a kukorica, mindenütt terem az árpa, a rozs, a zab. A takarmánynövények közül szereti vidékünket a krumpli (pityóka), répa, tövös (a régiek szerették belefőzni a paszulylevesbe), cukorrépa (ezt az utóbbi években kezdték termeszteni). Lent is sokat termesztettek a termelőszövetkezet idején a Hegyben. Kenderföldnek választották a legjobb talajt, sajnos ma nem termeszti senki. Napraforgót a háború idején termesztettek, s olajat sajtoltak belőle itt a faluban. Az öregek mondják, hogy a század elején elvegy gabonát is termesztettek, ami rozs és búza vegyítéke; ha az egyik abban az évben nem adott jó termést, adott a másik. A lisztjéből sütött kenyér nagyon ízletes. A rozs szalmáját zsúpfedélnek használták.

Gyümölcsfajtáink közül régtől honos az alma: a batul, a pónyik, a törökmocskotár, selyem alma, vajas, nyári piros, gyógyi, törökbálint, budaidomokos, aranypármen, tartósgusztáv, későbbiek a jonathán, starkinzon, golden, a renet-félék. Ez utóbbiak nehezen bírják a zord időjárást.

Az almákat a pincékben ászkokon raktározzák el télire, vagy almalevet, mustot csavarnak belőle, amit itt csűgörnek neveznek. Almaecetet is készítettek, de azt inkább vadalmából csavarták. Most pálinkát is főznek egyremásra almából, körtéből, szilvából.

Farkaslakán nagyon ízletes körték teremnek, ilyen a palacféreg vagy bakbűz, mézvackor, dilvenc, császárkörte, butakörte, torzsátlan, macskafej körte, sárgakörte, nagyjózsivackor. Sok a dió, cseresznye, meggy, többféle szilva, de leginkább besztercei. Ebből főzték, vagyis gügyülték rézüstben a szilvaízet. A legtöbb háznál aszaló is volt, s itt készült a téli csemege, az aszaltszilva, de aszaltak almát, körtét is; ez utóbbira használták az aszalóászkot.

Szőlő csak a direkttermő honos errefelé, az izabella, a delavári, itt nova; újabban kísérleteznek a zalagyöngyével és az amerikánerrel is. A kiskertekben van egres, málna, eper, ribizli, s a hetvenes évektől feketeribizli is. Az udvarokon fehér és fekete gyümölcsű eperfák adnak árnyékot és gyümölcsöt a gyermekeknek, a baromfiaknak (majorságnak), sőt a madaraknak is.

Farkaslakán termesztett zöldségfajták a káposzta, karalábé, karfiol, sárgarépa (murok), petrezselyem, zeller, hagyma, fokhagyma, saláta, spenót, borsó, paszuly, cékla, takarmánytök és főzőtök. Rövid a tenyészideje a paradicsomnak, paprikának és az uborkának.

A kiskertekben, ablakokban és tornácokon sokféle illatos, színes virág gyönyörködteti a szemet és csalogatja a rovarokat, de a legényeket is.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Állatok

A növényzet, mely még rengeteg pompázatos mezei, erdei virággal párosul, otthona a gazdag és változatos erdei-mezei állatvilágnak. A **ragadozók** közül ismertebb a szürkefarkas; ma kevesebb van, de régen Szent András napja körül hátborzongató üvöltésük felverte az erdő csendjét. Támadásuktól ma is félni kell, a pásztorok azért is tartanak kutyákat, különösen a hegyi legelőkön. Róka, hiúz, vadmacska, nyest, nyuszt, görény, hermelin, menyét a farkaslaki határon is akad elég, veszedelmére a majorságnak. Borz is, de nappal nem lehet látni, és a nép nem ismeri, ha néha mégis ráakadnak, akkor ez a „földi kutya", de mondják ezt a hörcsögre is.

A barnamedve, a mesék kedves mackója sok történetnek a főszereplője. Kormányfőink szerettek ezen a vidéken vadászni, de csak védett magaslesről és csak döghússal odacsalogatott, beetetett medvékre. Az ilyen medvével nem volt tanácsos találkozni; a bocsos medvétől és a „vérmedvétől" mindenki fél. Különben mindig lehetett tudni a hullatékából, hogy merre tanyázik, mert látszott, hogy mit eszik. Tavasszal cserebogárszárnyak sokasága volt az ürülékében, tudtuk, hogy nem kell olyan helyre menni, ahol a bokrok tele vannak cserebogárral (gúzzsal). Később a cseresznye került sorra a medve étlapján, majd a szilva, de megdézsmálta a zabot, sőt a kukoricát is. Ősszel leköltöztek a falu mellé, és éjszaka itt garázdálkodtak a gyümölcsösben. Sok kárt tettek, mert nemcsak a termést pusztították el, hanem felmásztak a fákra, s ha a közepébe leültek, a fa minden ága letörött. Őrizni kellett, de senki sem találkozik szívesen éjszaka medvével, inkább riasztották, és titokban hurkot helyeztek el a gyümölcsös kerítése mellé. Egyszer egy lopni induló medve beleakadt a kihelyezett hurokba: üvöltött, mint a fába szorult féreg. Meglőni nem szabadott, eltitkolni nem lehetett, a drót erős sodronyból készült, végül a kovács traktorra húzódva hosszú nyelű hidegvágóval vágta el a nyakravalót, de egy darab a medve nyakán maradt. Így szabadultunk meg a kellemetlen vendégtől. Utána sokáig féltünk találkozni a nyakkendős medvével, bár lehet, az is világgá szaladt.

Sok kárt okoztak a marhák között, többször leütötték az elkódorgó teheneket. Az ilyen marhát néha megszabadították a pásztorok és a kutyák, de mégis elpusztult, mert a medve karma hamar befertőződő sebet hagy maga után.

A **növényevők** közül először is a szarvast említeném. Ősszel a Nyikó fejében csodálatos orgonazúgású hangversenyt hallani a szarvasbikáktól. Az utóbbi idők gépfűrészeinek hangja sokat elriasztott a bőgőhelyről. A szarvastehenet vadtehénnek is nevezi az itteni nép. Sok az őz, télen csoportosan lehet látni őket, ahogy kaparják a havat és legelik a sarjadzó vetéseket. A

[Erdélyi Magyar Adatbank]

vaddisznókonda sok kárt tesz a terményekben, kitúrják a krumplit, elpusztítják a zabot, a kukoricát, nehéz ellenük a védekezés. Vadkannal találkozni emberre is veszélyes. Sok a mezei nyúl, de pusztítják a kóbor kutyák és a vadászok. Van mókus, ismertek a pelefajták, a mezei pocok, az egér, güzű, sündisznó (disznószőcs); szaporodtak a vándorpatkányok (pocegér) s a vakondok (itt patkány).

Említhetném még a csúszómászókat; az utóbbi időben békán, gyíkon, siklón, foltos szalamandrán (targyik, esőjósló) kívül sokszor látunk viperát is, amely megkeseríti az eprésző, málnászó, szedrésző mezítláb járók életét.

A Nyikó állatvilágából említem a töméseket kedvelő folyami rákot. A kristályos zuhogóknál él a sebespisztráng, tovább a márna és vágócsík, a fejes domolykó vagy balind, a fürge cselle vagy geceg, a botos kölönte vagy kopsi, a fenékjáró kűlő, a zsemle és a kárpáti ingola. A farkaslakiak sokáig nem ették meg a halat, nem is beszélve a rákról. Tamási szerint egyetlen ember halászott, Csunyi Feri bácsi. Néha elviszi a halakat az árvíz, életterük megromlik a szennyvizek miatt, elpusztulnak a Nyikóba belemosott permetező anyagtól, de újratelepednek, szaporodnak.

Farkaslakán és határain madarak százai honosak. Tavasztól zeng az erdő-mező a madarak dalától, a csiripeléstől, károgástól. Ragadozók közülük: a karvaly, a galambászhéja, kakukk, egerészölyv, vörösvércse, néhány vándorsólyom, az uhu, réti fülesbagoly, gyöngybagoly; egyre szaporodnak a hollók — lévén jó fészkelőhelyük a Gál-útja melletti homokbánya tetején —, de Veresmátéban is sokuknak van ülőfája; sok a dolmányos vagy szürkevarjú, rengeteg a csóka, szarka. Énekesmadarak: a rigófélék, a poszáták, seregélyek, a búbosbanka, vadgalamb, gerle, pacsirták, fülemile, rozsdafarkú, vörösbegy, tövisszúró gébics, csonttollú, tarka- és zöldharkály, csúszka, pinty, sármányok, barázdabillegető (leánykamadár), kenderike, füstifecske, északi süvöltő, léprigó, szürke-, szén- és barátcinege, havasi pinty, ökörszem, szajkó vagy mátyásmadár, fürj, fogoly, rengeteg veréb. A gólya csak látogatóba vetődik errefelé.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Állattartás

Farkaslakán is a tehéntej alaptáplálék volt minden családban. Ezen nőtt fel a sok gyermek. De fogyasztották a **szarvasmarha** húsát, felhasználták a bőrét, sőt a szarvát is. A negyvenes évekig a szürke magyar fajtát tenyésztették, ezt váltotta fel a pirostarka (siementhali); most feketetarkát is lehet látni a csordákban. Tartottak hatalmas, nagy szarvú ökröket is igavonásra. Ilyenekkel szállították a falu hagyománya szerint Kőrispatakról a templom építésekor azokat a laposra hasított termésköveket, amelyek ma is fedik a templom padozatát, és a templom előtt is nagyon szép bejárót alkottak mindaddig, amíg betonlapokkal nem helyettesítették őket. Az ökrök eltűntek, a kollektivizálás idején a lovakat is elvitték, igavonónak maradt az egyetlen jószág: a tehén. A mesterséges megtermékenyítés előtti időben két-három kormos fejű bikája is volt a falunak. Ezeket csak kapocánnal, rúdon vezethették ki jártatni, de így is történt szerencsétlenség: a hatvanas években a gondozót, Nagy Mózsi bácsit halálra kínozta egy felbőszült bika. A saját tehenét minden gazda az istállóban tartotta, amíg kijáró csordát nem szerveztek a nyári időszakra. A tinó- és meddőcsorda félszilaj pásztorkodási móddal a Hegyben nyaralt. A nagy lombú bükkfák bogos oldala jó súrlódóhely volt a marhák számára, s a dús füvű legelőn, a szabadságon őszre megerősödtek. Nyáron a termelőszövetkezet fejőcsordája is a legelőkön élt. Innen látták el a városi üzleteket, és a Szencsedben legelő csorda tejéből készítették a hetvenes években a nagyon ízletes sajtot. A háztájinak meghagyott kis területről azonban nehezen tudta a szövetkezeti tag a saját tehenét kiteleltetni. Ha borjadzott a tehén, a bánat vetette fel, mert rendelet volt arra, hogy a borjút nem szabad levágni, s a szoptatás idején a család nélkülözte a tejet. Megtörtént, hogy a borjú orrára zsákot húztak, hogy fulladjon meg, vagy két liter bort ígértek az állattenyésztő brigádosnak, ha ingyen átveszi. Ekkor keletkezett öniróniával az alábbi vers:

Tehenem az istállóban,
De nincs szénám az udorban.
Eladnám, de nincsen kinek,
Kecskéje lesz mindenkinek.

Ma a Gordon alá jár a kijáró csorda. Reggel a pásztor összegyűjti, este hazahajtja a jószágot. Télen bent telelnek. A tejet a tejcsarnokban értékesítik.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A tehenekkel elég sok kecske gonoszkodik, felkapaszkodnak minden bokorra, de este tele tőggyel témek haza.

Sertés (azaz disznó) szinte minden háznál található Farkaslakán. Tartanak téli levágásra, eladásra, fiaztatásra. A disznó húsa, kolbásza, szalonnája füstöléssel a legjobb konzerváláson megy át, és a szekeres vagy a mezőjáró ember tarisznyájában is kiváló útravaló. A téli disznóölések nagyszerű családi ünnepek voltak minden időben, s a véres-májas és a kocsonya bizonyos időre a nagy családok élelmezését is megoldotta, mert a kolbász, szalonna, sonka későbbre maradt.

Fajtáit tekintve honos volt régen a zsírsertés, a kondor szőrű mangalica, később, mikor olajat is kezdtek használni, akkor a félzsíros, ma inkább a hússertés a keresettebb.

Sertéseink fő takarmánya a kukorica (törökbúza), amely csak a XVI. században került Európába, hazánkban pedig csak a XVIII. században lett általánosan használt. A másik alaptakarmány ma is a burgonya (pityóka), ez hazánkban a XVII. században bukkan fel, elterjedésében döntő fordulatot jelent az 1815–17. évi nagy ínség, melynek során az ország minden részében termeszteni kezdték. Ismerve ezeket a tényeket, megérthetjük, hogy milyen nagy szükséglet volt a disznótartásban a *makkoltatás*. Erre vonatkozóan az első adat, hogy Báthori Zsigmond fejedelem 1601-ben megengedte Perusith Máténak, aki a fejedelem udvari familiárisa volt, hogy a farkaslaki erdőkben és havasokban is szabadon legeltethesse sertéseit. Még századunk elejéről is van adat arról, hogy egy-két farkaslaki ember elvállalta a disznók makkoltatását. Hadnagy Gábor elmondta hetvenkét évesen, hogy gyermekkorában az édesapjával járt makkoltatni. A makkon hízott disznó szalonnája különben igen finom. A falusi gyermek dolga volt a cseremakk gyűjtése, amivel a levágandó disznó takarmányát kiegészítették. A gyermek Tamási Áron Anna nénjével szintén gyűjtött cseremakkot. A forgó vagy hármashatár idején, amikor a határ egyik része ugar volt, a disznók ott legeltek. A disznópásztor marhaszarvból készült kürtjét fújva ment végig a falun, s arra szólította a lakosokat, hogy hajtsák ki sertéseiket. A kürt dallama egyszerű volt, a gyermekek így értelmezték: „Tehén-túró, disznó-túró, juh-túró, túró, túró, túr."

A **ló** szeretetét még az őshazából hoztuk magunkkal. Őseink hadviselésre és közlekedésre használták. Szántásra, igavonásra a múlt században a lovat még nem fogták be, inkább az erős ökröket használták. Farkaslakán a ló nélkülözhetetlen volt az erdölésben, a fuvarozásban, általában a szállításban. Mint minden hegyi faluban, inkább az igénytelenebb, szívósabb fajtákat tartották. A kollektív gazdaság megalakulásakor 120 pár lovat gyűjtöttek össze; ezt követően sokáig senkinek nem volt saját lova, a föltétlenül szükséges szállítást a gazdaság fogatosai végezték. Ma ismét tartanak egy-két

[Erdélyi Magyar Adatbank]

lovat igavonásra, szállításra, erdölésre. Szerepe van a lónak a parádés felvonulásokon is, a szüreti bálok alkalmával, amikor a legények a régi viseletben lóháton vonulnak végig a falun és a szomszéd falvakon.

Szamarat ez a nép sohasem tartott, még a juhok mellett sem. Tamási Áron novellában és színdarabban dolgozta fel azt az esetet, amikor egy olasz fogságból hazatért farkaslaki ember — balul végződött — próbát tett a szamártartással.

Macskát tartottak egérfogásra, kutyát házőrzésre, vadűzésre, pocegérfogásra és juhászkutyát a nyájak őrzésére. Ma a kóborkutyák elszaporodtak, veszélyt jelentenek a kisgyermekekre és a vadállományra.

Háziszárnyast sokat tartanak a farkaslakiak az életen, de magukkal viszik a legelőre, a szénégetők pedig az erdőre is. A legelőn különösen a pulyka a „parézással" könnyen megnő, legfeljebb a róka vagy a héja jelent veszedelmet számára.

Az **állatnevek** egy-egy falun belül szintén jellemzőek lehetnek. Ezért hasznosnak gondolom azok felsorolását, amelyek itt Farkaslakán élnek:

Ló- és kancanevek: Bandi, Csillag, Csinos, Deres, Fecske, Gyuri, Hóka, Holló, Jancsi, Laci, Lepke, Manci, Pali, Szárcsa, Szellő, Vidám, Villám.

Tehénnevek: Bimbó, Boglár, Bojtos, Boris, Bözsi, Cifra, Fakó, Gyöngyös, Juci, Kati, Lantos, Lenke, Piros, Rendes, Riska, Rigó, Szilaj, Szőke, Vidám, Virág.

Bikanevek: Bandi, Bodor, Ferkó, Fickó, Jancsi, Jóska, Kormos, Peti.

Kutyanevek: Bodri, Bogáncs, Bogár, Bojtár, Bundás, Cigány, Csobán, Hattyú, Fürge, Heki, Maros, Medve, Móka, Morzsa, Muki, Pajtás, Puli, Rigó, Sajó, Szikra, Tigris, Tisza, Vitéz.

Érdemes számba venni a faluban használatos **állathívó** és **állatűző szavakat**:

A fehérmarháknál: pücsi-me, hi-ne, csá-ne, me-hó-me, hi-ide-ne, csá-bé, fartalj-me, hó-me-hó, gyere-me, majëg ide-ne (csá jobbra, majëg balra).

A lovaknál: mocsi-me, mocsi-ne, cu-ne, hojc-ide-ne, cu, curik-ide-ne, csá-bé, hájc-ne (hogy a varasbékák egyenek meg), hojc-ide-ne.

A juhoknál: becskó, becsi-becsi, prüg-ide-me, hé-oda-ne, hé-ne.

A kecskéknél: ciga-ne, cig-ide-ne.

A disznóknál: cseka, csimcsó, csomi-csoma, csika-me, csika-bé, hec-bé.

A macskáknál: cicus, picus, pisz-pisz, cila, kácc-ki-ne.

A majorságnál: kota-kota, piri-piri, pi-pi, lub-lub, puj-puj, rucu-rucu, liba-liba, vezs-el-ne, ruc-ide-né, hess-el-ne, csür-csür-csür, csür-oda-né.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Juhtenyésztés, pásztorkodás

A juhtenyésztés is a falu alapfoglalkozásai közé tartozott régi idők óta. Farkaslaka dimbes-dombos határa sohasem volt alkalmas arra, hogy gabonatermesztéssel eltartsa egyre szaporodó lakóit. Az éghajlat viszonylag zord, de a domborzat sajátosságai miatt tág lehetőség nyílik a szarvasmarha-, de főleg a juhtenyésztésre. A juhnak való kiterjedt legelők, a létező juhállomány s nem utolsó sorban a gazdák szakértelme volt az az adottság, amely minden időben hasznot hozóvá tette a juhtenyésztést. 1948-ig, az államosításig a farkaslaki magánlegelőkre a gazdák még a Székelykeresztúr környéki falvakból is felhajtották juhaikat.

A juhnak hasznos a gyapja, mert a sok dolgos asszonykéz jó ruházatot készít belőle. A hímes ágyterítők, falvédők, pokrócok, csergék alapanyaga szintén gyapjú. A báránybőrből a szűcsök téli sapkát, bundát varrnak. A juh tejéből készült sajt, túró, orda pedig nemcsak ízletes, hanem egészséges táplálék is, és szinte nélkülözhetetlen itt a Székelyföldön. Tavasszal főképp a bárányhús nem hiányozhat a falusi ember asztaláról.

A mi falunkban tenyésztett juh régebb a szálas, a racka volt. Ez ellenálló, igénytelen, durva gyapjas fajta, ma is tartanak belőle. Az itthoni fajtából még tenyésztik a berkét (cigáját) és a vegyest vagy félberkét. A 60-as években hozták be a karakuly berbécseket; ez a fajta rokon a rackával, így szép korcsok származtak tőlük. A karakuly bárányok bőre gyönyörű sapkának, bundának, prémnek.

Farkaslaka határában, a Hegyben 1948-ig nagy magánlegelők terültek el: Sárospatak, Pálné, Veresmáté, Nagyeger, Törés, Antos, Belsővész. 1948-ban államosították ezeket, s tulajdonosaikat a mai napig sem kárpótolták. A magánlegelőkön nagyarányú juhtenyésztés folyt. Annak idején hat cimboraság is volt, ami kb. 1800–2000 juhot jelentett. A legnagyobb ellensége a juhoknak a legelőn a májmétely (métő) volt mindaddig, amíg nem került megfelelő gyógyszer a kezelésére. Ezt a betegséget a máj epeereiben lévő laposféreg idézi elő. Az állatokat hosszú időn keresztül csak a megelőzés védte ellene. Öreg juhászok ismerték a mocsaras, taplocás helyeket, ahol a juh megmétősödött, s a harmat felszáradása előtt nem is engedték ki a legelőre őket. Mindenki tudta, hogy az Ugron dombján, Doma Marci kútjánál nem jó legeltetni. Hideg nyáron vagy a hóharmat leeste után viszont nem féltették a juhokat, s a juhászok jól ismerték a betegség tüneteit: ha az állat szügyén kisuvadt a gyapjú, ha a szemén a pislogóhártya fehér volt, biztosak voltak az elhullásában. Kivárták az őszt, amikor a legkövérebbre híztak, s akkor levágták a „métős" juhokat. Farkaslakán Pista Tamás Eszter néni szerint az édesapja, Fancsali Pista Tamás bá volt az, aki a mételyes juhokat

[Erdélyi Magyar Adatbank]

levágta, a faggyújukat kiolvasztotta, és a szappangyárban (Szeben, Segesvár) értékesítette, a bőrt pedig eladta a tímároknak, abból készítették a kordován csizma bélését.

A levágás és kiolvasztás műveletét *dehenyálásnak* nevezték. Részletesen leírom ezt a műveletet, mert eltűnőben van s vele együtt a szó is. Hátha másokat is érdekel. Talán én vagyok az utolsó író-olvasó ember, aki a farkaslaki temetőben örök álmukat alvó emberektől hallottam ezeket a régimódi dolgokat.

A dehenyálás a következőképpen történt: Nagy rézüstöt csináltattak a cigányokkal, melynek a karimájához kankót szereltek, ehhez kádszerű faedényt erősítettek, hogy több hús melegedjen egyszerre. Az üstöt katlanba építették, úgy tüzeltek alatta. A juhhúst feldarabolták, aztán beletették az üstbe, s addig rakták, míg a fölötte levő kád is megtelt. Akkor vizet öntöttek alája, és főzték, amíg kiolvadt a faggyú. Ezt aztán megtisztították és újraolvasztották, a csontot Székelyudvarhelyen eladták, a húsból pedig pogácsát préseltek, jó volt kutyának, disznónak, a szegény emberek is vették, s ették egész télen keresztül. A gyapjút külön értékesítették. Tavasszal ebből a pénzből tudtak más juhot venni, lehetőleg olyan vidékről, ahol egészségesek voltak: Makfalváról, Szeben vidékéről, a Gyimesekből, sőt még Abrudbányáról is.

A juhászat különleges alkalma volt a **majorfogadás**. Ez gyűlésen zajlott le, ahol megjelentek a juhos gazdák és az elszegődni kész majorok (nálunk így nevezik a juhpásztort). Mindig azt fogadták meg, aki a legtöbb sajtot ígérte, de azt is kellett tudni róla, hogy jól gondozza-e a juhokat. A gazdák utcák szerint, mint a tízesek, cimboraságokat alakítottak, ezek élén állt a cimborabíró. A majorfogadás végén az esztenabíró az esztenatársaság nevében megkötötte a szerződést. Meghatározták a major fizetését, még a kártételeket is. A juhászat nagy szakértelmet igényel ma is, sokszor nemzedékek adják át egymásnak a tapasztalatokat.

A pásztorbeálló nap Szent György napja. Ezen a napon szedi össze a pásztor ma is a juhokat. Aztán Szent Mihály napjáig künn tartják a legelőn, tehát félszilaj pásztorkodást folytatnak. Télen a juhok a gazdánál, az istállóban telelnek. Ha ősszel az idő jól jár, akkor a major pakulárjaival hóleestéig künn a határon őrizteti a juhokat, vagyis őszöltet, ezért azonban külön díjazás jár. Ha „ganéztat" valakinek a földjén, vagyis éjjelre odarekeszti a juhokat, arra kap egy véka gabonát. Reggel *kosarat fordít,* hogy a következő éjjel a juhok más területen háljanak.

A juhokat füljeggyel jelölik meg, ezek nemzedékről nemzedékre öröklődnek. Ha a juh elkárosodik, akkor a bőrét a füljeggyel be kell mutatni a gazdának. Ezekből a bőrökből régen téli subát készítettek. A majornak régebben túrókenyér volt a kiegészítő fizetése, gabona vagy puliszkaliszt,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A juhok tulajdonjegyei, füljegyek

Bal	Jobb	Egyéb ismertető jegyek
		fehér, berke, vakisa
		fehér, szálas, kormos pofájú
		fehér, szőke pofájú
		szürke, veres pofájú
		szürke, rozsdás
		fehér, ókulás
		fekete szarvas, berbécs
		szálas, szőke pofájú
		berbécs, kormos
		fehér, berke, kormos pofájú
		kosda, szarvas, hódos
		szarvas, karakuly
		fehér, ókulás, suta
		szürke karakuly kos
		fehér, szarvas, vakisa
		fehér, berke, sárga pofájú
	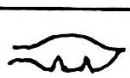	fehér pettyes, kos
		fehér, berke pergő
	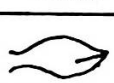	szarvas, róska
		szőnye, pettyes pofájú

[Erdélyi Magyar Adatbank]

de amikor a kollektivizálás után mindenki bolti kenyérre fanyalodott, neki is pénzt fizettek, s ma is ez a fizetési mód. A gazdák fizették ezenkívül a bocskorpénzt, a sópénzt, amiből a major a juhok sószükségletét fedezte, s a tengető pénzt, ami szivarra s egy kicsi italra kellett. A major köteles volt kiadni a gazdáknak a szerződés szerinti sajtot és ordát, a többi sajt volt az ő igazi jövedelme. Ma általában 6–7 kg sajtot és 1 kg ordát adnak egy juh után, de egy öreg pásztor elmondta, hogy ő fiatal korában 9 kg sajtot és 1,5 kg ordát adott, az ő nagyapja pedig egy fejési idényre egy fél kompona sajtot, ami 16 font (egy font kb. 56 dekagramm). A komponát, amely keményfából faragott kétkarú serpenyős mérleg, sajt mérésére használják a juhászok, fatányérjai zsineggel vannak felfüggesztve, és súlyként előre megmért köveket használnak hozzá.

Egy esztenán kb. 5 személy dolgozik: a major, a felesége és gyermekei, a pakulárok vagy monyitorok, no meg a kutyák. Fancsali Lászlónál, aki a ma Farkaslakán lévő négy cimboraság egyik majorja, 450 juh van és 5 kutya. A kutyák szükségesek, mert legtöbbször azok veszik észre a veszedelmet, ami farkas vagy medve képében szokott jelentkezni. Az esztena, ahol laknak, deszkából készül, ezt lehet költöztetni, ha tovább kell menni a legelővel. Van még nyitott oldalú kaliba is, ahol éjszaka szénaágyon alszik a pakulár.

A juhok éjjeli szállása a lészával körülkerített **kosár**. A kosár háromrészes: a meddőkosár, a hálókosár és a fejőkosár vagy esztrenga, a kettő között a fejőlyukkal. Fejéskor a juhokat az esztrengahajtó a fejőkosárból rendre a fejőlyukhoz hajtja, ahol fejőszéken ülve kézzel megfejik, s a tejet fejővederbe töltik. Esős vagy forró napos időben a fejük fölött egy kis tetőszerkezet található, melyet „komárnyiknak" neveznek; ez karókkal kitámasztott deszkalap, jelenleg műanyag ernyő is lehet. Az egyik öreg pásztor, aki nem tudott a románból kölcsönkért szóval megbarátkozni, kérésemre így magyarázta a nevet: koma-árnyék.

A tejet fejés után megszűrve cseberbe vagy „ótóskádba" töltik, ahol megoltják. Az oltót a szopós bárány, borjú vagy kecske oltós gyomrának megszárításával nyerik. Szárítás előtt sót tesznek és tejet töltenek bele, használatkor megáztatják, és a levéből nyerik az oltót. Az oltó hatására az oldódó kazein a savóban marad, míg a nem oldódó rész kézmeleg segítséggel sajtnak gyűjthető össze. Ezt jól megnyomkodják, aztán „kelentában", majd sajtruhában szorítóba teszik. Itt fél napig tartják, s akkor kerül a sajtpolcra. A savóban marad az oldódó kazein, amit ordafőző üstben zsendicévé főznek. Fövéskor a tetejére feljön a tulajdonképpeni orda, ezt ordaszűrő kanállal kiszedik, és ruhában lecsorgatják a levét.

Farkaslakán 1957-ben juhtenyésztő társulás alakult: 20 gazda vett részt benne 360 juhval. A felvásárlásra hitelt kaptak az államtól, amit lassan kamattal együtt kellett visszafizetni. A társulás elnöke id. Pakot Mátyás bácsi

[Erdélyi Magyar Adatbank]

volt. Nem sokkal később a társulás összeolvadt a mezőgazdasági társulással; ez már előfutára volt a kollektivizálásnak. 1962-ben az is bekövetkezett, s a társulás juhait beolvasztották a gazdaság állóalapjába, majd a nyolcvanas években elvitték a Sóvidéki Juhtenyésztő Farmra. A falu ezt is kiheverte, s most ismét sok a juhosgazda.

Az erdölés mellett talán a juhászat volt a legfontosabb és legtartósabb foglalkozási ág. Lehet, hogy azért, mert minden időkben biztos élelmet szolgáltatott és alapanyagot a ruházathoz. Az állattenyésztéssel, de főleg a juhtenyésztéssel kapcsolatban maradt fenn a legtöbb hiedelem és **szólás**.

Például:

A juh tavasszal bőg, a major ősszel.

Aki juhot tart, tartson rudat is a bőrének.

Orda, sajt a majoré, sz..a, húgya a gazdáké.

Az állattartásnak nagy szerepe van abban, hogy megőrződik az ember és a természet örökszép, tiszta kapcsolata. Ősszel, amikor a szelek tisztára seprik a határt, az egész térség legelő. Ha távolról nézzük, amint a mohazöld lankás oldalakon karéjozva szétterül a fehér juhnyáj, követve a vezérjuhot, ilyenkor a berbécset (mert már közéjük engedték a magállatokat) és a nyájat körbefutkorásszák a kutyák, az ember szívét melegség simogatja a látvány szépségétől.

A juhászat kapcsán külön kell szólnom a **pásztorbotról**. Enélkül nem is pásztor a pásztor. Erre támaszkodik, ezt dobja a kódorgó juh után, ezt használja kézbelinek, ha védekezni kell a vadak ellen. Eleink a rovó botokra bicskájukkal mindent le tudtak írni, s még a mai pásztorlegények is ezt teszik. Rávésik a mezőt a sokféle virággal, a patakot a halakkal, az erdő fáit változatos leveleikkel. Ott van a kosár, amibe a juhokat rekesztik, s mellette a kaliba, a napkorong és a hold, amelynek a világánál annyit virraszt a pakulár. Még az is leolvasható a botról, hány juhot fogadott el a pásztor őrzésre, hány pusztult el, vagy hányat vitt el az ősellenség: a farkas. Itt vannak a kicsi fenyőfácskák, amint szögletesen igyekeznek az ég felé. Még táncoló emberek is vannak rajta, mert a pásztorlegény sokat vágyódik a táncba a lányok közé, azért van az az ugráló ritmusú vonal, ahol a kar s a láb éppen táncra áll. A bot matyukáján a csillagos ég van kiverve ragyogó rézszegekkel. Aztán vannak rajta vigyorgó maszkok, talán csúfolódni akart valakivel, aki faragta.

A pásztorbot készítésének módját utoljára Sztojka Jánostól hallottam, aki már a nálunk lévő, maga faragta, nagyon szép pásztorbotot is alig ismeri meg romló szemével, mert — ahogy mondja — a nyolcadik tízes is el van váltva (70 évet elhagyva közeledik a nyolcvanhoz). A bot alapanyagát az is meghatározza, hogy mely területen pásztorkodik az ember, mert vadas helyen jobb kézbelinek a somfa. Lehet tövisfából vagy galagonyából, de

[Erdélyi Magyar Adatbank]

megfelel a vadalmafa és a vadvackor is. A galagonyát szebben lehet díszíteni, mert csücskék vannak rajta, s ezeket ki lehet hegyezni. A botnak valót szabad tűzön megsütögetik, attól megrepedezik a héja, amit lehántanak, majd gyorsan visszaértetik a tűzhöz, ahol a fa finoman megpirosodik. A matyukáját (botikóját) tojás alakúra szokták faragni. Alatta kis részt elvékonyítanak a kéznek, markolatnak, lennebb kb. 20 cm hosszan kihúzzák nyolcszögűre. Ebbe a nyolc felületbe hétféle cifraság vésődik, a nyolcadik rész marad a névnek és határrésznek. Az aljára vékony sárga rézkarikát tesznek. A pásztorfaragás rovatai a székely rovásírás hangulatát sugározzák.

Ma is készítenek ilyen cifrázott botokat, amit külön ki kell emelnem, hogy saját gyönyörűségükre. A legszebb pásztorbotokat Nagy Lajoséknál, Nagy Károlyéknál, Fancsali B. Albertnél, Ferencz Istvánnál, Sztojka Jánosnál, Jakab Antalnál láttam.

A **juhnyírás** egyes csíki falvakban népünnepély vagy kalákázás. Farkaslakán nem az. Rendszerint télen, az istállózás idején nyírják le a gyapjút, hogy tavaszra, a kihajtás idejére nőjön valamennyi melegítő helyette, de olyan időpontban, amikor a fiadzó juhoknak még nem árt a fektetés, a forgatás. Az idei bárányokat ősszel nyírják, ezt a báránygyapjút el is különítik a többitől, mert sokkal apróbb és nehezebb fonni. A nyírást szép tisztára sepert istállóban vagy ha szép idő van, az udvaron végzi maga a juhos gazda, ha nem ért hozzá, esetleg a barátja, aki gyakorlott a nyírásban, vagy fogadott személy. Vágóeszköz a juhnyíró olló, mely X alakú, kétszárú nagy olló, egyetlen acéllemezből kialakítva; ez a nyelénél ívben visszahajlik, s az olló rugalmasságát biztosítja. Az egyik kézzel fogják a juhot, a másikkal végzik a nyírást, megkezdve a fején, majd a hátára fektetett juh hasán, végül visszafordítva a hátán. Vigyáznak arra, hogy a bőrt meg ne sértsék, és hogy a bunda egészben maradjon. A szálas gyapjút elkülönítik a berkétől, más zsákba rakják. A farnál levő csimbókokat (ezek gyapja használhatatlan) külön levágják. A gyapjat csak használat előtt mossák meg, mert zsíros állapotban nem eszi a moly.

A juhnyíró olló a legrégibb idők óta változatlan eszköz, nálunk még gépet ilyen célra nem használtak. Aki megszokta, ismeri a fogásokat, könnyen végzi ezt a munkát. A fogadott személynek nem napszámot fizetnek, hanem darabszám után kapja a bérét.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Pásztorhiedelmek és népi gyógymódok

1. Tavasszal a határkapunál láncot húztak keresztül, ezen a jó juh átugrott. Később az életről való kihajtáskor húztak ki láncot a kicsikapu között, amelyik juh ezen átugrott, arról tudták, hogy nem lesz gond véle.

2. Mielőtt a pásztor elment a juhok mellé, megkente a bőrét a medve bőrével. Utána felvette a medvebőrt, és eljárta a szokásos körtáncot a tűz körül, sőt át is ugrott rajta. Azt tartották, ha a medvebőr nem perzselődik meg, jó major, de főleg jó pakulár lesz belőle.

3. Ha első éjjel a pakulár meztelenül megkerüli a juhkosarat, a farkas nem viszi el a juhokat.

4. Szokás volt, hogy szentelt cikót (barkát) tettek cseréptányérra, s első este, miután a juhokat berekesztették a kosárba, megkerülték őket és megfüstölték.

5. Két karácsony (karácsony–vízkereszt) között az ollót a hagyomány szerint nem szabad kinyitni. Ha összekötik az olló két szárát, a farkas sem tudja kitátani a száját és nem viszi el a juhokat.

6. Két karácsony között nem szabad mosott ruhát kiteríteni, mert ahány ruhát kiterítenek, annyi juhbőr fog terítékre kerülni.

7. Ha a tej a tűzre cseppen, a juhok tőgye kicsattog.

8. Ha esti fejéskor szürke juh marad hátul, eső lesz.

9. Ha a farkas tátott szájjal fut a kosár felé, örömében nem tudja összecsukni és nem foghatja meg a juhot.

10. Ha a juh egyedül bőg, az rosszat jelent.

11. Ha a pásztor éjjel rossz álmot lát, pálcájával a kaliba előtt háromszor megüti a földet, hogy a boszorkányokat távol tartsa.

12. Nem szabad tejes edénnyel a folyóvízre menni, mert a víz elviszi a tejet.

13. Ha a juhok figuráznak, az idő elváltozik.

14. Ha a fejés után a kádba öntött tej hólyagzik, az idő megváltozik.

15. Ha forgószél támad, a pásztor belehajítja a botját, vagy beleköpik.

16. Aki a kádban a sajtot hamar össze tudja gyűjteni, az szerelmes.

17. Ha a juh elkárosodik, el kell ásni a fejét a kapu közé, hogy a többi ne dögöljön meg.

18. Ha a juhok bőgnek, a pásztor a kabátját leteríti a földre, s a botjával jól megveri, mert az ütés azt éri, aki a juhok tejét el akarja vinni.

A rontások mágikus elhárítása mellett sokféle **népi gyógymód** is kialakult:

1. Tárgyag (rohamos vérgyulladás) esetén a juhász megvérezte a juhot, bicska hegyével megszúrta a homlokán, az orrtőnél, aztán a kiserkedt vért

[Erdélyi Magyar Adatbank]

a bicska hegyére vette, s a juh szájába csepegtette. Kezdetben a juh kitátott szájjal lélegzett, de egy fél órán belül meggyógyult — mondják.

2. Puffadás (felfújódás) esetén köménymag, vereshagyma és fenyőboss főzetét töltötték a juh szájába.

3. A meghimlősödött juh vérén selyemszálat húztak keresztül, s a megvérzett szálat a többi juh fülébe is belehúzták és megkötötték.

4. Száj- és körömfájás esetén rézüstben savóban halméregfüvet (euphorbia pannonica) lobbantottak fel, s úgy forrón belemártották a juhok lábát.

5. Lesavózás esetén a juhnak egy hétig nem adtak vizet, akkor a friss kendert összevágva, sóval vegyítve megetették vele.

A többi háziállat népi gyógyításának is maradtak emlékei:

1. Köhögős (kehes) lónak büdöskővirágot tettek az abrakjába.

2. Ha a tehén szemén hályog lett, azt sárga hasú békával súrolták meg.

3. Ha a marha megpuffadt, a sapkát a hasa alatt háromszor átvették, és azt mondták: „Az Isten adja jobban" — ez a hiedelem szerint többet ért, mint akármi.

4. A beteg disznó tokájába vagy a tehén lepenyéjébe pakonyát (pirosuló hunyor) húztak bele. Ettől egy nagy bog lett oda, és a betegséget kivonta az állatból.

5. A ló sörényébe szívesen beköltöznek a kicsi vörös kecsketetűk. Emiatt a ló állandóan súrolja fejét a jászol oldalához. A helyet zászpa levével kell besúrolni.

A népi gyógymódok a népi tudáson, természetismereten, gyakorlati tapasztalatokon, de a népi hitvilágon, a legkülönbözőbb hiedelmeken is alapszanak.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Mesterségek, foglalkozások

Farkaslaka belső élete az általam itt megélt négy évtized alatt is sokat változott. Éppen ezért érzem fontosnak számba venni és leírni a hagyományos mesterségeket, foglalkozásokat.

A foglalkozási ágak szorosan kapcsolódnak a vidék gazdasági és földrajzi adottságaihoz. A székelység által lakott területeken a népnek a régi idők óta harcolnia kellett a megélhetésért a mostoha természeti viszonyokkal és az elmaradott gazdasági rendszerrel. A gyenge minőségű, kevés szántóföld nem tudta eltartani a gyorsan szaporodó lakosságot, így az erdőborította területeken a körülmények az erdők kiirtását és termőfölddé alakítását kívánták meg. A Csere nevű dűlő az Égettcserével együtt csereerdő volt. Az előbbit kitermelték, az utóbbi leégett. A kitermelt fa értékesítése azonban — a fafeldolgozó ipar hiánya miatt — nem vált lehetővé. A kovácsok és főleg a fellendülő vaskohászat adta az ötletet, több mint 150–200 esztendeje, a kereskedelmi szellemű lakosságnak a fa más irányú értékesítésére. Ezek közül a legfontosabb a falu életében a **szénégetés**.

Kezdetben egyszerű eszközökkel, mostoha körülmények között folyt, s az egyéni erdők kitermelési üteme határozta meg. A nehéz és nem sokat jövedelmező foglalkozást akkoriban csak a község szegény rétege folytatta. A kis millérekbe 50–60 méter fát raktak össze, a kiégetett szenet pedig szekerekkel szállították egyrészt a vaskohászatnak, másrészt a Segesvár, Medgyes környéki kovácsoknak és malmoknak, ahol sokszor gabonával fizettek, amiből a szénégető és a fuvaros családjával együtt megélt. A régi szénégető maga vágta le a fát, maga hasogatta fel és égette ki. Fahasábokból összerakott kalibában vagy kis faházban lakott, ahol nélkülözte a legelemibb egészségügyi feltételeket.

Az ötvenes évektől, az erdők államosítása után a hulladékfát értékesíteni kellett. Fejlődtek a munkaeszközök is. A szénégető ekkor már előre levágott és összehordott fából dolgozott. A vállalkozó az állam lett, vagy az állami megbízottak. A mesterség gyakorlása Farkaslakán a szűk Nyikó völgyéből ekkor terjedt ki az egész országra. Az előállított szenet már teherautókkal szállították a vaskohászatnak, ahol a jó minőségű nyersvas előállítására használták. A családok egyenként (de többször két vagy három család együttesen) odaköltöztek a szénégető helyre. Évekig, esetleg a vágterek kimerüléséig maradtak, csak a nők és gyermekek jöttek haza az iskolai időszakra, vagy az egész család, ha nagyon hidegre fordult a tél. A régi millérek helyét elfoglalta a baksa, amely csak méreteiben más: ebbe 150–250 méter fát raktak bele.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A baksa rakása a következőképpen történik: először egy nagy kör alakú helyet megtisztítanak, sima baksahelyet készítenek. Ennek a közepébe nagyon száraz fából, hasogatott forgácsból tűzfészket raknak, és lefektetett hosszú rúddal biztosítják a begyújtó nyílást. Eköré és efölé rakják a baksát méterre vágott fából gúla alakban, mégpedig úgy, hogy egymásra négy-öt rend hasáb jön felállítva és jól összeillesztve, hogy minél kevesebb hézag maradjon köztük. Az összerakott baksát szalmával vagy száraz falevéllel takarják le, majd porral, földdel légmentesen szigetelik. Ekkor a begyújtó nyílás fáját kihúzzák, egy hosszú karóra petróleumos rongyot kötnek, s azzal begyújtják a baksát. Nagyságától függően a baksa két-három hétig ég. Ha égés közben meglikad, akkor fával töltik be és újra elszigetelik. A baksa oldalán körben füstlikakat nyitnak. A tűz középen felmegy, majd onnan lassan lefelé haladva kiég az egész. Amikor a füstlikak lejönnek az aljig, akkor készen van, kiégett, befejeződött az égetés. Ekkor elfojtják a tüzet, hogy a szén ne égjen el. A szalmát a földdel lehúzzák, és a szenet, mely még forró, szénporral elzárják a levegőtől. (A baksára egyébként csak vastag fatalpú cipőben lehet felmenni; az emberek a talpuk alá deszkát is fektetnek.) Két-három nap múlva a baksában teljesen megszűnik a tűz. Ekkor következik a szén kihúzása: a baksa alját megbontják, és hosszú fogú vasgereblyével rakásba húzzák, állandóan vigyázva, nehogy a forró szén lángra kapjon.

A szénégetés ma is az alapfoglalkozások egyike a faluban, de hogy régen is megvolt, azt az olyan határnevek bizonyítják, mint Baksafű vagy a még korábbi, 1591-ben már említett Szénégető völgy. Ekkor még valószínűleg a kovácsok használták a kiégetett szenet.

Az 1989-es fordulat után a régi magánerdőkből családonként csak egy hektár területet adtak vissza, a közbirtokossági erdőkből (ez Farkaslakán jócskán volt) meg semmit. Így az állam, illetve az erdészeti hivatal rendelkezik ma is az erdők jó része felett. Azokat vállalkozó magánszemélyek vásárolják fel, akik kitermelik és külföldre is szállítják a kiégetett szenet.

A szénégetés jól jövedelmező, de nehéz testi munka. Káros az egészségre, mert a lefojtott égés alkalmával képződött állandó szénmonoxidos környezetben kell dolgozni. Gyakori betegségük a szénégetőknek a szívkoszorúér megbetegedés és az asztma. Ez a nehéz munka emberi áldozatokat is követelt. Egy a sok közül Farkaslakán az István Éva esete, aki alatt beszakadt a baksa és égési sebeibe belehalt.

Példabeszéd is keletkezett a faluban a szénégetésről. Ha valaki kellemetlen, nem éppen szívderítő tettet követ el, akkor a ma embere így csúfolódik: „Tiszta munka, mint a szénégetés." Meg alkalmi dal, melyet Fancsali Antal énekelt nekünk még 1970-ben:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Farkaslaka gidres-gödrös határa,
De sok szegény szénégető bejárta.
Összejárta, mégsem találta helyét,
Millérhelyen keresi a kenyerét.

A **kőfaragás** a legrégibb időktől fogva folyamatosan élő mesterség Farkaslakán. Faragnak követ a házak alapjához, kapuzábélábat, sőt egész kapuzábét is, a temetőbeli fakeresztek eltűnésével pedig sírkövet. A farkaslaki határ „termi" a követ, s így a helyi köves oldalakból tudják bányászni. 1904-ben Farkaslakán öt kőfaragót tartottak számon.

A **kovácsmesterség** szintén régtől honos, hiszen sok családnév alakult ki a kovács foglalkozásnévből. Ezek készítettek paraszti munkaeszközöket s a javítást is elvégezték; a patkolókovácsok lovakat, fehérmarhát patkoltak, vasazták a járműveket, kereket ráfoltak, kapukat vasaltak. A falusi kovácsok háborús időben fegyverkovácsok is voltak. A régi temető felszámolása után, az oda épülő házak fundamentumának ásásakor még kovácsolt koporsószegek is kerültek felszínre. Simó János bácsiról beszélik, aki kovács volt abban az időben, hogy mikor I. Ferdinánd román király Erdélyben járt, s a falun utazott át, lovairól leesett a patkó, és János bácsival verették fel. A régi temető ívelten fedett sírkeresztjein még látható volt a falusi kovácsnál készült, változatos mintára formált kovácsolt vasrózsa. Talán ez volt az egyetlen fémből készült művészi munka; ma már nem található.

Az utóbbi évek kovácsai voltak Sipos János, Fancsali Tamás (innen a Kuschmit ragadványnév, még a Monarchia idejéből). Még folytatja mesterségét Hadnagy Mihály és Bálint Lajos.

A **taplófeldolgozásra** a hagyomány szerint Borszéki Lina udvarhelyi származású tanítónő szoktatta rá a farkaslakiakat. Ennek a mesterségnek azonban már a XVII. században nyoma van. A feldolgozott tapló kilogrammjáért a század elején 6 koronát kaptak, a kész munkát, főleg a taplósapkát, a szomszédos fürdőhelyeken, így Korondon, Szovátán, Borszéken, Tusnádon árusították; vállalkozók még Németországba, sőt a hírek szerint Brazíliába is szállították. Pakot László bácsi visszaemlékezései szerint az egyik taplókészítő, Kovács Simó imigyen árulta a taplósapkát: „Sapkát vegyenek, ez télben meleg, nyáron hideg, jó biciklizni, tornászni, csáklyázni, biliárdozni, lovagolni, kártyázni, ha az ember megszorul, tüzet csihol véle. S ha az eső megveri, milyen lesz? Hát — vizes."

Az **ácsmesterség** szintén elválaszthatatlan a falu életétől. Maga az ács szó a magyar nyelvben honfoglalás kori török jövevényszó. Kezdetben épületszerkezeteket készítő mesterséget jelentett. A nyers faanyagot elsősorban ácsbárddal dolgozták ki a vidék ácsmesterei. Keresett volt a jó ács, de akadt bőven Farkaslakán, főleg a faházak építésének korszakában. Készí-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tettek a favázas épületeknek megfelelő szerkesztésű bútort, ácsolt ládát, asztalt, ágyat. Még ma is látni egyik-másik életen hasított deszkából szerkesztett ládát, szuszékot. Aztán ácsoltak kapukat, hidakat. Egyes csűrkapuk bütüjén faragófejszével csodaszép tulipánokat alakítottak ki. A téli időszakban készítettek szánat, szekeret, osztovátát. A mesterségek nagy részét inaskodással sajátították el, de sok ügyes kezű ember a gyakorlás által lett „magonkőt" mester. A század közepén ismeretes mesterek: Kelemen Elek, Szabó Elek, Pakot B. Ferenc, Pakot Elek Antal, Kovács Antal, Tamás Ignác, Pakot Mátyás, Tamás Jankó Gáspár, Fancsali Bálint, Dódi János, Albert Gáspár, Tamás Péter.

A falu mindig önellátó lévén, kitermelte magából a susztereket, szabókat, harisnyavarrókat, szűcsöket.

Nem mesterség, de foglalkozási ág volt a legrégebbi időktől kezdve a **molnárság**, hiszen a falu eredetmondájában is szerepe van a vízimalomnak. Az 1720-ban végrehajtott összeírás szerint Farkaslakán „54 család él s a falunak van egy malma. A falunak van 19 forint jövedelme a malom után és 12 forint a háziiparból és kereskedelemből."

A század elején a Nyikó mellett több vízimalom állott. A legfelső volt a Barta P. Péter tanyájának helyén a Pakot Lajos malma. Erre emlékezik Tamási Áron is, és vele együtt ide képzeljük az első malmot. A határrész neve Csíkimóna, ez a hagyomány szerint egy Csíki Máté nevű molnárról nyerte a nevét. A következő a Vető Józsinéé volt, most Pakot Gyulánénak van ott bennvalója; majd az Albert Jóska báé (Molnár volt a ragadványneve), a Szabó testvéreké. A Magyari Miklós telkének helyén állott Nagy Sándor malma, a Pakot Eleké, majd Lászlóé a Pap utcán belül. A malomárok nyoma még ma is látható. A Nagy Dénes kertje végében volt a Kovács Antalé, később örökösei kazánt vettek, s nyáron, ha szűk volt a víz, annak segítségével folyt az őrlés. Alább következett a Kovács Mihály és Kovács Sándor malma, a faluvégen pedig az Albert István, majd Géza vízimalma, amely rövidesen műmalommá alakítódott át és működött az államosításig. Ez eredetileg a Miklósoké volt, ők szerezték a vízijogot is hozzá.

A malmokhoz nagyon tiszta malomárok vezetett, ide a gátakból folyt a víz, s nyári estéken kedvenc fürdőzőhelye volt a fiataloknak. A Pakot Elek malmából indulót nemrég törülte el az enyészet.

A molnárok régen lószekérrel, csengős lóval járták a szomszéd falvakat, áthozták onnan az őrölnivalót és vissza is vitték. Árpából, kukoricából 14 kupa gabona után egy kupa vámot, búzából egy véka után szintén egy kupa vámot vettek. A falu keletkezésének idején a kecsetiek átjártak ide őrölni, a malomhoz vezető út innen nyerte a Malomhágó nevet.

Pakot Elek és Kovács Sándorné malmuk mellé olajütőt is szereltek. Kezdetleges felszereléssel ugyan, de kiváló olajat nyertek. Tökmagot, bükk-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

makkot is préseltek. Egy szerkezet hajalás nélkül megtörte a makkot, aztán nagy serpenyőben felmelegítették, majd vastag posztóba téve került a szorítóba. Szent Márton napjára készen volt a friss olaj — emlékezik Pakot László bácsi, az egyik régi malom valamikori tulajdonosa. A háború idején jó szolgálatot tett a falu népének, mert a bükkmakkot ingyen adta az erdő, csak fel kellett szedni, a nincstelen évek, sőt a böjtös idő gondja is megoldódott az olajjal.

A Nyikó **ványolót**, dobogót is működtetett, ahol pokrócokat, csergéket, ruhának szőtt gyapjúkelméket, ponyvákat ványoltak, dürücköltek. Vágásban Fancsali Vencelnek, Vízlaposban Jakab Gyulának, Fűrészben Kovács Antalnak volt ványolója, a faluban Nagy Dénesnek fésülője.

Régen azok, akiknek a Nyikó partján telke volt, vízjogot is válthattak. Miklós Gáborné Jolánka néni emlékezik vissza (ma 80 éves), hogy addig malmot senki nem létesíthetett, míg a vízjogot és a malom helyét a Nyikón meg nem vásárolta. Úgy hallotta a nagyapjától, hogy 100 arany koronába került, amikor ők a falu alsó végén ezt kiváltották.

A gátak megkötése nagy munka. Annak idején Pakot Elek Anti bácsi vezényelt a cövekek leütésénél; kötéllel engedték rá a cövekekre a hatalmas rönköket. Aztán lassan elromlottak a gátak, megszűntek a vízimalmok. Az államosítás után tönkrement az Albert-féle műmalom is, ennek a helyén működött egy bizonyos ideig állami gáterfűrész. A hetvenes években Demény Árpád szerelt fel egy kis szerkezetű malmot, ez azonban csak állatoknak való takarmányt őröl. Ma több kis kalapácsmalom is működik a faluban, szolgálván az állatok takarmányszükségletét. A kenyérgabonát Kibédre, Kobátfalvára, Kadicsfalvára viszik őrletni.

A **szűcsmesterség** szintén a falu régi mesterségei közé tartozik. A század elején a farkaslakiak még cifrabundában pompáztak. A Kalóz utca felső részét nemrégen is Csávásdomb néven emlegették. Többen foglalkoztak a bőrök csávázásával, kikészítésével és bundavarrással. A hetvenes években halt meg az utolsó bundavarró asszony, Albert (Geci) Pistáné Eszter néni. Az ő édesapja híres bundakészítő volt annak idején, többen tanulták tőle mint inasok a bunda (itt cifrabunda) hímzését. A szűcsöknél dolgozó segédek este csak akkor mehettek vizitába, ha a mester által meghatározott számú tulipánt vagy cifrázatot kihímezték. A mesterek házának vagy ereszének egyik sarkában cserezték a bőrt, azt ugyanis télen hideg helyen nem lehetett tartani. Többször megtörtént, hogy a tréfát szerető legények — vizitából hazafelé indulva — észrevétlenül felkavarták a cseres kádat, de hordták is el gyorsan az irhájukat, mert a cserzett bőrnek nagyon kellemetlen a bűze. Előfordult, hogy egy darab bőr a kádban felejtődött és túlérlelődve tönkrement. Átvitt értelemben is innen származik a „cserben maradt" kifejezés.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Farkaslakán sok régi fénykép bizonyítja a cifrabunda létét. Divatját aztán átvették a kecsetiek: Kiss István lelkész és felesége voltak a két háború között, akik ügyszeretettel pártolták a hagyományokat. Még úrvacsoravételnél is kötelező volt népviseletben megjelenni. Így a mai napig élő ott az ősi viselet, amiben a cifrabunda is benne van. Híres tánccsoportjuk, a Kecseti Kaláka, mely messze földet bejárt, ma is viseli azt. Fehér irhabőrre varrták a hímet, hímezték a színes virágokat. A farkaslaki bunda rövid derekú, ujjatlan volt, melyet mellény helyett az ingre öltöttek fel. Az itteni szóhasználat szerint: *bonda*. Irhabundát ma is varr Mihály Gerő és Albert Gyula. Van ujjatlan, rövid, hosszú, prémmel szegett s egyszerű bunda. Abban az időben, amikor szűkebben jutottak a meleg ruházathoz, kiváló téli öltözet volt.

A **fuvarozás** a legrégibb foglalkozások egyike Farkaslakán. A falunak nagy közbirtokossági erdeje volt. A tulajdonosok a jog szerint kaptak részt belőle; tavasszal levágták, felhasogatták tűzifának és ölekbe rakták. Azt mondják az öregek, hogy az az öl fa minden irányban 2 méter volt. Ezt és más tűzifát az udvarhelyi fapiacon vagy házaknál értékesítették. A falu fő pénzforrása volt.

A fa vágatása és sokszor a szállítsa is — hosszú szarvú fehér ökrökkel szállították régen — kalákában történt. Az ülkei keresztnél, a vályúnál megálltak itatni, néha annyian voltak, hogy a forgalmat is akadályozták. A negyvenes években az ökrök eltűntek, de szállították a fát lószekérrel és tehénszekérrel. Minden gazdaságban volt hordószekér vagy egész vágású, szántó vagy vetőszekér és félvágású vagy terühordó szekér, amely egyúttal erdölőszekér volt.

A tűzifa mellett innen, az erdőövezetből szállítottak deszkát, gerendát, a hegyből zsindelyt. Többen elmentek más falu erdejébe, ahol megfogadták őket rönköket húzatni. Szállítottak szenet, a háború idején sót, amit a közeli Parajdról hoztak. Csíkba szekereztek szilvával; jól jövedelmezett még az aszaltszilva is. Valójában kialakult egy cserekereskedelem. Csíkból kaptak krumplit, rozsot, az alföldről kukoricát, búzát. (Alföldön az Alsó-Nyikó mentét, a Küküllő mentét, a Maros mentét értettük.) A fuvaros élete nem volt könnyű, mert az állandó szekerezés télen-nyáron megrongálta az egészséget. Az éjjeli szállás falusi házaknál adódott, a járt utakon ismeretségeket kötöttek, mert a mi népünk úgy tartja, hogy Istené a szállás.

A székelyudvarhelyi kollégium tudós professzora, Szigethi Gyula Mihály írta 1829-ben, hogy az udvarhelyi sokadalmakra a székely falvak sok terméket szállítanak: „Farkaslakán, Pálfalván, Ketsedben készítik a fakádakat, csebreket, kis hordókat, désákat, kártyákat, fatálakat, tányérokat, borítókat. A Fehér Nyikó környéke még kereskedik mézzel, viasszal, méhserrel, gyümölccsel." Messzire ezeket a termékeket nem szállították, és nem is kereskedelemszerűen űzték az eladásukat.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A **méhtartás**nak kedvezett a virágos határ. A méheket méhkasban, küpűben tartották a múlt századig, akkor kezdett terjedni a keretes méhkaptár. Voltak emberek, akik a vadméhek odúját is felkutatták, és vagy kifogták és hazahozták, vagy kifüstölték és a mézüket elvették. Orbán Áron bácsi emlékezik, hogy az egyik falubeli ember, Bonda Mátyás egy odvas fából két vödör mézet hozott el. A vadméhtanyák felkutatásának érdekes módja volt: aki rászánta idejét és türelmét, egy szaruból készült méhkeresővel kiállt a mezőre, a méh rászállt a szaruban levő mézre, vett belőle, a kereső aztán követte a röptét, mert a méh ismét visszatért megrakodni. Ez folytatódott addig, amíg rá nem akadt a türelmes kereső az odúra.

A farkaslakiak hamulúgot is árultak az udvarhelyi piacon. A fahamut összegyűjtötték, leforrázták, az így nyert lúg szappannal együtt helyettesítette a mai mosószereket. Hamuzsír készítéséről nem tudunk.

Farkaslaka nagy állatvásárait májusban, augusztusban és februárban tartották; ezek a gazdasági ismeretek, tapasztalatok kicserélését is szolgálták. Kirakóvásár nem volt, csak néhány sátor pogácsával és egyéb aprósággal.

A legáltalánosabb Farkaslakán mégis a **földművelés** mindenféle ága. Ebben a munkában részt vett a család apraja-nagyja, a gyermek is, aki így megtanult kitartóan dolgozni és munkája eredményét megbecsülni. A földműves embernek nem is parancsolt senki, csak az Isten.

A természet ölén való munka fáradságos, de szép. A szántóvető ember, amikor indul a barázdába, egy fohászt küld Istenhez, hogy adjon termést, s Farkaslaka katolikus falu lévén, keresztet is vet. Sokszor énekeltek is az ekeszarvát fogva, pedig meg kellett küzdeni mindig ezzel a silány földdel. Régen ökörrel, lóval, esetleg tehénnel szántottak. A gabonamagvakat kézzel vetették, a vállon átalvetőben volt a vetőmag, a gazda egy marokkal kiemelt belőle és ívesen elszórta. A pászma szélén mindig ment előtte egy gyermek, aki jelezte a másik szélet. Csak a század közepén jelentek meg a vetőgépek, kezdetben lóvontatásúak, s akkor sem tellett erre mindenkinek.

A szemesgabona betakarítása Farkaslakán sokáig sarlóval történt. Később kaszálták, a kaszára kávát szereltek, ami egy rendbe döntötte a gabonát, aztán a marokszedők felsodorták, ölükbe fogva kévékbe igazították és

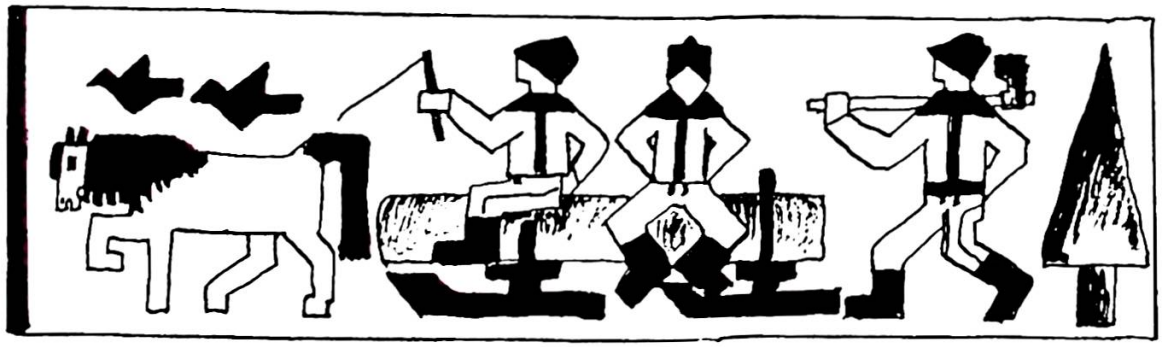

[Erdélyi Magyar Adatbank]

lefektették a búzából sodort kötélre. A kalangyába huszonöt kévét raktak. A kötelet a gyermek is készíthette, a kötözést az öreg is végezhette, a kalangyát azonban rendszerint a gazda rakta. A kaszáláshoz erős ember kellett, de a marokszedés sem volt könnyű munka. Amikor Tamási Áron gyermek volt, a hazahordott búzát még cséphadaróval csépelték, később cséplőgéppel; egy pár évtizede jelent meg az aratócséplőgép.

A másik fontos mezőgazdasági munka a Székelyföldön a **rétgazdálkodás**. A széna az állatok téli takarmányozására szükséges. Ez a legszebb mezei munka. A hajnali harmaton, virágos réten kaszáló legények látványa ma is gyönyörködtető. A kaszás a kaszanyelet a két mankójánál fogja, úgy suhintja, és tövig metszi le a füvet. Derekán a harisnya korcába akasztva van a kaszafenőkő tokja, melyben kis vízben ázik a fenőkő, mert időnként meg kell fenni a kaszát. Reggel és déli pihenő alatt a kasza élét kalapáccsal a kaszaverő üllőn ki is verik. A rendeket az asszonynép rázza el, és legtöbbször az ő dolguk a gyors száradást szolgáló forgatás, a gereblyézés, a takarás. Ebben a munkában a gyermekek is részt vesznek, de az ő feladatuk az is, hogy segítsenek az anyának a megfőtt ételt kivinni a mezőre. Estefelé a már félig száraz, finom illatú szénát fiókokba, később, ha egészen száraz, boglyába takarják. A boglyák megrakása már a férfiak dolga, s hazaszállításkor a szekérre való feladogatása is, de fent a szekéren az asszony rakja tovább a szénát, míg kötőrúddal megkötik. Az asszonyok-lányok fejüket szalmakalappal védik az erős napsütéstől.

A kapálás sokkal nehezebb munka, mert derékban meghajolva kell egész nap vágni a földet és kitakarítani belőle a gyomot. A répa kapálása még a kukoricáénál is nehezebb.

Ősszel a gyümölcs betakarítása mellett nagyobb megterhelés a kukorica szedése és a krumpli ásása.

A foglalkozási ágakról népdalok is születtek.

A kaszálásról:

Gyere, pajtás, ki a rétre kaszálni,
Megtanítlak virágos rendet vágni.
Vágok olyan sűrű, sűrű, sűrű rendet a réten,
Kilenc kislány sem szedi fel a héten.

A molnárok dalait is ide írom:

Befogom a lovam, befogom a lovam
Zöldre festett kis kocsimba.
Elviszem a búzám, elviszem a búzám
A farkaslaki gőzmalomba.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Megkérem a lisztes molnárt,
Őrölje meg a búzámat,
Így is más öleli, úgy is más öleli
Odahaza a babámat.

És az ácsokról szólót:

Kertem alatt faragnak az ácsok,
Ide hallik fejszekopogásuk.
Eredj, lányom, kérdezd meg az ácsot:
Ad-e csókért egy kosár forgácsot?

Édesanyám, huncutok az ácsok,
Kötényembe rakták a forgácsot.
Kilenc csókot adtam, anyám, érte,
Tizediket ráadásul kérte.

A falusi ember a téli időszakban megszusszan, de akkor is megvan az elfoglaltsága. A férfiak gondozzák az állatokat, és régen ekkor hordták ki szánnal a földekre a trágyát. Az asszonyok végezték a szövést, fonást, gyermekgondozást. A téli mulatságok, az ünnepek megtartása viszont sok színt hozott a falu életébe.

Farkaslaka lakossága mindig is egy kicsit kereskedő szellemű volt. Már a század elején több üzlet működött a faluban, meg öt mészárszék, ahol mindenféle húst árultak. Nyáron juhhúsból volt a legtöbb. A minőséget húsbiztosok ellenőrizték.

Kocsma is több volt a faluban, s nem idegenek árultak bennük, hanem idevalósiak. Egy fiatal embertől hallottam egyszer: „Anyám a Nyikót úgy ki tudná mérni, hogy egy deci sem hiányozna belőle."

Fűszeresboltot a háború előtt nemcsak farkaslakiak, hanem Ábrahám, a zsidó is tartott fenn.

A fa feldolgozása

Úgy érzem, hogy a fa a legcsodálatosabb anyag, amit az ember valaha munkába vett. Színre, szagra, tapintásra százféle, mindig más és mindig élő. Talán ez is a magyarázata annak, hogy a férjem élete során sokféle fára álmodta rá mindazt, ami őt annyira kötötte a népélethez és az gyönyörűséges

[Erdélyi Magyar Adatbank]

volt. De az is lehet, hogy ezt az érzésemet a folyamatosság sugallja, mert a fa ősi jellegű megmunkálásának ismerői a természettel legszorosabb érintkezésben maradt, gyűjtögető, pásztorkodó, a természet adományaira utalt emberek. Sok fával kapcsolatos szavunk még finnugor eredetű: nyír, nyár, hárs, fenyő, kéreg, szalu, ró, vág, fúr... A fa sokféle népi szólás alapja: Nem tudja mi fán terem; Fának sem jó egyedül lenni; Nem nőnek a fák az égig; Vén fa árnyékában jó megpihenni; Rossz fát tett a tűzre; Nem látja a fától az erdőt; Nagy fába vágta a fejszéjét; Addig hajlítsd a fát, amíg fiatal stb.

Farkaslakát erdők koszorúzzák, határában sok fafajta található, ezért nemcsak kereskedő szellemű emberek, nemcsak fuvarozók foglalkoztak vele, hanem általános volt a saját igényeket kielégítő, saját hasznukra való megmunkálása egyszerű szerszámokkal, az elődöktől látott módon. Felhasználták épületanyagnak: ház, csűr, pajta, búzaszín, szénaszín, kapu, kerítés készítésére. Ebből készítették a gazdasághoz s a mindennapi élethez szükséges szerszámokat, a falu életében nélkülözhetetlen ipari felszereléseket: a malmok, posztóványolók, olajütők, vízifűrészek alkatrészeit, a legtöbb házi eszközt, mint orsó, guzsaly, motolla, fonókerék, szövőszék, szerszámok, házi bútorok, fakártyák, csebrek, kádak, teknők, szuszékok, ládák.

Farkaslakán a **székelykapu** egyszerűbb változata, a gyalogkapu a hagyományos. A kötöttkapu — melyet azért neveznek így, mert a kapuzábé és szemöldökgerendák ácskötéssel való összekapcsolása a kapuszerkezet erősítését szolgálta — ritkább volt. Ilyen díszelgett még az 1950-es években is a régi bíró, Nagy Domokos portája előtt. Ugyancsak régebbi kapu állt Fábián Mátyásnál és Simó Lajosnál. A század elején nagy födött kapuja volt Szabó Mózesnek, de ez inkább kocsmai beállóhelyként szolgált. Az utolsó régi kaputükre már lécezéssel készült, de a zábékon a népmesékben is szereplő égig érő fa ága kanyargott, nem mély faragással, hanem felszínes, könnyű véséssel. Farkaslakán az egyszerű emberek szerénysége vagy szegénysége nem termelt ki nagy kapukat. A nagyon régi időkben a szegény emberek udvarára kapu helyett lészaszerű, pár deszkából összeállított, egyetlen szárnyú *zavara* nyílt. A régi gyalogkapuk zábéi simák, de az íves kiképzés, a kapuszárnyak formái, az összeállítás módja jellemző és kiváló ácsmunka.

Faragtak kapuzábét kőből is, ma még látható egy Jakab Ottóéknál; a Jakab testvérek, akik közül Antal építész-vállalkozó volt, együtt készítették.

Mikor az állam rátette a kezét az erdőkre, akkoriban hallottuk a következő történetet — vagy anekdotát? Megkérdi az egyik székely a másiktól: „Hát ezután már miből csinálunk kaput?" — mire a társa rámutat a kapu homlokzatán levő feliratra: „Isten segedelméből..."

A népi kultúra újravirágzásának idején, az 1960-as évektől kezdődően örvendetes módon feltámadt a faragott kapu szeretete, és kapufaragók is

[Erdélyi Magyar Adatbank]

születtek hozzá. Az azelőtt divatossá vált vaskapukat kezdték átcserélni faragott kapura. „Nekünk fontos az a bizonyosság, hogy a kapuban a székelység legjellegzetesebb alkotását, művészi tehetségének, díszítő kedvének legbeszédesebb dokumentumát csodálhatjuk, ez olyan büszkeségünk, amellyel kevés nép büszkélkedhetik" — írta Haáz Ferenc Rezső. Fontos az egy falu életében, hogy az értelmiségiek, akik régebb a szellemi irányítók voltak, mit tartanak szépnek, jónak. Még 1948–49-ben díszes gyalogkaput faragott két szomszéd porta, a Jakab Gyula és Jakab Zsiga portája elé Nagy Jenő és ifjabb Jakab Zsigmond (az egyik kapu ma is áll), mindkettő a népi kultúra továbbvivője volt. Az 1960–70-es években szép gyalogkaput és szakállszárítót faragott Jakab Ferenc tanító. Fancsali István gyalogkaput, Pál Árpád nagy kötöttkaput faragott, utóbbi a kaputükörbe saját tanítói foglalkozásának jelképét domborította. A Sipos Mátyás kapujára Jakab Zsiga kifaragta Farkaslaka keletkezésének mondáját. A temetőbejárathoz Pakot Áron faragott díszes székelykaput és melléje hosszú ülőkét. A hívek adományából székelykapu-együttest kapott a parókia, majd a templombejárat. Székelykapu alatt lépünk be a Tamási Áron sírjához vezető parkba, rajta ősi rovásírásunk vésete látható. Közben mások is megkívánták a kapuállítást: István Áron és Géza, ifj. Dénes András, Fancsali Géza maguk faragták, többen pedig mesterekkel készíttették, Vajda Árpád pálfalvi faragóval, Pap Ferenc malomfalvi tanító kapufaragó mesterrel. Ma Farkaslakán kb. 10 faragott kötöttkapu és több tucat faragott gyalogkapu látható. 1960-ban szép faliújságkeretet faragtak a falunak, Jakab Zsigmond rádomborította szépen stilizálva a farkaslaki emberek főbb foglalatosságait; segítette ebben a munkában Jakab Ferenc tanító.

Egyes telkeken nagyon szép csűrkapu-bütüket lehet még találni, ezekre faragófejszével kialakított tulipánt álmodott a mester. Ilyen van Sipos Feriéknél, Hadnagy Mártánál, Jakab Ottóéknál.

A falusi közösségekben mindig éltek művészi hajlammal megáldott emberek, asszonyok, akik kialakították ezt a csodálatos forma- és színvilágú, egyszerű, de tökéletes, szinte utolérhetetlennek tűnő, anyagszerű művészetet. A faragó pásztoroknak, a szövő asszonyoknak könnyebb lehetett a dolga, de kevesebb a lehetősége a szórakozásra, mint a mai embernek. Ezért a régi ember maga töltötte ki családja mindennapját, maga díszítette otthonát, eszközeit, szerszámait.

Faragott, vésett díszítés látható egy-egy öregektől ránk maradt járomfőn, ostornyélen, széktáblán, szuszékon, bölcsőn; pásztorfaragás a vászonfeszítőn, tükör- és képkereteken, gerebenek hátán, sulykokon. A guzsalyat, a sulykokat különben a legény faragta a leánynak vallomásképpen.

A temetőben a halottak álmai fölött **fakeresztek** őrködtek hosszú időn keresztül. A kopjafa errefelé ismeretlen volt. Újabban a farkaslaki katolikus

[Erdélyi Magyar Adatbank]

temetőben is állítottak pár **kopjafát**. Ez áll Tamási Áron sírja fölött is: Székely Lajos faragómester készítette. A temetőben Pakot Elek sírján Jakab Zsiga által faragott, a Jakab Zsiga sírján Tankó Albert faragómester alkotta kopjafa áll.

A kopjafa alapanyaga cserefa. Más faragott tárgyaknak használnak szükség szerint bükkfát, diófát, juharfát, eperfát, szilva- és almafát, fenyőt, tiszafát.

Napjainkban a faragás hagyományainak újraéledését tapasztaljuk: a fiatalok közül, akik az iskolában megszerették, egyesek tovább művelik, így Tamás Gellért, az Orbán Jóska fiai, Jakab Zoltán stb. Szépen faragó felnőtt is akad: Nagy János művészi dísztárgyakat készít hozzáértéssel és szeretettel, Fancsali Géza függönytartókat, koporsófödelet, Jakab Ferenc nyugdíjas tanító csillárokat, bútordíszítést farag diófára. A jelenleg Magyarországon élő Jakab György szép és sikeres faragásaiban benne van szülőfaluja, sőt ez táplálja és teliti fel művészetét. Jakab Albert, mint a régi önellátó székely ember, bútort készít új lakásukba, a Miklós testvérek, Károly és Dénes már mesterségszerűen foglalkoznak a fa megmunkálásával; ugyanezt teszi Dénes János, Jakab Gábor és mások is.

Ismert fafaragó Pakot Áron, Farkaslaka „jézusfaragó embere". Egyik alkotása a temető közepén emelkedő Krisztus-kereszt. Remek kis szent- és állatszobrai a karácsonyi pásztorjátékokhoz egyedülállóak. Idézek Banner Zoltánnak *Az erdélyi magyar faszobrászat* című írásából: „Pakot Áron kizárólag egyházi szobrászattal foglalkozik, amióta a Zsil-völgyi bányák és a marosvásárhelyi vegyiüzem gyilkos levegőjéből megszabadulva, feleségével és hat gyermekével visszatérhetett szülőfalujába [...] Hasonlatosságra ugyan törekszem — mondja —, de hogy az általam ábrázolt szent valóban közvetítsen Isten és emberek között, sugároznia kell magából a jelleget, méltóságot, szépséget."

Jakab Zsigmondról, a hozzám legközelebb állóról, nem akarnék én szólani. Ismét Banner Zoltánt idézem: „Jakab Zsigmond nyugdíjas állatorvos deszkareliefjei, szöveggel, gyakran rovásírással kísért keleties fenségességével, az idők mélységéből merítő ősiségével műfajt teremt az erdélyi szobrászatban. Farkaslaka legszebb fejei, arcai, vonásai, hétköznapjai és ünnepei, mozgásai, életereje és derűje, népviselete, szerszámai, hiedelmei és balladái, dalai és táncai, méltósága és kiszolgáltatottsága nemcsak bevonult Jakab Zsigmond művészetébe, de ez a művészet is elfoglalta Farkaslakát, hiszen a község valamennyi jelentős pontja őrzi keze nyomát. Fehérre főzött ökör-, medve-, szarvas- és más lábszárcsontokra, szarvakra alkalmazott alakos ábrázolásai a legősibb művészeti emlékekkel tartanak rokonságot..."

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Építkezés

A falu házait hosszú időn keresztül fából készítették. A magas fundamentumot kőből rakták, s az oldalait arra építették, szintén magasra. Ahol a ház oldala és a fundamentum érintkezett, ott húzódott körbe a ház arcos felén a tornác. A tetőt zsindellyel fedték, ezt hegyi mesterek hornyolták. A Nyikó két oldalán állva a legtöbbjük farral a domboldalra rúgott, így a hátsó rész alatt sok helyen nem volt pince, csak elöl, ahol alsó házat is alakítottak ki nyári használatra vagy állandó lakóhelyül. Sok ház elülső oldalán deszkából áttörten fűrészelt tornác és pitvar vagy eresz várta a belépőt. A tornáclábak faragottak voltak, a körbefutó tornác végében kis kamraszerű deszkázott alkalmatosságban tartotta a ház asszonya a füstölt disznóköltséget télen, ha lehozta a padlásról, hogy elzárja a macskák elől. Amikor aztán kamrát is építettek, a nyüst és a borda került ide. A nyitott ereszben kemence és katlan is talált helyet. A tető bütüjét sok esetben kontyosan alakították ki.

Németh László így írt Farkaslakáról, amikor romániai útja során 1935-ben ide is ellátogatott: „Sohasem láttam szegényebb falut. A sárral bevert házacskák sarkán keresztbe illesztett gerendák ugrottak ki, arról tudta meg az ember, hogy fából vannak. Maguk a lakosok is szűkölködnek, egyszerűek, ki a sovány föld segítségével gyűrte le az adót, ki a hegyekre járt fel szénégetőnek, a városokba napszámosnak. De amilyen szegény volt a falu, olyan tündéri. Az utcák játékos labirintként csavarogtak a gyümölcsösök között, és a hegyekről szaladó víz elől magas lábakra húzódott házikók derékon körbe futó virágos tornácukkal mint furcsa, mókás cölöpépítmények álltak a habos kert fölött. Hallgattam az elénk akadt rokon panaszát, embermagas keresztek alá heveredve, a temetőn [...] Amit a költészet színének hittem, élet volt, amit góbéságban agyafúrt túlzásnak: közbeszéd."

Az udvar hátsó részében keresztben helyezkedik el az istálló a csűrrel és sok csűr megtoldódva sarjútartóval. Az udvar tartozéka volt még a nyári konyha és a kút, no meg a tyúkketrec és a disznópajta. A régi házak konyhájában vagy nyári konyhájában sütőkemence is volt, esetleg hátsó felével kiugorva, de az új házak építésekor a sütőkemence különálló építményként kapott helyet az udvaron, mint a régi kicsike bakterházak mellett, ezért az ilyet vasúti kemencének nevezték el.

Régen a farkaslaki portán álló épületeket csak zsindellyel vagy zsúppal fedték, de sokszor meggyulladt az istálló zsúpja vagy a ház zsindelye, így kezdték átcserélni cserépre. Ez a folyamat a század közepén lett tömegméretű, mikor Kecsetben cserépgyár létesült. A régi székely házak falát Szűzmária-kékre meszelték. Hagyományos ez a székelyeknél, különben azt is tartják, hogy a légy nem szívesen száll erre a színre. Talán a rézgálic is

[Erdélyi Magyar Adatbank]

irányadó volt, mert ahhoz könnyebben hozzájutottak a meszeléskor. Az utóbbi időben emeletes házak épülnek, kényelmesek, tágasak, viszont a külszín elveszítette régi falusi jellegét.

A nyári konyhák, vagyis sütők rendszerint tapaszosak, földesek. A lakás padozata deszka, amit hetente s a tisztaszobában nagy ünnepek előtt súrlókefével szép sárgára felsúroltak. A konyhák rendszerint lakóhelyiségül szolgáltak, ahol egész nap együtt lehetett a szülő a gyermekével. A régi lakásokat népünk művészetének remeke, a cserepes fűtötte, ezt felváltotta a művészietlen, de kevesebb fűtőanyaggal működő kályha. Az érckályhát nagyobbrészt a közeli Szentkeresztbányán gyártották. A magas, négylábú érckályhát, lerrel együtt, csikókályhának nevezték. Később elterjedt a zománcos főzőkályha. Ma a lakásokban sok a cserép- vagy csempekályha, és több helyen működik a központi fűtés.

A lakás hagyományos bútorzata: a nagy fiókos asztal, melyben a kenyeret is tartották, a támlás és gyalogszékek, a különféle ládák, melyek lehetnek festettek, ácsoltak, faragottak, a tálas, a kaszten, a fogasok, a rudak, melyekre a rúdravalók kerültek, a padok, a kanapék, melyeknek fiókját éjjelre ki lehetett húzni, és az aprónép elalhatott azokban. Nem hiányozhatott a vízpad, a kártyapad sem, ezen tartották födeles fakártyában az ivóvizet. Később erre került a vödör. A vizet a század elején még az akkoriban nagyon tiszta vizű Nyikóból merítették ki kora reggel. Valahol a sarokban állott egy putjulna vagy putina (fenyőfa dongából készült kis kádszerű edény, melynek tetején egy nyílás volt), ebben tartották az almaecetet, szükség esetén zsinegre kötött csészét eresztettek bele, és azzal merítették ki.

A tisztaszobában állt még a magasra vetett ágy, a saroktéka vagy sarokalmárium, ebben bizonyosan volt egyebek mellett egy imakönyv is. A lakásban valahol mindig ringott egy bölcső. A ringó bölcsőnek ívelt talpa volt, erre tette az anya a lábát, s ha kellett, fonás közben is tudta ringatni gyermekét. A talpas bölcső volt a másik fajta, ez magas, a talpa egyenes, s a gyermek az állványzatára csappal rászerelt kis ládaforma ágyikóban ringott, ahol az anya éjjel az ágyából is elérhette. A házak ablakát zsalugáter védte a portól és attól, hogy este avatatlan szemek belássanak a lakásba. Az ablakokat szőttes függönyök takarták.

A régi bútorzat helyét csak az ötvenes-hatvanas évektől vette át a kényelmesebb városi bútor.

Világítóeszköz kezdetben a gyertya, majd a petróleumlámpa. A lakásban a rendeltetési helynek megfelelően többféle lámpa volt, a tartályaikban levő petróleumból szívta fel a lámpabél az éghető, világító anyagot. A parádés szobában függőlámpa, olvasásra, kézimunkázásra talpas lámpa szolgált, aztán volt falraakasztós, amelynél a lámpacső mögött kis tükör segített növelni a világosságot, visszaverve a fényt, és végül kijárólámpa, ennél a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

lámpacsövet fémrács és üveg vette körül, a felső részén fogantyúval vihették kézben, vagy akaszthatták az istállóban a gerendára. A függő- és talpas lámpánál ernyő vetítette lefelé a fényt. A petróleumot lehetett venni a boltokban az ötvenes évekig, de hozták a regáti szekerek, sokszor hallszott a kóbor alól a kiáltás: „Petrol, degenyeg, hámkenő." A petróleum melléktermékeit a szekértengely kenésére használták, hogy könnyebben forogjanak a kerekek, különben nyikorogtak, „mint a kenetlen szekér". A falu központjában, a templom előtt két lámpa égett magas állványon, melyet esténként a harangozó gyújtott meg; ezeket üvegajtó védte a széltől. A faluháza előtt is állott egy, amelyet a bakter gondozott. A szekeresek a kijárólámpát vagy mécsest akasztották a szekerükre, de sokszor szurkos fáklyát szúrtak a szekér oldalába.

A gyufa drága volt, a nép szegény és takarékos, így mindig használtak valamilyen tűzgyújtót: a durva kender (magkender) szárított szálából a rost letisztítása után maradt pozdorjából szép szálakat tettek félre, ez volt a szusztera, aminek végét betartották a tűzbe, ahol lángra lobbant, s ezzel gyújtották meg este a lehúzott lámpabelet, s csak akkor srófolták magasabbra, amikor a lámpacső átmelegedett, így már nem pattanhatott el. A lámpacsövet minden este tiszta ronggyal fényesre kellett tisztítani, a kormos lámpacső a lusta asszonyokra árulkodott.

Régi tűzszerszám volt még az acél, a kova és a tapló. Acélt készítettek a kovácsok, taplót és kovát adott az erdő. Az acélt a kovával összeütögették, s a kipattanó szikra gyújtotta meg a közel tartott taplót. Az öregemberek ezzel gyújtották meg pipájukat, sőt ezzel csiholtak tüzet a határpásztorok is.

Népi textíliák

A parasztság az elmúlt századokban majdnem változatlanul élte a kézműves és földművelő munkán alapuló, viszonylag zárt életét. Alig pár évtizede, hogy a falusi életforma megváltozott. Azelőtt a házi textíliák előállítási módja egy gazdasági egységen belül egyforma volt, és mindenki által ismert. Az asszonynép végezte a fonást, szövést, tehát az asztalnemű, ruhanemű, ágynemű, fehérnemű előállítását, melynek anyaga len, kender, gyapjú vagy vásárolt gyapot.

A gyapjúból sok munka árán lesz fonal. A juhokat megnyírják, s néha még télen megmossák a gyapjat, de Farkaslakán a nyári mosás a megszokottabb, a juh ugyanis a legelőn minden ragadós gyomot felszed a bundájába, az istállóban pedig télen el is ganésodik. Ezt a gyapjút beáztatják lúgos

[Erdélyi Magyar Adatbank]

vízbe, s egynapi ázás után kézzel átmossák, kiszedve belőle a használhatatlan csimbókokat. Majd leviszik a Nyikóra, kosárba téve addig rázogatják, mosogatják, míg egészen megtisztul. A kosárra azért van szükség, hogy a gyapjút a folyóvíz el ne vigye, de átfolyva rajta mossa ki belőle a szennyet. A tiszta gyapjat kiterítik kerítésre, rudakra és megszárítják, majd megfésültetik. Régen Farkaslakának is volt fésülője Nagy Dénes bácsinál.

A megfésült gyapjút téli estéken finom puha fonallá fonták. Ebből szőtték a fehér ponyvát székely harisnyának, amely a század elején még általános férfiviselet volt. A szürke, magaszínű gyapjúból vagy szőnyéből készült a szürke posztó, amiből miesnapi nadrágot varrtak a szennyes munkát végzők számára, továbbá szokmányt, amely bokáig érő hosszú kabátszerű viselet volt a fuvarosok használatára; télen védte őket a hidegtől. Ujjas vagy rövid kabátnak szőtték a szürke, finomabb ponyvát.

Gyapjúfonalból szőtték az átalvetők és a tarisznyák anyagát is. Az átalvető olyan, mintha kettős tarisznya lenne, a vállon átvetve egyik fele elöl, a másik hátul lóg. A két száját laposkötővel, zsineggel húzták össze. Használták a terü vásárba vagy mezőre vitelére, de jó volt vetésnél vagy termények betakarításánál is. Az átalvető lehetett csíkos vagy kockás, nálunk barna-fehér, majd piros-zöld változatban szőtték.

A farkaslakiak a posztót a század elején még Korondra vitték ványolni, néha gyalog, átalvetőben cipelve, majd rövidesen Farkaslakán is létesítettek posztóványolót vagy „dobogót": a Nyikó mellett, Vágásban Fancsali Vencel, Vízlaposban Jakab Gyula, Fűrészben Kovács Antal. A ványolással a gyapjúszőttes összeverődött a célnak megfelelően vékonyabbra vagy vastagabbra, attól függően, hogy hányadosra ványolták.

Gyapjúfonalból még szőttek hímes ágyterítőket, falvédőket, abroszokat, szőnyegeket, pokrócot, csergét. A pokrócokat dürücköltették, durvábbra verették össze, s ezzel szívesen takaróztak.

Lent csak a termelőszövetkezet idején termesztett a falu a Hegyben, s azt a keresztúri lenfonodába szállították. Ami a lakosság kezében maradt, azzal sötét színű csíkozással gazdagították a vásznat.

Kendert a régi idők óta a legjobb földeken termesztettek, s egy bizonyos határrészt ma is Kendereskertnek neveznek. A kenderföldet tyúktrágyával gazdagították, s kézzel vetették bele a kendermagot, amiből kétszer annyit kellett szórni, mint búzából. A magvakat kapával, gereblyével beledolgozták a finom, porhanyó földbe. A kender magasra megnő, s akkor kezdődhet a nyövése, amikor szép sárga színt kap, és megérintve a virágpor széthull, „porzik". Ekkor markonként kihuzigálják a földből, a tövét a földhöz ütögetik, hogy gyökeréről lehulljon a rög, majd fűzfavesszővel, poronggyal összekötik a fejeket. Öt fej egy láb, öt láb egy kalangya. A fejeket *kikecskélik* (az alsó felénél, gyökerénél sátorosan kiterítve körbeállítják), hogy hamar

[Erdélyi Magyar Adatbank]

száradjon. Nagyon féltik az esőtől, mert az esőverte kender megfeketedik. Száradás után a kender virágos felét mosópadhoz, deszkához csapkodják, hogy lehulljon róla a levél és a virág. A kenderföld szélén körben gyérebb és vastagabb a kender, ezt meghagyják magnak, néha a magkendert megporzás végett összeverik a közötte levő virágos kenderrel, és csak később, a magvak megérése után nyövik ki. Száradás után kiverik a magkender magját, fújtatják vagy rostálják. A fújtatás oly módon történik, hogy lehetőleg gyenge szél idején rostából lepedőre vagy pokrócra csurgatják a magvakat. A súlyosabb mag lehull, a könnyű pelyvát elfújja a szél.

A kinyőtt kendert szekérrel folyóvizek mellé szállították. Farkaslakán a Nyikó adott helyet az áztatásnak. A lábakat a fejüknél és tövüknél összekötötték, majd egy jobb göbőt kikeresve, egymás mellé és fölé szorosan berakták a víz fenekére. A végén homokkal, kövekkel lenyomtatták, néha le is cövekelték. Esős nyarakon féltették az árvíztől, mely könnyen elsodorhatta, ezért hosszú rudat fektettek végig a beáztatott kender tetején, és azt kampós cövekkel leszorították. A folyóvizek mentén akadt kő is, fa is erre a célra. Száraz nyarakon tiltották az áztatást, mert a kenderből kioldódó méreganyag veszélyeztette a halakat; ilyenkor mondták, hogy a halak megbolondultak. Ha meleg volt a nyár, egy hét után meg lehetett nézni, hogy megázott-e a kender: kihúztak egy szálat, s ha a fás részről könnyen lebomlott a rost, akkor lehetett kivetni.

A kender kivetésénél részt vett az egész család, sőt a rokonok is. Utána a berekben, a pázsiton kellemes uzsonna tette meghitté felnőtt és gyermek számára ezt a lényegében nem könnyű munkát.

A kiázott kendert megszabadították nyomatékaitól, fejenként fejük felett többször megforgatva, vízbe paskolva, iszaptól, szennytől kitisztítva, kiterí-

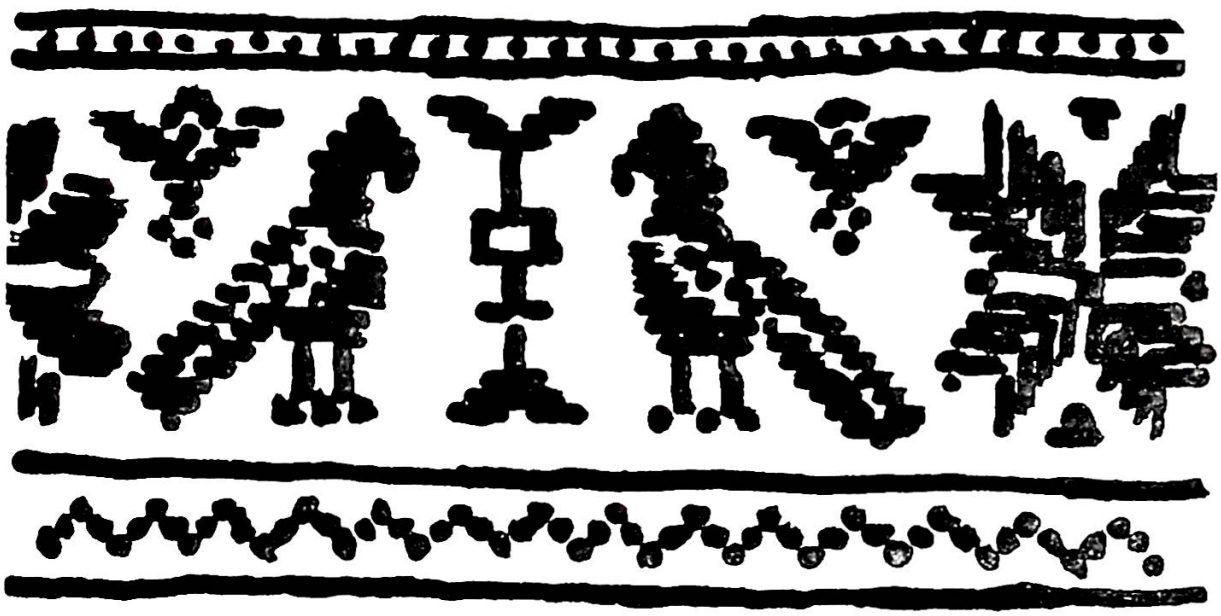

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tették a part menti pázsitra. A szárítás a hazaszállítás után történt, a kendert kerítések mellé teregették fejenként, mindig átrakva napsütötte helyre; estére és eső elől beszedték. Ha megszáradt, akkor napos helyen megkezdődött a tilolás, de mindig csak a napsütötte helyről vették el a fejeket, mert árnyékban „megereszkedett" a kender, és nehezen lehetett a *pozdorját* eltávolítani. A munkát egyfogú fa tilolóval kezdték, a tövét levágták, ezt a használhatatlan részt nevezték törő vagy tilószakadéknak. Tilolás közben a pozdorja kihullt, először a kéve egyik feléből, majd amikor ez a merevségétől megszabadult, a kezükre csavarva kitilolták a másik felét is. A kitilolt fejeket kifeszített spárgára dobták. Ezzel a nagyolással végezve újra tilolták, aprólták a kétfogú tilolóval, miközben addig rázogatták, ütögették a tilolóhoz, míg a pozdorja, ami a kender vázát adta, teljesen kihullt.

A magkender később áztatódott. Ennek a rostja durvább, kötelet vertek belőle, pozdorját a rost lehúzása után darabokra vágták, félretették és lámpa- vagy tűzgyújtáskor használták. Farkaslakán az ilyen pozdorjadarabot szuszterának nevezték.

A kender következő munkája a léhelés vagy héhelés. A kitilolt kenderfejek hegye felőli részét kézre csavarták, az alsó részt nagy vasfogú héhelbe, gerebenbe ütögették és huzigálták, fésülgették egészen addig, amíg a héhel meg nem telt. Akkor a belőle kilógó szálakat kézre tekerve az egészet kiemelték, ez volt a tőcsüpű (csepű). Ugyanezt a műveletet a másik résszel is elvégezték, ez a hegycsüpű. Az előbbi a jobb, az utóbbi a gyengébb minőségű. Aztán a kézre tekert szálakat ismét kifésülték, ez adta a pácot. A csüpűket rostában guzsalyra való alakba sodorták. A csüpű nélkül maradt kendert apró fogú pácolóba, kis kerek héhelbe verték, itt fésülgették, s az itt keletkezett csüpű a legfinomabb; ez a páccsüpű. A héhelt kender egy-egy fejének felét rácsavarták a fej közepére, majd öt fejet egymás mellé téve, azok szabad végét ismét összecsavarták. Ez egy láb kender, amely készen áll a fonásra, ebből lesz a legfinomabb kenderfonal.

A kender és a csüpű fonása téli munka volt. A leányok, asszonyok ilyenkor guzsallyal, fonókerékkel indultak este a **fonóba**. A fonókereket lábbal hajtották, a fonal a fonókerék orsójára tekeredett, tehát nem kellett pergetni az orsót. A leányok a faragott guzsalyra kötötték a fonnivalót. Egy este illett legalább két orsót telefonni. Valamikor a legény saját maga készítette guzsalyt ajándékozott kedvesének, azt tulipánosra faragta, a tulipánok hegyére kis faragott zörgőt szerelt, ez volt a zörgős guzsaly, s így nemcsak a szépséget sugározta, hanem a szerelmet is. A guzsaly alsó felére kis talpat erősítettek, a fonó személy erre rátette a lábát, és kis gyalogszékre ült melléje. A guzsalyra zsineggel erősítették fel a fonnivalót, s a mellette ülő a bal kezével húzogatta a kender szálait, nyálazta, vagy az ujját vízbe mártogatva puhította, másik kezében pergett az orsó, s így sodródott a fonal.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A jobb kézben pergő orsóval lehetett nyújtani a fonalat, s ha elég hosszú lett, gyorsan feltekerték az orsóra, s tovább folyt a fonás. A fonókerék fából esztergályozott, festett szép munkaeszköz.

A fonók nemcsak munkahelyek voltak, hanem a falu életét színesítő, szórakozó-, találkozóhelyek is. A nagy fonók szeresek lévén, minden este más családnál gyűltek össze. A legények is jártak a fonóba, kártyáztak, mókáztak, őrizték a kedvesüket, lesve, hogy nem ejti-e el az orsóját, mert amelyik legény felkapta, attól az orsót csókkal kellett kiváltani. Olyan is történt, hogy a nemszeretem legény kiütötte a leány kezéből az orsót, amit az persze nem váltott ki. Emiatt hazamenetelkor a fonalat a kapufélfára felkötve s az utcán végighúzva találta meg. Az öregek a fonóban meséltek is. Ismert mesemondók voltak: Dénes János bácsi, Kovács Mátyás bácsi, Albert Gergely, Csunyi Ferencné. A végén a maradék csüpűből a padlón két kis koszorút alakítottak, egyiket kinevezték fiúnak, másikat leánynak, meggyújtották, amelyiké hamarabb elégett, az hagyta el hamarabb a kedvesét. Egy másik szokás volt, hogy három kupac csüpűt letettek a földre egymástól egyforma távolságra. A középső volt egy megnevezett leány, a másik kettő legény, a pulyka. Aztán meggyújtották, s amelyik hamarabb elégett, azt mondták, az lesz a férje. Néha táncoltak is. A fonóasszonyokat a háziak „nyálazóval" (rendszerint almával) kínálták. A közösségi élet csodás varázsa hatotta át a fonókat egészen az 50-es évekig, amikor megszűntek. A fonó rendszerint énekkel kezdődött:

Este van már, késő este,
Kilencet ütött már az óra.
Az én csárdás kisangyalom
Mégsem jön el a fonóba.
Vagy haragszik, vagy beteg,
Vagy talán már nem szeret,
Így hát, csárdás kisangyalom,
Tiltva vagyok én tetőled.

Vagy:

Virágos kenderem kiázott a tóban,
Rég megmondtam, rózsám, ne menj a fonóba.
Elejted az orsód, nincs, aki feladja,
Bánatos szívedet ki megvigasztalja.

A régi időkben nagy fonókat tartottak István Vilmáék, Jakab Brigitta, Miklós Erzsi, Miklós Juliska, Jakab Domokosné, Szász Zsuzsika, Magyari

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Juliska, Dénes Jánosék házánál. 10–11 órakor elbomlott a fonó. Egy ideig még hangos volt a hazatérő legények nótázásától az utca, s aztán elaludt a falu a téli csendben.

A kender- vagy csüpűfonalat az orsóról átmotollálták, s rendszerint *szapulták,* hogy a szennytől megtisztuljon, megpuhuljon. Az ebből szőtt törlő, törülköző, lepedő, sőt fehérnemű is több szapulással megpuhult, könnyen szívta a vizet, remek házi textíliákat lehetett készíteni belőle. A csüpűből szőtték a durvább törülközőket lábtörlésre, a zsákokat, a szalmazsákhuzatokat, a durvább törlőket. A legfinomabb kenderfonal adta többek között a kézimunkák alapanyagát, és ebből szőtték a ruházathoz szükséges vásznakat, abroszokat is. Festése — mint a legtöbb természetes anyagnak — könnyű volt. Például vasgáliccal festették a rozsdasárga kenderfonalat, melyet zsákok, szalmazsákok csíkozásához használtak. A festéshez hamulúgot főztek, ezt leszűrték, s a vasgálicot meleg vízben feloldották, ebben fél napig áztatták, a festendő fonalat aztán a vasgálicból áttették a hamulúgba, többször cserélgetve. A fonal először csúnya zöld színt kapott, de kenyérsütés utáni meleg kemencébe téve reggelre kellemes sárga színű lett. Használták festésre az égerfa héját, a dióhéjat, a hagymahéjat; Nagy Imrénétől azt hallottam annak idején, hogy vitriollal rögzítették a színt.

Asszonyaink két- vagy többnyüstösen **szövik** kenderfonalból, masinával (gyapotfonal) hasogatva a lepedőnek valót, a hímes törülközőket, simán a cipóruhát, asztalkendőt, edénytörlőt, kosártakarót, simán és hímesen az abroszt. A kétnyüstös minden második szálat váltva sima, egyszerű vásznat eredményez, a többnyüstösnél a lábítástól függően különféle hímeket lehet kialakítani. Hímeseink közül — akár gyapjú-, akár kender masinával — nevezetes az uborkahímes, ökörhúgyos, fenyőágas, búzafejes, darázsfészkes, koszorús, ablakos, a vesztett hím, a borshím, a posztóhím, a színirejáró. Az utóbbi a zsákok hímje, melynél csak a színen látszik a hím; ezt hosszanti piros vagy sárga csíkozással szövik, s öltőnek a kendert vagy csüpűt használják. Az őrlőzsákokat kétvékásra, a többieket nagyobbra varrták. A háború után nemcsak a szokás, hanem a szükség is rákényszerítette asszonyainkat az alsóneműhöz, de általában a ruházathoz szükséges anyag szövésére. Sima kendervásznat készítettek férfiingnek mindennapi használatra, sőt alsónadrágnak is. A legtöbb asszony nemcsak megszőtte azokat, hanem meg is varrta. A század elején még a női alsóneműt is kendervászonból készítették.

Ma a **gyapjút** Baróton, Kibéden, Székelykeresztúron fésültetik és fonatják gyárilag. Ebből szövik a többi gyapjúszőttes mellett a székely harisnya anyagát is. Van, aki emlékezik arra az időre, mikor nadráganyagot szőttek gyapjúból csíkozva, barna csík közé keskeny zöldet vagy drappot öltöttek, az ilyen posztót még a Szilágyságba is elvitték eladni. Volt, aki tehenet vett

[Erdélyi Magyar Adatbank]

az árából, és onnan hajtotta haza, mások gabonát hoztak. A negyvenes években rengeteg posztót értékesítettek a közeli és nagyvárosi piacokon, kialakult a „posztózás". A piacolással eljutottak Budapestig, a háború után a romániai nagyvárosokba is. Kelendő, keresett áru volt, jól jövedelmezett. Ma ismét kelendők a gyapjúból készített falvédők, de már nem a hagyományos technikával szövik őket. A gyapjút becserélik vastag, sirítetlen „durgára" Kőhalomban, a Regátban több helyen, és abból készítik a gyűrűs csergét, amit kereskedő szellemű falusiak vagy korondiak, székiek visznek a piacokra. Idehaza a Tamási-emlékházat látogatók is szívesen vásárolják. Jó kereseti lehetőségnek bizonyult a vele való foglalkozás.

A szövés régen téli foglalkozás volt. A fonalat először vetőszögön felvetették, vagyis előkészítették az osztovátára való felhúzásra. A legtöbb falusi házban a gerendára szegezve ott volt egy facső, amelybe beledugták a vetőszög felső csücskét, alsó vége alá pedig lyukas deszkadarabot illesztettek. Az asszony egyik kezével forgatta a vetőszöget, a másikkal engedte a fonalat a gomolyagról vagy a matringról; a nagy matringot tekerőlevélről, a kis matringot leánykáról (vencsöllőről), amelyet még pereszlennek is neveztek. A szövő asszony előre kiszámította, mennyit akar vetni, azt megmérte singgel, s az első szálat rögzítette a vetőszögre. A felső határa a fonálnak egy odakötött fakanál volt, itt visszafordult a fonallal, s akkor az egymás fölött keresztben levő szálak alkották a felvető keresztjét. Itt megszámolták a zserébeket: három szál egy ige, tíz ige egy zseréb mindkét oldalon, tehát gyakorlatilag hatvan szál. Ha közben beszélget, nem figyel oda az asszony, akkor könnyen „kabala" keletkezik, vagyis keresztül-kasul kerül a szál, az ilyen szőnivalót nem lehet leszőni. Felvetés előtt a szövő asszony így fohászkodik: „Szövő-fonó szent Ilona, segíts meg!" Befejezéskor a zserébeket alul-felül elkötik.

A vetőszögről kézzel láncszerűen „lekalácsolják" a fonalat (olyan, mint a fonott kalács), és felvetik az osztovátára. A széles szerkezetűeket szövőszéknek nevezik, a rendes falusi alkotások az osztováták. Az osztovátára való feltekerésben segít a szomszédasszony, komaasszony, barátnő vagy anyós a menyének, leány az anyjának. Egyik csavarja, a másik ereszti. A keresztet kioldják, a ponkostorba (seprűnyélszerű rúd) dugják, s ezt a két végére kötött zsineggel a hátsó hasajóra erősítik, majd a kereszten áthúzott spárgát is a ponkostorhoz kötik. A szövőszék előtt ülő asszony szép csendesen engedi a lekalácsolt fonalat, bontogatva, míg a másik a hátsó hasajót hajtja, az pedig rendre felcsavarja magára a fonalat, amit közben letincselnek, széthúzogatnak. A csavaró a keletkezett gödrökbe csépeket tesz, hogy a fonal egyenletesen tekeredjen. A felcsavarás után az első keresztbe is beteszik a csépet, ami végigkíséri a szövést, időnként ezek segítségével tincselnek, majd ráakasztják a nyüstöket a sikottyúra (ezek kis csigák,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

amelyekre a nyüst zsinege kerül), s kezdődik a fogdosás. A nyüst lehet szemes vagy kapcsos, ezek nyitják a szálakat. A nyüst után a bordába fogdossák, ami a bordahéjban helyezkedik el, lehet vasborda vagy sima, esetleg borított fogú nádborda. A borda sűrűségétől függ a vászon sűrűsége és a szélessége is, s ezzel verik rá az öltőt. A befogott szálakat az első hasajó vágatába erősített kötővászonra kötik. A nyüstöket a lábítókötő zsineggel ráillesztik a lábítóra, amely pedálszerűen mozgatja a nyüstöket. A hátsó hasajóról időnként az eresztőfával engedik a fonalat szövés közben, az első hasajóra tekeredő vásznat a beledugott vésedékes fával, likasfába helyezett pocokkal rögzítik. A lábítóval kinyitott fonal közé vetöllővel húzzák be az öltőt. A vetöllőben bélfára húzott bodzafa csőről tekeredik le a fonal, melyet előzőleg csörlőkerékkel csőrölnek. A vásznat, ha szükséges, feszittyűvel (feszítővas) tartják szélességében kifeszítve. Amikor leszőtték az egész véget, a megszőtt anyagot levágják, s göngyölegbe csavarják. A visszamaradt rostot vászonnemű összevarrására használják.

Az ügyes háziasszony a gyapjút a nyári, őszi munka közben megfonja és megszövi, hogy Szent Mihály napjára kész legyen, s a téli időszak kezdetén meleg ruha készülhessen belőle.

Farkaslakán a **hímes** szövésnek nem is olyan régen még voltak mesterei, kevesen ma is vannak: Nagy Antikáné Zsuzsika néni, Bíró Erzsi néni, Bálint Lajosné, Széles Gáspárné, Dénes Gáborné, Nagy Imréné (az ő régi gyapjúszőttesét és a Jakab Péterné párnahuzatait vittük a Tamási-emlékházhoz), Jakab Péterné Márta néni, Magyari Pistáné, Fancsali Péterné Eszter néni, Tamás Mihályné, Magyari Kálmánné, Pakot Antalné Juliska néni, Orbán Jucika, Tamás Márta és még mások is.

Az átmeneti időszak törvényszerűen magával hozta a lakásdíszítő textíliák átalakulását is. A népművészetbe újat kellett bevinni, ami anyagszerű, mint a régiek, gyönyörködtető, de közel áll a nép lelkéhez is. Az ötvenes-hatvanas években az akkori Magyar Autonóm Tartományi Népi Alkotások házának művészeti irányítója, Bandi Dezső iparművész, aki nagy ismerője volt a népi kultúrának, bejárta a Székelyföldet, előszedette a ládák mélyéről az elfeledett régi szőtteseket vagy azok maradványait, aztán tanfolyamokat szervezett a falusi népművészeti körök vezetői számára. Férjemnek Györffy-kollégista társa volt, így kerültünk a vonzásába. Népművészeti köröket alakítottunk az iskolában a tanulóknak, megszereztük az ifjúsági klubot, s ott osztovátákat állítottunk a felnőttek számára. Kiderült, hogy valaha nemcsak hímeseket, hanem régi **szedetteseket** is szőttek a faluban. István Mártonné zsindelyes házának ablakát ma is ilyen takarja, Miklós Mátyásnénál is van, amit még a század elején szőttek. A hatvanas évektől ezt a szövési módot próbáltuk a múltból visszamenteni. Konyhakötényeket, párnahuzatokat, függönyöket, falvédőket szőttünk szedettes technikával, alapanyagnak használtuk a ken-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

dert is. Szőttünk kalákában a kultúrotthonnak, a könyvtárnak. Akik megtanulták, azok továbbadták. A legtöbb férjhez menő lány ma is viszi kelengyéjében, mert vannak asszonyok, akik most is szívesen szövik: Pakot Albertné Irénke, Hadnagy Jenőné s mások is.

Ekkor indult el a **rakottasok** szövése. Ezekkel helyettesíteni lehetett az időközben meghonosodott piaci falvédőket, a nyomtatott, tartalmatlan, idegen holmit. A rakottasok szövésének technikája régi, de a mai forma már nem geometrikus, hanem alakos. Sokunknak nem volt a kollektivizálás után gyapjúfonala, de rongy mindenkinél akadt. Szőttünk tehát színes rongyból figurális falvédőket, életképeket. Ezek a falusi ember mindennapi életét mutatják be stilizált formában: a pásztorkodást, a lakodalmat, a favágást, a rönkszállítást, a táncot, a szerelmes fiatalokat, a vizitáskodást. Volt aztán életfás, juhos, szarvasos, a napot, a holdat, a csillagokat ábrázoló szőttes is. Színes, hangulatos foltokat alkottak a falon, s a modern lakásokat is kellemesen díszítették a maguk rusztikus mivoltában. Az állami szervek nem kaptak hibát bennük, mi pedig, akik terveztük, tanítottuk, készítettük, tudtuk, hogy nemzetmentő ereje van: „teremtő önvédelem". A mozgalomba bekapcsolódtak a tanítónők: Gergely Ilona, Jakab Edit, Fancsali Jolán, Nagy Regina, Pál Júlia, Hadnagy K. Jolán és Jakab Rozália. S ha valamit az értelmiségi réteg szeret és művel, annak már fél sikere van.

A mozgalom számára elméleti részt is szerveztünk: vetítéssel, előadásokkal ismertettük a hagyományokat, a népélet ősi gyökereit. Segítettek a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

művészek is: Bandi Dezső, Maszelka János, Kovács Dénes. A kisebbségi sorsban, a kommunizmus idején igazi menedéket jelentett mindez, s jó érzés arra gondolni, hogy részesei lehettünk.

Amikor megszüntették a Magyar Autonóm Tartományt, továbbra is akadt, aki megtalálta a nép kultúrájának, szellemi életének ébrentartásához vezető utat. Kezdetben Bandi Dezső, később a Hargita megyei szakirányító Kovács Dénes segítségével a farkaslaki szőttesek eljutottak Bukarestbe, a Petőfi Házba, sőt az asszonyokat is el lehetett vinni egy-egy szép kiállításra. Újságcikkek adták hírül: „Új népi díszítő művészet születik Farkaslakán", „Az alkotás forrása nem apad el", „Szárnyra keltek a farkaslaki kicsi piros madarak". Csáky Zoltán szép dokumentumfilmet készített Farkaslakán 1972-ben.

A szedettes szőttes maradandónak bizonyult, a rakottas mellett azonban kevesen maradtak, mert sok figyelmet, még több türelmet igényel. Hadd említsem meg egypár lelkes szövő asszony és leány nevét abból az időből: Hadnagy (Jakab) Olga, Dénes Regina, Simó Réka, Simó Ilike, Jakab Imréné, Balog Dénesné, Sztojkáné Pakot Etelka, Pakot Magdó, Hadnagy Matild; Jakab Ilona, Pakot Albertné és a leányok: Albert Jutka, Kovács Jutka, Benedek Rózsika, Jakab Jutka, Pakot Ilonka, Pakot Mária, Fancsali Esztike, Dénes Erzsike, Dénes Sárika, Jakab Annuska, Albert Magda, Ágoston Magdi, Lukács Irénke, Fancsali Rózsika, Pakot Rozáli s bizonyosan voltak még mások is.

A farkaslaki asszonyok, lányok nemcsak szőttek, de varrtak, **hímeztek** is. Szívesen hímezték a szálánvarrottat (ez áll a legközelebb a szőtteshez), aztán a keresztszemest, kisírásost, a láncöltésest és a szálöltésest. Így díványpárnák, falvédők, függönyök készültek. Tanításukban és továbbvitelükben sokat segített az iskola mindenkori kézimunkatanára. Szerették az azsúrozás mindenféle formáját is. Lepedőszélbe, pámabütükbe, függönyökbe hosszában, sőt a székely ruha kötényébe is készítették az azsúrt nagy türelemmel. A mai napig is nagyon szeretnek csipkét horgolni, különösen az öregasszonyok. A vetettágyak derékaljhuzata Farkaslakán hímes szőttes, a lepedő hasogatott csíkosan szőtt, és széles csipkében végződik, az ágyterítő vagy hímes, vagy csíkos gyapjúszőttes. A felrakott párnák bütüjét a színes anyag fölött horgolt csipke díszítette. Az abroszokat sok esetben csipkével dolgozták össze, vagyis a két szél között csipke húzódott, amit ánzettnek neveznek. Nagyon szép rojtokat is bogoztak gyapotfonalból törülközőre, abroszra vagy gyapjúfonalból ágyterítőre.

Ma is szőnek színes rongyokból csíkosan rongypokrócot, szőnyeget, ami hangulatosan díszíti a ház súrolt padlóját. Az elsőházban általában gyapjúszőttes szőnyeget terítettek le, amelynek felvetője csíkos, tehát hosszantian csíkozott.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ruházat

A század közepéig Farkaslakán a nagyobbacska fiúgyermekek és a férfiemberek fehér posztóból készült úgynevezett harisnyában jártak. Ez a remek férfiöltözet valamikor katonaviselet volt. A fehér harisnya zsinórja és az ellenző szegője a mi falunkban, mint általában Udvarhelyszéken, fekete. Szürke vagy magaszínű gyapjúból készült posztóujjast is viseltek fekete szegővel vagy báránybőr prémmel. Soha nem láttam szebb, komolyabb, parádésabb férfiviseletet, mint amilyen a fehér posztóharisnya, a fekete ujjas, fehér ing, fekete csizma, fekete kalap vagy báránybőr sapka. Miesnapokon bakancsot húztak, erre ráért a harisnya alul kissé hasított szára, amelyet kétsingnyi kengyellel tekertek a lábszárra. A harisnya korcába bőrszíjat húztak, amit az ellenzőnél peckeltek össze. Varrása külön mesterség volt; Farkaslakán a legismertebb harisnyavarrók: Bálint G. Károly, Benedek Ferenc, Miklós Anti bá, majd Orbán Gábor bácsi és a ma is élők: Albert András és Albert Gyula. Manapság inkább Korondra viszik varratni a harisnyaposztót.

A mellény vagy lájbi viselete Farkaslakán ma is általános. Még a mezőre is magával viszi a férfiember a villa nyelére akasztva; ezt nem lehet elhagyni, kell védeni a megizzadt hátat.

A századfordulón készült fényképek tanúsítják, hogy Farkaslakán az ünnepi lábbeli kicsiknek-nagyoknak a térdig érő csizma volt. A gyermekek nyáron mezítláb, a férfiak bakancsban jártak. A nők könnyű magyar csizmát, magas szárú cipőt vagy félcipőt hordtak; náluk is általános volt a nyári mezítláb járás. Bocskort inkább a szegény emberek használtak, a hozzá való bőrt boltban vásárolták, aztán hozzáértő emberek, mint Pakot Elek Anti bácsi, Fancsali Marci bá megvarrta. A bocskornak készített bőr felső szélén fűzőlikakat hagytak, és az ebbe fűzött lapos szijúval húzták össze. A bocskorba ták (posztóbetét) került, sok kapcával meleg is volt, és puha lett a járás benne. Erdölő munkában jó lábbelinek bizonyult. A nők otthon gyapjúfonalból horgolt vagy posztóból varrt pampót viseltek. Magam is próbáltam az Orbán Gábor bácsi varrta díszes pampót, könnyű, meleg otthoni lábbeli. Télen a síkosság ellen a lábbelire húzott, posztóból készült sutuval védekeztek.

Az asszonyok magas nyakú háziszőttes vagy gyolcsinget viseltek, ez gyakran helyettesítette a blúzt is. A hosszú derekú, magas nyakú blúz a felsőtestükhöz simult, a derekát karcsúsították, a vállfőt ráncba szedték. A szoknya alatt dísz nélküli egyszerű, térdig érő pendelyt hordtak. Hasonlított ehhez a gyermekek kiskori, térdig érő ingecskéje, ami elég öltözet volt a pendelyes gyermek számára nyáron. A női és férfiinget, nagyon takarékos-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

kodva az anyaggal, nem szabták, hanem a hónalj alá pálhát (négyszögű vászondarab) illesztettek. A blúz és szoknya bolti anyagból is készülhetett, ha pénz volt rá, de a téli viselet, a rokolya, háziszőttes volt. Farkaslakán megőrződött a híre egy-egy nevezetes varróasszonynak: Nagy Jancsiné Juliska nannyóról mondják például, hogy csak ránézett az asszonyra, aztán vette az ollót, és mérés nélkül máris szabta a ruhát. A rékli hátát vagy a mellényt nagyon ügyes ferde szabással alakították, s abban a legtöbb nő karcsúnak látszott.

A szoknyát, rokolyát gomolyránccal bőre ráncolták, föléje köténytet (surcot) kötöttek. A székely ruha a polgárosodás idejéből való, tehát későbbi keletű. Ez a negyvenes évek előtt piros hímes szőttesből készült, aztán a csíki búcsúk hatására kezdtek csíkosat szőni, kezdetben piros-fekete változattal, ma zöld is kerül a csíkozásba. A szoknya alját és a mellény széleit fekete bársony szalag szegélyezi. Az ingen keskeny horgolt csipke díszlik. A kötény eleinte a szoknyával egyszínű volt, a fehér köténytet a szolgálatból hazatért leányok honosították meg. Először azsúrozták, csipkézték, ma hímezik.

A század elején az asszonyok ünnepi alkalmakkor még gyöngyös pártát hordtak a fejükön, egyeseket ezzel is temették el. Ma az öregebbek barna vagy drapp fejkendőt kötnek, a fiatalok fehéret (ezt nálunk szőrkendőnek nevezik), temetés idején mindenki feketét. A kendő alatt szépen kidomborodik a konty. Hidegben az asszonyok, leányok egyaránt hárászkendőt terítettek magukra, amely felsőtestüket védte. Nagy hidegben az idős asszonyoknak nagykendő volt a fején és hátán. A fejre való kendőt ünnepeken az álluk alatt kötötték meg, hétköznap munkában menyecskésen hátrakötötték a konty alatt csokrozva.

A leányok régen *hajonfejen* jártak, hajukat befonták, s vasárnap leengedve, hétköznap fejükön koszorúba tekerve viselték.

Jellegzetes, Farkaslakán is ismert kabátféleségek: a kurti, a kozsók és a bujka. Nők, férfiak egyaránt viselték az ujjatlan cifrabundát.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Kalákák

A paraszti életforma őshonos szokásai közé tartozott a kalákázás. A leglátványosabb volt az **aratókaláka**. Ez inkább nemzetségi alapon szerveződött. A meghívás, kalákaösszehívás csak rokoni értesítéssel történt, vagyis valaki a családból jelezte a rokonoknak a kaláka időpontját, s a hírt rövidesen megtudták az érdekeltek. Amikor aratásra érett a búza, összegyűltek a rokonok, de jöttek a barátok is, és a gazda házánál reggeliztek. Jakab Margit néni mesélte nemrégen, hogy az édesanyja ilyenkor először is mindenkinek töltött egy pohár pálinkát, s elébük tett egy sorkolat kenyeret és egy darab szalonnát. Az édesapja előző nap a Maros mentéről hozott egy szekér dinnyét, és a reggeli után mindenki kapott egy dinnyét is. Aztán sarlóval elindultak ki a határba, learatták, kévébe kötötték és kalangyába rakták a gabonát, de egy kis részt mindig meghagytak másnapra, akkor reggel ismét ki kellett menni, s így délben vonulhattak haza, hosszú szárú búzából koszorút kötve, amit énekszóval hoztak végig a falun. Az emberek kiszaladtak a kapuba, és vízzel locsolták hol a búzát, hol az aratókat. Idehaza terített asztal várta őket, készen volt már a kakasból főtt húsleves.

A nagyon érett gabonát éjszaka aratták, hogy ne peregjen a szem. A Hegyben sok zabot termesztettek, és ott főleg a leányok, legények éjszaka arattak, szintén kalákában, az idősebbek kévét kötöttek, kalangyáltak. Énekszóval, kacagással tették könnyűvé a nehéz munkát.

Nagy Domokos, aki a harmincas években bíró volt, s módos ember, szeretett ágálni, amikor kalákát szervezett, rezesbandát fogadott, és tejfölös lepényt süttetett az aratóknak. Ahol zene vagy énekszó van, ott a táncos kedvet is könnyen előveszik, s a fiatalok sohasem elég fáradtak. Nem szervezetten, de sokszor megforgatták a végén a legények a leányokat.

Más jellegű volt a **kukoricafosztó kaláka**: itt nem lehetett tánc, mert tele volt a csűr kukoricalapival, de mindenféle tréfát elkövettek. Ha például valaki üszögös kukoricát talált, azzal titokban bajuszt rajzolt a mellette ülő orra alá. Aki piros kukoricát bontott ki, annak nem kellett tovább dolgoznia, de azt is jelentette, hogy abban az évben férjhez megy. Kaláka végén a szoknyákat sokszor teletömték a lehántott kukoricalapival, vagyis a leányokat megtöltötték. A kalákásoknak a háziak itt almamustot, főtt kukoricát kínáltak.

Az öregek még **szapulókalákáról** is tudnak. Erre akkor került sor, ha valamely vendégség után sok vászonnemű gyűlt össze, vagy a télen megfont kenderfonalat szapulni kellett. De megtörtént, hogy az asszonyok külön-külön kimosták, együtt, kalákában pedig megszapulták. A fehér, főleg vászonból készült mosnivalót: alsóneműt, abroszokat, zsákokat, ágyneműt mosó-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

teknőben kézzel, háziszappant használva kidörzsölték, a frissen font szapulni való fonalat csak áztatták. Az így előkészített szapulnivalót berakták a szapulókádba, letakarták egy ócskább kenderlepedővel (ez volt a hammas lepedő), amelynek a tetejére bükkfahamut öntöttek. Aztán a katlanban üstben forralt vizet ráöntötték a kádban levő ruhára. A szapulókád alján levő lyukat fával és ronggyal lazán tömítették, úgy, hogy mellette lefolyhatott a lúgos víz a kád alatt levő tekenyőbe; ezt aztán onnan visszamerve az üstbe, újraforralták, és többször megismételve a ruhára töltötték. A szapulóruha egy éjjelen át kelt a kádban, másnap történt a mosás a folyóvízben: a mosnivalót mosópadon sulykolták, többször vízbe rázva, amíg a lúgos víz teljesen kitisztult belőle. Ha a sulykolás téli hidegben történt, bizony kellett ide a segítség, ilyenkor jöttek a barátnők, szomszédok vagy rokonok. A Nyikó jegén a mosáshoz léket vágtak a férfiak, az asszonyok lábánál a gyermekek kantáros fazékban meleg vizet cserélgettek, a sulykoló asszonyok abba mártották időnként a kezüket, hogy meg ne vegye az Isten hidege. A mosott ruha azonban ragyogó fehér és tiszta lett. Az idősebb sulykolók a hideget rumos teával enyhítették, de elcsúszott egy-egy pohár pálinka is. Így vígabban folyt a sulykolás, ahogy a nóta mondja:

Egyet-kettőt koppinthatunk,
Hármat-négyet kortyinthatunk.
Igyunk-igyunk, komámasszony,
Ha így élünk, nekünk haszon.

Szapulókaláka után a segítőket töltött káposztával és pánkóval kínálták meg.

A cséplés szintén kalákaszerűen zajlott le, már csak azért is, mert oda sok segítség kellett. A polyvahordásnál még a gyermekeknek is nagy hasznát vették.

A kaszálás is könnyebben ment kalákában. Különösen a háborúk idején, amikor a férfiak egy része a fronton vagy fogságban maradt, jól jött a fiatalok segítsége. Hajnali harmaton sok magára maradt asszony virágos füvét kaszálták le a fiatal legények.

A **tapasztókaláka** a boronaházak építésének idejében divatozott. A bakter végigmenve a falun kiáltotta: „Gyertek elé tapasztókalákába!" Kellett a sok kéz sárt hordani, azt szalmával összegyúrni, vegyíteni, tapasztani, a gerendafák közé beverni, majd simítani.

A későbbi házak építésénél is kalákáztak. A család egyik tagja elment megszólítani azokat, akik fogattal tudtak segíteni: jöjjenek el kőhordani, ígérik, visszasegítik. Máskor fahordani, fundamentumot ásni, végül födni. A födésnél asszony, gyermek is tudott segíteni a férfiak mellett. Befejezéskor

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tejfölös lepénnyel, pálinkával kínálták s azzal kínálják ma is a segítőket, mert a házfödő kaláka ma is élő. A csűrök építésénél a kaláka befejeztével táncra kerekedtek, s a szélvészesen forgó csárdással jól le is döngölték a földet.

Volt még szilvapattogató, tollufosztó és mindenféle más kaláka a társas formában elvégezhető munkához.

A társas munka egy másik alkalma a **favágókaláka** volt. Az államosítás előtt Farkaslakának is nagy területet kitevő közbirtokossági erdeje volt. Egy bizottság minden esztendőben megállapította, hogy a tulajdonosok közül kinek mennyi jár jog szerint, és megjelölték azokat a fákat. A tulajdonosok összegyűltek, kalákában mindenikét levágták és ölbe rakták. Az öl fa minden irányban két méter volt — emlékeznek a ma is élők. A favágás hosszabb időbe telt, ezalatt a kalákázók nem jöttek haza a faluba, hanem Jakab Antalnak a Kopacon levő házacskájában háltak, ott még főztek is estére meleg ételt. Amikor a munkát befejezték, kalákában hazahordták és a közbirtokossági elnök udvarára lerakták a fát, mindenkinek megjelölve a részét. Az elnök aztán bement Udvarhelyre és elszegődte a fát, amelyet szintén kalákában behordtak, s mindenki megkapta a maga pénzét. Ezek a közbirtokosságok látták el fával Farkaslakán az iskolát, az egyházat és a jegyzőséget, de Szigethi Gyula Mihály, a székelyudvarhelyi ref. kollégium tudós professzora 1829-ből való tudósítása szerint a farkaslakiak és pálfalviak segítették a várost is.

A kaláka a közösség fennmaradását biztosította, ez volt a legtermékenyebb munkaszervezési formák egyike. Kölcsönösségi alapon végezték, s a megsegítettől viszontsegítséget kaptak. Kalákába a családok legmunkaképesebb tagjait küldték, olyat, aki munkájával nem hoz szégyent a családra. A fiatalok szívesen jártak kalákázni, mert ott vidámság, mókázás, enyelgés járta, daloltak, néha muzsikás is került, s a gazda munka végeztével sokszor biztosított lehetőséget a táncra, ha máshol nem, hát a csűr földjén. Előre megszervezett tánc azonban nem volt.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A falu sajátos ünnepei

A falu sajátos ünnepei közé tartoznak az emberélet nagy eseményei: a születés és keresztelés, a lakodalom, ahol a fiatalokat elindítják az igazi nagy élet felé, s a temetés, ahol az utolsó útjára indulónak adják meg a végtisztességet. Ezek között folyik maga az élet.

Keresztelő

A kisgyermek születése nagy öröm minden családban. Farkaslakán is Isten áldása volt a gyermek, és az Isten adott is sokat. Nem volt ritka egy családban a nyolc, tíz gyermek sem. A szerelmet minden két évben felújították egy gyermekkel. Ma, a családtervezés korszakában Farkaslakán is kevés gyermek születik. Az a kevés aztán mindent megkap, amire vágyik, de nem biztos, hogy boldogabb, kiegyensúlyozottabb lesz, mint az, aki sok testvér között nőtt fel.

A paraszti családok három nemzedékes családok voltak. Az anya és az apa mehetett a mezőre, nem kellett idegenekre bízni a kicsiket, ott volt a nagyszülő, aki éppen úgy szerette, mint a sajátját, és úgy is gondozta őket. Az sem volt lényegtelen, hogy öregkorban, elesetten az öreg nem maradt magára, mert mellette volt bajában a fiatal pár és az unokák.

A szülés a családi házban történt a bábaasszony segítségével. A csecsemő kis réklije a nyakán hátul kötődött, s a gyermeket a múltban az elhasznált ingek alsó feléből készített pelenkába takarták. Aztán puha pókarongyba csavarták, ami lehetett bolti anyag vagy használt vászon, majd pókakötővel körbe tekerték sarkától a válláig, jó szorosan. A lábakat azért szorították le, hogy ne legyenek görbék, a kezeket, hogy a csecsemő ne karmolhassa el az arcát. A pókakötőt horgolótűvel horgolták két ujjnyi szélesre és jó hosszúra. Később kezdték használni a pólyapárnát. Sütőteknőben is ringattak, majd bölcsőben, azután készítettek gyermekágyat, ma mózeskosárban is tartják és gyerekkocsiban tologatják a kisgyereket. Az anya néha a mezőre is kivitte vagy a hátán, vagy az ölében és a nagyobb testvérek is sokat dajkálták a kicsit.

A gyermekágyas asszony hat hétig nem járhatott el hazulról, csak ez után a tilalmi idő után szabadult ki. Viszont a gyermeket meg kellett keresztelni,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

keresztelés előtt egy percig sem hagyták magára, féltek az elcseréléstől. Ezalatt a rokonok, szomszédok pocitát, radinát, vagyis mindenféle ennivalót vittek az asszonynak, s szeretetükkel halmozták el. Segítettek a munkájában is. Különösen nagy segítség volt a leendő komaasszony, a keresztanya. A keresztszülőket nem kellett hívni, hanem aki szeretett volna keresztelni, az igyekezett elsőnek vinni pocitát, ez hallgatólagosan már azt jelentette, hogy ő szívesen megkeresztelné a kisdedet. A keresztszülők megválasztásában az is szerepet játszott, ha valaki tartozónak érezte magát, mert az ő gyermekét korábban az újszülött szülei keresztelték. Egy-két héten belül a keresztanya elvitte a templomba a gyermeket, ahol megtörtént az egyházi keresztelő, amely olyan fogadalommal jár, hogy ha elhaláloznának az édesszülők, akkor a keresztszülők felnevelik, de hitbéli neveléséről mindenképpen gondoskodnak. Mikor a keresztanya hazavitte a templomból a csecsemőt, azt mondta: „Pogányt vittem, keresztényt hoztam." A család ilyenkor összegyűlt ebédre vagy vacsorára, ha leány volt az újszülött, akkor kapott fülbevalót. Szokás volt élő állatot ajándékozni, malacot, bárányt. Ma sok ajándékkal és nagy lakomával ünneplik a keresztelőt.

Ilyen fogadalmat tett a bérmaszülő is, aki bérmáláskor ott állt a gyermek mellett s vállán tartotta a kezét, amíg a püspök a szentelt olajjal keresztet rajzolt a bérmálkozó homlokára.

Amikor lejárt a tilalmi idő, a gyermekágyas asszony első útja a templomba vezet. Viszi magával a kicsijét is. A Mária oltáránál imát mond felette a pap, s az asszony égő gyertyával megkerüli a főoltárt, majd a gyertyát ráhelyezi a Mária oltárára. Ez a kiszabadulás rendszerint a vecsernyén vagy a kicsi misén történik, utána az anya karjára veszi a gyermekét és úgy tér haza.

Lakodalom előtti idő

A gyermekek felcseperednek. Kezdődik a *vizitáskodás*. Ez függ a család rendjétől, a fiatalok fejlődésétől és a természetétől. Farkaslakán a legények csoportosan jártak vizitába. Hétfő és péntek kivételével bármelyik napon lehetett menni a leányokhoz. A csoport, amely előre összeverődött, bement a leányos házhoz, az apával kezet fogtak, az anyát külön köszöntötték. Rendszerint a padra ültek vagy gyalogszékre, de nem az asztal mellé. Ilyenkor otthon volt a család többi tagja is, csak akkor találtak okot az eltávozásra, ha a fiatalok között már nagyon komoly volt a szándék. Tehát beszélgettek, mókáztak, a leány kézimunkázott vagy font. Bizonyos idő után elindult az egyik legény, a leány kikísérte, ha nem, akkor az a legény oda

[Erdélyi Magyar Adatbank]

többet nem ment. Öt-tíz percig beszélgettek olyanokat, amit több fül előtt nem lehetett, még csók is történhetett. A legénytől függött, hogy mikor megy el, mert a leány nem hagyhatta ott. Azután kikísérte a többit is szerre. Utoljára maradt az, akinek komoly szándéka volt, ha kettő is akadt, sokszor a leánynak nagyon kellett vigyáznia, hogy egyiket se sértse meg. Ha sokáig maradtak a viziták, akkor megtörtént, hogy az apa beleszólt: „Zsúpot hozzak-e?" — vagyis hálóhelyet készítsen-e —, vagy: „Az óra lőtőre jár, bontsunk kórust."

A vizitákat nem kínálták itallal, csak esetleg ünnepnapokon, máskor gyümölccsel, főtt kukoricával, almamusttal vagy semmivel sem.

Sorozás

A szerelem mellett a falusi legény életében a legfontosabb a sorozás és a katonaság. Sorozás idején a korcsomában volt a búcsúzó, ami nagy énekszóval, italozással s egy kicsi verekedéssel is járt. A regutabálon is történt bicskázás, mert ezt a katonalegények állították be, és nekik különnóta járt, ahol ők táncoltak. Ha más is felállt, és ha elkérte valamelyik reguta kedvesét, az már ok volt a kötekedésre. Ha nőválasznál a leány mást kért fel, az is sokszor vért kívánt. Más legény nem volt ott ilyenkor gazda, s ha beleszólt a dolgukba, azt könnyen bicskával kergették ki.

Sorozás előtti este elment a legény búcsúzni kedvesétől; a leány ilyenkor bokrétát tett a fiú kalapjába. Akinek nem volt kifogott szeretője, az valamely más lányhoz ment búcsúzni, s tőle kapott virágot a kalapja mellé. Másnap aztán bokrétás kalappal, énekszóval, szekéren vitték őket *sorozatra* Székelyudvarhelyre. A besorozás és bevonulás közti pár hónap már folytonos búcsúzás: a falutól, a szülői háztól, az édesanya féltő gondozásától, az otthon maradó kedvestől. A háborús években ott volt még a szorongás is: vajon visszatérhet-e valamikor a bevonuló legény? Nem csoda, ha a szerelem mellett a katonaság adta legtöbb népdalunk témáját. Így van ez Farkaslakán is, ahol az alant felsorolt dalokat feljegyeztük:

Anyám, anyám, kedves édesanyám,
De szomorú vasárnap délután.
Házunk előtt vígan muzsikálnak,
Engemet pedig visznek katonának.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Lányok, a legényt jól megbecsüljétek,
Ha részeg is, gondját viseljétek, [változat: haza vezessétek]
Mert minékünk megfújják a marsot,
Mi elmegyünk, ti meg, lányok, itt maradtok.

*

Megkötöm a lovamat a csárda elejébe,
Lehajtom a fejem a babám ölébe,
Lehajtom a fejem a barna babám ölébe,
Hullatom a könnyemet a rózsás kötényébe.

Ezt a csárdás kiskalapot nem az édesanyám vette,
Mellé a virágot a szeretőm tette.
Sír az édesanyám, a szeretőm anyja gyászol,
Ellenséges ágyúgolyó választ el egymástól.

Csak még egyszer zörgesd meg a kaszárnyakapukat,
Hadd öleljem át a vékony, karcsú derekadat.
Megcsókollak, rózsám, hej de meg is halok érted,
Még a piros véremet is feláldozom érted.

*

Fújják a trombitát, rukkolnak a katonák,
De sok barna kislány siratja a babáját.
Ne sírj, barna kislány, csak te legyél igaz szerető,
Engem is megsegít a jóságos Teremtő.

Kedves édesanyám, hogy esik az magának,
Hogy a legényfiát elviszik katonának?
Este a pajtában kesely lábú lovát pucolja,
Éjjel a vaságyban a babáját siratja.

*

Fölmegyek a hegyre, fölmegyek a hegyre, lenézek a völgybe,
Ott látom a babám, ott látom a babám egy kovácsműhelybe,
Lovát vasaltassa, hosszú-hosszú útra készül,
Mégsem jön el hozzám tizennyolcadikán
Búcsút venni végül.

*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

El kell menni katonának messzire,
Itt kell hagyni a babámat, nincs kire,
Reád bízom, legkedvesebb pajtásom,
Éljed vele világidat, nem bánom.

Ha letelik az a három esztendő,
Jó pajtásom, add vissza a szeretőm,
Élted véle világidat idáig,
Éljem én is koporsóm bezártáig.

*

Hervad az a rózsa, kit nem locsolnak,
Hervad az a kislány, kit nem csókolnak.
Hervassza el, szárassza el szívét a bánat,
Ha engemet elvisznek katonának.

Kisangyalom, ha katona nem volnék,
Éjjel-nappal ablakodra köszönnék,
De mivelhogy, kisangyalom, katona vagyok,
Minden este a vaságyban búsulok.

*

Azért, hogy én bé vagyok sorozva,
Ne sírj, rózsám, nem leszek katona.
Elég nagy az erdélyi határ,
Leszek benne bujdosó betyár,
Úgysem leszek a román király [változat: *Ferenc Jóska*] *katonája.*

*

Ez a malom szép helyen van,
Mert a Nyikó közepén van,
Közepében arany csipke,
Rászállott egy bús gerlice.

Ha én bús gerlice volnék,
Babám ablakába szállnék,
Mindég csak azt dalolgatnám:
Ébren vagy-e, édes rózsám?

Császárkörte nem vadalma,
Árvából lesz jó katona,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Árvából lesz jó katona,
Mert nincs, aki megsirassa.

*

Szállj el, szállj el, fecskemadár,
Szép Erdélyországba.
Vidd el az én levelemet,
Tedd a babám ablakába.

Ha kérdi, hol vagyok,
Mondjad, hogy sebesülve vagyok,
A brassói katonakórházban érted, babám, elhervadok.

*

Ellőtték a jobb karomat, folyik a piros vérem,
Nincsen itt az édesanyám,
Ki bekösse nékem.
Gyere, kisangyalom, kösd be sebeimet,
Gyógyítsd meg a bánatos szívemet.

*

Októberben, mikor megy a legény katonának,
Azt mondja a lánynak: kísérj ki az állomásra.
Nem kísérlek, babám, mert lehullott a gyöngyharmat a földre,
Sáros lesz a cipőm, megver édesanyám érte.

Októberben, mikor megy a legény katonának,
Azt mondja a lánynak: szíved oda ne add másnak,
Mert az én szívem a tieddel van összekötve, zárva,
Amíg odaleszek, szíved oda ne add másnak.

*

Mikor engem besoroztak, virágzott a mező,
Sírt a babám, hullt a könnye, mint a záporeső,
Sírva mondta az ő anyjának: besorozták az én babámat,
El is viszik három évre, harminchat hónapra.

Legelőször búcsúzom a kedves szüleimtől,
Másodsorban búcsúzom a régi szeretőmtől,
Isten véled, édes jó anyám, tevéled is, te barna leány,
Ha letelik a három év, visszajövök hozzád.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Udvarhelyi kaszárnyára rászállott egy gólya,
Vizet hozott a szájába reguták számára.
Igyatok, reguták, mert szomjasok vagytok,
Azt csak a Jóisten tudja, hogy mikor szabadultok.

*

Zsindelyezik a kaszárnya tetejét,
Mind elviszik a legények elejét,
Maradt itthon kettő-három nyomorult,
Rátok, lányok, még az ég is beborult.

*

Káposzta, káposzta, téli, nyári káposzta,
Édesanyám háza nálam nélkül de árva.
Az van a káposzta kacskaringós levelére ráírva,
Hogy érted leszek, rózsám, három évig katona.

*

Esik eső, szép csendesen esik, tavasz akar lenni,
De szeretnék a babám kertjében rózsabimbó lenni.
Nem lehetek én rózsa, elhervaszt a régula
Az udvarhelyi háromemeletes magas kaszárnyában.

*

Fekete zsindelyes, fekete zsindelyes a farkaslaki bíró háza,
Sírva sétál benne, sírva sétál benne a farkaslaki bíró lánya.
Minden lánynak van babája, kivel mulat a csárdában,
Hej, csak az enyém, egy piros barna legény hervadt el a kaszárnyában.

*

Hej, bíró, bíró, farkaslaki bíró,
Vágja ki a szemedet a holló.
Nem vétettem semmit a lányának,
S hej besorozott mégis katonának.

Hej, minek is kell nékem a templomba járni,
Ha a babám nem jön vigasztalni.
Vigasztalom magam, ahogy lehet,
Elszerették a civilek a szeretőmet.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Rececе, nem vagyok én kapitány,
Rececе, nem járok én paripán.
Nyolcvankettős baka vagyok én,
Rececе, gyalog masírozok én.

Rececе, nincs a lánynak kötője,
Rececе, elvesztette az este,
Elvesztette, csuhaj, az este,
Rececе, mikor a bakát leste.

*

Zöld erdőben de kicsi,
Beh kicsi az édesanyám lakása,
Ott szült engem az anyám,
Ott szült engem az anyám a világra.
Zöld erdőben a dalos madárnak is van párja, ki várja,
Csak én magam egyedül, csak én magam egyedül vagyok árva.

Este kezdtem, sejahaj,
Este kezdtem a lovamat nyergelni,
Éjfélig tart, sejahaj,
Éjfélig tart a resztungot pucolni.
Lovam fején fényes csillag ragyog, nem kantár, nem kantár,
Nem is legény, sejahaj, nem is legény, ki a lányokhoz nem jár.

*

Nem szabad már nékem, nem szabad már nékem
Többé a lányokhoz járni.
Az orosz határon, odakünn a sáncon kell
Nékem a posztot állni.
Az a legény, ki a posztot állja,
Nagyon várja haza a régi babája.
Sirass, kisangyalom, az orosz határon
Folyik el a piros vérem.

*

Töltik a nagy erdő útját, viszik a székely katonát,
Viszik, viszik szegényeket, szegény székely legényeket.

Viszik, viszik jó messzire, Galícia közepibe,
Ott várják a bús regutát, kinek göndör haját vágják.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az enyimet is levágták, babám kötényébe rakták,
Nincsen annyi hajam szála, ahány könnye hullott rája.

*

Lemberg alatt van egy kerek erdő,
Közepében egy gyászos temető,
Abban nyugszik százhúszezer baka,
Eltemette gyászos Galícia.

Köpönyegem gyászos szemfedelem,
S nem szép hazám földje takar engem.
Nincsen kereszt a sírom elején,
Mint a vadak, elásva fekszem én.

Édesanyám ne keressen engem,
A sok sír közt nem talál meg engem,
Galícia földje borul reám,
Sírhat, sírhat szegény édesanyám.

*

Udvarhelyi vasútállomáson
Áll a vonat az első vágányon,
A gőzösnek jaj de füstöl a kéménye,
Azzal visznek az orosz határszélre.

Kisangyalom karjai, karjai
Nem akarnak hajlani, hajlani,
Meg kell annak hajlani, levelet írni,
Ha meg akar ölelni, csókolni.

*

Jaj, de sokat áztam-fáztam katona koromban,
Mikor fegyver alatt álltam a lövészárokban.
Nehéz a fegyverem, a két vállamat nyomja,
Még nehezebb, sej, az a bánat, mely szívem szorítja.

*

Erdő nincsen zöld ág nélkül,
Az én szívem bánat nélkül.
Bánat olyan, mint a jó szél,
Merre járok, mind engem ér.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Felsütött a nap a síkra,
Minden ember ablakára.
Nem tudom, hogy mi az oka,
Az enyimre nem süt soha.

Boldogságom el van zárva
Ferenc császár [változat: *román király*] *ládájába,*
Ha valaki megváltaná,
Azt az Isten megáldaná.

A háborúk idején a katonanóták nagy része háborús témára vált, Dél-Tirol és Szerbia hegyei között vagy Galíciában, Oroszország mezőin születtek:

Diófából, sejahaj, diófából nem csinálnak koporsót.
Katonának, sejahaj, a bakának nem húznak búcsúztatót.
Ágyúgolyó lesz annak a búcsúztatója,
Szőke kislány, sejahaj, barna kislány lesz a megsiratója.

*

Kimegyek a doberdói harctérre,
Föltekintek a csillagos nagy égre,
Csillagos ég, merre van a magyar hazám,
Merre sirat engem az édesanyám?

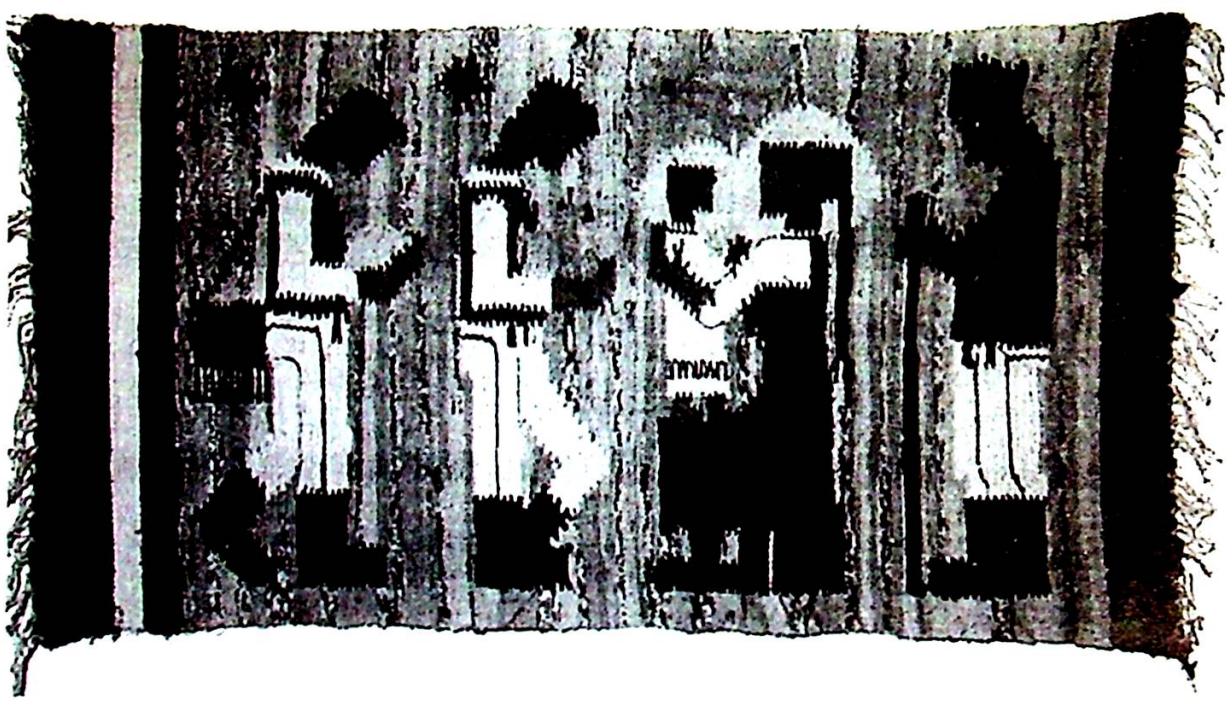

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Én Istenem, hol fogok én meghalni,
Hol fog az én piros vérem elfolyni?
Galícia közepében lesz a sírom,
Édesanyám, arra kérem, ne sírjon.

*

Nyitva van a százados úr ablaka,
Barna kislány sírva sétál alatta.
Állj meg, kislány, barna kislány, egy szóra,
Én leszek a szíved vigasztalója.

Nem állok meg a százados úr szavára,
Úgysem leszek a százados úr babája,
Van énnekem a századjában egy közlegény,
Kit nem adnék százados úr magáért.

A közlegény elesik a csatában,
Barna kislány, kinek borulsz nyakába?
Ha elesik, szálljon áldás a porára,
Úgysem leszek a százados úr babája.

Elkövetkezik a megszabadulás, leszerelés boldogsága is:

Vékony a nádszál, lehajlik a földre,
Sír a kislány, elhallszik messzire,
Elhallszik a közös laktanyára,
Megszabadulok, babám, nemsokára.

Megszabadulok, meg is házasodom,
Azt veszem el, akit én akarok,
Elveszem a falu legszebb lányát,
Kivel eltöltöttem sok számos éjszakát.

*

Arról alul kéken beborult az ég,
Az én rózsám most írja bús levelét.
Írjad, babám, írjad bús soraidat,
Hadd tudjam meg, mihez tartsam magamat.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Letöltöttem három évet, hat napot,
Kapitány úr, szalutálni nem fogok,
Szalutáljon az a bundás reguta,
Kinek hátra harminchat kis hónapja.

*

Ez a vonat most van indulóban,
Az eleje fel van virágozva,
Az eleje sárgára, leszerelő öreg bakák számára,
Jőnek haza végleges szabadságra.

*

Már ezután úgy élem világom,
Kis kalapom a jobb szememre vágom,
Jobb szememről a bal szememre vágom,
Csak a leszerelő kis könyvemet várom.

Már ezután két szeretőt tartok,
Az egyiktől a másikhoz járok.
Ha az egyik hűtlen lesz és megcsal,
Megyek a másikhoz, az majd megvigasztal.

Nagyon sok Kossuth-nóta, kuruc nóta és a szabadságharc emlékét őrző induló is él a faluban. Ezek nagy része ismert, nem iktatom ide közülük csak a Gábor Áron emlékét idézőt:

Gábor Áron rézágyúja fel van virágozva,
Indulnak már a tüzérek messze a határba.
Nehéz a rézágyú, felszántja a hegyet-völgyet,
Édes rózsám, a hazáért el kell válnom tőled.

*

Csend van a faluban, alusznak a lányok,
Csak egy kis ablakban nyílnak a virágok.
Barna kislány levelet ír messze, nagy Oroszországba,
Katona babáját várja szabadságra.

Mikor kicsi a lány, a babával játszik,
Alig cseperedik, vadász után vágyik,
Gondja van a szép ruhára meg a csinos járására,
Csókot ad a vadász piros ajakára.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Házasság, lakodalom

A falu régi szokásai úgy kívánták, hogy a katonaságtól leszerelt legény nézzen menyasszony után, ne maradjon vénlegény. Az élet rendje is a családalapítást kívánta. Ha a bevonulás előtti kedvese megvárta, akkor nem volt gond a megkérés, ellenkező esetben a vizitáskodás idején alakult ki, hogy ki lesz a párja. Miután a leány és a legény megegyeztek, a leány megkérdezte a szüleitől, hogy beleegyeznek-e, aztán a legény megkérte a szülőktől. Ha odaígérték a lányt, eljött a saját szüleivel kikérni. Az eljegyzés előtt lovas szekérrel mentek gyűrűt vásárolni, a szekéren karos ülésen ültek a fiatalok, ami nagy szenzáció volt a falu életében. Gyűrűt csak a leány kapott. Az eljegyzés kis közösségben a leányos háznál történt. Utána, ha nem volt kész a *kiállítása,* a hozománya, elment szolgálni, vagy otthon maradva készítették a staférungot a lakodalomig. Néha az is megtörtént, hogy a párválasztásnál nem a szépséges szerelem győzött, hanem a rang, a vagyon. „Két fiatal egymást szívből megutálja, két vénasszony mégis összeboronálja" — hangzik a helyi mondás.

Ha a legény más faluból akart nősülni, vagy oda járt vizitába, az apa föltétlenül elment háztűznézni. Hogy miért, azt a népi regula így fogalmazza meg: „Lopj el egy tehenet valahonnan, lassan elfelejtik, de ha olyan családból nősülsz, ahol iszákos, lopós, lusta vagy ne adj Isten, csalafinta szokások vannak, azt a gyermekeid gyermekei is öröklik." Tamási Áron beszéli el a *Szülőföldem*ben bizonyos János bácsi történetét, aki szomszéd falusi volt, a sors azonban ide vetette Farkaslakára. Egy jó gazdaságban megszerette a lányt és feleségül kérte, neki is ígérték. Híre ment a dolognak a faluban. „Úgy megbolydultak az idevaló legények, hogy nagypénteken éjjel fejszével reámentek. Ott folyt le a csata a tornácban, s az volt a szerencse, hogy az egyik kezével az alsóruháját kellett fogni, mivel az ágyból szöktették fel. Ha az a keze is szabad lett volna, a hajnal valakit halva kapott volna. Így csak a tornácot vágták össze, s azután pedig elfutottak [...] Mindenért meg kell fizetni pénzzel vagy türelemmel [...] hálával és bizakodással gondolok a népre, mely ezer esztendőn keresztül védte földjét és őrizte leányait. Együttesen és faluk szerint külön, külön."

Aztán elkövetkezik a lakodalom napja. Régen csak egy, ma két vőfély hívja be a lakodalmat, s azt egyik nap a leány családja, másnap a fiú családja tartja. A vőfély a vőlegény fiatal rokona, aki virágos szalagos vőfélypálcával megy el mindenkihez, akit a gazda meghívat. További feladata elbúcsúztatni a menyasszonyt, a lakodalmi tánc alatt pedig védeni biztonságát, őrizni, nehogy ellopják.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A vőfély rigmusa

Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!
Öröm s tisztelettel léptem be a házba,
Égi áldás szálljon minden lakójára.
Én Kovács Lacinak vagyok a vőfélye,
Az ő szülei mondták, hogy jöjjek el ide.
Meghívom magukat vasárnap ebédre,
Az ők fiuk nagy ünnepségére.
De az ők fiuknak nem születésnapja,
Hanem az Úristen a párját megadta.

Mostan arra kérem, pontosak legyenek
És pontos időben megjelenjenek,
Étellel, itallal ki fogják szolgálni,
Amennyit csak el tudnak használni,
A zenészek pedig a legjobbak lesznek,
Akik meg is hozzák a jókedvet.
Ez nekem az utolsó hívásom,
Hogy jól mulassanak, szívemből kívánom.

A házigazda mindig egy ékesen szóló, lehetőleg furfangos, de megbízható egyén, ha lehet, rokon, ha nem, egy a család által felkért férfi, aki zökkenőmentesen tudja irányítani az egész lakodalom lefolyását.

A legényes háztól a násznagy következő szövegének elmondása után indulnak a menyasszonyért:

Tisztelt gyülekezet! Isten szent nevében
Induljunk el innen csendben, békességben,
Vőlegény uramnak keressük fel párját,
Az ő drága kincsét, ékes menyasszonyát.
Szerezzünk ma neki öröm s boldogságot,
Hozzunk a keblére egy szép gyöngyvirágot.
Először majd Isten hajlékába visszük,
Hol szent áldás után boldog leend, hisszük.
Induljunk tehát el Isten szent nevében,
Menjünk a mátkáért a legnagyobb rendben.

A vőfélyt előre küldik szállást kérni.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A vőfély szálláskérő beszéde

Szerencsés jó napot kívánok mindnyájuknak. Engem X. Y. uram követségbe küldött, hogy ő e tisztes háznál magának menyasszonyt jegyezvén el, kivel mai napon az Isten oltára előtt a házasság szentségében akar részesülni. Ezért az én jó uram nevében kérem fel mindnyájokat, hogy őt szeretett kedves vendégeivel szíveskedjenek eme hajlékban elfogadni, míg szándékukat nyíltan kijelentve céljukat elérik, melyért jelenleg fáradoznak.

A vőlegény búcsúztatója

A vőlegény helyett emelem szavamat,
Hagyjátok, zenészek, a ti nótátokat.
Ne zenéljetek, mert a szívnek érzése
Nagyobb most, mint ama hegedű zengése.
Édes legénytársim, ifjú barátaim,
Kikkel eltöltöttem mindeddig napjaim,
Köszönöm szívemből a ti jóságtokat,
Köszönöm a ti kedves barátságotokat.
Sok kedves napokat töltöttem köztetek,
Igen szépen kérlek, el ne felejtsetek.
Látjátok, könny pereg mind a két szememből,
Sajnállak titeket szívemből, lelkemből,
De égi Atyánknak reám szállt áldása,
Beteljesedett a szívem kívánsága,
Drága menyasszonyom, édes hitespárom
Lesz mostan örömöm s minden boldogságom.
De azért nem foglak titeket feledni,
Mint jó barátaim, síromig szeretni:
Örvendezzetek hát jelen menyegzőnek,
Hol kívánságaim teljesedve lőnek.

Következik a kikérés s a **menyasszony búcsúztatója**:

Ékes menyasszonyunk felkért tisztelettel,
Hogy őhelyette is egész szeretettel
Zengeném búcsúját, búcsúzó szavait,
Hallgassátok meg hát fő óhajtásait:
*Kedves drága **apám**, legelső szavamat*
Tehozzád intézem a búcsúzásomat,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ki engem tápláltál, ruháztál, neveltél,
Légy mindezért áldva az édes Istennél.
Sok bú nyomta szíved, hogy boldoggá tegyél,
Hogy engem Istennel szépen felneveljél
Tiszta erkölcsökben, igaz munkásságban
És én részesedtem mindezen áldásban.
Áldjon meg mindezért a mennyei Atya,
Aki jó lelkedet így boldogította,
Hogy örömet leljél mai menyegzőnkben,
Örömapa legyél ezen nyájas körben.
Hű páromat is vedd be szeretetedbe,
Fogadd mindkettőnket áldott jó szívedbe.
Most pedig add ide, kérlek, a kezedet,
Hogy hullassuk reá hálás könnyűinket,
Hintsünk reá csókot, édes gyermekeid,
És sírig maradjunk igazi híveid.

Édes, kedves **anyám,** *most hozzád fordulok,*
Szerelmes hű dajkám, tetőled búcsúzom.
Ó, jaj, hogy is kezdjem, beszélni sem bírok,
Hogy tőled megváltam, annyira zokogok.
Add ide kezedet forró könnyeimnek,
Hogy adjam a jelét igaz érzelmimnek.
Ki annyit dajkáltál és annyit szenvedtél,
Míg e jelen korig híven felneveltél,
Szerelmes hű dajkám, áldjon meg az Isten,
Légy boldog örökké, mind a két életben.
Adjon az ég szép kort, hogy soká lássalak,
Hogy mint hű leányod, soká csókoljalak.
Ha pedig napjaid meg lesznek számítva,
Égi üdvösséggel légy megkoszorúzva.

Kedves **testvéreim,** *el ne felejtsétek,*
Hogy mely tiszta szívvel eddig szerettetek,
Szeressetek mindig, bajban és örömben,
El ne hagyjuk egymást az egész életben.
Ápoljátok az én drága szüleimet,
Az én helyemben is szolgáljátok őket.
Úgy áld meg az Isten, a teremtő Atya,
Hulljon reátok az egeknek harmatja.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Kedves **lánybarátim**, *ti ékes virágok,*
Köszönöm nektek is szíves barátságtok,
Ne felejtsetek el, én el nem felejtlek,
Miként ez ideig, úgy mindig szeretlek.
Szép vendégkoszorú, ékes gyülekezet,
Köszönjük, hogy minket meg nem vetettek,
Az Isten áldása lebegjen felettük,
Hogy örökké boldog legyen majd előttük.

Amikor a leányt ki kellett volna adni, bemutatni a násznépnek, akkor szokás volt elsőnek egy vénasszonyt vezetni elő, s az természetesen nem tetszett a vőlegénynek, mert ez csak volt, aztán következett egy lányka, aki csak lesz menyasszony. Mint a mesékben, a harmadik lett az igazi.

Aztán a násznép a templomba kíséri az új párt. A hivatali és az egyházi esküvő után régen az örömszülők házánál, ma a kultúrotthonban díszesen megterített asztalok várják a vendégsereget.

Mostani idős asszonyok régi lakodalmakról mesélnek, melyeknek a történetét ők is a nannyójuktól hallották:

A lakodalmat akkor házasemberek hívták be. Egy héttel előtte kakast pattogattak, azt felfűzték és azzal díszítették az ökrök felszalagozott szarvát. A szekerekbe nagy szarvú fehér ökröket fogtak: az első szekéren vitték a menyasszonyt és a vőlegényt, a következőn a kelengyét, ezen volt a szép vetettágy is. Dénes Gáborné elmondta, hogy az ő nagyanyja menyasszony korában a vetettágy olyan magasra volt rakva, hogy a hat fejes pármáját a diófa ága letépte, amikor hozták ki az udvarról.

A régi lakodalmakon *termőágat* is készítettek, ami abból állott, hogy szép ágas fát vágtak, azt meghántották, és a kenyér vagy kalács bevetésekor visszamaradt kelt tésztát cukorral összegyúrva rátekerték az ágakra, majd kemencében megsütötték. A termőág a lakodalmi asztalra került, s azzal a kívánsággal adták át az ifjú párnak, hogy soha ki ne fogyjon tőlük a munkájuk által megérdemelt és Isten által megszentelt kenyér, meg hogy termő legyen a családi életük is, sok gyermekkel megáldott. A termőágért a végén a gyermekek versenyeztek.

A lakodalmas menet útját a falu között sok helyen *elkötötték:* kötelet húztak ki, vagy kötőrudat tettek keresztül az úton. Ilyenkor az elkötő és a násznagy rigmusokat mondtak egymásnak, találós kérdéseket tettek fel, s aki hamarabb kimerült, vagy nem tudott válaszolni, az veszített. A versengést sokszor egy kis hordó bor bánta meg. A régi lakodalmi asztalon süteménynek lepény és kalács volt. A lakodalmas szekerekről az út két oldalán álló közönség közé illett kalácsot dobálni, amit azok kifogtak. Az ökrök helyét később felváltották a felsallangozott lovas fogatok, napjainkban a személy-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

gépkocsik, de ha közel van a templomhoz a szülőház, gyalog mennek díszes menetben, zenekarral kísérve.

Mielőtt a házba belépne a fiatal pár, a násznagy a megbízott házigazda találós kérdéseire meg kell hogy feleljen. Szokás volt régebben, hogy a vőlegény a menyasszonyt az ölében emelte át a küszöbön, jelezvén, hogy abban a házban nem botlik meg. Néha seprűt tettek keresztbe az ajtóban, s ha átlépett rajta az új asszony, akkor a megállapítás szerint nem lesz jó gazdasszony, de ha felvette, akkor valószínűleg jó lesz.

Jellegzetes **lakodalmi ének** Farkaslakán, amit az utcán végigvonuló násznép mellett haladó zenészek muzsikálnak, és a lakodalom alatt a vendégek énekelnek:

Árpacipó, zablepény, node zablepény,
Éljen köztünk sokáig az új vőlegény.
Nosza hát, rajta hát, vele vigadjunk,
A búnak és bánatnak helyet ne adjunk.
Eresz alatt fészket rak a nyári fecske,
Éljen köztünk sokáig az új menyecske.
Nosza hát, rajta hát, vele vigadjunk,
A búnak és bánatnak helyet ne adjunk.

*

Lakodalom van a mi utcánkban,
Idehallik zengő muzsikája,
Hivatalos vagyok oda én is,
Nem mennék el, ha százszor üzennék is.

Vége van már a lakodalomnak,
Nagy bánata van a menyasszonynak,
Forgatja a karikagyűrűjét,
Sajnálja a régi szeretőjét.

A *leültetésnél* a főhely a menyasszonyé és a vőlegényé, mellettük a két násznagy, násznagyasszony és a keresztszülők foglalnak helyet. Az örömszülők ott szorgoskodnak a vendégek fogadásánál, de csak köszöntik őket. A szószóló most a házigazda, aki leülteti a vendégeket, mindenre felügyel. Az étkeket a szomszédok, rokonok, barátnők készítik el egy főszakácsnő vezetésével, az italról pedig két megbízott férfi rokon gondoskodik. A felszolgálók énekszóval sorjában lépegetnek elő, az első ének egyházi: „Angyaloknak királynője...", a többi népdal. Minden fogás előtt rigmus járja, közben szól a zene. A rigmusok között (melyeket a szószóló mond) zene, majd evés alatt ugyanaz a megbízott rigmusoló tréfákkal szórakoztatja a vendégeket.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Leves

Itt van az első tál étel, amit behoztam,
És, hogy el ne ejtsem, sokat imádkoztam.
Szakácsné asszonnyal összebarátkoztam,
Borssal, gyömbérrel jól meg is sózattam.
Régi szokásuk volt az öregeinknek,
Hogy először mindig a leveshez ültek.
A leves összetételét senki fel nem méri,
Minden háziállat magát benne érzi.
Örvendek, ha tálat viszek ki üresen,
Így a kedves vendég gyomra nem marad üresen.

Sült

Tudom, hogy örülnek, mikor engem látnak,
Még jobban örülnek, mint száz vénleánynak.
Nálunk, székelyeknél szokás volt az úgy is,
Hogy a leves után jólesett a hús is.
Igaz, hogy a Bojtos fiatal volt nagyon,
Rövidlátás miatt ütöttük őt agyon.
Azért ne gondolják, hogy ez öreg volna,
Igaz, megvolt akkor, mikor játszottunk a porban,
Mint fürge gyermekek megkergettük sorban,
És mostan megesszük tisztességes korban.
Mellette a tálban jó tepertős kása
És a csirke melle, Istennek áldása.
Igazán mondhatom, aki eszik ebből,
Mint a násznagy uram, úgy meghízik ettől.
Kik pecsenyét esznek, mind sokáig élnek,
Őseink is ettől lettek olyan vének.
Mert ők a pecsenyét nagyon is szerették,
Utána torkukat borral öblögették.
Friss, még mozog, s ha kell, még hozok.

A tálat minden esetben csak akkor teszi le, ha befejezte a beszédét, és akkor az utána felsorakozott felszolgálók is minden négy vagy hat személy elé letesznek egy tálat.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Bor

Mikor Noé apánk Isten parancsára
A vízözön elől szaladt a bárkába,
Minden növényből, állatból egyet vitt,
Hogy a vész után ne nélkülözzön senki.
Ám a legbölcsebben csak azt cselekedte,
Hogy a szőlőtőkét ki nem felejtette.
Neki köszönhetjük, hogy a bort ismerjük,
Amitől testünk vidámságát érezzük.
Rajta hát, uraim, töltsünk a pohárba,
Igyunk Noé apánk emlékére máma.
Hogy szőlőt termesztett, legyen érte hála,
S mi ihatunk az ifjú pár boldogulására.

Káposzta

Kedves vendégeim, én káposztát hoztam,
Amiért a konyhán sokat fáradoztam.
Egy kis darab húsért sokat hadakoztam.
Ez ám, jó uraim, az étkek vezére, a székelyeknek régi eledele.
Én nem dicsérem, dicsérje meg magát,
Hiszen belevágtam két oldal szalonnát,
Tizenkét disznónak elejét, hátulját.
A vőlegény keresse ki a fülét,
A menyasszony a farkát.

Tészta

Itt vagyon e tálban jóféle sütemény,
Jól meg van ez sütve, mégsem nagyon kemény.
Finom, jó íze van minden kis darabnak,
De azért megkérem, nagyot ne faljanak,
Zsebbe ne dugjanak,
Mert ha zsebbe dugnak, s még nagyot is falnak,
Én hibás nem leszek, ha ettől meghalnak.

Pár évvel ezelőtt még az **égettasszony** is színfoltja volt a lakodalmaknak. Ez a szerep az egyik szakácsnőé volt, akit a főrendező bevezetett, az arcán

[Erdélyi Magyar Adatbank]

álarccal, fején csámpás szalmakalappal. Karja felkötve, sántított és jajgatott, mert elégett a karja. Aki vezette, hatalmas merőkanalat tartott a kezében, s abba mindenki ajándékot tett a felsegítésére. Közben mondta a szöveget:

Vígságunkat baleset búsítja.
Amíg mi itt mulattunk javában,
Nagy baj történt ott kint a konyhában.
Mikor a szakácsné a kását kimérte,
Ráfröccsent szegénynek a keze fejére.
Úgy elégett neki az egyik elülső lába,
Meg sem gyógyul talán ebben a világban.
Kedves vendégeim, a patika drága,
Pénz kell a kórházba szállításra.
Ne sajnálja senki, még a száz lej is jó.

A végén az „égettasszony" felgyógyult és ropogós táncot járt.

Érdekes lélektani jelenség, hogy a nép újra és újra átéli a rigmusokat, a szakácsné meggyógyulását és, mint gyermek a mesén, ugyanúgy mulat rajta.

A falu emlékezete őrzi a neves szakácsnék emlékét is, ilyenek: Hadnagy Áronné Bözsi néni, Pakot Pistáné Ilona néni, Kovács D. Magdó, Orbán V. Erzsi, Köllő Jakab Gizella, Fancsali Vencelné Matildka, Pakot B. Albiné Irénke.

A régi lakodalmi táncokat a csűrben járták, de menyasszonytáncra a faluházába vonultak, és ott a falu többi fiatalja is megtáncoltatta a menyasszonyt. Itt nagyon kellett vigyáznia a vőfélynek, nehogy ellopják az új asszonyt, mert ha mégis megtörtént, ki kellett váltani. A lakodalmi tánc után már kontyot tettek a fejére. Ahogy a rigmus mondja: „Kontyot tett a fejére, gondot vett a szívére."

A másnapi kontyolóra inkább azok gyűltek össze, akik a lakodalom alatt nem ülhettek le, a szakácsnék, a fennjárók és természetesen a közeli rokonok is.

A lakodalom a fiatal pár nagy ünnepe, tehát nem az ajándékért tartották annak idején, s ajándékot inkább természetben kaptak. Ma a pénzen van a hangsúly.

A lakodalmi rigmusok összegyűjtésénél segítségemre volt Jakab Simó.

A lakodalmak velejárója a zene. A falunak két rezesbandája is volt. Ma is van zenekar, de ez inkább nemzetségi alapon működik. Újabban van hegedű, harmonika, klánéta, szaxofon, cimbalom, gardon, dob. Sokszor hoztak cigányzenekart is, de ez idővel elmaradt.

Sok háznál létezett cimbalom, még ma is találni egyet-egyet, ezen a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

családja és saját gyönyörűségére muzsikált a zenét szerető családtag, aki lehetett éppen az apa is.

A század elején a legtöbb portán citera is volt. Ha vasárnap délután kedvük szottyant a táncra a fiataloknak, gyorsan előszedtek egy citerást, és valamelyik csűr földjén, a falu végén vagy éppen a födeles hídon jót táncoltak.

Kurjantások

1. Abcirom, bocskorom, holnap megházasodom.
2. Adjatok egy szalmaszálat, fújjam fel a kultúrházat.
3. Akinek most kedve nincs, annak egy csöpp esze sincs.
4. Akármilyen szenes tőke, szebb a barna, mint a szőke.
5. Az én csizmám disznóbőr, apám hozta Sükőből.
6. Ecet, torma, fokhagyma, ez a leány jóforma.
7. Egyenes vagy, mint a nád, hozzám szabott volt apád.
8. Engem szeress, ne anyádat, én csókolom meg a szádat.
9. Ez a kicsi szegelet megér háromezeret.
10. Ezt a kicsit mind kijárom, holnapi nap mind elhányom.
11. Édes kicsi gilicém, hótig tiéd vagyok én.
12. Fecskemadár tárva hagyta a szárnyát, a vőlegény nyitva hagyta a száját.
13. Fogdsza meg, forgasd meg, keringesd meg, lógasd meg.
14. Forgasd, forgasd mindaddig, míg a szoknya langallik.
15. Ide, lábam, ne tova, ne menj Oláhfaluba.
16. Ide, lábam, ne tova, hátra van még a jova.
17. Járjad, lábam, járd ki most, nem parancsol senki most.
18. Járompáca, járomszög, járjad, bolond, nincs eszöd.
19. Kicsi léány, kicsi kócs, ha csókolnak, ne rikóccs, mert ha anyád meghallja, a szájadat bévarrja.
20. Kicsi nekem ez a csűr, kirepülök, mint a fürj.
21. Laskanyútó, lapító, itt lakik a tanító.
22. Likas szita, üres kupa, a menyasszony tiszta csuda.
23. Nem illik annak a tánc, kinek homlokán a ránc.
24. Olyan kutya kedvem van, két pityóka bennem van.
25. Piros csizma fejelés, jaj, de furcsa teremtés.
26. Sósuborka, kádárvirág, szökjetek, ti varasbékák.
27. Sósuborka, petrezselyem, a vénasszony veszedelem.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

28. Szembe, babám, ha szeretsz, ha nem, bizony elmehetsz.
29. Tejet ettem s puliszkát, attól nőttem ekkorát.
30. Túl a vízen meg innet, téged a konty megillet.
31. Ucu-cu, két karajcár a pucu.
32. Ujújúj, megdöglött a suta juh, nem kell neki több sarjú.

Temetés

A temetésnek is megvan a maga szertartásos rendje.

A halottat a legszebb szobában ravatalozzák fel. A ravatal gyászleple alá háziszőttes, hasogatott, csipkés lepedőt helyeznek, a koporsó láb felőli része alá fehér szőr fejkendőt. A halott ruházata ünneplő, a század közepéig a férfira fehér harisnyát adtak, a módosabb, tekintélyesebb asszonyra ráncos, fekete selyemszoknyát és fejére lapias szőr fejkendőt kötöttek (ennek anyagán kis kockákban a fekete alaptól csak fényben elütő kis levelek nyomata látható).

A virrasztóban az asszonyok egy előimádkozó után rózsafüzért mondtak és mondanak ma is. Régebb kaláccsal, pálinkával kínálták a virrasztókat, minden pohárnál mondották: „Isten nyugosztalja", de nem koccintottak.

A halottas háznál a közeli hozzátartozók semmilyen munkát nem végeznek. A szomszédok, rokonok, barátok kiássák a sírt, bevásárolnak, előkészítik a tort, az asszonyok ellátják a sírásókat. A 95 éves István Mártonnétól hallottam: „Nagy ünnep a halál napja, boldog ember, ki megtartja."

A halott leányt menyasszonynak öltöztetik. Leánytársai a nyoszolyólányok, a fiúk a vőfélyek, s ezek mellére fehér rózsát (ma fehér szegfűt) tűznek a lányok. A halottat hat kis fehér zászlóval és gyertyával kísérték ki. Zászlót a fehér szőrkendőből készítettek, temetéskor levették a rúdról, és a rudat behelyezték a sírba. A leányok fehér blúzban, fekete szoknyában (ma székelyruhában), a fiúk fehér harisnyában kísérték ki társukat.

A halott legényt a vele egyidősök vitték, mellettük haladtak a leányok égő gyertyával. Nyolc legény piros lovon ülve, székely harisnyába öltözve kísérte a koporsót. Demény Andrásné még emlékszik, hogy a lovak a templom előtti lépcsőn is szépen felsétáltak.

A halott fiatal asszonyt gyöngyös pártával temették el és a vele egyidősök fejükön szintén gyöngyös pártával kísérték holt társukat, ruházatuk fekete székely ruha volt, mellettük a férjük haladt.

Az idősebb asszony halottat kortársai ma is fehér fejkendőben kísérik (talán emlékezés a fehér gyászra?) és ők viszik a szentelt gyertyát.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A férfi halott mellett férfi társai haladnak gyertyával.

A templomig vállukra erős szíjat akasztva s abba rudat téve emelik a koporsót, ott a szertartás alatt az oltár elé helyezik, majd továbbviszik a temetőbe. Régen a leányt leánytársai emelték, az időseket, ha van elég fiúunoka, azok.

Nagyon szép új szokás, hogy az egyháztanácsosok fehér harisnyában kísérik és viszik a volt egyháztanácsost.

Ma ritkán hallani hangos siratást, régen azonban felsorolták a siratásnál a halott minden érdemét.

A sírhantot ma koszorúk borítják. Valamikor viaszkoszorút vett a család, azt pár nap múlva hazavitte, az elsőházban felakasztotta, s minden halottak napján kivitte a sírra.

Farkaslakán három hónapig nem veszik le a koszorúkat, akkor elégetik. A temető szép, rendezett. Ma kevés fakereszt árválkodik, azok bádogját is kikezdte a rozsda, s a vasrózsák eltűntek.

A régi sírkövek csodálatos formavilágot őriznek. Pakot László bácsitól tudom, hogy a neves sírkőfaragók a múlt század végén, ennek elején Miklós Dénes, Jakab János, Bálint Geci Gáspár, Jakab Mihály voltak, később Bálint Antal, Jakab Endre, jelenleg Fancsali Elekné András, Pakot Áron.

A temető közepén levő keresztet korpusszal együtt Pakot Áron faragta.

A keresztekről sajnos már nem lehet leolvasni a **sírfeliratokat**. Az egyik régi sírkövön, melyet az 1831-ben született Jakab Sándor emlékére emeltek, az alábbi szép verset olvastam:

A SZABADSÁGHARCNAK VITÉZ KATONÁJA,
KÖZSÉGÜNKNEK DERÉK FŐBÍRÁJA,
ÖVÉINEK ŐRE, SOKAK JÓTEVŐJE VOLT, AMÍG ÉLT.
A SÍRBAN MEGNYUGVÁST, DICSŐ FELTÁMADÁST,
MENTEST SZENVEDÉSTŐL, KÉRÜNK AZ ISTENTŐL —
AKIK ŐT SZERETTÉK.

Egy másik régi sírkövön ez áll:

E SÍRKÖVET EMELTÉK A JÓ TESTVÉREK
AN. GA. MI. SZERETETT JÓ NAGYATYOK DÉNES ANTALNAK
KI SZ. 1816-BAN, M. H. 1891-BEN ÉS NAGYANYOK PAKOT ANNÁNAK
KI SZ. 1816-BAN ÉS M. H. 1900-BAN.
BÉKE LEGYEN PORAIKON.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A legrégebbi sírkövek alatt pihenők éltükben részt vehettek az 1848-as szabadságharcban: Demény Péter 1806-ban született, és kőből faragott kereszt áll sírján; Jakab János 1807-ben; Hints József 1802-ben; ifj. Hints János 1829-ben született. Bonda Péter és Bonda János közös sírkövén az oroszok által rálőtt golyó mély lyukat hagyott.

Van egy érdekes módon hengeresre faragott sírkő, minden oldalán felirattal:

1. oldal:

NEKED AJÁLOM KEGYELMES JÉZUS MINDEN ATYÁMFIÁT, AZOKAT, KIK GONDOT VISELTEK RÁM ÉS KIK IMÁIKAT AJÁLOTTÁK ÉS KÉRTÉK, ÁLDJAM AZ URAT MINDEN JÓKÉRT ÖRÖKKÉ ÁMEN.

2. oldal:

ISTVÁN JÓZSEF... ÉLETE PÁRJA ALBERT MÁRTA
SZÜLŐ ÉDES DAJKÁIM KOVÁCS GERGEL ÉLETEPÁRJA ISTVÁN JULIÁN...

3. oldal:

DICSÉRTESSÉK A JÉZUS, DICSÉRTESSÉK AZ ATYA ISTEN,
KI MINDEN TEREMTŐJE... [A többi nem olvasható.]

Sok sírkőre korán elhalt kisgyermekek sorát írták fel, tanúságául a valamikori nagy csecsemőhalandóságnak. Az egyik:

ITT NYUGSZIK FANCSALI ELEK CSENDŐR 1869–1945
ÉS NEJE PÁLKA TERÉZIA 1877–1918
GYERMEKEIK

ELEK 1907–1911 MATILD 1911–1912
ZOLTI 1900–1918 ROZÁLIA 1913–1927

Tamási Áron szüleinek sírkövén is ott olvasható kiskorú testvéreinek neve: Gábor, Erzsébet, Sándor, Jula, Rozália, Julianna.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Betekintés Farkaslaka népköltészetébe

A mese

A népmese a téli falusi esték, a család vagy közösségbeli együttlétek szellemi tartozéka. A mesét mindig egy embertől halljuk, de egy nép művészi és emberi tapasztalatán át csiszolódik remekké. Így válik egy nemzet észjárásának leghitelesebb megnyilvánulásává még akkor is, amikor más népek mesekincsének hatását is magán viseli. Illyés Gyula szerint a magyar népmesék parasztságunk tiszta, költészetbe öltöztetett vallomásai és vágyakozásai a magasabb, szabadabb, tiszta élet után. Az az ujjongó győzelem, amely felé a mesehős tör: a parasztság bizodalma.

A fejlődés lassan leszoktatott minket arról, hogy higgyünk a csodákkal való találkozásban, de a mese megőrizte a régi magyarok hitét a csodák világában. A mesék a kutató számára megvilágítják a nép lelkületének mélyebb, alvó rétegeit is, de a mesemondó nem is gondolja, hogy a titokzatos kacsaláb egy kacsalábon forgó várban az ősmagyarok sátrának dúcát jelentheti, melyet az osztjákok ma is ilyenre faragnak. Vagy hogy a vasorrú bába szintén ősmagyar kori emlék: ők készítették az egyik bálvány orrát jó tartós vasból, hogy el ne törjön, mikor a húsáldozatot a szájához emelték. Meséinkben, babonáinkban még mindig őrizzük a nép szellemének eredetét. A falusi ember ivás előtt kiloccsint a poharából a földre, de nem gondol arra, hogy őseink ezzel a mozdulattal a föld istenének áldoztak.

A paraszti családban meséltek az öregek, de a fiatalok is, ha alkalom adódott rá: szülő a gyermekeknek, nagyszülő az unokáknak, nagyobb testvér a kicsinek, aki olyan kései sarjúgyermek volt; meséltek a fonókban, a tollufosztó kalákában, kukoricafosztáskor. De megszólalt a mese az erdőszéli kicsi faházakban is, amikor esténként összegyűltek a pásztorok, a favágók. Köröskörül a nagy fák, madarak, vadállatok, patakok. Ők pedig beszélgettek az időjárásról, a természet mostohaságáról, a nyájat fenyegető vadállatokról, kígyókról, betegségekről, a rosszul hasadó fáról, az asszonyról, gyermekről. A pilláncsoló tűz világánál eleredt a mese is.

Farkaslakán az emberek élete szorosan kapcsolódott a természethez. A természet mostohaságát sokszor tulajdonították természetfeletti lényeknek. Hiedelmeikben ott voltak a tündérek, de a sok bajt a boszorkányok okozták, akik elvették a tejet, megbabonázták az állatokat, megrontották a fiatalokat, kiosontak a kéményen, békát tartottak az ágyuk alatt. Ezek bevonultak a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

mesékbe, természetesen az igazság, a jóság győzelmével. Ez a hivő falu meséiből a legtöbb esetben kizárta a vallásosságot. Több volt a csúfolódó, tréfás, mókás mese; sajnos az öregek elvitték magukkal. Szerettek mesélni állatokról átélt vagy képzelt történeteket, még a tragédiák mesés feldolgozását is oda helyezték a farkaslaki határra. Aztán benne volt a mesékben a férj és feleség közötti feszültség. Az idegenből hallott meséket átdolgozták képzeletük szerint.

Ma a mesélés csak a nagyszülők sajátja, akik már az olvasottakat mesélik. Az erdőkben ma is összegyűlő erdei munkások ritka alkalmakkor mondanak mesét, ezek talán már nem is mesék, hanem felnagyított, kiszínezett történetek.

Az alábbi népmesét a farkaslaki Hegyben egy kicsi faházban jegyezte le Jakab Zsigmond 1948-ban. Elmondta Sztojka Dénes, aki akkor 20 éves volt, s gondolom, édesapjától hallotta, mert az öreg Sztojka Dénes bácsi is nagy mesélő volt.

A tizenegy rabló

A farkaslaki Hegyben, egy kicsi faházikóban élt egy szegényember. Egyszer arra vetődött tizenegy rabló. Gondolták, hogy ezt a magányos embert, akit Péternek hívtak, kirabolják. Megszorult állapotban minden kicsi jól fog, hátha odabent akad valami, amit elvigyenek. Hajnalodott, s Péter éppen akkor ébredt fel, s kötözte a bocskorát, mikor a rablók kezdtek hallgatózni az ajtó előtt. Milyen az ember, ha egyedül van, beszélget, hát ezt tette Péter is. „Ezt az ötöt már megkötöttem — mondta, mikor az öt lábujjkáját belekötötte a bocskorába. — Ha a másik ötöt is megkötöm, akkor a csonkát fenékkel a füttőre teszem." A rablók közül az egyik csonka volt, s mikor meghallotta, azt hitte, hogy róluk beszél, pedig a lábujjkáit s a puliszkafőző csonka fülű fazakát emlegette. No, gondolták a rablók megszeppenve, ha ez ilyen nagylegény, akkor itt nincs mit keresni. Sokáig nem hallgatóztak, hanem otthagyták Pétert, s eltakarodtak másfelé.

A következő mesét 1960-ban a 60 éves Albert K. Gergő bácsi mondta el. Talán azért jegyeztük le akkor, mert olyan ízesen, dallamosan beszélt, a mássalhangzók torlódását feloldva, hogy gyönyörködtünk benne.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A nagyhasú mónár

Élt egyszer a Nyikó mellett egy nagy hasú mónár. Annak akkora nagy hasa vót, hogy a gyermekek örökké azt mondták róla, hogy bornyúzó, így csúfolták. Telt, múlt az idő, a mónár szégyellte magát a nagy hasa miatt. Elhatározta, hogy elmenyen hazulról. Úgy is tett, elment világgá. Ahogy ment, mendegélt, a nagy hóban kapott egy pár csizmát. A farkasok megettek valamiféle embert, s a két lábát a csizmában meghagyták. Gondolta, hogy jó lesz neki a csizma, felvette és magával vitte. Vándorolt tovább, míg beérkezett egy faluba. Ott megesteledett s szállást kért. Miután megvacsoráltak, a család lefeküdt az ágyba, s ő a kemence eleibe, mert a góc alatt kapott helyet. A két csizmát a feje alá tette s elaludt.

Éjjel a gazda tehene megbornyúzott. Miután megszoptatta a bornyút, bevitte a házba, hogy ne fázzon, s letette a kemence eleibe. A nagy hasú mónár nem vette észre, mert nem ébredt fel. Hajnalban megébredt, s ahogy tapogatott maga körül, hát megérezte a kicsi bornyút. Megijedt, azt hitte, hogy ő bornyúzta. Fogta magát, csendesen felkelt, kiosont a házból, s mindent otthagyva világgá ment. Mikor reggel a háziak felébredtek, s meglátták a csizmában a lerágott lábakat s mellette a bornyút, azt hitték, hogy az ette meg az éjjel a mónárt. Hogy bajba ne jussanak, gyorsan eltemették a csizmákat is s a bornyút is. Ezalatt a mónár elindult hazafelé. Amikor Kővár mellett ment el, hát az erdőben világot látott. Odament, s hát látja, hogy a tolvajok húst sütnek, bort isznak, ott né, mulatnak. Őt is megkínálták, de mikor mindent megettek, megittak, tanakodni kezdtek, hogy mit csináljanak vele, hogy ne árulja el őket. Megölni nem akarták, s kitalálták, hogy zárják be a hordóba. Úgy is tettek, kivették a hordó bütüit, belédugták, aztán visz-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

szarakták a dongákat, s abronccsal réaszorították, hadd kuttogjon benne. Miután eltakarodtak, akkor az ételmaradékra, csontokra odamentek a farkasok. A hordó körül settenkedtek, s a mónár a hordó likján keresztül az egyik farkasnak megfogta a farkát, osztán jól belékapaszkodott. A farkas addig rángatta, míg a hordó megindult az oldalon befelé. Amikor a patakba bészökött, abba a helybe széjjelment. A mónár kiszabadult belőle. Így ment vissza a falujába, s tovább már boldogabban élt. Még ma is őröl, ha nem halt meg, vagy a víz el nem vitte a gátját.

Az itt következő mesét Anna nénitől, Balog Csunyi Ferencnétől hallottuk a férjemmel együtt 1959-ben. Ő akkor 70 éves volt.

Ladarc

Egyszer volt, hol nem volt, volt egy ördöngös szüle s annak egy leánya, Régina. A leányt férjhez adták Ladarchoz. A fiatalok külön mentek, más házba laktak. A Régina anyjának azonban azon járt az esze, hogy ölje meg Ladarcot, mert ő emberhússal élt. Frustokra meg is hívták a fiatal párt. Este a vénasszony a kést fenni kezdte, de Régina többet tudott az anyjánál, azt mondta az urának: „No az éjön elmenyünk világgá, mert anyám azt forralja, hogy megöljön." Éjszaka fel is keltek. Régina egyet pökött az ágyba, egyet a füttő alá, egyet az ágy eleibe, egyet a ház közepibe s egyet az ajtó megi, s avval világgá mentek. Reggel korán várta az anyja frustokra, de hogy nem jöttek, hát elment oda, s bészólt az ablakon: „Felkőttél-e, Régina?" A pök az ágyból azt felelte: „Kelek most." Az anyja tovább kérdezte: „Sepertél-é, Régina?" Az ágy előtti pök azt felelte: „Seprek most." Ismét kérdezte: „A szemetet kivitted-é, Régina?" —

[Erdélyi Magyar Adatbank]

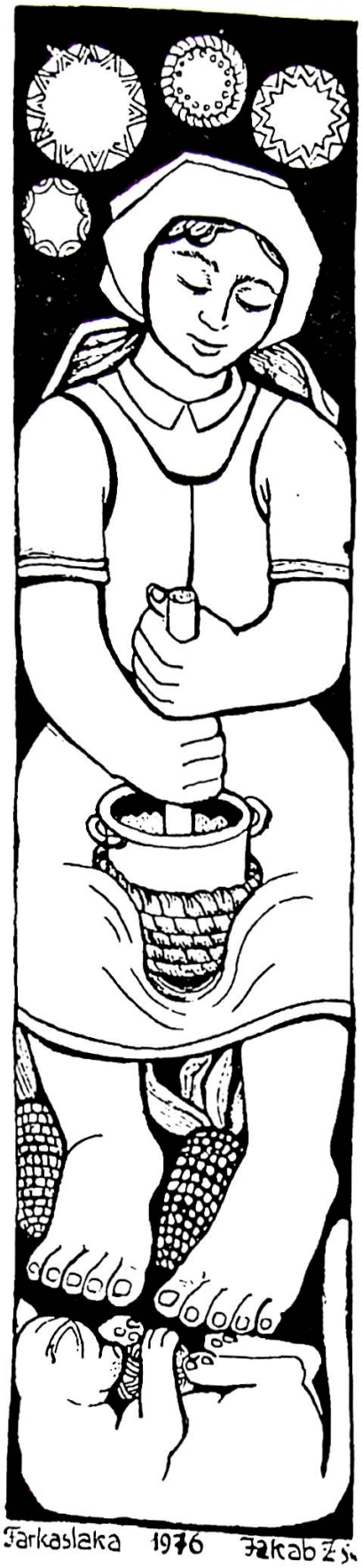

mire a ház közepén levő mondta: „Viszem most". „Bégyújtottál-é, Régina?" A füttő alatti felelte: „Gyújtok most." „Puliszkát főztél-é, Régina?" „Főzök most" — szólt az ajtó mögötti. Akkor benézett a vénasszony az ablakon, s hát nincs se Régina, se Ladarc. Mérgesen hazament, s azt mondta az urának: „Ülj fel a háromlábú kancára, s hozd vissza őket." A vénember fel is ült, s utánuk vágtatott. Egyszer azt mondja Régina Ladarcnak: „Nézz vissza, Ladarc, mit látsz?" „Látom, hogy apád úgy jön, hogy három singég szakad ki a láng a torkán. Most már mit csináljunk?" Azt mondja Régina: „Én átbukom a fejemen, s lesz belőlem egy kápolna, te is átbuksz a fejeden, s lesz belőled egy vén zarándok. Mikor apám idejő, azt kérdi tőled, hogy láttál-é itt elmenni egy fiatal párt. Te azt feleled: Láttam, mikor a kápolnát építették, de azóta megőszültem, s még a madár sem járt erre. Akkor apám visszatér." Úgy is lett. Mikor a vénember visszatért, az ördöngös szüle azt kérdezte: „Hát nem hozod őket?" „Nem, mert nem láttam." „Hát mit láttál?" „Láttam egy muharas kápolnát s egy vén zarándokot." „Látod-é, a kápolna volt a leányod s a zarándok a vejed. Takarodj, s hozd vissza őket." Akkor a vénember esmént utánuk ment. Mondja Régina: „Nézz vissza, Ladarc, mit látsz?" „Látom, hogy apád jő, hét singég szakad ki a láng a száján, még a hátamot is égeti. Most mit csináljunk?" Azt mondja a felesége: „Én átbukom a fejemen, lesz belőlem egy hold árpa, te is átalbuksz, s lesz belőled egy csengető gyermek. Csengetsz örökké mellettem, s háj-hájgatsz, hogy a madarak ne verjenek el. Mikor apám idejő, azt kérdi, hogy láttál-é egy pár embert itt elmenni? Te azt feleled, hogy láttál, mikor apád vetette az árpát, de már megért, s őrzöd, hogy a madarak ne verjék el." Úgy is történt, s a vénember esmént visszafordult. Kérdezi otthon a vénasszony, hogy miért nem hozta el őket. A vénem-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ber elmondja, hogy mit látott. „No, ez a lányod volt s a vejed. Add ide azt a lovat, hadd menjek én utánuk." Ahogy mennek, Régina kérdi: „Mit látsz, Ladarc?" Ladarc feleli: „Látom, hogy úgy jő anyád, hogy 27 singég szakad ki a láng a torkán. Egyik álla hasítja az eget, másik a földet. Most mit tudjunk csinálni, Régina?" Régina mondja: „Én átbukom a fejemen, lesz belőlem egy nagy tó, te benne egy réce. Idejő anyám a tó partjára, mindent mond neked, de te nehogy odanézz, mert kiveszi a szemedet." Úgy is lett, s az anyja utolérte. „Hát ti itt vagytok, hé?" Eléggé akarta felszippantani a vizet, de nem tudta. Körbe járt a tó partján s mondta: „Ruc-ruc, né, mekkora fejem van. Ruc-ruc, né, mekkora szemem van. Ruc-ruc, né, mekkora orrom van. Ruc-ruc, né, mekkora szám van", s így tovább, míg lement az alsó felihez. „Ruc-ruc, né, mekkora hasam van, ruc-ruc, né, mekkora fenekem van." A veje kíváncsi volt, odanézett, a szemit abba a helybe kikapta. A vénasszony a szemeket a kendője sarkába kötötte, s ott lógatta a hátán, s úgy ment visszafelé. Régina átalbukott a fejin, s lett belőle egy lódarázs. Az anyja után ment, jól összemarta, s a kendőből kilopta az ura szemit. A vénasszony nagy örömmel hazaért. Kérdi a vénember: „Hát megkaptad-é?" „Meg — mondja a vénasszony —, hozom a szemit, s most vacsorára megesszük." Oldja ki a ruhát, s hát likas a kendő szege. „A leányod többet tud, mint én, de most megyek utánuk, s békit nem hagyok, amíg meg nem kapom őköt." Mérgében a hatlábú lovára ült, hogy gyorsabban menjen, s úgy vágtatott utánuk. Mondja Régina: „Nézz vissza, Ladarc, mit látsz?" „Anyád jő, 77 singég szakad ki a láng a torkán." „Most visszahajítom a hajtőmet." Lett egy sűrű erdő belőle, de a határ, amelyen túl nem tudott uralkodni, még messze volt. Amíg az erdőn átcsúszott, esment haladtak egy darabot. Azt mondja most Ladarc: „A

[Erdélyi Magyar Adatbank]

zsebemben van egy fénkő, most én hajítom hátra." Vissza is hajította, s lett belőle egy nagy hegy. „No — mondja Régina —, menjünk, ahogy tudunk, ne legyen hatalma, hogy minket megfoghasson." Amíg a sziklán átmászott az ördöngös szüle, addig a határt átlépték. Még utánuk kiáltott: „No te jól kidurrantottál velem, lesz-e még valamikor visszafordulásod?" A leánya azt felelte: „Se azt nem mondom, hogy igen, se azt, hogy nem." Azzal világgá mentek, s éltek boldogan.

Az alábbi mesét is Csunyi Ferencné Balog Anna mondta el, szintén 1959-ben. Hallomásból tanulta, mert nem tudott olvasni. Ennek a mesének, mint a legtöbbnek, írott változatát is ismerjük, de egyéni ízek alapján megérdemli, hogy mint helyi mesekincsünk egy darabját közreadjuk.

Veresbéli király

Volt egyszer, hol nem volt, volt egy király, s annak egy felségesen szép leánya, de olyan, hogy az áldott napra lehetett nézni, de arra nem. Egyszer arra vetődött egy csodaszép legény. Olyan szép volt, hogy a leány úgy belébolondult, hogy hozzá akart menni feleségül. Az ördöngös szülének is volt egy leánya, s ő is hézza akarta adni feleségül. A legény a király leányát vette el, s csaptak olyan lakodalmat, hogy hét országra szólott a híre. Az öreg király fele országát reáíratta a vejire, hogy éljenek boldogul. Éltek boldogan, az asszony kicsi gyermeket várt, már hathónapos volt. Akkor az ördöngös szüle bosszújában úgy megvarázsolta a királyleány urát, hogy az a Vörös tengeren túl kellett lakjon, de az ő leányával. A királyleányt is elvarázsolta, hogy az addig ne tudja megszülni a gyermekit, míg az urát meg nem találja, s az át nem öleli a derekát.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A királyleány bánatában elindult bujdosni, csináltatott három pár vasbocskort s egy vasbotot. Azzal indult megkeresni az urát. Felhúzta az első vasbocskort, ment hegyen-völgyön át, addig, míg az áldott hold édesanyjához nem ért. Köszönt illedelmesen: „Adjon Isten jó estét, öreg édesanyám." Kérdi az öregasszony: „Hol jársz, miféle járásbéli vagy ezen a helyen, ahol még a madár sem jár? Erre lelkes ember nemigen vetődik." A királyleány azt felelte: „Addig menyek, míg az uramot megkapom, mert egy vén boszorkány elvarázsolta. Nem hallották hírit, Veresbéli király volt." Feleli a hold édesanyja: „Én nem hallottam, de hazajő a fiam, a hold, s megkérdem, nem látta-e." Hazament a fia, de a vénasszony a leányt eldugta, hogy a fia ne lássa meg. Kérdi: „Édes fiam, te annyit jársz, a Veresbéli királyt nem láttad-é valahol?" „Én, édesanyám, nem láttam suhutt." No a királyleány ott hált, vacsorát adott neki az öregasszony. Reggel felkötte a másik bocskort, mert az első elvásott az úton. Útnak eredt, de már egy abroncs volt a hasán. Addig-addig ment, míg elért az áldott nap édesanyjához. Ott köszönt neki: „Adjon Isten, édesanyám." „Hozott Isten, drága leányom, hát te hol jársz?" Azt mondja: „Itt s itt járok, egy ördöngös szüle elvarázsolta az uramat, s addig menyek, míg megkapom, mert amíg a derekamat át nem öleli, nem tudom megszülni a magzatomat." Megkérdezte a fiától, s az áldott nap azt mondta: „Mindent látok, minden likba bésütök, de nem láttam suhutt." No, felhúzta a harmadik vascipőt is a leány, s addig ment, míg elért a szél édesanyjához. De akkor már két abroncs volt a hasán. Megkérdezte a szél édesanyjától, hogy nem látta-é az urát valahol. „Nem láttam — azt felelte —, de az én fiam mindenütt jár, hátha ő látta valahol." Hazament a fia. „Adjon Isten jó estét, édesanyám" — köszön az anyjának. Az öregasszony akkor megkérdezte, hogy

[Erdélyi Magyar Adatbank]

a Veresbéli király váráról tud-e valamit. „Ma is ott jártam, nagy dínomdánom van a várban." Elmondja a szél, hogy a Veresbéli király a Veres tengeren túl lakik egy várban. „Oda is elmegyek" — mondja a királyleány. „De te oda hogy tudsz átaljutni? — kérdi a szél. — Máskülönben van egy hattyúm, a Veres tengeren úszkál, megmondom, vigyen által." Akkor a királyleánynak ott is enni adtak, s ott maradt reggelig. Reggel úgy indult útnak, de akkor a harmadik abroncs is a hasán volt. A leány már alig bírta magát, sírva ment a tenger partjára. A hattyú felvette, átalvitte, s letette a vár elé. Akkor oda leült és sírdogált. Az őr meglátta s megkérdezte: „Maga itt mit ül, mit sírdogál?" „Én szolgálatot keresnék, ha befogadnának, annyi ideje vánszorgok, hogy elfáradtam, amíg idáig értem." „Éppen jó — mondja az őr —, mert a konyhán hiányzik egy leány, s kell oda." A királyleány bément a konyhára, de gyengén tudott dolgozni. A komornának odaadta a gyűrűt, ami az ujján volt, hogy adná oda a királynak. Amikor a király meglátta a gyűrűt, megijedt, hogy kerülhetett ez ide. Lement a konyhára, megnézte, s hát reáismert a feleségire. Megörvendett, s azt mondta neki: „Este lopózz bé a szobámba, s feküdj le az ágyba." A leány estére bélopózott, mert hogy szavamat ne felejtsem, nem egy szobában háltak. Az ura átölelte, s hát akkor két aranyhajú gyermeket szült, mert az ördöngös szüle úgy átkozta volt meg, hogy amíg az ura át nem öleli a derekát, addig ne tudja megszülni a gyermekét. A király erősen megörvendett, s azon járt az esze, hogy a másikat hogy tudná elrendezni.

Másnap gyűlést hívatott, s megkérdezte a tudósoktól, hogy mit érdemel az az asszony, aki az urát elvarázsolja a családjától. Azt tartsa-é meg, vagy azt, amelyik két aranyhajú gyermeket szült A tudósok azt mondták, hogy válassza azt, amelyik gyermeket szült, s a másikat a ló

[Erdélyi Magyar Adatbank]

farkához kell kötni, hogy a faja is vesszen ki. Akkor a feleségit bévitte, maga mellé ültette. Amikor a másik meglátta, mérgében dúlt, fúlt, azt sem tudta, mit csináljon. Ekkor ló farkához kötötték, s a várban meghordozták. Ők pedig éltek boldogan, örültek a kicsi gyermekeiknek, még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Kovács Mátyás bácsi az alábbi mesét 1960-ban mondta el. Története is van: az első világháború végén egy sebesültszállító vagonban hallotta, amikor az olasz harctérről hozták hazafelé. Ő aztán továbbadta a maga által alkotott változat alapján.

Jancsi katona

Volt egyszer két szomszédos király. Azok egymással jó barátságban éltek. Az egyik király pipázott, a másik nem. Az, amelyik nem pipázott, a barátja névnapjára ajándékot akart küldeni. Elküldte a szolgáit, hogy vegyenek egy szép tajtékpipát, de a boltos bécsapta, s tajtékpipa helyett pityókapipát adott. Ő nem értett a pipákhoz, s ezt lovas hírvivővel elküldte a barátjának. Megérkeztek a hírvivők, s mondták, hogy az uruk tiszteltteti s ezt a pipát küldi ajándékba. Mikor a király meglátta a pityókapipát, azt hitte, hogy csúfolódik vele a barátja, úgy megharagudt, hogy a lovas hírvivőktől azonnal megüzente a háborút. Ez is megsértődött, s megkezdődött a háború. Kitűzték a harcteret, s a harc csak egy napig tartott. De olyan háború volt, hogy egyedül csak Jancsi maradt a harctéren. Azt se tudta, merre menjen a sok halott között. Elesteledett, éhes is, szomjas is volt. Az erdőben világosságot látott, s elszámította, hogy oda hémegy. Erélyesen kopogtatott, s belépett a házba. Ott lakott egy 300 esztendős vén boszorkány. „Jó estét, öreg-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

anyám" — köszönt a fiú. Háromszáz esztendeje lakott itt, de ilyen bátor ember még nem járt errefelé. „Éppen szükségem van rád." „Szükség ide, szükség oda, de én most ehetném" — mondta Jancsi, mert a sok harcban megéhezett, szomjazott, és el is fáradt. A vén boszorkány sonkát, kenyeret s jó bort vett elé. „Ülj le, fiam, s egyél." Mikor jóllakott, azt mondta Jancsi: „No, most meséljen, anyám." „Én már háromszáz esztendeje lakom itt, s az én kosztnannyám egy lámpást hagyott reám örökségül. Még máig nem kaptam olyan bátor emberre, aki nekem elhozza, s én nem tudtam hozzájutni. Látom, bátor gyerek vagy, s ha elhozod kosztnannyám örökségit, úgy megajándékozlak, hogy életedben boldog leszel." Elmagyarázza az öregasszony: „Van egy négyemeletes ház. Az első emeleten egy fekete kutya őriz egy kád rézpénzt. A kutya gargoncáskodik, de te ne félj, mondjad neki: Jó reggelt, kutya koma. Kifogyott országunkból az aprópénz, s őfelsége, a király küldött kölcsönözni. Ekkor megrakod magad rézpénzzel, s felmész a második emeletre. Ott még egy nagyobb kutya őrzi a még nagyobb kád ezüstpénzt. Belépsz, s akárhogy vicsorog a kutya, ne félj tőle. Mondjad: Őfelsége a király küldött rézpénzt beváltani ezüstpénzért. Megrakod magad ezüstpénzzel s mész a harmadik emeletre. Itt egy nagyobb fekete kutya őrzi az aranyt. Jó reggelt, kutya koma — mondod neki —, őfelsége, királyom küldött ezüstöt beváltani aranyra. Raksz, amennyi kell, az a tiéd lesz. Akkor felmész a negyedik emeletre, ott a nagy kutya még mérgesebb, de te ne törődj vele, menj bé az ajtón, az asztalon van egy lámpás, azt hozd el nekem." Lefeküdtek, de sem Jancsi, sem az öregasszony nem tudott alunni. Mikor megvirjadt, megreggeliztek, megindultak, s mendegéltek az erdő között. Elérték a kastélyt, s hát tényleg négyemeletes. Jancsi összeszedi magát, megindul nagy erélyesen s bényit. Igaza volt az

[Erdélyi Magyar Adatbank]

öregasszonynak, s minden úgy történt, ahogy mondta. Mikor elhozta a rozsdás lámpát, gondolkozni kezdett, hogy vajon minek kell ez a vénasszonynak, hogy annyi aranyat ad érte. Nem adta oda a lámpást. Az öregasszony várt és patvarkodott, de Jancsi nemhiába volt katona, jól megkardlapozta, s otthagyta, a lámpást pedig magával vitte.

Jancsi megindult s mendegélt, kiért a rengeteg erdőből, s lát egy várost. Ahogy eléri, keres egy vendéglőt, ahol eszik, iszik. A legfényesebb vendéglőbe bényit, de a pincérek kilökik, mert csak egyszerű katona volt. Akkor a zsebiből kimarkolt egy marék aranyat, s béhajította az ablakon. Hát Jancsinak akkora becsülete lett, hogy bétessékelték a legszebbik szobába, s köpenyt, hátizsákot vittek utána. Ha pénz van, van becsület is. Ett, itt, s meg is részegedett, egy napig egyedül mulatott. Másnap megparancsolta a vendéglősnek: „Nekem a legjobb zenészeket a városból s mulatópajtásokat." A vendéglős mind összegyűjtötte a jóbarátait, egész nap és egész éjjel mulattak, olyan dínomdánomot csaptak. Harmadnap egyedül mulatott. Ekkor a vendéglős elébe állt, s Jancsinak eszébe jutott, hogy megkérdezze, hogy mikor béjött a városba, gyászlobogót látott, vajon miért gyászolnak itten. A vendéglős elmondta, hogy a király ebben a városban lakik, s van egy szép tizennyolc esztendős lánya. Szerette volna tudni, hogy ki lesz a jegyese. Összehívatta a tudósokat s a kártyavetőket. Azok azt jósolták, hogy egy közkatona lesz a leánynak a mátkája. Olyan dühös lett a király, hogy a leányának páncélkastélyt csináltatott, s abba záratta, hogy a katonával ne találkozzon. Őriztette katonasággal is, hogy senki se jusson hozzá. Jancsi megbokrosodott, hogy nem ő lesz-e az. De már a pénze elfogyott. Akinek pénze nincs, annak becsülete sincs. Hát azt mondja este a korcsmáros, hogy távozzon, mert hely nincs, a szoba le

[Erdélyi Magyar Adatbank]

van foglalva, nem tud szállást adni. Adtak a tyúkketrecben. Jancsi nagy szomorúan bément a tyúkokhoz, s bánkódott, hogy a pénzt nem tudta megbecsülni. A hátizsák s a lámpás ott volt mellette. Sötét volt, s gondolta, meggyújtja a lámpást, hallám, mennyit ér, hogy annyi pénzt adott érte a vénasszony. Eléveszi, s addig csavargatja, hogy egyszer csak fényesség lesz a tyúkketrecben. Hát úgy jő a kisebbik kutya, hogy csak, s kérdi: „Mi a kívánságod, felséges király atyám?" Jancsi mondja: „Elfogyott a pénzem, s aranyra van szükségem." Ekkor a kicsi eltávozott, a nagy kutya jött elé, s annyi aranyat hozott, hogy a hátizsákot megrakta. Menyen Jancsi, zörget a vendéglős ablakán. Felkel a vendéglős, de haragszik, hogy Jancsi felzaklatta. Hívja a szolgákat, hogy azok az udvarból hajítsák ki. Azok reámennek, de egy nagy marok pénzt felmarkol, s az ablakon béhajítsa. Ahogy a vendéglős meglátta a sok pénzt, hívja a pincéreket. Akinek pénze van, annak becsülete is van. A szoba nem volt elfoglalva, Jancsi lefeküdt pihenni. Most gondolkozik azon, hogy ezután ügyel a pénzre. Vajon nem ő-e a katona? Lecsendesedik a vendéglő, s Jancsi megcsavarja a lámpát, jő a kutya s kérdi: „Miért hív, felséges király atyám?" „A királykisasszonyt szeretném látni." A kutya eltűnt, az őrök mind elaludtak, a kaput beütötte, s a királykisasszonyt odavezette. Jancsi is megszerette a leányt s az is, s eltöltötték boldogan az éjszakát, úgy, ahogy tudták. Mikor megvirjadt, megcsavarta megint a lámpást, jön a kutya. „Vidd vissza a királylányt." A kisasszonyt visszavitték a palotába, s Jancsi aludt tovább. Megy a szomorú hír a királyhoz, hogy a rácskapu össze van törve. A király nagy dühösen megy a leányához, kérdi, mi történt. Hát mégis igazuk kell legyen a jósoknak? Azt mondja a leány: „Egy nagy fekete kutya jött, bévitt egy kicsi szobába, s ott volt a szép katona. Nagyon jól eltöltöttük

[Erdélyi Magyar Adatbank]

az időt." Nem tudta a király, hogy mit csináljon, hogy a katona ne férjen hozzá a leányához. A rácsot a palotán lakatossal megjavították, s zsoldos katonákat állított oda. Jancsi alig várta, hogy este legyen megint. Mikor lepihent a társaság, megcsavarta a lámpát. Jő a kutya s kérdi: „Felséges királyatyám, mi a kívánságod?" „Akarom látni a királykisasszonyt." Maga mellett látja abban a pillanatban. Ekkor is boldogan töltötték az éjszakát. Reggel visszavitte a palotába. Ment a királynak a jelentés: össze van törve minden. A király nagyon dühös lett. Összehívatta a tudósokat, hogy miképpen védje meg a leányát. Egy tudós kitalálta, hogy csináltassanak a kisasszonynak gyöngyös ruhát, s a gyöngy hullható legyen. A szabókat összehívatta az országból, s egész nap varrtak. Jancsi alig várta, hogy az éjszakát boldogan tölthesse. A kutya el is vitte a leányt, s az éjszaka jól telt. Jancsinak egyéb dolga nem volt, aludt virradatig. A király összegyűjtötte a katonákat és a rendőrséget, s megindultak a gyöngy nyomán. A nyom a vendéglőbe vezetett. Kérdi a király a vendéglőstől, hogy van-e itt valami katona. A vendéglős bevezette a szobájába. Jancsi aludt, de felköltötték, s elvezették azonnal a tömlecbe. Felakasztásra ítélték. A hercegek is nagyon dühösek voltak, hogy nem ők tetszettek a királyleánynak. Jancsi búsult a tömlecben, mert a lámpás elmaradt. Mikor eljött az akasztás napja, akkor Jancsi kapott annyi engedményt, hogy kinyitották az ablakot. Az ablakon vasrács volt. Éppen akkor küldött egy cipész egy lábbelit abba az utcába, amelyikben a vendéglő volt. Az inas fütyörészve fütyögtette a cipőt, s mikor Jancsi meglátta, hát megszólította: „Segíjj rajtam, s életedre boldoggá teszlek." „Hát én hogy tudjak segíteni, mikor magát úgyis felakasztják?" „A vendéglőben van egy lámpás a szobámban, csomagoltasd be, s hozd ide, mintha a cipőt hoznád." Gondolkozik az inas, mért

[Erdélyi Magyar Adatbank]

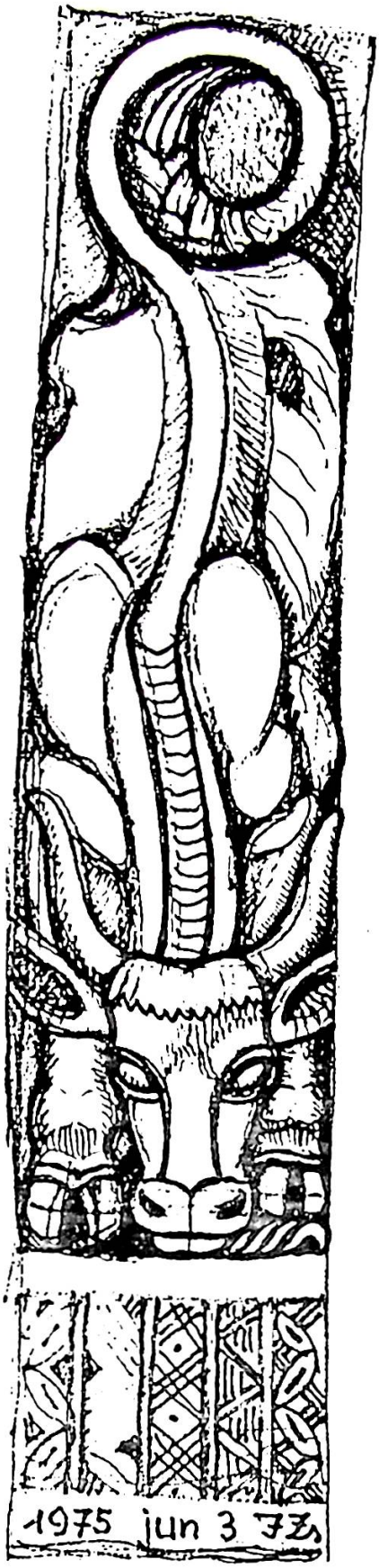

ne tenné meg? A cipőt elvitte, a papírt visszakérte, s elment a vendéglőbe. A vendéglős nem tudta, hogy az milyen lámpás, neki a sok arany úgyis ott maradt. Az inas fütyögtette visszafelé, s a börtön ablakán béhajította. Az őrök nem látták. Mikor Jancsi meglátta, akkorát kacagott, hogy az őrök azt gondolták, hogy megbolondult. Fütyölt, énekelt. Összegyűltek a grófok, hercegek, akik a kisasszonyra pályáztak, s kacagták, hogy most Jancsit akasszák. Jancsi énekelve, táncolva ment az akasztófa alá, de figyelte, hogy kik kacagják a legjobban. El is ér az akasztófáig, fellépik. Kérdi a király, hogy mi az utolsó kívánsága, mert az elítéltnek teljesítik az utolsó kívánságát. „Engedje meg, felséges király, hogy ezt a lámpást gyújtsam meg, s világánál haljak meg" — mondja Jancsi. A király megengedte. Eléveszi a lámpást, s egyszerre hármat csavarint. Jő a három kutya. Jancsi reámutat azokra, akik a legjobban kacagtak, s már el is tüntették a kutyák. Mikor egy párat eltüntettek, akkor a király fejet és térdet hajtott, s azt mondta, hogy övé a leánya s a fele királyság, csak kegyelmezzen. Csináltak egy nagy lakodalmat. Akkor Jancsi megparancsolta, hogy hozzák elé a legfényesebb hintót, abba ültessék a leányt. „Addig nem megyünk suhuva, míg a suszterinast meg nem kapjuk" — mondta. Odahívatta, maguk közé ültették, s éltek együtt boldogan.

Kedves emlékű apósom sokat mesélt az unokáinak, nagy mesemondó volt. 1895-ben született, nemcsak a régi falu életének volt ismerője, hanem sok időt töltött a Hegyben, Pálnéban, amikor ott még megvolt a legelője. Nagyon ismerte az állatok életét, s azok bevonultak meséibe, melyeket vagy ő talált ki teljesen, vagy hallott mesét színezett velük. Az alábbi mesét, melynek cselekménye a mesélő kedve szerint a farkaslaki határban történik,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

sokszor el kellett mondania, mert ez volt a gyermekek számára a legkedvesebb. Hogy milyen sikere volt az unokáknál, azt lemérhetjük arról, hogy a fiúk: Antika és Sanyika csatakiáltásszerűen visszhangozták udvaron, kertben, erdőn: „Nemhogy híznám, döglöm meg." Meséiben az erdei állatokkal átélni vélt történetek is sorakoztak. Közlöm a mesét, amit id. Jakab Zsigmondtól az 1960-as években hallottam:

A farkas és a róka

A farkaslaki határon van egy szikla, úgy hívják, hogy Szarvaskőhegye. Sok rókalik van arrafelé. Egyszer az egyik róka nagyon megéhesedett, s elindult eleséget keresni. Béjött a Nyikó mellé, ott Albert Istvánéknál, a műmalomnál sok majorság, réce, csürke, minden vót. Gondolta, hátha itt kap egy ínyes falatot. Megkutatott mindent, de nem talált semmit, minden le volt zárva. Béjött Simó Lajosni, Farkaslakán a legnagyobb gazdáni, ott is minden vót, de ott sem kapott semmit. Kiment Küscserébe, a malomfali tetőre, hátha ott a borozdában egeret tudna fogni. Mit lát, jő a farkas komája a sükei hegyből. „Szerbusz, róka koma, nem tudsz valami jó falatot?" „Nem tudok semmit" — szomorkodik a róka. „Tudok én" — így a farkas. „Hol, te?" „Kecsetben." Bózsó Mózsiék akkor lakodalmaztak, kidőlt pincéjük volt, az oldalán bé lehetett menni, s ezt a róka ismerte is. El is mentek, bé a pincébe, ott sült hússal, kaláccsal, mindennel jóllaktak. Azt mondja a farkas: „Ej, te róka koma, hogy ihatnám." „Igyál — mondja a róka —, itt a hordó, megeresztem a csapot, csak oda kell tartani a szádat, s igyad a bort." Úgy is lett. A róka is ivott, de keveset. Azt mondja a farkas: „Ej, te róka koma, hogy énekelhetnék!" „Hallgass te, mert a lakodalmas fiatalok lejönnek s agyonütnek." A far-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

kas csak kiállt a pince közepibe, s kezdett üvölteni: „Hu-u-u." Meghallották odafönn, s a legények lejöttek karókkal, s kezdték szabni a farkast. A farkas, mikor látta, hogy fele sem tréfa, nekik szökött, s a lábuk között kiszökött, s elfutott. A róka meghúzódott a hordó alá. A farkas nagy szomorúan ment Kecset felé, onnan Bükkfűn keresztül Tőgyesnek. Ezalatt a legények lecsendesedtek, visszahúzódtak, s a róka is kijöhetett. A farkas után futott, s Bükkfűnél utolérte. Azt mondja nagy álnokul: „Jaj, te farkas koma, megszabadultál, de ingömöt szinte agyonverének." „Jaj, szegény róka koma, gyere, ülj fel a hátamra" — mondta a farkas, s jószívűen vitte. A róka nem mert kacagni, de pusmogott magában, hogy „vert viszen veretlent". Mikor Zsém oldalán a régi úton mentek Fenyőút hegye felé, akkor a köves úton egy nagy kőről ledöccsent a farkas lába, s a rókából kibökkent, hogy vert viszen veretlent. Hej, megharagudt a farkas, s Fenyőúthegyiről bévágta Tőgyes laposába. A róka akkor azt gondolta, hogy ezt a farkas komájának visszaadja. A farkas a Hegyen hátrament Belsővészbe, a róka pedig hátra Jalaszán Bálinténak, s ott megaludtak mind a ketten. Két nap múlva Ballanghegyin a farkas a bossbokrok között meghúzódott, a róka Égettpatakán kiment, s újra összetalálkoztak. „Aj, te róka koma, milyen jó, hogy találkozánk, nem tudsz valami ennivalót?" — kérdezte a farkas. Buda Ferkő báék akkor vetették meg a farkaskaptányt, s ezt a róka tudta. Odavezette a komáját, megkerülték a kaptányt, s mondja a farkasnak, hogy nyúljon hézza a húshoz. „Hát te miért nem eszed meg, róka koma?" „Igen de nekem ma péntek van, nem eszem húst, de te egész nyugodtan megeheted." No, kerülik, egy juhcomb volt benne, a farkas megfogja a húst, s ahogy megnyomta a billentyűt, a hús kiesett, s a kaptány az orrára ugrott. A róka felkapta a húst. Az mondja a farkas nyünnyögve: „Róka koma, hát neked ma péntek van." „Péntek az orrodon van" — felelte a róka, s eltroppolt a hússal. A farkas a bokrok között addig súrolta s vájta az orrát, hogy a bőrrel együtt levájta a kaptányt is, s így megszabadult. Visszajött Bálintéba. Albert Pista bá lópásztor volt, egy hitvány fehér lovat is tartott, s oda hátra kertje is volt, hát a lovat odavitte. Úgy gondolta, hogy vagy megél, vagy megeszik a vadak, mert itthon nem volt szénája. Reakap a farkas, s azt mondja: „Ej, te ló koma, be jó, hogy találkoztunk, mert erősen meg vagyok éhesedve." „Hát — mondja a ló —, most ne bánts engem, mert csont és bőr vagyok, gyere egy hónap múlva, s akkor lesz rajtam, amit egyél." Jól van, nagy szomorúan továbbmegy a farkas. Pista Tamás Anti bá juhászember volt, két hitvány berbécs elmaradt a nyájtól, s a farkas reakapott. Mondja azoknak is, hogy milyen jó, hogy találkoztak, de azok is azt felelték, hogy rosszul teleltek, csak a csontjuk s gyapjuk van. „Várd meg a május végit, s gyere akkor." Na jól van, továbbmegy, talál egy ludat kilenc pipével, de kora tavasz volt még, s a pipék sarjúk, zöldek voltak. Hát azoknak is mondja: „Jó, hogy találkoztunk, mert jóllakom

[Erdélyi Magyar Adatbank]

belőletek." „Hej — feleli a lúd —, csak tollat kapsz rajtunk, gyere ősszel, akkor mind ludak leszünk, s egyszerre megehetsz."

Telik-múlik az idő, eljő május, s a farkas fölkeresi a fehéret. „No, fehér — mondja a lónak —, most jöhetsz." „Jól van, menj fel a dombra — ajánlja a fehér —, én odamegyek, s te húzd le a patkómat, mert megakad a torkodon." Úgy is tett a farkas, de a fehér egyet nyerít, egyet táncol, s úgy rúgja meg a farkast, hogy az béesik a gödörbe. Hej, a farkas szomorúan állapítja meg: „Apám sem volt kovács, bár én se levék vala." A fehér eltáncolt. Megy a farkas, s megkeresi a berbécseket. Azok azt tanácsolják, hogy álljon meg egy helyen, ők két oldalról odafutnak, s bészöknek a szájába. Úgy is csinál a farkas, kényelmesen várja a berbécseket. Azok két oldalról esszefutnak, s úgy esszelapítják a farkast, hogy az alig tudja kinyögni: „Apám sem volt szolgabíró, bár én sem levék vala." Elment a ludakhoz, akkor már a pipék is nagyok voltak. Megegyeznek, hogy kitátja a száját, s a ludak belerepülnek. A farkas ki is tátotta, de a ludak elrepültek fölötte, s egy-egy savanyút beléfostak a szájába. „Apám sem volt törvénybíró, bár én se lettem volna" — nyögé a farkas. Búsan indul tovább, elmegy a pálfalvi Cikába. Orbán Pista bá nagygazda volt, két kövér ökörrel szántott. Azt kérdi a farkas: „Kied mit csinált az ökreivel, hogy így meghíztak?" Pista bá azt felelte, hogy ő biza kiherélte. „Hát engem is ki kéne heréljen" — mondja a farkas. Kapott rajta az öreg, az ökrök kötelivel megkötözte, elévette a bicskáját, s kezdte herélni. A farkas nyöszörgött: „Nemhogy híznám, döglöm meg. Nemhogy híznám, döglöm meg." S meg is döglött.

Ugyancsak néhai apósom, id. Jakab Zsigmond mondta el 1970-ben a következő mesét:

Ki a gazda a háznál?

Valamikor régen élt egy szegényember, volt neki tíz gyermeke s egy házsártos, hitvány, veszekedős felesége. Nem győzött eleget dolgozni a szegényember, a felesége mindig üldözte szóval. Elbúsulta magát, s elbújdosott egy hatalmas nagy erdőbe, eisze el is akarta magát pusztítani. Az erdőben megsötétedett, s reákapott egy kunyhóra, s a kunyhóba bekéredzkedett. Ott talált egy öreg-öreg asszonyt, megkérte, hogy aluhasson ott, s el is panaszolta magát az öregasszonynak. „Nem baj — mondja az öregasszony —, segítek én rajtad." Éjjel valami kotyvalékot, miegymást csinált neki, s megtanította, hogy tudjon beszélni minden állattal, hogy értse az állatok nyelvét, de ne mondja el senkinek. Adott neki egy tyúkot is, a tyúknak azt kellett mondani: „Tyúkom, tyúkom toji-toji, arany, ezüst foji-foji." No, reggel a szegényember

[Erdélyi Magyar Adatbank]

megköszönte, elbúcsúzott, hazament, s otthon béadta a feleségének, hogy ő milyen szerencsés ember volt, a tyúkot feltette az asztalra, s mondta: „Tyúkom, tyúkom toji-toji, arany, ezüst foji-foji." Annyi volt az ezüst, arany s minden, hogy a szegényember meggazdagodott. Ahogy a feleségivel jöttek-mentek az állatok között, ő mindegyre elkacagta magát. A felesége házsártos volt, s követelte, hogy mondja meg, hogy mit kacag, ha állatokkal találkozik. A szegényember hiába mondta: „Nem mondhatom, mert meg van tiltva, ha elárulom, halálfia vagyok." A felesége követelte: „Nem bánom, ha meghalsz is, csak előbb tudni akarom, hogy te mit tudsz." Hát osztán addig-addig, hogy a felesége rávette, s a szegényember lefeküdt az ágyba, hogy ő most már meg fog halni, de mit csináljon, el kell árulja a titkot. A szegény kutya lefeküdt a küszöbre, a fejit a lábára fektette, ott búslakodott, hogy kifogy a gazdájából. Odamegy a kakas, felszökik a küszöbre, s elkukorékolja magát. A kutya leszidja: „Te nem szégyelled magad, nem tudod, hogy a gazdánk hal meg, s te még énekelsz?" Azt mondja a kakas: „Ott hadd haljon, ha ilyen ember. Nekem tíz tyúkom van, s én mind a tíznek tudok poroncsolni, s ő egy asszonynak nem tud? Ott hadd haljon." Ezt meghallja a gazda az ágyban, felugrik, eljárja az asszonyt, kiriassza. „Ilyet tőlem ne követelj se egyszer, se másszor." Azután kibékültek, összeegyeztek, s tovább boldogan éltek, lehet, ha még ma is élnek.

A századfordulón született Tamás Ignác bácsi mondta el az alábbi mesét egy gerendafaragást megszakító pihenés alkalmával a hatvanas években:

Pücsök Tamás

Ez a Pücsök Tamás, akiről ez a mese szól, nagy tolvaj volt. Úgy tanulta volt a tolvajságot, hogy még magát is meglopta. Eldugta a bicskáját egy bokorba, s alkonyatkor keresni kezdte, addig kerülgette a bokrot, hogy észrevétlenül visszalopta. A kabátját úgy kilopta a házból, hogy senki sem vette észre. Most még a lovat is ki tudta volna lopni a pajtából. Akkor történt éppen, hogy a király felesége elvesztette a gyűrűjét. A gyűrűt igazából a szobaleány s a szakácsné dugta el a ganérakásba. Haj, búsult a királyné, mert nagyon sajnálta a gyűrűjit, s a király ki is hirdette, hogy aki megkapja, azt erősen megajándékozza, s még a leányát is neki adja feleségül. Kapott rajta Tamás, gondolta, hogy ha ő olyan nagy tolvaj, akkor bizonyosan a másikat is, vagyis a gyűrűt is megkapja. El is ment a királyhoz, s ott jelentkezett, hogy ő megkeresi a királyné gyűrűit. A király örvendett, s bétették egy szobába, ahol Tamás le is feküdt az ágyba. Igaz, csípték a bolhák, s egyet hirtelen meg is fogott éppen akkor, mikor a szakácsné hozta bé az ételt, s mondta is: „Hál' istennek egy megvan." Délkor a szobaleány vitte a délebédet,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

s akkor éppen a második bolhát fogta meg, mondva: „Most már kettő megvan." Megijedtek a tolvaj asszonyok, mert azt hitték, hogy Tamás rájok mondja, s a konyhában összedugták a fejüköt, s elhatározták, hogy kivallják, hogy ők lopták el, csak ne árulja el őköt. A bak pulyka éppen ott rúgott a ganében, s lenyelte a gyűrűt. No, jő a király, s kérdi a szegényembertől: „Hát megvan-é a gyűrű, hé?" „Meg, felséges királyom — feleli Tamás —, vágassa le a bak pulykát, mert ott van a begyiben." Le is vágták abba a helybe, s hát ott volt a gyűrű. Meg is ajándékozta a király, de a leányát nem akarta hézza adni, s gondolkozott, hogy mivel foghatná meg ezt a szegényembert. Ahogy sétál a kertjében, hát ott szökdösik előtte egy pücsök. Hamar reatenyerelt, s megfogta, esszeszorította a markában. Hívatja Tamást, s mondja neki, hogy ha kitalálja, mi van a keziben, akkor neki adja a leányát, de ha nem, akkor leütteti a fejit. Tamás vakarja a fejit, ami még a nyakán volt, s azt mondja magában: „Ej, te szegény Pücsök, most légy okos, mert igen kicsi helyre kerültél." A király nem tudta, hogy az a szegényember neve, azt gondolta, hogy kitalálta, s meg nem foghatta, hogy honnét. Így nem volt mit csináljon, hozzáadta a leányát, csaptak egy nagy lakadalmat, s még most is élnek, ha meg nem hóttak, de lehet, ha eddig meghóttak.

Hadnagy Péter bácsi 1897-ben született, s a hatvanas években mondta el a következő mesét. Mesélés közben hamisan mosolygott.

A póruljárt pásztor

Gordon alatt egy huncut pásztorlegényecske legeltette a juhokat. Örökké hitványságon járt az esze, s gondolta, hogy megtréfálja a falut. A juhokat béterelte a falu mellé az Odalra, s kezdte kiabálni: „Emberek, segítség, itt vannak a farkasok!" Este volt, s az emberek nem láthatták, hamar lámpást szereltek elé, villát, botot a kezükbe, s futtak, hogy hajtsák el a farkasokat. A legényke nagyot kacagott, s örvendett, hogy elhitték.

Egyszer jőnek igaziból a farkasok, s kiülnek Kakasülőre, s onnan orgonálnak: „U-u-u, tartozik nekem ez a falu!" Meghallják a kutyák, az öreg házőrzők vastag hangon visszaugatnak: „Ha tartozik, megadjuk-adjuk." A kicsi kutyák kiszöktek a kapuk eleibe, s csaholtak: „Jobb lesz, menj el, jobb lesz, menj el, jobb, jobb, jobb." Hát a farkasok nem mertek béjönni a faluba, egy kicsit féltek a kutyáktól. S akkor észrevették a legénykét, akin már erősen szorult a gagya. Kiabálni kezdett: „Hé, emberek, segítség, itt vannak a farkasok!" Az emberek azt hitték, hogy ismét bé akarja csapni, s a fülük botját sem mozdították. A farkasok megették a juhokat, s magok találják ki, hogy mi lett a pásztorlegénykével.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A népdal

A magyar népzene egyik legnagyobb ismerője, Kodály Zoltán 1926-ban a következőket írta: „A magyarság még él [...] A székely dal is él, egy pillanatra sem hallgatott el még. Mint friss tavaszi szellő fúj bele a magyar zeneélet csukott szájába. A magyar népdal nem pusztán a mai magyar falusi élet visszhangja, hanem az egész magyar lélek tükre. Néhány dallama ma is egyformán szól a Duna és a Volga mentén másfélezer esztendő és háromezer kilométer távolságon keresztül. Kultúránk egy nagy keleti kultúrának nyugatra szakadt, itt gyökeret vert, csodálatosan máig megmaradt sarja [...] Amit tudsz, nagy érték, az ősök hagyománya, a magad lelke igaz kifejezése."

A népdal szépségével, csodálatos mélységével, nyelvi gazdagságával minden érzelem leghívebb kifejezője. Tolmácsolja a szerelmet, az örömet, a bánatot.

Farkaslaka népe éneklő nép volt. Nem is olyan régen még szállt a dal a legények, leányok ajkáról a fonókban s onnan hazatérőben, a mezőn, az otthoni munka közben, a kocsmákban. A sorozásra induló legények dallal üzentek kedvesüknek. Közel laktunk a kocsmához, s még húsz évvel ezelőtt, mikor a hazatérő legények a kapunk előtt haladtak el, hallgattuk éjszaka, hogy azok a fiúk, akiket kezdett meghódítani az idegen kultúra, most visszatértek önmagukhoz. Csak népdalt énekeltek. Honnan tudták? Talán apáiktól. Egyéniségükhöz ez állt a legközelebb, őszintén most szabadultak fel, egy kicsi ital feloldotta a szunyókáló érzéseket, s minden érzelmükre kifejezést találva olyan csodálatos szépségében ömlött dalba szerelmük, vágyuk, fájdalmuk, hogy gyönyörűség volt hallgatni.

Fiatalságunk ma már szívesebben hallgatja a slágereket, főleg a könnyűzenét. Teret hódított a passzív zenekultúra, inkább szalagról hallgatják, mint éneklik. A rádió, televízió, diszkó kiszorította a közös éneklést.

Még a lakodalmakban hallani felváltva népdalt és műdalt (igaz, ez függ a zenészek műsortervétől is), továbbá családi ünnepélyeken, találkozókon és ünnepi rendezvényeken. Ne legyek igazságtalan, mert a Felső Fancsaliak utcájában tanúja voltam egypár középkorú férfi nagyon szép éneklésének, akik nagyszüleik dalait fújták gyönyörűen egy pici ital hatására.

Farkaslaka népdalkincsében sok a katonanóta, sok a keserűséget feloldó dal, és csodálatos pentaton dallamokban ömlik a szerelem. Az idősebbek még ma is emlékeznek rájuk.

Felmérhetetlen veszteség számunkra, hogy keveset lehet hallani, pedig amit 1100 esztendő gyémánttá csiszolt, azt elrontani nem lehet, és elfelejteni nem szabad.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A következőkben a Farkaslakán énekelt, fütyölt szerelmes vagy tréfás dalokból adok ízelítőt, az alkalmi népdalokat a megfelelő helyen közlöm.

Messze száll a fecske odafenn a levegőben,
Kérdem tőle: látta-e a szeretőmet?
Láttam biz én a farkaslaki selymes réten,
Keselylábú lovát legelteti kötőféken.

Mikor hozzád jártam, babám, mindig álmos voltál,
Szóltam hozzád, de te mindig haragudtál.
Már ezután kialuhatod magadat,
Nem ölelem által a vékony, karcsú derekadat.

*

Farkaslaki lányok, hova jártok?
A kőkútban vizet nem találtok,
Mert a kőkút befagyott, a szeretőm elhagyott,
Az a csalfa, sej, haj, az a barna.

*

Farkaslakán kidobolta a bíró,
Rózsafával tüzel a szolgabíró.
Fogok én még rózsafával tüzelni,
Fog engem egy barna kislány szeretni.

Nem messze van édesanyám lakása,
Ide látszik magos jegenyefája,
Bús gerlice fészket rakott réája,
Volt szeretőm, bár sohasem lett volna.

*

Piritusból csinálják a pálinkát,
Azért nem lát senki rajtam jó ruhát.
Bár csinálnák édes téből s ecetből,
Cudar zsidó, nem élnél a zsebemből.

Két fa között kisütött a holdvilág,
Kitagadott engem az édesanyám,
Kitagadott, nem is ismer fiának,
De én azért hívom édesanyámnak.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

De szeretnék zöld erdőben fa lenni,
Hogy ott engem meggyújtana valaki.
Elégetném ezt a cudar világot,
Két fa között meghagynám a babámot.

*

Nem jó csillag lett volna énbelőlem,
Éjfél előtt nem tűnnék fel az égen,
Éjféltájban körüljárnám az eget,
Akkor tudnám meg, hogy a babám kit szeret.

Jó bort iszom én, fenyőággal tüzelek,
Kökényszemű, barna kislányt szeretek.
Olyan annak a két szeme járása,
Mint az égen a csillagok ragyogása.

*

Ha meghalok, ki fog engem siratni?
Ki fog az én koporsómra ráborulni?
Ráborulna édesanyám, de már nincsen.
Boruljál a koporsómra, drága kincsem.

*

Zöld erdőben terem a mérges kígyó,
Szép leányból lesz a legénycsábító.
Édesanyám, de boldog az, ki csúnya,
Szegény legény szívét nem szomorítja.

Édesanyám, nem bírok elaludni,
Legényt hallok a kapuban beszélni.
Édesanyám, eresszen ki hozzája,
Fáj a szívem, majd meghalok utána.

Hadd el, lányom, ráérsz te még kimenni,
Ráérsz te még a legénnyel beszélni.
Tudom, anyám, jól tudom, hogy ráérek,
Azt is tudom, hogy sokáig nem élek.

*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Csárdás kiskalapot veszek,
Mellé rozmaringot teszek.
Szagos lesz az utca, merre, merre járok,
Szeretnek is engem a leányok.

*

Erdély bé vagyon kerítve,
Mégis kimegyek belőle.
Olyan szép lányt hagyok benne, hogy
Holtig fáj a szívem érte.

Lányok, farkaslaki lányok,
Szedjetek piros virágot,
Tűzzétek a mejjetekre, hogy
Arról jussak eszetekbe.

*

Ennek a szép barna lánynak dombon van a háza,
Sugár jegenyefa nőtt az udvarába.
Sugár jegenyefa, földre lehajlik az ága,
Ennek a szép barna lánynak én leszek a párja.

Terebélyes vén diófa van az udvarunkban,
De szép barna kislány van a szomszédunkban,
Csalfa szemeimet rá se merem vetni,
Fiatal az édesanyja, azt is kell szeretni.

*

Régi babám kapujába jó estét, jó estét,
Szállást kérni jöttem hozzád, ha beeresztenél.
Mindenféle csavargónak szállást nem adhatok,
Nincs itthon az édesanyám, csak egyedül vagyok.

De azért a szép szavadért mégis beengedlek,
Zöld paplanos puha ágyba szépen lefektetlek,
Csipkés szélű lepedőmmel be is betakarlak,
Két karommal átölellek, hajnalig csókollak.

Ez a kislány puha ágyát magasra vetette,
Barna legény a kalapját rajta felejtette,
Hozd ki, rózsám, kalapomat, tegyem a fejemre,
Hogy ne nézzen minden leány csalfa szemeimbe.

*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Vígan úszik a vadkacsa a vízen,
Vígan legel a lovam a réten,
Szépen szól a csengő a nyakában,
Tied leszek én, babám, nemsokára.

Göndör a hajam, erdőben születtem,
Zöld erdőben, ott is nevelkedtem.
Zöld erdőben csipkebokor a szállásom,
Mégis a faluban a legszebb lány a párom.

*

Utcára nyílik a kocsmaajtó,
Kihallatszik belőle a víg muzsikaszó,
Sört ide, bort ide meg egy barna lányt,
Hadd mulatom ki magam igazán.

Szeretni, szeretni szerettelek,
Feleségül elvenni sose mertelek,
Menyasszonyi fátyol a fejedre kerül,
Szívem a bánatba belemerül.

*

Édesanyám a rózsa, a rózsa,
Én vagyok a legszebbik bimbója,
Bimbajának a legszebbik ága,
Barna legény babája, babája.

Irigyeim, hagyjátok szeretni,
Hagyjátok a szememet rávetni,
Rászokott a szemem a nézésre,
Gyenge karom a lányölelésre.

*

Dombon van a babám, dombon van a babám nádfödeles háza,
Akármerre járok, akármerre járok, mindig oda látok.
Bár ne volna dombon, hogy ne látnék oda, hogy ne látnék én el oda,
Szerelmes szívemnek, bánatos szívemnek százszor könnyebb volna.

Boldog az a legény, boldog az a legény, kinek nincs babája,
Aki a kapuban, aki a kapuban minden este várja.
Lám, én is így teszek, százat is szeretek, de csak egyet szívből, igazán,
Mert én legény vagyok, szeretőt tarthatok, ahányat akarok.

*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Réten, réten, sej, a farkaslaki réten
Elvesztettem a zsebbe való késem,
Késem után a karikagyűrűmet,
Azt sajnálom, nem a régi szeretőmet.

*

Ha bemegyek, ha bemegyek a farkaslaki csárdába,
Cifra nyelű kis bicskámat vágom a gerendába,
Aki legény, az vegye ki, aki bátor, megteheti.
Még az éjjel zsandárvérrel írom ki a nevemet.

*

Farkaslaki csendőrök megkötték a kezemöt.
Édes rózsám, gyere, váltsál ki,
Ne hagyjál elhervadni.

Én kiváltlak, ki, ki, ki, nem hagylak elhervadni,
Eladom a csipkés zsebkendőm,
Kiváltom a régi szeretőm.

*

Nyílnak, nyílnak a mezei virágok,
Férjhez mentek előlem a szép lányok,
Nem is maradt a számomra még egy se,
Kit a szívem, árva szívem szeretne.

Szépen szólnak a mezei pacsirták,
Keservesen sírnak az édesanyák.
Szomorú édesanyák, ne sírjatok,
Megvigasztal hazatérő fiatok.

*

Kalapom, kalapom csurgóra,
Sört innék, bort innék, ha volna.
Akár iszom, akár nem,
Részeges, csapodár a nevem.

*

Nincsen pénzem, de majd lesz,
Mikor Segesváron vásár lesz.
Eladom a szürkét meg a feketét,
Veszek kökényszemű menyecskét.

*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Túl a vízen zörög a jég, zörög a jég,
Pakot Magdó, élhetsz-e még, élhetsz-e még?
Élek, élek, de csak elig,
Nálad nélkül rosszul telik.

Szerettelek egy ideig, egy ideig,
Szeredától csütörtökig, csütörtökig.
Ugye rózsám, sok szép üdő, száradjon beléd a tüdő.

*

Csak az esik nekem olyan keservesen,
Büszkén jár előttem a régi kedvesem,
Olyan büszke, mintha sohasem is látott volna,
Mintha a szeretője sohasem is lettem volna.

*

Alma a fa alatt, nyári piros alma,
Engem gyaláz a szeretőm édesanyja,
Engem gyaláz, engem tesz a, vesz a szóra,
Szeretem a lányát, nem tehetek róla.

Alma a fa alatt, nyári piros alma,
Nem gyaláz már a szeretőm édesanyja,
Nem gyaláz már, nem is tesz a, vesz a szóra,
Elvettem a lányát, bár ne tettem volna.

*

Hej, de széles, hej, de hosszú az az út,
Amelyiken az én babám elindult.
Édes rózsám, térj vissza a hosszú utadról,
Emlékezz a szombat esti szavadról.

Hosszú útról visszatérni nem lehet,
A szerelmet eltiltani nem lehet.
A szerelem szélesebb a tenger vizénél,
Árvább vagyok a lehulló levélnél.

*

Szegény vagyok, szegénynek születtem,
A rózsámat igazán szerettem,
Az irigyek elrabolták tőlem,
Most lett szegény igazán belőlem.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Elmegyek én messzi innen lakni,
Ahol engem nem ismer meg senki.
Úgy elmegyek a világ végére,
Hogy ne legyek senkinek terhére.

*

Lement a nap a maga járásán,
Sárgarigó szól a Nyikó partján,
Sárgarigó meg a fülemile.
Szép a rózsám, hogy váljak el tőle?

Ha meghalok, temetőbe visznek,
A síromra fakeresztet tesznek.
Jöjj ki hozzám holdvilágos este,
Ott boruljál a sírkeresztemre.

*

Katona én sohasem lettem volna,
Ha az anyád bé nem íratott volna,
Engem anyám még akkor béíratott,
Kicsi voltam, a bölcsőben ringatott.

Kicsi voltam, amikor én születtem,
Rózsát nyíltam, mire felnevelkedtem,
Rózsát nyíltam a babám ablakában,
Elhervadok a brassai fogházban.

Még ide írom azt az éneket, amit Albert (Sári) Tamás szerint Tamási Gáspár bácsi a Nagy utcán hazafelé mentében szokott énekelgetni:

Farkaslaki Nagy utcában lakik egy menyecske,
Rozmaringos ablakánál járok minden este.
Mosolygását, kacsintását a Jóisten áldja,
Még az éjjel véle hálok, ő a szívem párja.

Erzsi néni szerint az édesapjuk, mikor hazament, s egy kicsit ittas volt, akkor azt énekelte, hogy:

Kerek ez a zsemle,
Nem fér a zsebembe,
Ketté kéne vágni,
Úgy kell megpróbálni.
Éljen Garibaldi!

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Népballadák

A farkaslaki nép életében is volt sok balladába illő történet: gyilkosság szerelemféltésből, bosszúból, másból. Volt tűzvész, leégett kaliba és bennégett szénégető, kisgyermek halála, akire ráborult a zabkéve, vízbe fúlt fiatalasszony, akinek holttestét később találták meg stb. Előfordult, hogy feldühödött állat csúfolt meg embert, hogy három személyt egyszerre ütött meg a villám. És ezeket az eseteket a nép mégsem dolgozta fel. Viszont a háromszéki Butyka Imre történetéből ballada született. Az ő tragikus története a szomszédban esett meg.

Butyka Imre balladája

Butyka Imre postakocsi-kísérő csendőr volt a múlt század végén. Egyszer, miután Parajdon lovakat cseréltek, elindultak Udvarhely felé. Sok pénzt szállítottak, s ezt a munkatársai is tudták. Butykát megelőzve ők is elindultak, s Korond és Farkaslaka között, valahol a Kalandán várták a kocsit.

A hatvanas években tanítványaimmal kutatgattunk a farkaslaki szellemi népkincsek után, s az egyik kedves iskolásom találta meg az öreg Miklós Dénesnét, aki akkor már hajlott hátú öregasszony volt. Így tőle hallottam a balladát, és ő még két ember nevét is tudta a tettesek közül: Pécsi Lászlónak és Almási Ábrahámnak hívták őket. Az országút akkor még Pálfalva fölött vezetett el, s ott, a fenyők között állították meg a kocsit. Butykát megölték, a pénzt elvették. Egy pálfalvi tanyai lakos vette észre, jelentette az esetet, s így sikerült a tettesek közül négyet elfogni.

A ballada nemcsak Farkaslakán él, a környező településeken is feldolgozták. Kibéden Ráduly János, Háromszéken Faragó József több változatát megtalálta.

Hallod, pajtás, Kalandában mi történt:
Butyka Imrét más pénzéért megölték.
Korondon még hét órakor kávézott,
Nyolc órakor piros vére kiomlott.

Vérét vették, mint a fogoly madárnak,
Háromszéki Butyka Imre zsandárnak.
Butyka János, nyisd kapudat, kapudat,
Halva hozzák szép fiatal fiadat.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Piros vére kihullott a nagy hóra,
Maga pedig leborult a nagyútra.
Minden csendőr bajtársamnak meghagyom,
Ki pénzzel jár mindenfelé, vigyázzon.

Szép leányok, arra kérlek titeket,
A síromra virágot ültessetek,
Mert én többet nem leszek tiveletek,
Csak a nagy ég maradjon meg veletek.

A Székelypálfalva melletti fölhagyott országúton volt egy kőemlék, melyet a „csíkszeredai szárnylegénység bajtársi kegyeletéül emeltetett 1897-ben". Felirata: „Butyka Imre M. Kir. Csendőr Emlékére, Ki 1888. febr. 13-án szolgálat közben rablógyilkosságnak itt esett áldozatul."

Horvát Jolán balladája

A meggyilkolt szerető balladájával több helyen találkozunk, ilyen megtörténhetett Farkaslakán is, de nem dolgozódott fel balladában. Egyedül a Horvát Jolán ilyen vonatkozású balladájával találkoztak a tanítványaim, s én 1970-ben jegyeztem le az 50. évéhez közeledő Magyari Gizi nyomán. El is énekelte, de tőle már megkérdezni, hogy kitől hallotta, nem lehet.

Szabó Gyula Horvát Jolánt szereti,
De a Jolán szülei nem engedik.
Nem baj, Jolán, ha nem szabad szeretni,
Meglátod, hogy mit fogok cselekedni.

Szabó Gyula egy vasárnap délután
Találkozott Jolánkával az utcán,
Kihívta a zöld erdőbe sétálni,
Hogy ott fognak kék ibolyát gyomlálni.

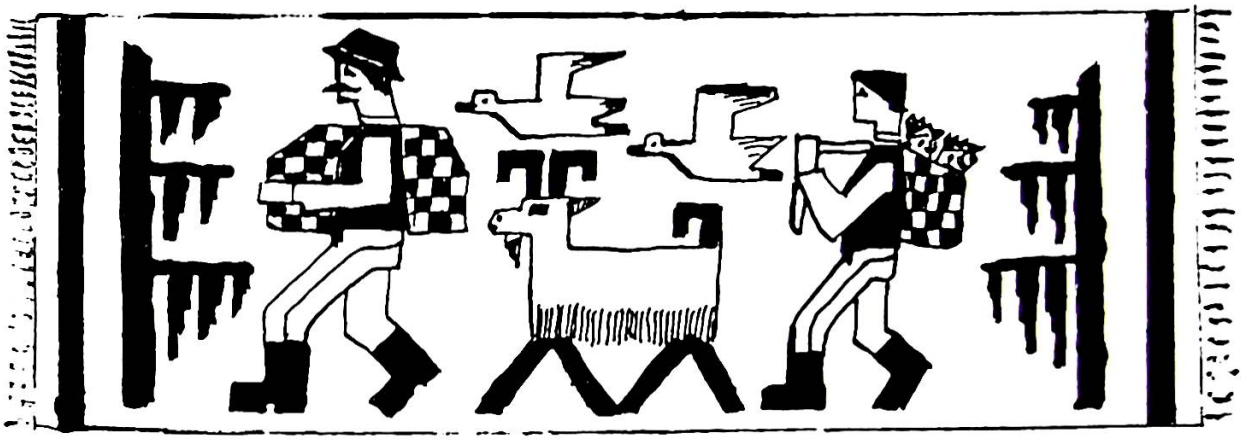

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Kiértek a zöld erdőnek szélibe,
Így szólt Gyula: Üljünk le hát a földre.
Óh, Jolánka, nem engedem másé légy,
Inkább itten meg kell haljunk egymásért.

Beretvával kimetszette a szívét,
Így küldte a másvilágra emlékét.
Apák, anyák, mirólunk tanuljatok,
A szerelmet soha el ne tiltsátok.

Koporsóján körös-körül koszorú,
Édesanyja megy utána szomorún.
Édesanyja bemegyen a szobába,
Ráborul a Jolánka asztalára.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Találós kérdések

1. A bunda melegebb a tűznél, hogy lehet? (Üljön csak oda bundában a tűz mellé, s megtudja!)
2. Aki szombaton szapul, mikor mos? (Az üst oldala kormos.)
3. A mi falunkban mikor kelt fel legelőször az ökör a földről? (Amikor kiherélték.)
4. A parasztok földhöz vágják, s az urak zsebükben hordják. (Takony.)
5. A templomot miért építették dombra? (Pénzért.)
6. A vénasszony hogy borítja ki a puliszkát? (Melegen.)
7. Az ökör mikor a legnehezebb? (Amikor a te lábadon áll.)
8. Egy kész szekér mi nélkül nem tud elindulni? (Zörgés nélkül.)
9. Egy szánt, kettő nézi, négy viszi, kettő hallja, egy hajtja. (A disznó, mikor túr.)
10. Egyen bé, kettőn ki, s mikor kiérsz, akkor vagy bent. (Nadrág.)
11. Elöl menyen fényecske, utána megy fehérke, s a farka föl van kötve. (A tű s a cérna megbogozva.)
12. Esős időben hol tartják a fejszét? (A nyelében.)
13. Ezer madár indula, egynek szárnya szakada, s mind az ezer megálla. (Amikor az osztovátán fölvetett fonalból egy szál leszakad.)
14. Évának mije nem volt, ami mindenkinek van? (Anyja.)
15. Ha kimenyen, béáll, ha bémenyen, kiáll, ha felmegyen, leáll, s ha lemegyen, föláll? (A macska farka.)
16. Három hangya hogy mászik fel a fára? (Páratlanul.)
17. Háromszáz arató mit csinál legtöbbet egy nap alatt? (Lyukat a búzaszálon.)
18. Jézus hogy ült fel a szamárra? (Fél lábon.)
19. Kerek dombon csonteke szánt. (Fésű.)
20. Két láb ül három lábon, kezében egy láb, béjön a négy láb, elkapja az egy lábat, erre két láb úgy vágja hozzá a három lábat, hogy rögtön elejti az egy lábat. (A csizmadia ül a háromlábú széken, ölében a csizma, a kutya elkapja a csizmát, erre a csizmadia hozzávágja a háromlábú széket.)
21. Ki volt az első vőfély? (Az Úristen Éva és Ádám házasságánál.)
22. Lágyan béteszik, keményen kiveszik, mi az? (Kenyér.)
23. Lúd szántja, ember hajtja, fehér a földje, fekete a magja, gonddal vetik bé. (Írás lúdtollal.)
24. Melyik állat tűri legjobban a hideget? (A bolha, mert télben is ingben jár.)
25. Melyik hónapban eszik a diák a legkevesebbet? (Februárban.)
26. Melyik úton nem jámak? (A Tejúton.)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

27. Melyik szekérre nem rakhatnak szénát? (A Göncölszekérre.)
28. Melyik ló lát hátul is úgy, mint elöl? (A vak ló.)
29. Menyen, menyen, meg nem áll, mégis csak egy helyben jár. (Óra.)
30. Miből lett a cigány? (Purdéból.)
31. Mi fő a fazékban, ha amennyi felszáll, annyi leszáll? (Fuszulyka.)
32. Mi födi a torony tetején a keresztet? (Rozsda.)
33. Miért hunyja be a szemét a kakas, mikor kukorékol? (Mert kívülről is tudja.)
34. Miért nyálazik az ökör? (Mert nem tud pökni.)
35. Miért van sok templom tetején kakas? (Ha tyúk lenne, meg kellene tojózni.)
36. Mikor János a juh? (Mikor bojtorjános.)
37. Mikor úszott a fejsze a vízen? (Vízözönkor.)
38. Milyen fa van legtöbb az erdőben? (Görbe.)
39. Négy tapsikája, méhlesője, mézevője, mi az? (Medve.)
40. Nyári széltől ringatva ezerszínű kisbaba bölcsőjében alszik, hosszú bajszát lengetve zöldbe burkolózik. (Kukoricacső.)
41. Olyan tyúkom van, hogy a föld alá jár tojni. (Pityóka.)
42. Piros a bőre, szőrös a közepe, korona a fejibe, kóró a fenekibe. (Rózsabogyó.)
43. Se keze, se lába, mégis felmegy a padlásra. (Füst.)
44. Vásárhelyen hogy hívják a talicskát? (Nem hívják, hanem taszítják.)
45. Virág mondja virágnak, várja végit világnak,
A forgácsnak fölszedésit, két vén fának eldőlésit.

(Virágnyelven: szerető mondja a szeretőjének, hogy várja meg, amíg eloltják a gyertyát, s az öregek lefeküsznek.)

Közmondások, szólások

Életigazságok, az élet diktálta tanulságok születtek a nép ajkán, ezek bizonyítják életrevalóságát, de csúfolódó kedvét, huncutságát is. Farkaslakán több szólás született és forog közszájon, mint közmondás.

1. Addig jár a korsó a kútra, míg nyaka szakad.
2. Addig rakod a szekeret, amíg letörik.
3. A dögleni való juhról is suvad a gyapjú.
4. A gyermek előtt nem lehet elvágni a macska farkát.
5. A haragtartáshoz mód kell.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

6. Ahol a kötél a legvékonyabb, ott szakad.
7. A höngörgő kő nem mohosodik meg.
8. Aki sír, attól el kell venni, aki bőcsködik, annak oda kell adni.
9. Akinek nem inge, ne vegye magára, még akkor sem, ha az övének a párja.
10. Akkora szája van, mint nálunk a csűrkapu.
11. Alma nem esik messze a fájától.
12. A lúd is érti a vezsegetést.
13. Amelyik kenyéren megharagudott, azon megbékül.
14. Amilyen a szántás, olyan az aratás.
15. A munka és a boldogság egy úton jár.
16. Annyit ér a beszéde, mint a falra hányt borsó.
17. Annyit sem törődik vele, mint macska a vasárnappal.
18. A palacsintaevés nem erőszak.
19. A pipéket is ősszel számlálják.
20. A rest kétszer fárad, a fösvény kétszer költ.
21. A százforintos paripa is megbotlik.
22. A szülő arra való, hogy ha él, adjon, s hogyha meghótt, hagyjon.
23. Az ember sokat megél éltiben, ha meg nem hal idejiben.
24. Az ígéret is öröm a bolondnak.
25. Bekapta, mint Gergő juhász a kanalat.
26. Beteg fekszik, fölkél, eszik, kicsi falás jól nem esik.
27. Dolgos kéz, okos ész, olyan kincs, mely el nem vész.
28. Jobb este mosogatni örömmel, mint reggel körömmel.
29. Jókötésű, mint a korondi tyúkborító.
30. Fatálhoz fakanál illik.
31. Fiam, faljunk, s fussunk. Nem úgy, apám, együnk s menjünk.
32. Ha ez ház, akkor én püspök vagyok.
33. Ha kétszer meg lehetne halni, az elsőt számba se venném.
34. Ha születtünk is, csak ne volnánk, s ha vagyunk is, csak ne itt, s ha itt is, csak ne így.
35. Ha tudnám, hogy elesem, előbb leülnék.
36. Hegyes a szeme.
37. Hosszas betegségnek halál a vége.
38. Ismeri a világot Kadácsig s vissza.
39. Járt-kelt, mint a tyúk a ház körül.
40. Kerülgeti, mint macska a forró kását.
41. Kicsi kutya a nagytól tanul ugatni.
42. Ki mint él, úgy ítél.
43. Kinek Krisztus a barátja, könnyen idvezül.
44. Kitátotta a száját, mint a dályai pap tehene.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

45. Kövér disznó makkal álmodozik.
46. Meglobbanok, mint a Csendes Sándor bá puliszkavize.
47. Melyik Farkaslakán a legrusnyább háziállat? Hát a vénlegény.
48. Minden gajdhoz nem kell hozzárúgni.
49. Mindenkiért fáj a szívem, de magamért hasad meg.
50. Mindennek ellen tudok állani, csak a kísértésnek nem.
51. Nagy lábon él.
52. Nehéz rossz muzsikára jól táncolni.
53. Nem lát tovább az orránál.
54. Orsó, guzsaly, motolla, vesztek volna pokolba.
55. Ott is farkast lát, ahol a rigó rúgja a port.
56. Öreg ésszel, fiatal erővel mindent elérhetsz.
57. Öregember, otthon légy, otthon nem csíp meg a légy.
58. Rendben van, mint Barabás az Istennel.
59. Rossz fát tett a tűzre.
60. Sepretlen ház, vendéget vár.
61. Sok ember helyett más kéne, s sok helyett semmi se.
62. Spekulál, mint a zsidó az üres boltban.
63. Sunyi macska fogja meg az egeret.
64. Szemesé a világ, vaké az alamizsna.
65. Szép öregasszonyt s jó gyermeket ki látott?
66. Szurkos a keze.
67. Szükségben látod, hogy ki az igaz barát.
68. Szürke lónak szürke társ kell.
69. Többet egy csiporral, több lesz egy cipóval.
70. Törött cserepe van.
71. Úgy dekret, mint a kötetlen marha.
72. Úgy leégett, mint Diafala.
73. Úgy vámak, mint kutya a hajítófát.
74. Üres kalász fenn hordja a fejét.
75. Végén csattan az ostor.

Mosolygó Farkaslaka

A most következő történetek vagy egyszerűen mondások a falu száján élnek. Egy részük elhangzik a lakodalmi összejöveteleken vagy munka közben, vagy egymás közötti beszélgetéskor, amikor nem akarva alulmaradni, ugratják egymást. Az események egy része meg is történt, de a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

huncutságra hajlamosak felnagyították. Más részét a mókázó farkaslakiak találták ki. A nevek, melyeket említek, nem mind eredetiek, mert néhol az élők nevét kicseréltem, tehát ne keresse senki mögötte a gazdáját.

1. Nagyapó kergette az unokáját, mert az valami rossz fát tett a tűzre, s így kiáltott: „Állj meg, te varasgyék!" Mire az unoka így felelt: „Én szívesen megállok, nagyapó, de előbb álljon meg maga."

2. „Tudod-e, minek lettél volna jó te, Kati?" „Minek, János bátyám?" „Hegedűhúrnak, mert akkor örökké tudnál sírni."

3. Pali bá, a beteg ló gazdája ivott a megkészített pálinkából, s így szólt az urusos emberhez: „Töltsd bé neki bátran, mert ha jó nem volna, akkor én sem innám meg."

4. Antiné Józsi bácsi 'mondta egyszer régen, hogy a zetelaki ember megevett egy véka főtt pityókát. „Hogy lehet az, Józsi bácsi, 'szen az egy kicsit azért sok" — szólt bele az egyik hallgatója. „Úgy no, bolond, hát apró volt" — mondta Józsi bácsi.

5. A görcs fogta az M. Jóska lábát, de a fia bédugta az ágy alá, ahol nem tudja megfogni.

6. P. József plébános úr meglátogatta Józsi bácsit egy téli napon. Az udvaron nem volt ösvény, s a nagy hóban nehezen lehetett utat törni. Meg is mondta a plébános úr, hogy csodálkozik azon, miért nem sepert utat. Mire így felelt Józsi bácsi: „Én nem ellenkezem az Istennel. Ő odatette, s tudom, hogyha odatette, akkor el is fogja venni."

7. Elek bácsi Bencédben dolgozott. Meg is kapta a munkája után járó pénzt. Hazafelé Kecsetben egy kicsit benézett a korcsomába, s a pénz elfogyott. Kecsetet elhagyva lefeküdt egy kicsit az út szélére s elszunyókált. Mikor felébredt, tapogatta az üres zsebét, s egy arra járó fiatalembertől azt kérdezte: „Fiam, én most megyek-e vagy jövök, mert ha megyek, akkor nincs baj, de ha jövök, akkor nagy baj van."

8. Elek bácsi kórházba került. Anti meglátogatta s így csodálkozott: „Bátyám, erősen megvékonyodott a lába." Mire Elek bácsi azt felelte: „Öcsém, ahova én most indulok, oda éppen megfelelő, s könnyen el is bír."

9. Gyuláék juhot vásároltak. A juhok gyengén teleltek, öregek is voltak, s a Pap utcán nem tudtak kimenni, térdre estek. Vissza akarták adni a régi gazdának, de az így vigasztalta őket: „Hát tudjátok, én ezeket a juhokat az alföldről hoztam, ott reformátusok, ezek most tanulják, hogy hogy álljanak át katolikusnak, vigyétek csak nyugodtan."

10. Gyula kicsi emberke. Egy lakodalomban ő szószólóskodott, s jól is váltott az esze. Vencel bácsi évődött vele. Vencel nagy, erős ember, Gyula csak a derekáig ér. Egyszer azt mondja neki: „Vencel bátyám, látom, hogy maga mindent tud, teli tüdővel fújja a klánétát is, de én olyat tudok, amit

[Erdélyi Magyar Adatbank]

nem tud megcsinálni." „Olyan nincs" — felelte Vencel. „Hát én felveszem a maga kabátját, de hallám, vegye fel az enyimet maga" — mondta Gyula.

11. A régi farkaslaki bírónak nem volt gyermeke, de szeretett legyeskedni más asszonya körül. Egyszer Udvarhelyen két farkaslaki asszony egy üzletben vasárnapi szőr fejkendőt vásárolt. A boltos dicsérte a portékáját, s hogy nagyobb keletje legyen, elmondta: „Vegyenek ebből, mert nagyon szép, előkelő, épp az előbb vett a farkaslaki bíró is a három leányának."

12. János és Ferenc elmentek szekerességre. A szászoknál megszálltak. Azok vacsoráztak, s az utasokat is kínálták fuszulykalevessel. A két férfi szégyellte első kínálásra elfogadni, s köszönték szépen, de nem kértek. Viszont a szászok többször nem kínálták. A szekeresek éhesek voltak nagyon a hosszú út után, s megszólalt az egyik: „Ez, kérem, tavalyi fuszulyka-e?" Mondják, hogy nem, mert idei. „Akkor mi is szívesen ennőnk belőle" — mondták az utasok. Azóta sokszor hallani Farkaslakán, ha valakit kínálnak: „E tavalyi fuszulyka-e?"

13. Ignác elment vizitába. Szoktak az állatoknak pityókát főzni, s itt is éppen akkor vették le a kályháról. Kérdi, hogy ehet-e belőle, mert igen jó szagja van. A leány jó szívvel mondta: „Egyél bátran, úgyis a disznóknak főztük."

14. Bajna papnál szolgált Mihály. Egy alkalommal verekedés volt a faluban, s ő is belekeveredett. A pap meghallotta, s megdorgálta a verekedésért, lelkére kötve, hogy az ember nem szabad bántsa a felebarátját. „Plébános úr — mondta Mihály —, én csak azt a felit üttem, amelyik nekem nem barátom."

15. Márton az Ákác patakban összeszólalkozott a komájával és fejbe ütötte. Aztán elment a csendőrőrsre, s jelentette, hogy a komát az Ákác patakban a villám megütte. „Hát azt miért jött ide jelenteni, mi gondja azzal?" — kérdezték a csendőrök. „Igen, de a nyele a kezemben volt" — szólt Márton.

16. Elek korán reggel sietve szaladt az árnyékszékre, s nem volt ideje felöltözni, hát magára kanyarította a felesége rózsás pongyoláját. Közben odajött egy ismerős, leült a küszöbre, s szivarra gyújtott. Elek nem tudta kivárni, hogy elmenjen, mert fázott, jól becsombolyította magát s előmerészkedett. Igen, de a férfi azt gondolta, hogy az Elek Pesten lakó nővére jött haza, s ügyesen köszönt: „Kezét csókolom, haza tetszett jönni Pestről?" Mire Elek kelletlenül felelt: „Én nem, csak Budáról, s ott is jól megfáztam."

17. Két farkaslaki beszélget, azt mondja az egyik: „Megtréfáltam a tyúkomat, a tojófészket alul kilyukasztottam, s mikor megtojik, visszanéz, de nem látja a tojást, mert az a likon leesett, akkor még egyet tojik." „Az semmi — mondja a másik —, én olyan lovat láttam, hogy magát befogta, elment az erdőre, ott a kicsi szekerét megrakta ággal, hazafelé bément Bakk

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Sándorhoz, megivutt egy déci pálinkát. Igaz, a lovat úgy hívták, hogy Csunyi Ferenc bá."

18. Pista jegykezelő volt az autóbuszon. A korondi kövér cigányné szoptatta a kicsi fiát, aki csak nézelődött az utasok között. Az anya rászólt: „Kapd bé, te purdé, mert ha nem, akkor odaadom a taxator bácsinak."

19. Egy farkaslaki embernek sovány leányai voltak. Nagyon szeretett mókázni, s így szólt: „Az én leányaim kétszer kell a vízbe szökjenek, hogy egyet csubbanjanak."

20. A kollektivizálás idején az elvtársak hazaküldték János bácsit, hogy jöjjön vissza fogattal, s őket vitesse be Udvarhelyre. Tél volt, János bácsi el is ment, hamarosan jött egy gyalogszánkóval, s így szólt: „No, indulhatunk." Azok csak nézték, de János hamarosan megfejtette: „Maguk ilyen fogatra hagytak."

21. Ez is akkor történt, amikor mindent le kellett szerződni, még az almát is. János bácsi le is szerződött öt mázsa almát. Vett a piacon tíz almacsemetét s elültette a kertbe. Ősszel szorították a beszolgáltatásért. Ő így nyugtatta a hatóságot: „Legyenek, kérem, türelemmel, várják meg, hogy teremjenek a fák, s szívesen beadom, éppen most a tavasszal ültettem el őket."

22. Samu bácsi az erdőre készülődött. Azt kérdi a fia: „Apám, ma megyünk-e?" „Holnap is elmehetünk" — felelte az apja. Másnapra mocsok idő lett nagyon, szemetelt az eső. Ismét kérdi a fia: „Apám, ma megyünk-e?" „A tegnap is elmehettünk volna" — felelte az öreg.

23. Antal szerint neki akkora hagymái teremtek a kertjében, hogy a kosárba csak három fért bele. „Az semmi — mondta Áron —, de nekem a kertben akkora répák termettek, hogy ketté kellett vágjam őket, mert a pinceajtón másként nem tudtam bevinni."

24. Egy másik farkaslaki Háry János szerint, mikor katonai szolgálatot teljesített az alföldön, akkora szőlőszemeket látott, hogy a katonabakancs jó erős, mégis mikor kiköpte a szőlő magját, az a bakancsot átlyukasztotta.

25. Minya szolgált a papnál valamikor rég. Búcsúra kellett volna induljanak Oroszhegybe. Akkor még nem volt más járat, csak a szekér, s ők is azzal készültek, de Minya még hetes szakállt viselt. Gazdája siettette, hogy hamar borotválkozzon meg, mert indulni kell, s a lovakat kellene befogni. Minya hirtelen nem kapta a borotválkozó szappant, s a szekrényben meglátott egy kenőcsfélét, azzal bekente az arcát s kezdte borotválni. A plébános megdöbbenve vette észre és szidni kezdte, hogy ahhoz miért nyúlt, mert az az utolsó kenet. Minya úgy próbálta megnyugtatni: „De nekem az első."

26. Farkaslakán megalakult a fúvószenekar. Jól is ment a zenélés, de kezdetben nem tudtak lefújni, emiatt egyfolytában muzsikáltak. Egyszer elmentek Ülkébe muzsikálni, ott sem tudtak lefújni, s közben összefutás, verekedés történt, s a zenészek is elfutottak. Azt mondja Józsi bácsi, hogy

[Erdélyi Magyar Adatbank]

futás közben a határon megbotlott egy hangyabolyban, s a klánéta akkor esett ki a szájából, ha nem, még most is fújná.

27. Gyula kicsi emberke volt, lakodalomban táncolt egy magas leánnyal. A szélvészes csárdásban szoktak dobbintani. A leány hiányolta a dobbintást, erre így mókázott Gyula: „Zsuzsika, egy kicsit tegyél le, hogy dobbintsak egyet."

28. Az első műanyag ingek olyanok voltak, hogy ha sokáig állottak meleg vízben, akkor szétmállottak. Bözsi néni béáztatta az ura ingét — ahogy mesélte —, a kályhán hagyta, ott a szélén, hogy a víz ne hűljön meg. De a kályha szélén volt egy lábasban laskaleves is. Az ura este hazaérkezett, egy kicsit ittas volt, s megette az ing foszlányait. Reggel kérdi a felesége: „Te mit ettél az este?" „Én levest, de nagyon sótalan volt" — felelte a férj. „No, akkor nyeljél le még egy cső cémát s öt-hat gombot, hogy teljes legyen, mert megetted az inget" — mondta a feleség.

29. Jancsi bá este elmaradt a korcsomában, s a felesége az asztalon hagyta a puliszkát és a túrót vacsorára. Ezt úgy szokás enni, hogy a tányérra aprítja a túrót, s puliszkával felmártja. Jancsi bá nem gyújtott lámpát, a hold sütött, s az ablakon keresztül éppen az üres tányért célozta meg, az is fehér volt. Azt gondolta, hogy ott a túró, s így a holdvilágot ügyesen puliszkával felmártotta, s jóllakva lefeküdt.

30. Jóska és Vencel muzsikáló férfiak voltak. Valamin összeszólalkoztak. Egy pár nap után megkérdi Vencel Jóskától: „Haragszol-e még?" „Én igen" — feleli az. Azt mondja erre Vencel: „Ha a haragnak naponta háromszor enni kéne adjál, akkor ennyiég nem tartanád."

31. A Balaton mellett történt, hogy egy erdélyi ember székely beszédet hallott, boldogan szaladt oda s megkérdezte: „Maguk hová valók?" „Mi, mikor otthon vagyunk, akkor farkaslakiak" — felelte Mátyás.

32. Kálmán meg akarta valami vásárral csalni Ákost, de az átlátott a szitán, s azt mondta: „Te tiszta bolond vagy, Kálmán." „Hát én miért?" — kérdezi az. „Te azért, mert azt hiszed, hogy én bolond vagyok" — felelte Ákos.

33. Két öreg beszélget, azt mondja az egyik: „Te Mátyás, én nem kívánkozom a mennyországba, ott annyi dolog van, hogy sok. Oda a gyermekek jutnak, s gondold el, mennyi pelenkát kell mosni, s minden este kifényesíteni a csillagokat, s kitűzni a helyükre" — fejeződik be a bőcsködés.

34. Nagypénteken siratta az özvegyen maradt asszony a férjét. A koma-asszony vigasztalta: „Ne sírjon olyan erősen, komámasszony, meglátja, maga még férjhez megy." Mire a sirató: „Abból, tudom, húsvét előtt nem lesz semmi."

35. Gyula tanulta a harisnyavarrást. Az elsők nem sikerültek, és Simó bosszantotta: „Te csak a halottnak tudsz harisnyát varrni, mert annak nem húz sehol, neki mindegy, hogy milyenre szabtad." Gyula megharagudt, s így

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tromfolt vissza: „Hallgass, mert neked is varrtam egyet, puliszkakeverővel fordítottam ki, s mégis visszahoztad, hogy bő."

36. Lakott a Cérna utcában egy idegenből ideszármazott cipész, akit csak úgy szólítottak, hogy szomszéd úr vagy Bodzos. Péter bá odavitte a bakancsát javítani. Sokáig nem készült el, s az öreg utánament. Siettette a mestert, s az mind azt mondogatta: „Abba járok, abba járok." Péter bá nem vette észre, hogy Bodzos pont az ő bakancsában járt. Azóta mondják valamilyen sürgős feladat előtt: „Abban járok, mint Bodzos."

37. Márton szekérrel ment Udvarhelyre a piacra. Magával vitte a fiát, aki még nem volt városban, de zsemlét sem evett soha. Az apja vett neki egy zsemlét, amelynek lyukas volt a közepe. „Apám, a likat megegyem-e?" — kérdi a gyermek. „Meg, fiam, mert pénzbe került" — felelte az apja.

38. Albert jött a Cigánydombról, ahol az állatorvosi rendelő áll. Az örökké mókázó Márta megkérdezte: „Ugyanbiza honnan jössz?" „Én ehejt az állatorvosnál voltam" — felelt Albert. „Eisze nem vagy beteg?" — kérdezte Márta.

39. Amelyik ló sovány, gyengén gondozott, arra azt mondják, hogy ez nem látta gazdájának a gatyáját. (Éjjel a gazda ki szokott menni, hogy enni dugjon a lovának. Ilyenkor nem öltözik fel, csak gyenge alsóban megy ki, amit a ló is meglát.)

40. Vilma néni valamikor szemrevaló menyecske volt, s Budapesten szolgált. Egyszer az úttest tiltott szakaszán sétált át. A rendőr megállította, s meg akarta büntetni. Vilma néni így kérlelte: „Ne haragudjon, biztos úr, inkább visszamegyek."

41. Süket Péter bá Bagzosban meg akarta verni a feleségét. Az asszony fürgén felmászott egy közeli fára. Péter bá kiabált: „Szállj le, Röbi!" Röbi nyelvelt: „Nem szállok le!" Addig, hogy Péter bá fűrészt ragadott, s kezdte kifűrészelni a fát, de mikor dőlt a fa, az asszony leszökött s elfutott. Péter bá nézett széjjel, s mikor látta, hogy az asszony messze jár, így szólt: „Tudtam, hogy sátán vagy, de hogy repülni is tudsz, azt nem gondoltam."

42. Eszter néni maga mesélte, hogy egyszer készült Udvarhelyre, ahova minden kedden jártak hetivásárra. Sokan gyalog mentek, mások szekérrel. A fogatos Fancsali Amburus Áron korán reggel, még sötétedéskor indult, s az utasok szerre ültek fel a hosszú szekérre. Eszter néni sietve öltözködött a sötétben, mert nem akart elkésni, a fiókból találomra kivett egy darab kolbászt, azt takaróruhába csavarta, a szék karjáról a blúzot a nyakába kanyarította, s már fent is ült a szekéren. Mikor közeledtek Udvarhely felé, és világosodni kezdett, akkor látta meg, hogy a blúz helyett az unokája kék-fehér pepita egyenruháját vette magára a sötétben. Csak azt nem tudta, hogy a leányka az ő fekete réklijében, amit helyette hagyott, hogy megy iskolába. A szombatfalvi vendéglőnél ebédelni szoktak, mindenki vitt hazul-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ról ennivalót, s mikor Eszter néni veszi elé a takaróruhát, hát kolbász helyett a puliszkakeverő volt benne.

43. Valamikor nagy árvíz volt Bogárfalván, a faluszéli házakat el is vitte. Azóta mondják Farkaslakán, ha váratlan vendég érkezik: „Úgy várják, mint Bogárfalva az árvizet."

44. Egy falusi ember taníttatta a fiát, s úriember lett belőle. Mikor a fiú végzett, az apa örömmel mondta: „Milyen jó, fiam, hogy ezután lesz, akire támaszkodjak." A fia vett egy pálcát, hazavitte az apjának, s azt mondta: „Édesapám, támaszkodjon ezután erre."

45. Milyen segítséget kaptak a szülők a kollektivizálás idején a városban lakó gyermekeiktől? Üzent tavasszal az anya a leányának: „Gyere haza, leányom, segíts egy kicsit kapálni." Visszaüzent a leány: „Csak annyi kapálnivalót vállaljon, ami egynek való." Az apa üzent nyáron a fiának: „Gyere haza, fiam, segíts egy kicsit kaszálni!" Visszaüzent a fiú: „Csak annyit vállaljon, amit egyedül lekaszálhat." Karácsonykor ismét üzennek a szülők: „Gyertek haza disznóölni." Visszaüzennek a gyermekeik: „Megyünk, mert az nem egy embernek való munka."

46. Egy disznópásztor a Hegyből hajtotta le a disznait, az útszélen legeltette, s találkozott egy pappal, de nem tudta róla, hogy kicsoda. Beszédbe elegyedtek, s megkérdezte, hogy mi a foglalkozása. „Én is pásztor vagyok" — felelte a pap. „Magának nagyobb csordája kell legyen — felelte a disznópásztor —, mert jobb a gúnyája."

47. Pali bát megbüntették erdőkihágásért. Így könyörgött: „Erősen ne büntessenek meg, mert azt is az erdőből kell kivegyem."

48. János bácsi egy vasárnap Korondon rekedt, s hazafelé nem volt más járat, csak egy úgynevezett gyorsjáratú busz, amely csak városokban állott meg. Korondon mégis megállt, mert odaérkezett egy vezető ember, s azt le kellett tenni. János bácsi a hátsó ajtón felmerészkedett, pedig a barátai figyelmeztették, hogy Farkaslakán nem áll meg. „Bízzátok csak reám" — mondta ő. Kalanda-tetőn kezdte énekelni, hogy: „Kiskalapomat felakasztom a szegre..." Az autóbusz vezetője figyelmeztette, hogy a kocsiban nem szabad énekelni. Bükkfűnél ismét rákezdte: „Kiskalapomat..." A vezető azzal fenyegette, hogy ha még egyszer énekelni kezd, ő leszállítja. János bácsi Bakk Sándornál ismét elkezdte, de hamar be is fejezte, mert ledobták. „Ezt akartam" — mondta, mikor szerencsésen földet ért.

49. Mózsi szólt az anyjának, hogy főzzön egy nagy puliszkát. „Jaj, fiam — mondta az anyja —, nincs lisztem." „Nem baj — mondta Mózsi —, főzzön két kicsit."

50. Péter szolgált egy úriembernél, aki nagyon zsugori volt. Ebédnél Péter elvette a kenyeret, és nagy, vastag sorkolatot vágott le, de a gazdája nem tudta szótétlen hagyni, s azt mondta rosszallva: „Többször is lehet vágni,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Péter." Mire ő: „Akarok es." Kenyerét megkente vastagon vajjal, amiből a gazdája azelőtt ett, de ezt is sokallva, ismét megjegyezte: „Tudod-e, hogy a vaj ára nyolc lej?" (Akkor nagy pénz volt.) „Meg is éri" — felelte Péter.

51. Ugyanott történt, hogy tejet ettek puliszkával. Péter úgy fogott ki a gazdáján, hogy gyorsan megette a puliszkát, de maradt egy kicsi tej, s ahhoz kért egy kicsi puliszkát. Most a puliszkából maradt, s ahhoz kért tejet, s ez így folytatódott, míg jól nem lakott.

52. Ha valakit nagyon kínálnak, de nem akar enni többet, azt mondja: „Nem vagyok én Buda Minya." Buda Minya állítólag egy ültiben megevett egy libát.

53. Az olyan emberre, aki valamely dologban nem vesz tevékenyen részt, de ott van, azt mondják: „Ez csak a marhák előtt járt."

54. A nehezen segítőnek: „Ha nem segítesz, legalább nyögjél."

55. Ha egy nagy s egy kicsi ember megy együtt: „Úgy néztek ki, mint a pünkösdi juh a bárányával."

56. A háború idején a fronton levő katonák felesége valami hadisegélyt kapott. Így csúfolódtak akkor a menyecskékkel:

Uram után kapom a segilyt,
Isten, az uramot haza ne segítsd.
Míg az uram itthon volt,
Selyem szoknyám sosem volt.

57. A varsági doktor részeges volt, sokat járt Farkaslakán, de kiváló diagnoszta hírében állott. Egyszer ittas állapotban kérte az egyik embert: „Kérem, vezessen el a Hangyához." Annak leesett az álla, mert még kevesen tudták, hogy a fogyasztási szövetkezet Hangya szövetkezet.

58. A farkaslakiak sokat vityálódtak (csúfolódtak) az oláhfalviakkal, szemükre vetették, hogy püspökjáráskor a püspök urat el akarták kísérni Csíkba, és ő szabadkozott, hogy ne fáradjanak, nem lesz semmi baja, akkor így esedeztek: „Engedje meg, püspök úr, hogy legalább az akasztófáig kísérhessük el." (Határnév, minthogy Farkaslakán is van Akasztófa dombja.)

59. „Imádkozzál, Áron, mert nem jutsz a mennybe." „Nem baj, én itt is jó helyen vagyok" — felelte Áron.

60. „A múltkor megegyeztünk, Tamás, hogy többet nem iszol." „Igaz, de kevesebbet sem."

61. Géza vett a vásáron egy tehenet, szép pirostarkát, tejet is adott. Bekötötték az istállóba, s reggel látják, hogy odalett a szarva, keresik, s hát a jászolban meg is kapták. Mit tehettek egyebet, szurkot olvasztottak, s visszaragasztották a szarvát, egész éjjel őrizték, nehogy leessen, s másnap eladták egy Nyárád menti embernek. Egy hét múlva visszajött az ember,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

hogy őt becsapták. (A gazdaember nem szereti, ha csonka a tehene.) Géza azt mondta: „Maga hol volt, mikor vásároltunk, a kórházban vagy a korcsomában, vagy itt? Különben, mi a szarváról szerződést nem csináltunk. Hát tejet ad-e?" „Igen" — felelte a vásáros. „Egy tanácsot azért adhatok — mondta G. —, maga is ragassza vissza a szarvát s adja el."

62. 1945-ben népőrséget szerveztek, s a régi őrmester a népőrség tagjaival járta a falut, keresték az eldobott puskákat. Minden udvarra benéztek. Pálpali Vilmos disznóketrecet javított. Azt kérdi tőle az őrmester: „Maga itt mit csinál?" Vilmos nagy alaposan azt felelte: „Éppen csendőrőrsöt építek."

63. *Ki bort, pálinkát iszik, temetőbe kiviszik,*
Aki semmit sem iszik, azt is utána viszik.

64. Az asszonyok régebb keveset ittak, inkább az öregebbje között akadt egy-egy, aki felöntött a garatra:

Hej, Duciné, Duciné, de jó korcsomárosné,
Ha pálinka nem volna, több jámbor asszony volna.
Hej, mint dagad a tüdőm, jön a töllesztő üdőm,
De még jobban a májam, mincs miből kicsináljam — szól a rigmus.

65. Egy régi farkaslaki szolga énekelte:

Farkaslaki Vészoldalba többet éhen, mint jóllakva.
Ketrebuclé, hagymáslé, így az élet lefelé.

66. Ignánc bácsi s Elek bácsi együtt dolgoztak. Egyszer, abban az időben, mikor divat lett tévét vásárolni, s a televízió egyfolytában a Megéneklünk Romániát közvetítette, azt mondja Ignánc bácsi: „Te Elek, te értesz-é a televízióhoz?" „Én nem" — felelte Elek. „Annyit sem, hogy fölvidd a padlásra?" — kérdi tovább Ignánc bácsi.

67. A siratókról mondják, hogy valaki így siratta meghalt urát: „Jaj, édes uram, mikor éltél, az elődet megfódtam fehérrel, az utódat feketével, olyan voltál, mint egy tarka kutya, s most a ravatalon vagy."

68. A zsindelyes házakon az elkorhadt zsindely helyén gyakran keletkezett lyuk, s azon a hólé, esőlé becsorgott. A siratóban elmondta egy feleség: „Jaj, jaj, édes uram, ezután ki dugja bé a csepegő likamat?"

69. A faluban a szomszéd falusiakat így csúfolták: a korondiak csiprosok, a pálfalviak borítósok, a malomfalviak békások, a szentlélekiek és bogárfalviak polyvások, a kecsetiek fekete kalaposok, a farkaslakiak maradtak a szenesek.

70. A kollektivizálás idején két aktivistát küldtek Farkaslakára, egyet Vásárhelyről, másikat Bukarestből. Egyik sem értett a mezőgazdasághoz, de

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ők irányították. A Hegybe búzát kell vetni, adták ki az utasítást, hiába bizonygatták az itteniek, hogy ott nem terem meg, de a tervet nem lehet szabotálni — mondották az aktivisták. A vezetőség nem tehetett mást, beleegyezett, de másnap reggel vetőmagnak búza helyett zabot vittek ki a Hegybe. A két aktivista megelégedetten szemlélte, hogy viszik a vetőmagot, amikor aztán a zab kikelt, agyonhallgatták a dolgot, s így nem lett kellemetlenség belőle.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A gyermekek világa

Népi gyermekjátékok, mondókák

A letűnt gyermekvilág játékait Farkaslakán sem az üzletekben vásárolt drága játékszerek alkották, hanem a felnőtt környezet utánzása s a természet adta anyagok felhasználása. Nemcsak gyermeki fantáziájuk, kezdeményező-, alkotókészségük, hanem kézügyességük fejlődését is rendkívüli módon szolgálták ezek a játékok. A ritmikus, dallamos hanglejtésű mondókák néha nap-, hold-, eső-, hóhívogatók voltak, máskor virágébresztők, állathívogatók, rovarröptetők, állatriasztók: „Katicabogár, repülj el, jőnek a zsandárok, visznek el", „Csiga-biga, gyere ki, ég a házad ideki". Nagyon sok beugrató, veszekedő, barátkozó rigmust használtak: „Csere-bere, fogadom, többet vissza nem adom", „Aki a lovát eladta, többet vissza nem kapja", „Kölcsön kenyér visszajár", „Örök harag, míg a kutya meg nem harap", „Láttál-e kertben kecskét?" stb. Kárörvendő: „Úgy kellett, káposztába hús kellett." Nyerő játékoknál, pl. gombozásnál: „Első nyerés kutyavesztés." A társasjátékokhoz fűződő mondókák nagy része ősi dallamainkat őrzi.

A játékszerek, a babák, a lovacskák házi készítésűek voltak, s a szülő és gyermek, a nagyobb testvér és kistestvér meleg kapcsolatát, szeretetét mélyítette, amellett, hogy elkészítése foglalkozást adott a gyermekeknek.

Farkaslakán a következő gyermekjátékok éltek:

Hiri futás. Máshol macskaegér-játéknak nevezik. Apósomtól, id. Jakab Zsigmondtól hallottam, hogy ha a gyermek rossz fát tett a tűzre, nagyapó azt mondta: „Tolvaj pumi egere, ma hirit futunk." Ezt úgy kellett érteni, hogy a gyermek szaladt elöl, utána nagyapó egy vesszővel, s ha utolérte, kicsavarta a fülét. Azt is tőle hallottam, hogy régen a leányok, legények a falu végén hiri-futást játszottak. Vajon honnan ez az elnevezés? Elgondolkozhatunk rajta, hogy milyen távoli időkből maradt nyelvünkben, hiszen a *hiri* finnül egeret jelent.

Tuli futás, tulizás. A gyermekek körben állanak, a kör körül szalad a tuli. Ez viszi a zsebkendőt, vagyis a tüzet. Aztán észrevétlenül leejti a körben álló valamelyik játékos háta mögött, és szalad tovább. Ha az, akinek a háta mögé esett a „tűz", nem vette idejében észre, a tuli, miután az egész kört megfutotta, a hátára csap, és azt mondja: „Te vagy a tuli." Közben a körben állók énekelnek. Azt is szokták énekelni, hogy:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Tüzet viszek, ne lássátok,
Ég a ruhám, ne hagyjátok.

Vagy:

Ne nézzetek hátra,
Mert az ördög látja,
Beledob a zsákba.

A *tuli* egyébként finnül tüzet jelent (ugyanez van meg a *tulipiros* szavunkban).

Biggyenkancsó. Leányok, legények játszották vasárnap délutánokon a játszóhelyeken, faluvégeken. A játékvezető kancsót tartott a kezében, amelyben cédulák, azokon fiú- és leánynevek voltak. A játszók egymás után megkérdezték a játékvezetőtől: „Biggyenkancsó, mi van benne?" Felelet: „Fiú, leány elég van benne, vegyél!" Ha a kihúzott cédulán levő név talált valakire a jelenlevők közül, az csókot kapott.

Sárpuska. Eső után a sárban jól lehetett mezítláb tapcsikolni, nem vágta fel a talpat az üvegdarab. A sárpuskához fél maréknyi sárt jól meggyúrtak, majd kis fészket készítettek benne. Fenekét nyállal simára dolgozták, belekiabáltak, hogy *kukukkmálé,* majd szájával lefelé fordítva valami sima, kemény tárgyra csapták. A levegő hatalmas pukkanással vágódott ki a sárpuska közepén.

Kereplő. Henger alakú fa egyik részét nyélnek, a másikat fogazottan megfaragják, majd az utóbbi részt keretbe foglalják. A keret két oldalán levő részhez egy lemezt erősítenek, amely súrolja a fogazott részt. Forgatáskor erős kereplő hangot ad. Régen a gyermekek ezzel riogatták a búzát verő verebeket. Közben kiabálták: „Háj-háj, veréb, csonka cserép."

Nagypénteken ilyen kereplő helyettesítette a „Rómába ment" harangokat.

Fűzfasíp, doromb. Tavasszal, amikor a fűzfában megindul a nedvkeringés, levágják egy ágát, s a vesszőn a héjat addig csavargatják, amíg elválik a fás résztől, vagyis leguvad. Ebből készítik a fűzfasípot oly módon, hogy a lehúzott héjba a szélétől kb. 2 cm-re háromszög alakú lyukat vágnak. A héjából kihúzott gömbölyű fás rész megfelelő darabját visszadugják a síp alsó részébe, s a felső részbe is dugnak egy dugót, de előzőleg ebből hosszában kihasítanak egy kis részt, hogy fújáskor felette a levegő behatolhasson a sípba. Csak addig szól, amíg nedves, ezért ha megszárad, vízbe mártják.

Kisgyermek cirógató. Simogatjuk a gyermek haját, majd az alábbi mondókával a többi testrészét: „Sűrű erdő [haj], kopac mező [homlok], pillogtató [szem], tátogtató [száj], gégevágó [nyak], itt bémenyen [száj], itt megáll [has], itt a csorgó, itt igyál [fütyürü]."

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ujjak játéka. „Ez elment nyulászni, ez meglőtte, ez hazavitte, ez mind megette, s ennek a kicsinek semmi sem maradt."

Parittya. Kiválasztunk egy ágas fát, olyan araszos nagyságút, majd mindkét ágához jó szorosan két gumiszalagot erősítünk. A gumiszalagokat bőrdarabbal fogjuk össze. Fontos, hogy a fa két ága és a gumiszalagok hossza arányos legyen. Aztán sima kavicsot teszünk a bőrdarabba, meghúzzuk, és a jól célzó el is találja a célt, ami rendszerint veréb, de lehet ablaküveg is.

Gólyaláb. Az esős, sáros őszökön az ügyesebb gyermek gólyalábat kötött lábbelijére. A gólyaláb egy hosszú léc, amelyre közép-tájon keresztben rövid lécdarabot erősítenek, a talp alá. A lábfejet kengyelszerűen madzaggal odaerősítik. Aki a léc felső végét fogva, egyensúlyozva megtanulta a járást, óriásnak érezte magát, igaz, néha el is hasalt.

Csusza disznópajta. Míg az öregek fejtették a kukoricát, a gyermekek a csuszából mindenféle építményt készítettek. Két csuszát egymással szembe a földre helyeztek, a következő kettőt föléje, de keresztben mindig úgy, hogy az egyik csusza vékonyabb vége a másik vastagabb vége fölé kerüljön; ez folytatódott a gerendából rakott disznóólak vagy boronaházak mintájára.

A csuszából, ha felöltöztették, igen jó babákat készítettek az ügyes kezű kislányok.

Pike. Két végén hegyesre faragott lécdarab, melynek ütője egy 50–60 cm hosszú léc vagy faragott lapos ütő. A pikét hegyreütéssel kellett elütni, az felugrott, aztán egy másik ütéssel a levegőben tovább ütötték. Az elütött pike távolságát rúddal mérték meg. Ha a játékosok közül valamelyik a levegőben nem tudta a pikét elütni, kiesett a játékból.

Szőrlabda. A marhák tisztán tartásánál, kefélésénél kikerülő vagy a vakaróból kivert szőrt összegyűjtötték, meleg vízben megáztatták, összegyömöszölték. Remekül lehetett vele dobni. Néha a levágott tehén gyomrában is lehetett ilyen szőrlabdát találni.

Ostor. A falusi legényke legáltalánosabb játékszere a kisostor. Kendertilolás idején mindig akadt kóc, amit összefontak, kis nyelet faragott neki az apa, piros bojtot kötött rá gyapjúfonálból az anya, és lehetett hajtani vele a csikót.

Bodzafa puska. A bodzafa két bütyök közötti részét levágták, dróttal a belét kinyomták. Aztán mogyoróágból kis pumpát faragtak hozzá, csepűből pedig gömbölyű golyót készítettek, nyállal vagy vízzel jól összenyomkodták, majd az egyik dugót a cső alsó végébe tették, a másikat felül, ezt a pumpával benyomták. A közbül levő levegő nagyot szólva kinyomta az alsót. Lehetett vele vízipumpázást is játszani.

Kórémuzsika. A kukoricakóré homorú oldalán, ahol hosszanti mélyedés van, a mélyedés két oldalán felhasították a kiemelkedő héjat. A felhasított

[Erdélyi Magyar Adatbank]

rész alá két kis fácskát (pallót) dugtak, s az így keletkezett húrokon megnyálazott vékony kukoricaszállal muzsikáltak.

Vízimalom. Tavaszi hóolvadáskor felnőttek vagy ügyesebb gyermekek segítségével gyakran készültek vízimalmok. Mikor „sáncban a hóvíz könnyű hajót visz", a gyors vizű sáncok vagy kis csermelyek fölé két ágasfát vertünk a földbe. Erre helyeztük a fűzfavesszőből készült tengelyt, melyet átszúrtunk egy darab kukoricakórén, s abba lécecskéket illesztettünk, lapátszerűen. A víz hajtotta, a gyermekek órákig gyönyörködtek benne.

Lipinka. Lapos, sima deszka, amit átfektettek egy rönkön, két gyermek a két végére ült, s hol az egyik, hol a másik emelkedett a magasba.

Zörgő. A hízott liba gégéjét levágás után nem dobták el, hanem kis méretű kukoricaszemeket tettek bele, megszárították, remek zörgő lett a kisgyermekek számára.

Pörgettyű. Fakarika, melybe pálcát dugtak, két tenyér közé fogva megsirítették. Sokáig elforgott.

Surrogtató. Kis fakorongot két helyen átfúrtak, zsineget húztak bele és összekötötték. A zsineget két ujjra akasztva sokszor megforgatták, majd többször széthúzták. Saját lendületétől mindig újrasodródott, és surrogó hangot adott.

Békaháló. Nyáron szénacsináláskor a felnőttek délben pihentek, a gyermekek játszottak. A útilapu virágjának a szárából békahálót fontak. Ujjaik között átdugtak három szál útilapuszárat, majd erre keresztbe fektettek egyet. A három szálat a keresztbe fektetetten átcsavarták. A továbbiakban ezt a szélen levő két szárral folytatták, ha széles lett, akkor leemelték és a szárait átkötötték. Hogy békát valaki fogott-e vele, azt nem tudhatom.

A **szánkó, a hintaló** ma is kedves gyermekjáték, csak régen az apák faragták. A téli legkedveltebb játékeszköz a kis szánkó, melyet hajlított állal, lécezett tetővel készítettek. Egész télen húzták, tolták, repültek vele. Itt a faluban inkább csáklyának nevezték.

Gondolom, annyi öröm volt a házilag készített játékokban, amennyi öröm belefért egy kisgyermek szívébe.

A **kiszámoló versikék** a társas gyermekjátékok elválaszthatatlan részei. Farkaslakán a következőket hallottam:

An-dan-dé-nusz, szó-reke-té-nusz,
Szó-re-ke, ti-ki-ta-ka, ele-bele, bim-bam-busz.

*

Megy a kutya Kecset felé, lóg a csengő eléfelé.
Link, lank, lakatos, tied lesz a libafos.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Eke, beke, bakkecske, benne van a szerencse.
Kicsi csipor, nagy kancsó, meg is van már a hunyó.

*

Kicsi kutya ne ugass, este jő a guzsalyas,
Este, mikor szürkül bé, a guzsalyas döndül bé.

*

Egyedem, begyedem, bükkfa járom,
Szól a rigó télen, nyáron.
Üski, büski, ereszd ki,
Ezt szeretem, menjen ki.

*

Egy, kettő, három, négy, Kopac Mihály, hova mégy?
Barassóba dohányért, s a víz mellé leányért.

*

Ata, fata, fatarisznya, fára futott Göndör Miska.
Itt a zsák, túl a zsák, pendely jutott rá, nem zsák.

*

An-dan-dó, kutyavakaró,
Akire jut a százkettő, az lesz a hunyó.

*

Egyerem-begyerem, dínom-dánom,
Szőlő-rittyán, kóré-károm.
Medve mondá, menjünk ki,
Zöld erdőbe keresni.

*

Madarak voltunk, földre szálltunk, búzaszemet kapirgáltunk,
Jött a vadász puskájával, meglőtt mindent golyójával.

*

Egyedem, begyedem, kendertánc, hajdú sógor, mit kívánsz?
Nem kívánok egyebet, csak egy darab kenyeret.
Nénémasszony megfogott, jól fölpofozott.
Te légy a fogó.

*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Egyedem, begyedem, citrombi,
Ábri, fábri, dombori.
Ecc-pecc, kuparec, bumm.

•

Ön, döm, desz, deszi-dári, desz.
Ördög vitte patkó bicskát, ezek közül ezt.

•

Piros kendő, pi, pi, pi,
Alatta van valaki.
Két kis egér, két kis nyúl,
Álljon ki az ifjúúr.

•

Sóskertben uborka, reákapott a róka.
Hadd el, róka, megleslek, Szeredáig vitetlek,
Ott meg kell állni, ki kell reperálni.
Cicuskának négy a lába, ötödik a farkincája,
Farka alatt van egy lyuk, azt az orrodra húzzuk.

•

Ipa-tuta, méreggusa
Fakadjon bé rád.

•

Volt egyszer egy ember, volt szakálla kender,
Cserefa pipája, lószőr bokrétája [vagy: bükkfa tarisznyája],
Felmászott a fára, leesett a sárba, kitörött a lába.

•

Egy, begy, libabegy,
Reád esik huszonegy.

•

Két kis kakas összeveszett,
A verembe beleesett.
Kérdi: mit ettél?
Egeret, bogarat, mindenféle madarat.

•

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Egy az egyre, két kettőre,
Három hatra, hat kilencre,
Töltsd ki tízre, tányérjára,
Hadd suppanjon a hátára.

•

Lip-lap, levelezőlap,
Rá van írva nagybetűvel,
Hogy te szamár vagy.

•

Egy az egyre, két kettőre,
Üsd ki tízre, tizenegyre és még egyre.
Ez elejtő, ez fölkapó,
Ez jó hátba puffogtató.

Dajkanyelvi szavak

1. adj pacsit (adj kezet)
2. bábó, bábis (láb)
3. bakaca (malac)
4. belbelj, bubukálj (aludjál)
5. bece: kényes bece pókháló, hazajött a szolgáló
6. bingyó, kakó, kakóca (kisfiú becéző neve)
7. bibis (fáj, vagy: nem szabad)
8. cece, cecés (szép)
9. cucó, gyere cucóra, cucókáztatlak (gyere a hátamra)
10. csacsa (szekér)
11. csimcsó, becsi (juh)
12. csomi (szoptatós bárány)
13. dá-dá (megveri)
14. didi, csicsi (emlő)
15. dupé, popsi, fundus (fenék)
16. fütyü, fütyürü, fuszulyka (kisfiú nemiszerve)
17. hájá, hájá, pupájál (kicsi buba, aludjál)
18. hecski, pücsi, pücski (tehén)
19. hő (meleg)
20. kacsó (kéz)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

21. kota (tyúk)
22. kókó (tojás)
23. kucu (kutya, de: fogacska is)
24. mocsi (ló)
25. papa, pepe, papáld meg (edd meg)
26. pecsi (hús)
27. pipi (csirke)
28. pipő (cipő)
29. picus az orrában (takony)
30. pukka (puliszka)
31. püpü (víz)
32. tente, tentikélj (aludjál)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Jeles napok és szokások

Újesztendő napjára nézve azt tartják: nem jó, ha ezen a napon reggeliben nőszemély látogat el valamely házhoz. Ha férfi a látogató, az szerencsét hoz, azonkívül jel arra, hogy bikaborjú, kosbárány vagy fiúgyermek születik abban az esztendőben. Majorságot ezen a napon nem szokás vágni, sem enni, mert az hátrafelé kapar, de a disznó előre túr, ezért az kerül az asztalra. A tyúkokat ezen a napon abroncsból kell etetni, különben egész évben eltojnak.

Vízkereszt (jan. 6.) a farsang kezdete. Ekkor történik a házszentelés. A házat, ahová beengedik a szentkeresztet, a pap megszenteli, s a szemöldökfát írott betűkkel jelöli meg (G. M. B.). Ez védelmet nyújt a gonosz ellen. Régen a keresztet kísérő fiúk, a vidimuszok karjára a leányok egy tincs fonalat kötöttek, melléje szalagot egy kis virággal. Hajdanán, amikor szűkiben voltak a fonálnak, ezekkel varrták meg az egyházi ruhákat. Később elmaradt a cérna tűzése, csak a tisztelet jeléül tettek szalagot, ma divatját múlta. A leány nagyon kellett igyekezzen, mert ha a fonalat meg a virágot elfeledte feltűzni, akkor a vidimuszok ezt kiabálták: „Rossz fonó, rossz fonó, későn kelő, hamuban heverő, tyúkszaros taligán vigyenek férjhez." Ha a leány feltűzte a fonalat és a virágot, akkor a következő szöveget mondták: „Jó fonó, jó fonó, jókor fölkelő, puliszkakeverő, hatlovas hintón vigyenek férjhez." A házszentelők ajándékot kaptak, régen pár tojást, a gazdagoktól sonkát.

A papot, az őt kísérő kántort, presbitert és a vidimuszokat a szomszédok átkísérik a következő megszentelendő házba, boldog újesztendőt, víg farsangi napokat kívánnak egymásnak. Ez a szokás ma is él, ilyenkor a szomszédok egymást megkínálják kaláccsal, itallal. És megkezdődik a farsang, a vígságok, mulatságok, lakodalmak időszaka. Azt tartják, hogy aki nem kíséri át a házszentelőket a szomszédba, annak nem nő meg a kendere.

A régi farsangi bálokra emlékezve mondta el dr. Kaszapné Jakab Margit néni, hogy mivel az ő idejében a faluháza kicsi volt ahhoz, hogy az egész fiatalság elférjen benne, utcák, nemzetségek vagy barátságok szerint szervezték a bálokat. Ilyenkor a fiatalemberek vagy legények fenyőággal borították be a falakat. Függőlámpákat kértek a faluból, és azokat akasztották fel. A gerendákról pattogatott kukoricából fűzött díszek és szalagok függtek. Több alkalommal kosaras bált rendeztek, ahová minden asszony magával vitte kosarában a hideg étkeket, süteményeket. Éjfélkor aztán félbeszakították a táncot, gyorsan asztalokat terítettek, azokra mindenki felrakta a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

magával hozott ételt, italt, körbejártak, és mindenki abból vett, ami neki a legjobban ízlett. Utána gyorsan kihordták az asztalokat, s reggelig folyt a tánc.

Vince (jan. 22.) napjára vonatkozik a mondás: „Ha fénylik Vince, tele lesz a pince."

Pál fordulása (jan. 25.). „Ha Pál fordul ködde l, ember elhull döggel" — tartja a régi mondás.

Kövércsütörtök a farsang farka. Napjainkban az iskolások ünnepe.

Gyertyaszentelő (febr. 2.). Erre is van rigmus: „Ha csöpög gyertyaszentelő, az izéket szedd elő." A néphit szerint ezen a napon előjön a medve a barlangból, s azt elhagyva megnézi az árnyékát. Ha meg is látja, akkor még visszamegy, de ha zimankós idő van, akkor künt marad, mert hamar tavasz lesz.

Húshagyókedd. Ezen a napon vége a téli mulatságoknak, a maszkázásnak, a nagy evészeteknek. Igaz, a fiatalok még egyszer kitáncolják magukat: vasárnaptól húshagyókedden éjfélig tart a mulatság, mikor a farsangot elharangozzák, s a mulató társaság szétoszlik. Ezen a napon tyúkot kell vágni, különben — azt tartják — az ülű elviszi a majorságot. Ha napos idő van húshagyókedden, jó kukoricatermés lesz.

Jégtörő Mátyás (febr. 24.). A néphit szerint, ha jeget talál Mátyás, akkor elviszi, de ha nem talál, akkor csinál.

Gergely (márc. 12.). Gergely pápa napján lehet vetni az első veteménymagvakat. Gergely különben sokszor megrázza a szakállát, havat szór a földre.

A népi regula szerint márciusnak vagy a két első hete, vagy a két utolsó hete a télhez tartozik, tehát mindenképpen lesz még ebben a hónapban téli zimankó.

Sándor, József, Benedek (márc. 18., 19., 21.). Néha zsákban hoznak meleget, de el is felejthetik kinyitni a zsák száját. Lehet ültetni a fokhagymát. Ez a marhák első kihajtási napja.

Gyümölcsoltó Boldogasszony (márc. 25.). A gyümölcsfacsemeték oltásának, szemezésének napja. Ha még hó födi a földet, nem lesz jó búzatermés.

Virágvasárnap a barkaszentelés napja. A néphit szerint a házba csak megszentelt barkát ajánlatos bevinni, mert a szenteletlen barkától megdöglenek a pipék. A lúdtojásokat szentelt barkával körberakják, s ezután ültetik rá a kotló libát. A tyúk fészkébe is tesznek, hogy biztosabban keljenek ki a kiscsirkék. A pásztorok a pásztorbeálló napon meggyújtják a szentelt barkát, s szenét cseréptányérra rakva kerülik meg a juhsereget. Azt tartják, hogy a farkas vagy medve így nem viszi el a juhokat.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A szentelt barkát égeti el a lelkész a templomban, ezzel történik a hamvazás, ami figyelmeztetés arra, hogy porból lettünk és porrá leszünk.

Nagypéntek. A harangok a gyász jeléül elnémulnak (Rómába mennek), ennek következtében csak kereplővel adják hírül a misék időpontját, a delet és az estét. Ezen a napon szigorú böjtöt tart minden család. Régebben ilyenkor szokás volt málcsikot főzni, ami tulajdonképpen olajjal leöntött laska. Főztek aszalt szilvát, aszalt almát, de sem eresztéket, sem rántást nem tettek hozzá. Még ettek szilvaízet, de sokan étek nélküli: szigorú böjtöt is tartottak. A gyermekek a pattogatott kukoricának örültek. Régen sós perecet is árultak az utcákon.

Nagypénteken minden ruhát és ágyneműt kiraktak az udvarra, mert azt tartották, hogy ha megfújja a nagypénteki szél, nem esik bele a moly. Elmozdították a szekrényeket, az ágyakat, és az összesepert port kiszórták az utcára, miközben mondták: „Tetű, bolha, poloska, menjetek a pokolba." (A mondóka féregűző volt, mert ne gondolja senki, hogy a székely házaknál a háború előtt láttak tetűt és poloskát. Bolha akadt elég, főleg a macskák, kutyák közelében.)

Nagyszombat. A húsvét előtti szombaton, a reggeli misén a lelkész ma is vizet szentel. Ebből a vízből lehetett hazavinni. Nagy vihar jövetele esetén ezzel a vízzel keresztet rajzoltak a vihar elé, hogy távol tartsák a jégesőt. A megigézetteknek is szentelt vízzel vetettek. Ezzel a vízzel mosták meg borjadzás utáni első fejéskor a tehén tőgyét, s ha megbetegedett, ezzel kenték be. Általában az udvart és az istállókat meghintették, védvén betegségtől és gonosztól. Nagy betegség esetén a beteg fejét is szentelt vízzel dörzsölték.

A nagyszombat estéli misén tűzszentelés történik: ekkor égették s égetik ma is a virágvasárnapi barkát. A szentelt barka szenét vízbe dobva régebb még szemverés ellen is felhasználták.

Húsvét. A karácsony után a tavasz és a keresztények legszebb ünnepe. Húsvét reggelén van a határkerülés, amelyről a *Jelek a mindennapi életben* c. fejezetben szólok részletesebben.

Húsvét első napján szokás ma is, hogy az asszonyok, leánykák kosárban szép, hímes asztalkendővel leterítve a szentelni való ételt elviszik a templomba: elsősorban tojást, sonkát, bárányhúst, kalácsot, kenyeret, sőt régen vizet és más italt is.

Húsvét másodnapjára a leányok tojást festenek. Szép volt a hagymahéjjal festett tojás, de pirosat mindig bolti festékkel készítettek. Ma selyemharisnyával leveleket szorítanak a tojásra, és így mártják a festékbe, majd festés után lebontják. A levél nem engedi az alatta levő részt elszíneződni: a tojásokon fehér levélrajzolatok jelennek meg. Főleg a büröklapis tojások nagyon szépek. Írott tojást nem készítettek.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A húsvéti tojás a locsolóknak készül. A leányok ezenkívül kaláccsal, pálinkával kínálják őket. A legények régebben csoportosan jártak locsolni, és mondtak locsolóverseket is. Ma csak a gyermekek körében általános a locsolás, a legények, fiatalemberek inkább a rokonokat vagy a nagyon kedves leányokat, barátnőket locsolják. Néhány, Farkaslakán még ma is meglévő öntözővers:

Eljöttem hozzátok a fagyon,
Adjatok piros tojást, ha vagyon.
Ha nem adtok piros tojást, ha vagyon,
A tyúkokat egy karóval mind ütöm agyon.

*

Ajtó mögött állok, piros tojást várok,
Ha nem adnak tojást, estig is itt állok.

*

Hallottam, e házban vagyon egy rózsató,
Nevelje nagyra a Teremtő.
Vizet öntök a tövére, szálljon áldás a fejére,
Az Istentől azt kérem, piros tojás a bérem.
Most jöttem keresztül nagy, hideg havason,
Tizenötöd napja, hogy mindég utazom,

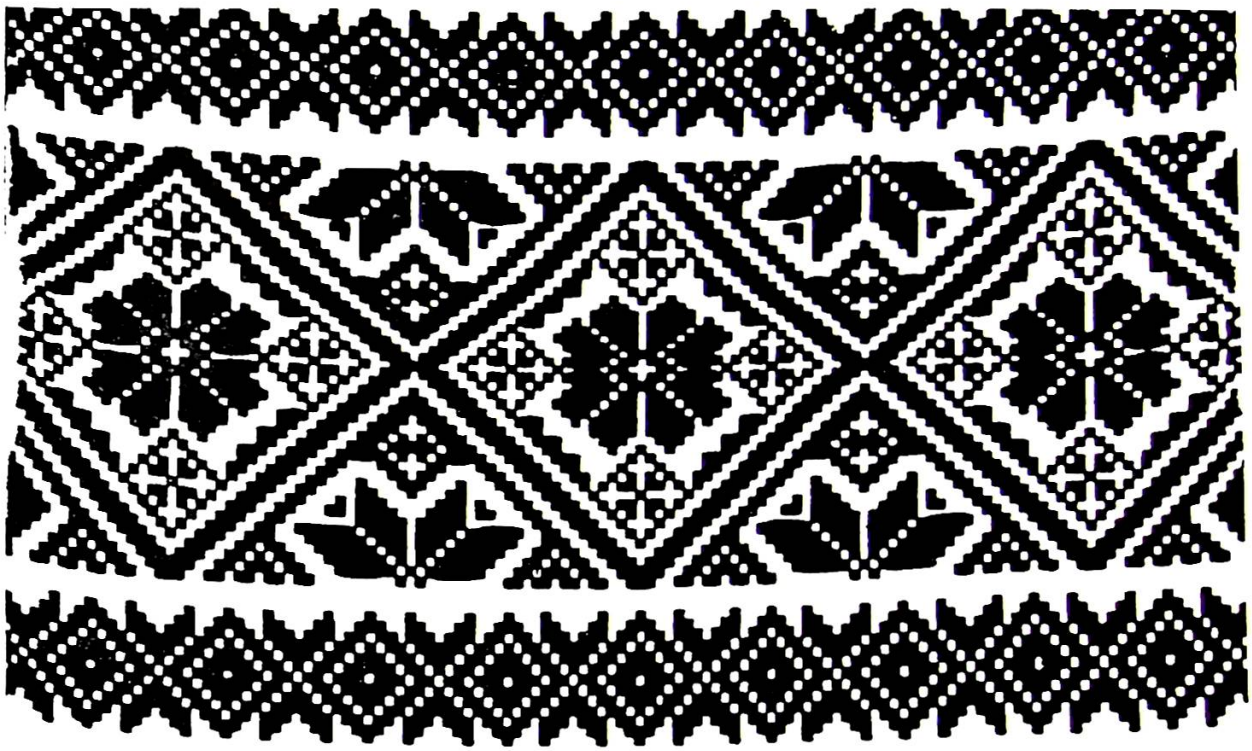

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A Jordán vizéből egy kis vizet hozék,
Melyben a kis Jézus megkeresztelkedék.
Nesze víz, rózsavíz, el ne hervadjatok,
Jövő húsvétra is mind megmaradjatok.

*

Kerek kertben jártam, piros rózsát láttam,
El akart hervadni, meg szabad-e locsolni?

*

Húsvét másodnapján az jutott eszembe:
Citrus vízipuskát fogjak a kezembe,
És azzal elmentem piros tojást szedni,
Meghagytam a lányoknak, hogy meg fogom öntözni.
Nesze víz, rózsavíz, gyöngyöm, gyöngyvirágom,
Piros tojást, hímes tojást tarisznyámba várom.

*

Én kis kertészlegény vagyok,
Virágokat locsolgatok.
Itt egy virág el akar hervadni,
Meg szabad-e locsolni?

Az a bizonyos locsolóvíz régebben szagos szappan leve volt, aztán jött a kölni, s ma sprayt is használnak.

A legények nem vettek tojást, a gyermekek tarisznyával jártak, és versengtek, hogy ki tud többet összegyűjteni. Elsőnek a keresztszülőket keresték fel, tőlük ajándékot is kaptak. Ma sok mindent, így a locsolóajándékot is felváltotta a pénz.

A húsvéti étkezés a negyven napos böjt után igen gazdag volt. Elsősorban bárány került az asztalra. A húsvéti bárány és a kalács minden háznál kikerült. A mákos, diós és pusztakalács, valamint a kalácstésztára rákent, tejben főzött kásából készített, úgynevezett tejfölös lepény divatozott. A megszentelt ételek morzsáit kereszt alakban kiszórták a madaraknak, ez arra szolgált, hogy őket is részesítsék Isten áldásában, de arra is, hogy a verebek ne verjék el majd a határt.

Húsvéti locsolás után szokás volt a gyermekek között a *türkölés:* a tojásokat egymáshoz koccantották, s akinek a tojása nem tört be, az elnyerte a másikét.

Tibor (ápr. 14.). Állítólag ezen a napon szólal meg a kakukk, és addig szól, amíg a madarak fészkéből ellopott tojásoktól be nem reked. A népi

[Erdélyi Magyar Adatbank]

életrend szerint a szalonnát csak ezután szabad megkezdeni. Ennek a hagyománynak nyilván az a háttere, hogy a nehéz mezei munka idejére is maradjon tartalmas eledel.

Szent György napja (ápr. 24.). Állathajtó, pásztorbeálló nap. Ezen a napon fejték be a juhokat: mindenki megfejte a maga juhát a pásztor jelenlétében, az pedig a kifejt tej mennyisége alapján fizetett. Még egy versikét is hallottam ezzel a nappal kapcsolatban:

Szent György napján, kihajtáskor
Minden ember lehet pásztor.
Szent Mihálykor, behajtáskor
Csak az pásztor, ki elszámol.

Azt tartották, hogy ha a szilony (jégkéreg) ezen a napon megbírja az ökröt, akkor nem lesz se széna, se szalma.

Május 1. A teljes pompájában beálló tavasz ünnepe. A leányok ablaka alá ilyenkor májusfát, zöldágat állítottak a legények. Amennyiben jó idő járt és kizöldültek az erdők, zsenge levelű bükköt, ha nem, fenyőfát csentek a kapu mögé, amit reggel látott meg a leány. Ha valakire haragudtak a legények, az tövisfát kapott. Az ügyes leány azonban ezt reggel korán el is tüntette, nehogy meglássa valaki a kicsúfolást. A nagyobb ágakat este szekérrel hozták haza az erdőről. Néha egy-egy legény egész éjen át őrizte kedvese ablaka alatt a zöldágat, nehogy éjszaka ellopják. Később éjjelizene is járta. Ilyenkor a legények csapatostól kísérték a muzsikásokat egyik leánytól a másikig, de az, aki a zenét adatta, mindig egy kissé távolabb állt meg magányosan, hogy a leány, amikor kikukucskál az ablakon, észrevegye, kitől kapja a zenét. Mikor a zene hangjára felébredt, háromszor gyufát gyújtott, jelezvén, hogy hallja és örül az üzenetnek.

Pongrác, Szervác, Bonifác (máj. 12., 13., 14.). A fagyos szentek. A földműves nép előtt nincs nagy becsületük, mert sokszor lefagyalják a gyümölcsfák virágait.

Nepomuki Szent János (máj. 16.). Templomunk védőszentje, ezen a napon van Farkaslakán a búcsú.

Pünkösd. A legnagyobb eseménye a Csíksomlyói Búcsú. A farkaslakiak régen a pünkösd előtti csütörtökön indultak a keresztaljával a búcsúra. Elöl egy férfi vitte a keresztet, utána a háromrúdú zászló következett, amit szintén férfiak emeltek, majd a két kis zászló; ezek hordozói már nőszemélyek voltak. A háromrúdú zászló rúdjai között ment a csengettyűs. A hosszú út alatt a búcsúsok Mária-énekeket énekeltek, és minden útba eső templomba betértek. Rendszerint csütörtökön estére értek Oláhfaluba, ahol megszálltak, másnap pedig a Hargitán keresztül folytatták útjukat. A péntek éjszakát a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

csíki oldalon, a Lina-kanyarban levő fogadónál töltötték. Innen már olyan korán indultak, hogy a felkelő napot a Somlyó hegyéről köszöntötték. Visszafelé ismét megháltak a Hargita túlsó oldalán, majd Máréfalván, s pünkösd másodnapján délfelé érkeztek vissza a faluba. A harangozó, aki a toronyból figyelte, már a Baknya-tetőn való jövetelüket észrevette, és harangozni kezdett, a pap az otthon maradottakkal, egy otthoni keresztaljával eléjük ment a falu végére, ahol keresztet és zászlót hajtva köszöntötték egymást, és együtt jöttek vissza a templomba.

Úrnapja a pünkösd után következő második hét csütörtökje, Farkaslakán azonban vasárnap ünneplik, mert csütörtökön Udvarhelyen van búcsú. Ezen a napon egy-egy utca sarkán az ott lakók négy kis oltárt készítenek, amit háziszőttesekkel borítanak. Ezekhez az oltárokhoz érkezik az oltári szentséggel a körmenet, élén a pappal. Az elsőáldozók kosárkájukban rózsaszirmot visznek, és azt szórják az oltárok köré és az utcára. A néphit a gonoszt, a betegséget, a természeti csapásokat elűző erőt tulajdonít az oltári szentség körbehordozásának.

Orbán (máj. 25.). A mi vidékünkön ez az utolsó fagyosszent.

Medárd (jún. 8.). Azt tartják, hogy ha ez a nap esős, akkor negyven napig reátart.

János (jún. 24.). Ha ezen a napon esik, a pityóka elrothad.

Péter és Pál (jún. 29.). A kaszálás kezdete.

Margit (júl. 13.). Ha ezen a napon esik (Margit lepisili magát), akkor hat hétig reátart.

Lőrinc (aug. 10.). Ha szép idő járja, hosszú lesz az ősz.

Nagyboldogasszony. A két Mária-ünnep (aug. 15. és szept. 8.) közötti időszak a *kétasszony köze*. Ekkor szedik a gyógynövényeket. A gyógynövények szedése kapcsolatos a Mária halálával, akinek sírjából csodálatos gyógyító füvek nőttek ki. A két Mária-ünnep közti időszakban tojt tyúktojás eltartható télig is. Ha ezen a napon a kender a vízben ázik, akinek ruhát szőnek belőle, az beteg lesz.

Kisasszony-napja (szept. 8.). Azt tartották, hogy aki ezen a napon napfelkeltekor belenéz a napba, az meglátja benne Máriát és a körülötte levő rózsákat.

Ha a hóharmat nem esik le, akkor Szent Mihályig jó idő lesz. De Kisasszony-napja után nem tanácsos csirkét keltetni, mert annak gatyát kell varmi.

Szent Mihály (szept. 29.). Tulajdonképpen pásztorünnep, a juhok elhányásának napja: a nyári legeltetés után ekkor adják vissza a gazdáiknak. Ha mégis tovább tart a legeltetés, mert jó idő járja, külön javadalmazás jár a pásztornak. Ha Szent Mihálykor még itt vannak a fecskék, akkor karácso-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

nyig nem lesz hideg. Az előtte levő vagy utána következő két hét a vetések ideje.

Gál napja (okt. 16.). A makkérés napja. Hajdan a disznómakkoltatások idején jeles nap volt.

Szeptember második, október első felében van a *vénasszonyok nyara*. Ilyenkor simogató, meleg még a napsugár, erdőn-mezőn felcsendül ismét a tücsökszó, ökörnyál úszik a levegőben, de fönt a magasban vadludak ék alakú csapata húz el, jelezve a tél közeledtét.

Mindenszentek napja (nov. 1.). Ekkor szokott beköszönteni a borús, zúzmarás tél. Mégis vannak kivételes évek, mint az 1996-os, amikor csodálatosan verőfényes nap köszöntötte a virágba borult temetőket. Mindenki megemlékezik ilyenkor halottairól. A farkaslaki temetőben a vezérlő keresztnél misét szolgál a lelkész, majd megszenteli a sírokat. Ilyenkor minden síron égnek az emlékezés gyertyái: imádkoznak az élők, együtt vannak az eltávozottakkal. Nemcsak a közeli halottak sírján, hanem a rokonokén is sorra gyertyát gyújtanak.

Márton (nov. 11.). Az a mondás járja, hogy ha Mártonkor a lúd jégen áll, akkor karácsonykor sárban botorkál. A legtöbb háznál Márton napjára ludat vágnak. Ha a Márton-napi lúd mellcsontja fehér, akkor nagy, havas tél lesz, ha fekete, akkor viszont sáros tél várható.

Katalin (nov. 25.). „Ha Katalin kopogós, karácsony locsogós" — tartja a régi mondás. Katalin napján ágat állítunk vízbe, karácsonyra kizöldül, s ebből szerelmi jóslás is következhet.

András (nov. 30.). „Fehér András rossz év" — szokták mondani. A farkasok párválasztó ideje ez, ilyenkor farkasorgonálást hallani a hegyeken. Ez a nap még a szerelmi jóslások ideje. Volt leány, aki András-nap estéjén a favágó tőkére kendermagot vetett ilyen szöveggel: „András, neked kendert vetek, mondd meg nekem, kihez megyek."

Miklós (dec. 6.). A Mikulás-járás és ajándékozás újabb keletű szokás, de a régi paraszti családokban is volt hagyománya ezen a napon a Szent Miklós püspök emlékére adott apróbb ajándékoknak.

Luca (dec. 13.). „Szent Lucának fényes napja éltünket hosszabbra szabja" — mondják ezen a napon. A Luca-nap és karácsony közötti 12 nap időjárásából lehet következtetni a hagyomány szerint a következő esztendő 12 hónapjának időjárására. Ekkor készítik sok háznál a *hagymakalendáriumot,* és számon tartják, hogy beválik-e vagy sem. Kell hozzá egy nagy fej vöröshagyma és száraz apró só. A hagymát középen kettévágják, és miután eltávolították a közepéből a fehér rügypikkelyeket, sorra kiszedik a többi lemezt, és sorjában egymás mellé lerakják. Addig rakják, míg tizenkét pikkely lesz. Azután mindenikbe egy kevés száraz sót hintenek, és állani hagyják. Kis idő múlva egyes lemezekben a só vagy gyengébben, vagy

[Erdélyi Magyar Adatbank]

jobban elnedvesedik, másokban száraz marad. Akkor jobbról balra indulva megnézik, hogy melyik nedves, melyik száraz (az első január), eszerint az a hónap esős vagy száraz vagy félszáraz lesz. Egyes családoknál a hagymakalendáriumot szilveszterkor készítik el.

A legények sok tréfás dolgot elkövettek Luca estéjén. Például leányos házaknál elcserélték a kapukat, eltorlaszolták az ajtót, volt olyan, hogy szétszedték a kaput, és felvitték a ház tetejére, ahol ismét összerakták.

Advent az András-naphoz legközelebb eső vasárnappal kezdődik, és tart karácsony napjáig. A keresztény tanítás szerint ez a várakozási idő a Megváltó születésére. A reggeli pásztormisékre, rorátékra (a latin „harmatozzatok" igéből) rendszeresen eljár a falu népe. Régen a hajnali misék alatt az ablakokat, ajtókat, de az istállókat is gondosan bezárták, mert a néphit szerint a boszorkányok a harangozás elől a házakba, istállókba húzódnak, és ott rontást tesznek.

Karácsony (dec. 25.) a legszebb egyházi ünnepünk, a szeretet ünnepe, amelyet a falu otthon és a templomban egyaránt megünnepel. Minden háznál megsütik az ünnepi kalácsot, gyerekes háznál karácsonyfa várja a Megváltó születését.

A karácsonyhoz több hiedelem fűződik: Nem szabad mosott ruhát kiteríteni, mert a kicsi Jézus megfázik. Ahány ruhát kiterítenek két karácsony

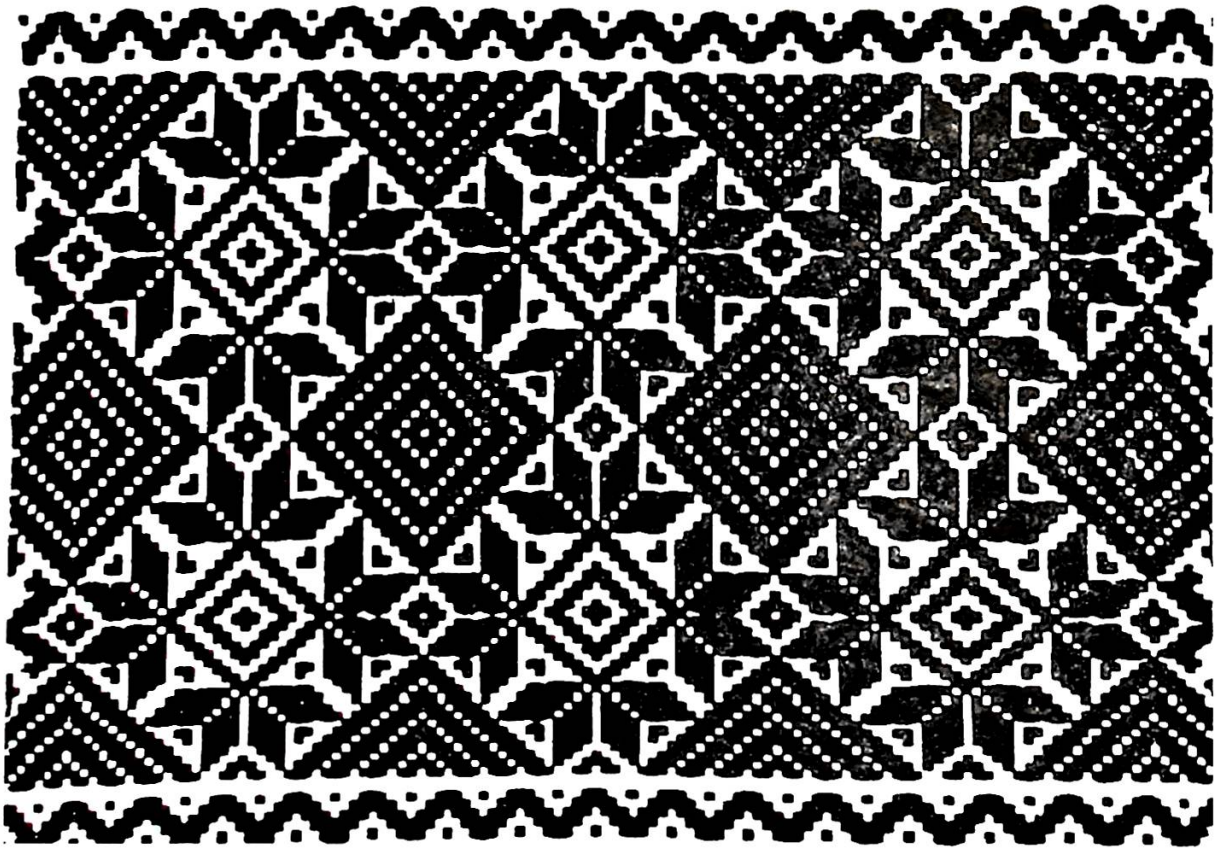

[Erdélyi Magyar Adatbank]

között (karácsony — gyertyaszentelő), a hagyomány szerint annyi állat fog elkárosodni, annyinak kerül rúdra a bőre. Ha karácsony előtt a fák zúzmarások, akkor jó gyümölcstermés lesz.

A legények régebben az esti időben, tehát az éjféli mise előtt az ablakok alatt karácsonyi énekeket énekeltek, és köszöntötték a családot. Utána regölésszerűen *szorító verseket* mondtak: ha egy csoport bent volt a házban, mert a gazda behívta, akkor a másik nem mehetett be, hanem az ajtón keresztül feleseltek egymással.

A csoportban volt egy külső és egy belső beköszöntő. Választottak egy énekkezdőt, egy mókamestert, egy nagyotmondót és egy tűzszerészt is. Ez utóbbi a mondóka végén puskaporral a pisztolyból nagyot puffantott.

A kántálókat különösen a leányos házaknál kolbásszal, töltött káposztával kínálták.

Ma a *kántálás* kiveszőfélben van, leginkább a cigányok járnak még el a házakhoz és a gyermekek a rokon családokhoz.

Tamási Áron legényke korában szintén járt kántálni. Ide írom azt a belső beköszöntőt, amelyet 1910-ben mondott:

Ahol a nap felkél, ama tájról jöttünk,
Hírmondás kedviért nagy utakat tettünk,
Mert szólott egy csillag éppen felkelőben,
Hogy gyorsan induljunk éjféli időben.

Napkelet országból így el is indultunk,
S ezen kedves házba hozott el az útunk.
Dícséretét zengjük Júda nemzetének,
Mert kinyílt virága Dávid vesszejének.

Származásunk felől sem hagyunk kétségben.
Vagyis bajban nőttünk, s tartós szegénységben;
S kik a juhnyáj után vénen vánszorognak,
Fiai vagyunk mi csordapásztoroknak.

Dehát ez voltunkat az Úr nem tekinté,
Hanem angyalával nekünk megjelenté,
Hogy földre lejöve világ megváltója,
Minek a mi nyájunk igaz szószólója.
Ámen.

Sipos Feri bácsitól, a Tamási Áron sógorától hallottam 1970-ben a következő szorító verseket:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Cigánydombon felnőtt egy bogáncskóró,
Tudom, belőletek sem lesz királybíró.

*

Hallottam híredet, olyan vitéz voltál,
A disznócsorda közt a legelső voltál.

*

Künn tágas, bent szoros,
A vaslapát felpofoz.

*

Láttam, hogy a vizet tűzzel meggyújtátok,
A Veres tenger ég bizonnyal, mondátok,
Hitvány lábassal a kőfalat rontátok.

*

Tudom, asszonyomnak vagyon magyarója,
Ha nem ad belőle, hulljon el a haja.

*

Szállj le, kolbász, a hiból, búj bé tarisznyámba,
Fél liter pálinka, ömölj a hurkámba.

Id. Hadnagy Gábor mesélte 73 évesen, hogy mikor kisgyermek volt, 1930-ban karácsony estéjén kántáláskor mondta az alábbi verset:

Fényes firtusokkal [!] tündöklő nemes ház,
Kérlek, egy kevéssé beszédemre vigyázz,
Mert az én beszédem oly dolgot magyaráz,
Amely szívetekbe nagy dolgokat visz át.
Iskola ösvényén most kezdtem el jönni,
S ezzel a pár sorral elé fogok állni.

A másik verselő itt félrelökte az elsőt, és így folytatta tovább:

Állj félre, barátom, hogy tanítsam a gazdát,
Miképpen folytassa maga gazdaságát:
Mikor reggel felkel, friss vízzel megmosdik,
Fél liter pálinkát éhomra megiszik.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ott a gazdaságnak a legelső pontja,
Ha a poharazást jó szorosan fogja.
Napjában az ágyban nagyokat aluszik,
Ott a hat ökörnek szarva ki nem törik.

Régi szokás volt még, hogy karácsony estéjén a búzaaratók kalákából hazahozott koszorút kiakasztották a madaraknak, hadd legyen azoknak is karácsonyuk.

Aprószentek (dec. 28.). Ezen a napon a leányos házakhoz, a szomszédokhoz, rokonokhoz gyerekek, de legények is jártak. Kis faragott pálcával vagy vesszővel kéredzkedtek be, s versikével köszöntötték a ház népét:

Aprószentek, szent Dávid,
Isten éltesse sokáig,
Pénzben járjon bokáig.

Egy kis mustármagot hoztam, szabad-e elhinteni,
Szabad-e aprószentekelni?

Az aprószentekelőket kaláccsal, pálinkával kínálják, a gyermekek cukorkát is kapnak, a cigányok pénzt.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Jelek a mindennapi életben

A **harangozás** a falu mindennapi életének elválaszthatatlan része. Minden híradáskor, legyen az szomorú vagy örvendetes, másképpen szólnak a harangok.

Hajnali harangszó üdvözli a napfelkeltét, adja hírül az alvóknak, hogy hál' istennek eltelt az éj, még egyszer felvirradtunk, illik felkelni.

A déli harangszó 12-kor szólal meg, a mezőn dolgozók leteszik egy pillanatra a szerszámot, vagy összekulcsolt kezüket a kapanyélre téve fohászt küldenek az élet és halál urához. Aztán utánanéznek, hogy jön-e a délebéddel az ételhordó, mert falun 12-kor van dél, az ebéd ideje.

Az estéli harangszó a munka befejeztét és az egész napi törődés végét, a hálaadást jelenti.

Hármas harangszó jelzi a templomba menés idejét.

Tűz, árvíz, mozgósítás idején félreverik a harangokat.

Vihar elé mindig harangoznak, mert nemcsak Isten segítségét kérik, hanem azt tartják, hogy a harangszó oszlatja a felhőket, melyek vihart, jégesőt is hozhatnak.

Ha halottat visznek keresztül a falun, akkor a határhoz érkező halottas menet elé harangozni kezdenek, és addig húzzák, míg a menet elhagyja a falu határát. Tiszteletadás ez a halottnak, de az a hiedelem is kapcsolódik hozzá, hogy ellenkező esetben a jég elveri a termést.

A harangok azt is hírül adják, hogy ki halt meg.

Gyermeknek a kicsi haranggal kezdik, aztán a középsővel folytatják, majd a két harangot összehúzzák. Ha nő a halott, a középharanggal kezdik, aztán a nagy harang következik és végül összehúzzák. Férfi halott esetén a nagy haranggal kezdik, a középharanggal folytatják és végül összehúzzák. A határon dolgozók is tudják tehát, hogy gyermek, nő vagy férfi halt meg.

Fancsali János bácsitól egy szép verset hallottam a harangszóról:

Nálunk a harangszó elszáll a határig,
Ameddig csak elszáll, a zaj csönddé válik.
Leveszi kalapját a földműves ember,
A pásztor ilyenkor furulyázni nem mer.

A falu mindennapi életéhez tartozó jelek a **keresztek** is, amelyekről más fejezetben már szó volt. Ilyen keresztek állnak a falu között is, de úgyszintén a falu határának kilenc dombján (az Ábel keresztfája, Akasztókeresztfa, Nyíresdomb keresztfája, Csihal keresztfája, Cseredomb keresztfája, Loki keresztfa, Előlátódomb keresztfája, Lencsés keresztfája és Kertszege ke-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

resztfája). Van, amelyiket akkor állították, amikor azon a helyen valaki természetes vagy erőszakos halállal meghalt; más keresztek két vagy három falu határának találkozását jelzik. De mindenik szolgálja azt a célt is, hogy húsvét reggelén a határkerülők itt álljanak meg dicsérni az Istent, aki a földműves ember egyetlen segítője nehéz munkájában.

Amikor még hármashatár volt Farkaslakán, húsvét reggelén — ilyenkor már zsenge zöld színben tündökölt a búzahatár — a határkerülők a faluban lévő kereszteknél gyülekeztek, kora hajnalban. Aztán elindultak az alsó határra az alszegi (Avaszeg) Albert István, vagy Mihály Gerő háza előtt levőtől, a felszegi (Fęsszeg) határra a Dakó Sándor, vagy Albert Dénes előttitől, a Csere határra pedig a Fancsali András előtt állótól. A határkerülők lobogó zászlókkal, áhítatos imával és énekszóval megkerülték a búzahatárt. Minden keresztfánál megálltak, imádkoztak és énekeltek. A zászlókra kis fonott koszorút kötöttek zsenge búzából, a vezérlő keresztre nagy perecet sütöttek. Ha az alsó határon volt a sor, akkor a Loki keresztfánál találkoztak a szentléleki határkerülőkkel. A perecet kicserélték, zászlaikat meghajtották, vezetőik köszöntötték egymást. Aztán zsolozsmázva folytatták tovább útjukat igaz hittel, hogy új kenyeret ígér az Isten azoknak, akik tiszta magot vetettek.

A határkerülők vezetője minden évben változott; 1915-ben éppen Tamási Áron volt. A csoport énekszóval, imával, zászlókkal és kereszttel érkezett vissza a faluba, ahol a plébános várta őket az otthonmaradottakkal. Zászlaikat meghajtották egymás felé, aztán együtt indultak vissza a templomba.

Ez a szokás a kommunista rendszer és a kollektivizálás alatt szünetelt. Azóta csak a templomot kerülik meg.

A határkerülést a *Szülőföldem*ben Tamási Áron is megörökíti:

„Messze, egészen a határ tetején kicsi sereget látok. Zászló lobog a kicsi sereg élén, akkoracska innét, mint a madár szárnya, csupán.

— A határkerülők! — szólok örömmel.

— Azok — mondja a sógor.

Ha olyan fülem volna, mint a lónak, most az ájtatos sereg énekét is hallanám bizonyosan. De mivel nem hallom, magam kezdem fújni itt a tomácon, ahogy tudom: »Hogy a földnek bő gyümölcsét adjad, áldjad és megtartsad: kérünk téged, hallgass meg minket...« S ahogy ott állok, egy régi húsvét jut eszembe, a háború első húsvétja, tizenötben. Az ötödik gimnáziumba jártam éppen, s a székelyharisnyaviseletet akkor tettem le húsvét napján reggel... Nagy napom volt ez a húsvét egyébként is, mert a határkerülőknek én voltam a vezére. Amikor kerülés közben a szomszéd falu csapatával találkoztunk, s meghajtottuk egymás előtt zászlainkat, én feleltem meg a másik falu szónokának. S mikor visszaérkeztünk a faluba, s

[Erdélyi Magyar Adatbank]

a pap előnkbe jött az otthonmaradt emberekkel, akkor is én mondtam a beszédet."

Jelek voltak a ruházatban és a hajviseletben is. A leány koszorúba fonva viselte a haját, erről mindenki tudta, hogy *hajadon*. A megesett leányra azt mondták, hogy elveszítette valahol a pántlikáját. Az ilyennek a templomban nem szabadott elémenni, meg kellett állania hátul.

A legény, ha *elmátkásodott,* kedvesétől csipkés zsebkendőt kapott, amit a lájbizsebében viselt, jeléül annak, hogy foglalt.

Köszönések, megszólítások

A köszönésnek a régi falu életében különleges fontossága volt, s részben van még ma is. Farkaslakán sem igen fordul elő, hogy az emberek köszönés nélkül elmennek egymás mellett, s a köszönést az idegentől is elvárják.

Reggeli találkozásnál régen az emberek így köszöntötték egymást: „Adjon az Úristen szerencsés mái napot"; „Adjon az Isten jó reggelt"; „Felkőtek hál' istennek"; „Fel, hál' istennek"; „Maguk is fel, hál' istennek"; „Eltöltötték hál' istennek."

Nappali köszönés: „Adjon az Úristen szerencsés jó napot."

Esti köszönés: „Adjon az Úristen nyugodalmas jó éjszakát."

A leányka serdülő korában köszönhetett így: „Isten áldja meg." Akkor már felnőttek körébe tartozónak volt tekinthető.

Ünnepnapokon: „Sok ez mái napot adjon az Isten szerencsésen eltölteni."

Gyermekek és felnőttek az egyházi személyeknek vagy templomba menet egymásnak is így köszöntek: „Dicsértessék az Úrjézus Krisztus." Amire a felelet: „Mindörökké ámen."

Nadrágosok között vagy az utóbbi időben általánosan ez a köszönési forma terjedt el: „Jó napot kívánok", vagy lefaragódva: „Jó napot!" A fiataloktól olyan szerencsétlen köszönési formát is hallani, hogy: „...kívánok".

Még divatos a „Kezét csókolom".

Két — régebben hallott — történetet iktatnék ide a köszönéssel kapcsolatban:

Hadnagy Gábor mondta el, hogy gyermekkorában a mezőre vitte őt a nagyapja szekérrel szántani. Szembe jöttek velük valami gyermekek, akik az iskolába mentek, de nem köszöntek. A nagyapja erre levette válláról az ostort, és akit elért, annak rásózott a hátára, hozzátéve: „Ezt azért kaptátok, mert nem tudtatok köszönni." Hazafelé jövet ismét találkoztak a gyermekek-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

kel, de azok most már hirtelen sorba állva hangosan köszöntek: „Dicsértessék az Úrjézus Krisztus."

Sztojkáné Pakot Etelka mesélte el, hogy leányka korában egyszer ugrabugrálva igyekezett hazafelé, és az egyik kapuban kinn ülő, beszélgető öregeknek elfelejtett köszönni. Az egyik öreg utánaszólt és megkérdezte: „Ki léánya vagy?" „Én a Pakot Elek édösapámé" — felelte Etelka, de rohant is haza, hogy otthon elmondja: „Édösapám, bocsásson meg, elfelejtettem köszönni." Amire Elek bácsi azt felelte: „Most az egyszer megbocsátok, mert bevallottad, de többet ne forduljon elé."

Illendőségre tehát nemcsak az egyház, nemcsak az iskola nevelt. Az öregek szavának súlya volt a falu életében.

A gyermekek szüleiket „édösapám, édösanyám"-nak, a nagyszülőket „nannyó, apó, papó, anyóká"-nak szólították, a nagyszülők szüleinek megszólítása: „kosztnannyó, kosztnagyapó" volt.

A testvér élettársának megszólítása: „sógor, sógorasszony, ángyomasszony", a keresztszülőké: „koma, komaasszony" volt.

Kínáláskor azt mondták: „Használják Isten áldását." A válasz: „Köszönöm, Isten fizesse."

A falu szellemi vezetőit még az idős emberek is bácsinak nevezték, ami azt jelentette, hogy maguk közé fogadták.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Népi hiedelmek, varázsolások

A paraszti hiedelmek egy része még a pogány világkép maradványa, mások valamely vallási hittétel torzulásából jöttek létre, vagy olvadtak össze feltűnő, felindulást keltő jelenségek magyarázataként, háborúk, természeti katasztrófák kapcsán vagy olyan esetekben, amikor az emberek kikerülhetetlennek tűnő természeti jelenségekkel találkoztak. Ezek felölelik az életet, a környezetet, a használati tárgyakat, a termelést, a természeti világot. A velük kapcsolatos mágikus eljárásokat valamely szükséghelyzet hozta, amit aztán neveztek rontásnak, csinálmánynak, ráböjtölésnek (vihar, tűzvész, szerelmi varázsolás, tejjel kapcsolatos praktikák stb.).

A hiedelmek nagy része olyan személyekhez kötődött, akik a parasztság mindennapi életében fontos szerepet töltöttek be (pl. a bába, a gyógyító). Sok természeti eszközt mágikus tárgyként használtak, de okkal, céllal (köpés, bekerítés, keresztrajzolás, füstölés, ólomöntés), ezek egy része időponthoz és helyhez kapcsolódott (kilencszer, hétszer, napkelte előtt, visszakézből, visszafordulásból). Az egyébként hétköznapi eseménynek így jutott nevezetes szerep.

A mindennapi élet céljait szolgálták a **varázsolások**. A termésvarázsolásnak más formáját alkalmazták vetéskor, aratáskor, állatneveléskor.

A varázsoló személyeknek titkos tudományt tulajdonítottak, s még emlékezni vélnek olyan öregasszonyra, aki nem tudott meghalni, míg át nem adta tudását valakinek.

Valamely eredmény eléréséhez elég volt az eredeti cselekvés utánzása, pl. a szemen keletkezett árpa gyógyításához az aratás mozdulata. Az átviteli varázsolás is fontos szerepet töltött be a kezdetleges közösség életében, ami azt jelentette, hogy a gyógyító vagy rontó hatást elő lehet idézni azon a személyen, akinek valamilyen tulajdonát megérintik.

A **rontást** a néphit szerint boszorkányok idézték elő a leggyakrabban, pl. kapcafőzés, megétetés, szerelmi bájital formájában. Rontás eredményének tulajdonították az emberi, állati betegségeket, amelyeket az illető személy fölösleges jelenlétével, nézéssel, ráolvasással, ráböjtöléssel vagy a megrontandó személy valamely tartozékának megszerzésével ért el (mint haj, köröm, ruhadarab) s annak elhelyezésével. A néphit szerint a rontás elhárításának is megvoltak a hagyományos eszközei: fokhagyma, gatyamadzag, seprű, zöld ág, csinálmány. Akit meg akarnak rontani, annak valamilyen rongydarabját elviszik a varázslóhoz, az arra ráolvas, *megcsinálja*, aztán visszahozzák és leteszik az illető személy közelében olyan helyre, ahol valaki

[Erdélyi Magyar Adatbank]

hozzáférhet. Egy részüknek rontáselhárító szerepe volt: a rontás arra hárul, aki a tárgyakkal érintkezésbe került (gyermekágyas asszonynál rongyvetés, Szörnyőke kútjánál rongy akasztása az ágakra).

Századunkban a paraszti gyakorlatban már Farkaslakán is kevés a hiedelem vagy varázslás céltudatos alkalmazása, inkább szájhagyomány útján élnek.

A farkaslakiak, mint a természet ölén élő népek általában, szoros kapcsolatban vannak az állatokkal, növényekkel, természeti jelenségekkel, s évszázados megfigyeléseik alapján a velük kapcsolatos dolgokat ma is jól-rosszul próbálják magyarázni, vagy — mint már említettük — **hiedelmeket** fűznek hozzájuk. Ilyenek:

1. Addig nem lesz tavasz, míg a furulikak (a faépületek gerendáin a fúrók nyomai) meg nem telnek (nyilván hóval).
2. A farkas nem eszi meg a telet.
3. A halottak hetiben eltett savanyított káposzta megromlik.
4. A kotlót páratlan számú tojásra kell ültetni, különben nem kelnek ki a csirkék.
5. A május 9. előtt vetett fuszulyka hártyás lesz.
6. A május 9. előtt vetett uborka nem virágzik.
7. A murkot bodzavirágzáskor kell másodszor vetni.
8. A szalonnát csak akkor szabad megkezdeni, mikor a kakukk megszólal.
9. A virágot, palántát újságkor (újholdkor) kell ültetni, mert jobban megfoganik.
10. Bodzavirágzáskor nem szabad tyúkot ültetni.
11. Ha a bagoly huhog a házon, ott valaki meghal.
12. Ha a fejüket összeütik véletlenül, akkor köpnek egyet, és azt mondják: „Anyád, apád meg ne haljon."
13. Ha a gyermek a földön mászkál, vendég jön. („Ne mássz vendéget a házhoz!")
14. Ha a jobb szemünk viszket, az sírást jelent, ha a bal szemünk, az örömet.
15. Ha a kakas kukorékol a tornácon, vendég jön.
16. Ha a kenyér a hátára fordul, vendég eszik belőle.
17. Ha a kovászt kölcsönadjuk, kőttes búzánk lesz.
18. Ha a kutya üvölt, rosszat érez.
19. Ha a macska a füttő előtt mosakszik, hideget jelent.
20. Ha a szél megfújja a ruhát, a moly nem esik bele.
21. Ha a szén kiszökik a füttőből, vendég jön.
22. Ha a tarka macska keresztülfut előtted az úton, az szerencsét hoz, ha a fekete, az bajt.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

23. Ha a tojóludat fokhagymával megkenik, a gúnár nem hagyja el.
24. Ha a tükör eltörik, valaki meghal.
25. Ha a tűz zsémbereg, harag lesz.
26. Ha a vadgalambok az esztendő hatodik hetében visszajönnek, korai tavasz lesz. Ha nem, csak a tizenkettedik hétben jönnek vissza, s későn tavaszodik.
27. Ha a verebek verik a búzát napfelkelte előtt, akkor a búzatáblát csórén meg kell kerülni, s a verebek eltávoznak.
28. Ha az ajtó magától kinyílik, akkor vendég jön.
29. Ha az ember erősen dolgozhatnék, másnapra eső lesz.
30. Ha az orrunk viszket, bosszúság, ha a szemünk repes, öröm ér.
31. Ha elindulsz valahova, ne fordulj vissza, mert nem lesz szerencséd.
32. Ha este erősen ölelkezhetnék, akkor megváltozik az idő.
33. Ha ősszel sok alma terem, akkor más évben jó búzatermés lesz.
34. Ha újságkor pénz van a markunkban, s úgy látjuk meg, akkor egész hónapban pénzünk lesz.
35. Ha üres vödörrel találkozunk, nem lesz szerencsénk.
36. Ha valaki álmában húst lát, nagy kár éri.
37. Ha valaki álmában zavaros vízbe esik, akkor nagy betegség éri.
38. Ha valaki orvosságot kér, nem szabad megköszönni, mert nem használ.
39. Ha pénzt kapunk, oda kell varázsolni a többit is: „Pü-pü, apád, anyád idejöjjön."
40. Ha viszket a bal tenyerünk, pénzt kapunk.
41. Ha valaki útnak indul, amíg el nem menyen, a szemetet nem szabad kidobni, mert nem lesz szerencséje.
42. Ha keresetlen patkót találsz, vedd fel, szerencséd lesz.
43. Ha valaki pénteken süt, szapul vagy vasárnap szitál, akkor az ördögnek hatalma lesz fölötte.
44. Március azt mondta volt, hogy ha február eleibe kerülhetne, akkor a borjút az anyjában megfagyasztaná.
45. Nagypénteken nem szabad tyúkot ültetni.
46. Napnyugta után nem szabad a ganét kihányni, sem a szemetet kiönteni.
47. Olyan hónapban, melyben R betű van, szerszámfát nem jó vágni, mert megberkesedik.
48. Retket akkor vetünk, mikor a hold kerek.
49. Szenteletlen cikót (barkát) nem szabad a házba vinni, mert nem kel pipe.
50. Tekeres héten nem szabad tyúkot ültetni, mert a csirkék tekeres

[Erdélyi Magyar Adatbank]

nyakúak lesznek. (Húsvét előtt van nagyhét, azelőtt fekete hét, azelőtt tekeres hét — mondta a 70 éves István Vilma.)

51. Újságkor nem jó meszelni, mert jobban jár a légy s a pók.

52. Újságkor nem jó disznót vágni, mert a hús megromlik vagy megavasodik.

53. **Esőt jelent:** Ha a macska mosdik a füttő előtt. Ha a Gordon pipál. Ha a tyúkok nem ülnek el korán, vagy ha a fára ülnek. Ha a legyek csípnek. Ha a verebek csapatban csivitelnek. Ha a békák erősen brekegnek (kérik az esőt). Ha a targyik (foltos szalamandra) hágóra megyen. Ha a marhák táncolnak a legelőn. Ha a varjak kárognak. Ha a juhok a kosár közepébe összebújnak. Ha a hajnal piros, de virradatra megfeketedik. Ha a nap homályba nyugszik le. Ha a ganén gomba nő. Ha a tyúkok a porban fürödnek. Ha eső után a földből sok giliszta jön ki, tovább tart az esős idő. Ha a föld szagjai jobban érződnek. Ha a kenyérből kijön az avas füstszag. Ha a kecseti, szentmihályi vagy malomfalvi harangszó hallatszik. Ha a varjak a falu fölött szállonganak, és szomorúan kárognak. Ha a zöld harkály kiált, három napon belül eső lesz.

54. **Jó időt jelez:** Ha a tücskök ciripelnek. Ha a köd leszáll a lankába. Ha a füst egyenesen felszáll. Ha a fecskék magasan repülnek. Ha a nap szépen visszasüt. Ha a tyúkok korán elülnek. Ha bő a harmat. Ha hajnalban köd van, de reggelre felszáll. („Hajnali vendég nem tart sokáig.") Ha a juhok a kosárban a lésza mellé körülfeküsznek. Ha a tűz vígan ég, az idő megjavul. A gólya esős nyáron meghagyja összes fiókáit, de ha száraz nyár lesz, egyet kidob.

Gyermekszüléssel kapcsolatos hiedelmek

A gyermekáldás az élet csodálatos misztériuma mindig. Volt, hogy egyszerre született gyermeke a fiatal anyának és az édesanyjának. Ismerek olyan öregembert, akit csecsemőkorában az édesanyja távollétében (pl. be kellett mennie a városba) a nagyanyja is megszoptatott, lévén annak is kisbabája. Nem csoda, ha a születés körül titkok lebegtek, és a csodálatos anyatej megtartásáért varázslások történtek. A fiatal anyáknak mondanám: Nem volt anyatej pótló. Úgy érzem, ma sincs igazán, legalábbis az anya és gyermeke közötti bensőséges, gyönyörűséges kapcsolatot, ami a szoptatással kialakul, nem pótolhatja semmi.

Farkaslakán a gyermekáldással kapcsolatban a következő hiedelmek élnek:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. A gyermekágyas asszony ágyára férfinak, de főleg a férjnek nem szabad leülnie, mert megnő, megdagad, megkel a csicse.

2. A gyermekágyas asszonynak nem szabad kútból vizet merítenie, mert a kút vize megbogarasodik; hat hétig nem szabad a kapun kilépnie, s a kerékvágást átlépnie.

3. A kicsi ágyára piros rongyot kell kötni, főleg az igézés ellen.

4. Amíg a gyermek a métert nem haladja meg, nem szabad megmérni, mert megcsökik.

5. Egy éves korig nem kell a körmöt levágni, hogy ne legyen tolvaj.

6. Ha gyermekágyas asszonyt látogatnak meg, eljövetelkor rongyot kell vetni (dobni), hogy a kicsinek az álmát s az anyának a tejét ne vigyék el. A rongyvetés állhat annyiból is, hogy a távozó a ruhájából egy cérnát húz ki, s azt eldobja.

7. Ha szoptatós asszony látogat meg gyermekágyast, akkor az ajtófélfára tejet fej, hogy ne vigye el a másik tejét.

8. Keresztelés előtt a gyermek ágyában olvasót kell tartani, hogy a pogány kisdedet a boszorkányok nehogy elváltsák.

9. Mikor az asszony felkel az ágyból, a seprűt a gyermek ágyán keresztülfekteti, hogy álmát ne vigyék el.

Más hiedelmek, varázsolások

1. A legtöbb fejő asszony, bár nem tudatosan, de a tej habjába mártott ujjal még ma is keresztet rajzol a tehén oldalára. Régen azért tették, hogy a tejet ne vigyék el a boszorkányok. Sok életen ma is látható az istálló ajtajára mésszel rajzolt kereszt, mely távoltartja a gonoszt. Farkaslakán történt — a hiedelem szerint —, hogy egy ember tehenet vett a vásáron. Kipróbálták, sok tejet adott, s jól le is adta. Odament a szomszédasszony, hogy nézze meg, milyen tehenet vettek. Attól a pillanattól a tehén tipodott, rúgott, a tejet nem adta le. Elmentek Szentlélekre Imre Mózsi bához, mert ő tudós ember volt. Mózsi bá kioktatta őket, hogy egy hitvány vasekét tüzesítsenek meg, ássák el oda, ahol mindenki jár, a családtagok mind verjék el a földet felette. Meg is tették. Nem sokkal később fut hozzájuk a szomszédasszony valami okkal, s látták, hogy az arca el van égve.

2. A frissen borjadzott tehén tejét a boszorkányok elvihették, hogy az övékének több legyen. Ezt úgy akadályozták meg, hogy az előhasú tehénnél, mikor a borjú még szopott, a férfiú a tehén bal oldalán állva átemelte a borjút a tehén hátán. Az asszony a tehén hasa alatt visszaadta. Ezt háromszor

[Erdélyi Magyar Adatbank]

végezték el, s akkor a boszorkányok soha nem vitték el a tejet. Olyan tehénnél, ahol az első ellésnél már megtörtént a baj, begurítottak egy nagy kereket az istállóba és a poklát (méhlepény) a kerék torkán háromszor áthúzták, majd betették a hídlás alá. Hogy ennyi vajákolás volt a tej körül, az nem csoda, mert a legtöbb család mindennapi eledele a kenyér és a puliszka mellett a tej volt. Igen távoli, ősi gyökerei lehetnek ezeknek a hiedelmeknek, hogy minden vallásosság mellett is fogva tudták tartani a lelkeket.

3. A vásárba menőtől nem szabad megkérdezni, hogy hová megy, mert nem lesz szerencséje. Dódi Tamás báról mondják, hogy ilyekor föltétlenül visszafordult.

4. A pajta küszöbére visszájára patkót ütöttek, hogy a boszorkányok ne vigyék el a lovat.

5. Azt tartották, hogy a boszorkány onnan ismerhető fel, ha a nyomába keresztbe lépnek s akkor feljajdul, mert ott van az orra.

6. Húsvét első napján a festős kanalat bevitték a templomba, s abban meglátszott a boszorkány, mert háttal ült az oltárnak.

7. Forgószélbe az ember a karjával keresztet ütött, vagy beledobta a fejszéjét vagy köpött, mert a boszorkányok ott táncolnak.

8. Ha a kézen sümölcs volt, megsúrolták, és azt mondták: „Amit látok, újuljon, amit súrlok, hervadjon." (Közben nem néztek a sümölcsre.); vagy: „Jézus, Mária segíts."

9. Az árpa a szemen keletkező gennyes pattanás, ennek learatása az aratás mozdulatát utánozva a következő szöveggel történt: „Árpa, árpa, learatlak, kévébe kötlek, kalangyába raklak, megsütlek, megfőzlek, tü-tü, ragadjon a papné fenekire."

10. Igézet esetén vizet vetettek. A csésze alá a földre keresztet rajzoltak, majd a csészébe vizet öntöttek, ha volt, akkor szentelt vizet, azután forró szenet dobtak bele, s keresztet rajzoltak rá, majd még egy szenet bedobtak, arra két keresztet vetettek, s a harmadikra hármat. Ha a szén leszállt a víz fenekére, akkor rontás történt. Ezzel a vízzel keresztet kentek a megigézett homlokára, orrára, szájára, és itattak is belőle. Közben mondták a következő szöveget: „Szem meglátta, fül meghallotta, száj megigézte, Jézus, Mária, jöjj segítségére"; vagy: „Ha férfitól jött, kalap alá menjen, ha asszonytól jött, konty alá menjen."

11. Ijedség ellen ólmot öntöttek a vízbe. Az ólmot előre megolvasztották, s az kiformálta az ijesztő alakját. Ilyenkor (főleg, ha kutyára gyanakodtak) kutyaszőrt égettek, és azzal füstölték a beteget.

12. **Szerelmi bájital:** Ha a leány azt akarja, hogy a legény szívét maga felé fordítsa, valamit meg kell hogy itasson vele. Pl. pálinkát tölt át előre megszárított lúdgégén, s azt megitatja. Ha a lúdgégét folyóvízbe tette egy

[Erdélyi Magyar Adatbank]

kő alá, és a víz elvitte, akkor a legény meghalt. Ha állóvízbe tette, akkor a legény elsoványodott, elsápadt, elfonnyadt. Ha viszont közben elvette a leányt feleségül, akkor a leány elévette a lúdgégét, s a legény meggyógyult.

13. *Csinálmányt* készített az, aki valakit meg akart rontani (ezt csak a tudós asszonnyal lehetett csináltatni). Különféle burjánokat, rongyokat összefőztek, kiöntötték este olyan helyre, ahol sokan jártak, s ha az illető rálépett, akkor megfogta a csinálmány, valami baja lett. Ha ártatlan volt, akkor nem lett baja. Úgy hitték, hogy segít szerelemféltésnél, lopásnál stb.

14. *Kilenc keddet* fogadott az, aki nagyon haragudott valakire, vagyis kilenc kedden böjtölt, hogy az illetőt fogja meg az átok.

15. Égéskor, tűzvész esetén a lángok közé ép kenyeret dobtak *ráolvasó* szöveggel, s a lángok szétnyíltak és megfordultak. A ráolvasó szövegre vagy imára már nem emlékeznek, de a kenyér újbúzából kellett készüljön.

16. Fonal vetésekor azt mondták: „Szent Ilona, gyere segítségünkre." Ekkor a fonal nem bomlott össze, a szövő pedig jól járó, könnyen szőhető lett.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Régi és népi ételek

A falut a valamikori életrendjéből lehet leginkább megismerni. Ezt az időt túlhaladta a fejlődés, mégis jó lenne tanulni az ófalu törvényeiből, a rendtartó székely falutól. Azért veszem magamnak a bátorságot s mondok el olyan dolgokat, amelyeket a fiatalabb nemzedék nem ismerhet.

Nehéz lévén Farkaslakán is az élet, csak az tudott egészségesen élni, aki megtanult takarékoskodni. A takarékosság is pontos szabályokhoz kötődött, s ezeket köteles volt betartani a falu apraja-nagyja. A családon belül mindenki ebben nőtt fel, s nem is volt nehéz. Ez a takarékosság az élet minden tevékenységében megnyilvánult: sarlóval arattak, amikor jól megért a gabona, de akkor nagy gonddal és gyorsan, vigyáztak arra, hogy ki ne peregjen a szem. Aztán a tarlóról összegyűjtötték a kalászokat, zsákban hazavitték, s a majorság elé szórták, az pedig kiszedegette a magvakat.

Ha valakinek a kaszálóján ösvény vezetett keresztül, a mellette lévő fűre nem volt szabad lépni, csak az ösvényen libasorban bandukoltak egymás után az arrajárók. Azt a gazdát, aki nem kaszálta simára a füvet, vagy nem gereblyélt össze minden szálat, megszólta a falu.

Aki ellopta, eltulajdonította a másét, ha kiderült, a hátára kötötték az ellopott dolgot, s azzal végig kellett mennie a falun.

Az étkezésnek is megvoltak a maga törvényei, mert kevesebb volt az étkekből, és több volt a gyerekszáj, amit be kellett dugni. Megkülönböztették a „költséget", a tartalmasabb étkeket, mint pl. a hús, szalonna, tej, túró, tojás, zsír stb.; ezenkívül a puliszka, a kenyér, a pityóka is főételek voltak, de nem tartoztak a költségek közé. A költségeket szűkön ették és sohasem magára. Semmit sem dobtak el. Ami éghető volt, azt elégették, ami ehető maradék, azt az állatoknak adták. Elképzelhetetlen volt, hogy valaki egy kenyér- vagy kalácsdarabot eldobjon, vagy a búzaszemre rálépjen. A néphit szerint ugyanis a búzaszemen Jézus képe van. Sem az életen, sem az úton nem szemeteltek. Az ivóvizek tisztaságára is nagyon vigyázott mindenki. Munkaidőben, ünnepnapokon embernek, gyermeknek megvolt azért a kiadós étel, de sohasem dorbézoltak.

A következőkben csak a különleges, elfelejtett ételeket írom le, azokat, amelyeket ma nem vagy csak kevesen készítenek, mert a töltött káposztát, a sülteket, a réteseket mindenki ismeri.

Kiszi (kiszij). Tulajdonképpen erjesztett zablisztből készült kása. A szitált zablisztet este langyos vízzel összekeverik, és kevés kovászt is tesznek hozzá, ami reggelre megerjeszti. Akkor tiszta edény fölé szitát helyeznek, s

[Erdélyi Magyar Adatbank]

markonként szedve az áztatott zablisztet, a szita fölött kiszorítják belőle a levet, amellyel együtt a liszt is átcsorog a szitán, csak a héj marad vissza. Aztán az átszűrt lisztes levet egy fazékba főni teszik, közben állandóan kevergetik, s meleg vízből apránként töltenek is hozzá, hogy híguljon. Mikor a fakanálról már jó tapadósan csorog a pép, tányérba öntik, és hideg helyre helyezik. Állaga ekkor szürke, savanykás, kocsonyás pép. Evéskor a kanalat tejjel vagy cukros vízzel megnedvesítik, s azzal vágnak a kisziből egy fél kanállal, majd a kanalat telemerítik tejjel. Könnyen emészthető, tápláló, könnyűvé teszi az embert. A mai divatos nyugati reformétrendbe is be lehetne sorolni. Igaz, a szegény emberek étele volt, hiszen a sovány hegyi talajon leginkább zab termett és pityóka. Nagy hasat ezzel nem lehetett növelni. Innen a versike:

Kiszi küszöbig,
Kása kapuig,
Puliszka a határig,
Kenyér a világ végéig.

Puliszka. A székely családoknál megszokott étel ma is. Az alföldi „eresztett" puliszkától eltérően a következőképpen készítik: Lobogó vízbe sót tesznek, és egy kupacba beleöntik a fazékba vagy üstbe a kukoricalisztet, s ott főzik. Aztán kicsi székre ülve a fazakat két láb közé fogva egy keverővel addig keverik, míg a liszt, mely átfőtt, összekeveredve csomómentes lesz. A puliszkás fazakat törlővel fogták körbe, vagy szalmából font puliszkakeverő kalapba tették, részint, hogy ne kormozzon, részint, hogy ne égessen. A végén lapockával csúcsosra simították a tetejét, majd visszatették a tűzre, mert meg kellett süllenie, különben nem borult ki a fazékból. A végén a puliszkalapítóra borítva szelő cérnával feldarabolták. Finom hideg tejjel, bárányhússal, paszulylevessel, töltött káposztával, nagyon ízletes paprikás csirkével. A túrós puliszka egyik reggeli vagy estéli eledele volt a farkaslaki embernek. A juhtúrós csavart puliszkát ma is több háznál készítik. A pakulár gömbölyítve szénre tette, majd a markába fogva vitte magával a juhokat terelgetni.

Túrós domikás. A vizet fazékban felfőzték, majd egy darab hagymát és petrezselyemlapit tettek bele. Aztán a kenyeret tányérba aprították, juhtúróval megszórták, s ráöntötték a levest. Öregasszonyok még ma is emlegetik, hogy a Nyárád mentéről Csíksomlyóra igyekvő búcsúsok, akik gyalog jöttek a keresztaljával, s megszálltak Farkaslakán, a szállásadókkal túrós domikást főztek.

Málé. A szitált kukoricalisztet összekeverték aludttejjel, olajjal, szódabikarbonával, sóval, tepsibe töltötték, és lerben megsütötték. Néha cukrot is

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tettek hozzá, de a kukoricaliszt maga is édes ízű lesz, ha összekeverve egy ideig áll.

Pele. A mókushoz hasonlóan ez is fa odvában lakik, az odú ki- és bejáratát zöld levéllel takarja el. Az erdőn lakó emberek a felső lyukat bedugták, s pálcával addig kotorásztak a másikban, míg a pele kiugrott és megfoghatták. Fejbe koppantották, facsíptetővel a tűz fölé tartották, vagy kemencébe dugták. Olyan zsíros, hogy pillanatok alatt lesuvad a bőre. Azt ronggyal megfogták, lehúzták, a belét kidobták. Egyesek szerint nagyon finom hagymásan rántva; volt, aki káposztába is belefőzte.

Szilvaíz. A szilvát este kalákában kipattogatják. Másnap katlant raknak, abba teszik a rézüstöt, a szilvát állandóan keverve főzik (vagyis gügyülik). Egyesek a kimagolt szilvát előre ledarálják, mások rostán áttörik, hogy ne maradjon benne a héja. A híg lekvár a gügyű, mire vastagra fő, eljön az este. Konzerválása a sűrűre főzéssel történik, így évekig eláll. Cserépfazakakba szokták tenni, a tele fazakakat sütés után a kemencébe dugják, így vastag bőrt húz a tetejére. Sok háznál a szilvát vesszőből font aszalókban vagy kemencében aszalódeszkára téve aszalják is. Az aszalt szilva télen ízletes csemege, nagypénteken böjtös levest főznek belőle.

Málcsik. Nagypénteki étel. A laskát sós vízben megfőzték, olajjal leöntötték, vagy inkább csak hozzáértették, hogy böjtösebb legyen.

A túró. A juhsajtot megérlelik, leőrölik, sóval összegyúrják (a székely étrendben a mindennapi ételek egyike), és túrós dézsába vagy napjainkban inkább bőrhólyagba nyomkodva télire is elraktározzák. Egy kicsit megpimpósodhat (kék penész), megcsípősödhet, de nem kell nagyon válogatni; sokan szeretik is a csípős túrót.

Orda, zsendice. A juhtej származéka. A sajtkészítés közben visszamaradt savót felfőzik, s eközben jön fel a tetejére az orda. (A juhtartásnál utaltam rá.) A savóban ordadarabkákat hagynak, ez a zsendice. Kitűnő eledel, édeskés íze van, magára is fogyasztható, de készítenek belőle (tojással, vaníliás cukorral elkeverve) ordás lepényt, ordás kalácsot, palacsintát.

Virics. A nyírfa törzsét megcsapolták, kis mélyedést, göböt vágtak rá, a kifolyó nedvet bodzafa csővel felszívták, vagy kis edényben összegyűjtötték, nyersen itták vagy erjesztették. A népdal is említi:

Édes virics foly a fából,
Szeress engem igazából.

Tökkása. Még annak az időnek emlékét őrzi, mikor csak takarmánytököt termesztettek, s valószínűleg az öregek kedvelhették. A friss, zöld tököt meghántották, feldarabolták, sós vízben megfőzték Akkor leszűrték, összetörték, tejjel felengedték, zsályával ízesítették.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az ételekhez fűződő mondókák:

Kikiriki, kakóca, felkőttél-é, Mariska?
Ha felkőttél, gyújts tüzet, tegyél puliszkavizet.
Ha nem egyéb, süss málét, s hívd bé Bálint Pistánét.

*

Tejet ettem s puliszkát, attól nőttem ekkorát.

A **kenyérsütést** a végére hagytam. A kenyér igen fontos helyet foglal el még ma is életünkben, azért sorolom ide ételeink közé. Megszegése szertartásszerűen történt: még a protestánsok is keresztet rajzolnak rá a késsel, mielőtt megszegnék. Anyáink minden héten kenyeret sütöttek a nagy családnak. Ínséges időkben, a kollektivizálás előtt és alatt, sokszor nem volt liszt a falusi háztartásban, sorba állottunk kenyérért, s mit nem adtunk volna egy szelet piros héjú, foszlós bélű, kemencében sült házikenyérért. Most ismét sütünk, és örömmel látom, hogy fiataljaink közül is többen próbálkoznak vele. Honnan a tudása? Talán paraszt őseink utáni folyamatosság, az anyafölddel összekötő kapocs.

A kenyérsütés a szitálással kezdődik. A búzalisztet fűzfa vagy nyárfa sütőtekenyőbe szitálják. Este krumplit főznek, áttörik. Az előző sütéstől megmaradt kovászt (ma már élesztővel együtt) megáztatják, és a krumplival meg kevés liszttel megkeverik a liszt mellett a tekenőben. Reggel következik aztán a dagasztás: a megkelt kovászt langyos sós vízzel s a liszttel összegyúrják. Addig gyúrják — szokták mondani —, míg az eszterhéj megcseppen, ami itt verejtékben jelentkezik. A kemencében sütőággal hevítenek, a parazsat vonóval habargatják, majd penetővel (rúdra kötött kukoricalapi vízbe mártva) kiseprik a kemence földjét, s amikor szikrázik (jól hevült, tehát forró a kemence), akkor bedugják a gibert, vagyis egy lemezzel elzárják a kemence kéményét, s hozzáfognak a bevetéshez. Van, aki a megkelt tésztát lisztes lapítóra kiszaggatja, de van, aki vízből vet be, vagyis vízbe mártott kézzel egyensúlyozza a kiszakított tésztamennyiséget, s a meglisztezett sütőlapátra téve teszi be a sütőkemencébe. Egy óra múlva meghúzogatja, egy újabb óra múlva egyenként kiszedi. Az égett fekete hajat Farkaslakán is megverik és lereszelik. A tekenyőt közben vakaróval kivájják, az így nyert tésztamaradék lesz a következő kenyértészta kovásza. A kovászt régen nem szokták kölcsönkémi, ha folyamatosan sütöttek, nem is volt rá szükség. Így alakult ki minden családnál a saját kovász baktériumtörzse. Kövi Pált idézem: „Elszorulva gondolok arra, hogy a mai családok életében egyre ritkább az ilyen kovász. Anyám kis kovászkája volt a letéteményese a mi családi

[Erdélyi Magyar Adatbank]

összetartozásunknak, egyéni jellegünknek, jelképe hagyományainknak, folytonosságunknak, a szépségnek és szeretetnek, amit a család jelent."

Káposztasavanyítás. Ez is hozzátartozott minden család őszi háztartási munkájához. A fejes káposztát szépen megtakarították. A torzsáját kicsit kifúrták és oda sót helyeztek. Közben előkészítették a káposztáskádat, ahová berakták szépen sorjában a fejeket. Elég sok kaprot, csombort helyeztek a káposzták közé, továbbá tormát, egyes házaknál még birsalmát is tettek bele, hogy szép sárga színt adjon a káposztának. Azután hagyták egy fél napig, hogy a só hatoljon bele, s akkor sós vizet töltöttek rá. Tetejét leszorították deszkával, melyet előre szépen megsúroltak, s erre egy tiszta nagy követ helyeztek. Lefödték a kádat. A káposzta eltevését halottak hetében nem szabadott végezni. Karácsony előtt volt már savanyú káposzta és finom savanyú káposztalé. Jó volt a cikakáposzta felaprítva vagy töltött káposztának. Fedezte a téli vitaminszükségletet. Ma is savanyítják a káposztát szinte minden háznál.

Még szeretném elmondani, hogy a régi falu étkezési rendjében, amikor eltették a hordó szekeret a másik esztendőre, mert nem volt tovább szükség rá, tehát *betakarodtak,* akkor eltűnt a háromszori terített asztal melletti étkezés. Hogy napközben faltak, *csamigáztak,* ami aszaltszilva, alma vagy sült pityóka volt káposztalével, szilvalével, egy kis savanyú káposzta, miegymás, azt nem tagadják, de háromszori kiadós étkezésre már nem volt szüksége a szervezetnek.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Tamási Áronra emlékezve

Farkaslakán ringott a bölcsője, itt domborodik sírhantja. A környező hegyek: Baknya-tető, Gordon, Firtos állanak őrt a völgy felett, ahol legnagyobb fia pihen abban az édes anyaföldben, amelyet olyan nagyon szeretett.

Életrajzírói annyi szépet írtak róla, hogy én azzal nem is merészkedem előhozakodni, inkább azt mondom el, amit személyes élményeim sugallnak, vagy amit falum lakóinak emlékezései alapján összeszedegettem.

1955-ben találkoztam Vele először. Megtisztelte látogatásával szerény hajlékunkat, és beszélgetés közben éreztem szellemi nagyságának sugárzását. Akkor azt mondta, hogy leginkább a *Hazai tükör* című regényéhez kötődik, nem csoda, hiszen röviddel azelőtt jelent meg a könyv. Azokban az őszi napokban történt, hogy a férjem és Jakab Árpád kirándulni vitték el a szép Nyikó völgyébe; erről a kirándulásról írnám ide az emlékezést, Jakab Zsigmond naplóját idézve: „Szép napunk volt. Hazajött Budapestről Tamási Áron bácsi, s mi nem tudtuk örömünkben, hogyan fogadjuk. Elmentünk kirándulni a Nyikó völgyébe. Én voltam a kocsis, s olyan büszkén hajtottam a lovakat, mintha a székelyek királyát vittem volna. A víz mellett hátrafelé sarjúkaszálók állottak meg munka közben, s levett kalappal köszöntöttek. Az asszonyok, menyecskék ránk mosolyogtak. A fák még épek, a bokrok színesek. A vargacseresznye bogyói mint gyöngyszemek piroslanak fürtösen. Vízlaposban Gyula bátyámék, akiket gyermekkorából ismert az író, nagy szeretettel fogadtak. Sétáltunk a kertben, megkóstoltuk a torzsátlan körtét, a ringlószilvát, vajas-mézes kenyeret ettünk. Szerette Áron, hogy olyan szép méhészetet, gyümölcsöst állított Gyula bátyám.

Aztán mesélt Pestről, az ottani életről, könyveiről. Elmondta, hogy négy évig egy sort sem közöltek írásaiból, nehezen éltek. Azután »megbocsátottak«, pedig nem kérte a bocsánatot. Érdemei elismeréséül Kossuth-díjjal tüntették ki. A könyveit kiadták, melyeket szeret a magyarországi közönség. De csak korlátozott számban adják ma is ki, nem úgy, mint a marxista írók könyveit, és nem is terjesztik úgy. Most sem lehet kapni egyiket sem.

Ahogy beszélt, huncut, hamis mosoly játszadozott szája szögletében és a szemében. Megengedte, hogy lerajzoljam. Elmosolyodott, messzire nézett, és azt írta a rajz alá: »Mintha jóbarátok között a jövőbe szeretne látni.

Gyulaföld, 1955. IX. 13. Tamási Áron.«"

Gyulaföld nevű helységnév csak a Tamási tollán született, mert a tanya gazdája Vízlaposban Jakab Gyula volt, aki az író gyermekkori jóismerőse, pajtása.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Farkaslakán még sok öreg emlékezik vissza egy-egy kis eseményre, amikor látta vagy hallotta Tamási Áront. Most még elmondják a jelentéktelennek tűnő emlékeket, mégis úgy gondolom, hogy nekünk minden emlék drága, ezért én továbbadom őket.

1. Fancsali M. Albert mondja: „Édesapámnak jó barátja volt gyermekkorában, egyidősök is, mindkettőt Áronnak hívták. A Szabó-gátban fürödtek, hajigálóztak a patakbeli kavicsokkal. Tamási volt a legjobb hajító, amit megnézett, azt el is találta."

2. Fancsali Antal meséli, hogy édesapja, az öreg Fancsali Vencel bácsi egyidősforma volt a későbbi íróval. Egyszer fürödtek a Molnár Elek gátjában. A nyári napon még sok gyermek lubickolt a vízben. A gát tetejéről ugrottak, de ugrás előtt elkiáltották magukat: „Csiga-biga, bújj ki, két szarvadat dugd ki!", s akkor a két ujjukkal befogták az orrukat, aztán be a vízbe, vagyis a víz alá, ahonnan rövidesen ki is dugták a fejüket, ami azt jelentette, hogy a csiga kidugta a szarvait. Ő azonban, mármint Vencel bácsi, nem dugta ki. Tamási Áron észrevette, lemerült, megfogta, és kihúzta az úszni nem tudó fiút. Egy későbbi nagy család leendő apját mentette meg — mondja a fia.

3. Pakot László bácsi elmondta, hogy az emberek, amikor hallották, hogy a fiatal Tamási Áron író lett, megdöbbentek, mert azt gondolták, hogy ilyen foglalkozás nincs. Talán később kezdték értékelni, hogy a világ becsüli. Mint kedves közülük való embert, mindig tisztelték.

4. Ágnes néni, Tamási Áron húga, férjével, Pakot Bonda Mátyással, a „szilaj sógorral" a Kalóz utcában lakott. Házuk egyszerű falusi ház magas tornáccal, melyen még Ágnes néni öreg korában is nyílt a muskátli. A földszinten kőből rakott pince s fönt két szoba. Az egyikben szívesen tanyázott Tamási, mikor otthon volt, mert Ágnesnek nem voltak gyermekei, itt tehát csendesen, nyugodtan tudott dolgozni.

5. Orbán Áron bácsi a szomszédban lakott, ő meséli: „Az író a legtöbbször Ágneshez érkezett meg. Mi a szomszédban laktunk, sokszor bementünk beszélgetni. A kertben terítettek, s ott mulattunk, énekeltünk. Ő velünk énekelt, de a táncban nem vett részt. Simó Mihály meghívta Bagzosba, s mi is mentünk vele, ők szekérrel, mi gyalog. Jóbeszédes asszonyok is jöttek, mint Erzsi Juliska, Antiné Eszternén, Demény Péterné. Simó Mihály tárogatózott, s mi énekeltünk. Az abroszt a fűre terítették, rajta túró, sajt, orda, szalonna, néha palacsintát is sütöttek. Az író nagyon szerette hallgatni a beszédünket, néha elévette a ceruzát, s írt is valamit. Szép, magas, csinos feleség volt mellette, talán Erzsike."

6. Apósomtól, id. Jakab Zsigmondtól hallottam, hogy a két világháború között ők családostól Brassóba költöztek, hogy a sok testvér között a birtok ne aprózódjon, és ott a vasúti műhelyeknél jó kereset is volt. Azonban az ekkor bekövetkező nyelvvizsgán apósomat elbuktatták, nem volt szükség

[Erdélyi Magyar Adatbank]

magyar emberre. Hazaköltöztek, s hogy munkatétele ne szakadjon meg, elment Kolozsvárra, megkérte Tamási Áront, hogy szerezné be a vasúti műhelyekhez. Neki ismeretsége nem volt a vasútnál, de jó barátság fűzte Lám Béla íróhoz, aki ott főmérnök volt. A Tamási ajánlatára azonnal fogadta is apósomat, aki még az orosz feleségre is emlékezett a Lám családnál jártában. Mindenkin segített az író, ha hozzáfordult és tudott segíteni.

7. Jakab Ottóné Ilonka mondja el, hogy ő kisiskolás volt, amikor hallotta, hogy hazajött az ÍRÓ. Író akkor csak egy volt a farkaslaki ember vagy gyermek számára, mert Ilonka szerint élő írót itt nem láttak soha. Így hát felmentek Ágnes nénihez, sokat leskelődtek a kapu előtt, hátha kijönne Áron bácsi és ők meglátnák. Egyszer kijött a tornácra egy kopaszodó férfi, mosdótálat tartott a kezében, és abból kiloccsantotta a vizet. Nagy volt a meglepetés és a csalódás, mert hogy az író is olyan volt, mint más ember.

8. Sztojkáné Pakot Etelka azt meséli el, hogy amikor ő gyermek volt, mindig várták a nyár nagy eseményét, hogy hazajöjjön az író. Estefelé Tamási a feleségével, akinek Etelka szerint vörös haja volt (Magdó), mentek az édesanyjához a Nagy utcába. A gyermekek utánuk állottak, kísérték, de nem zavarta el őket, mintha nagyon szerette volna a gyermekeket, kedvesen beszélgetett velük, a felesége pedig fehér cukorkát osztogatott nekik, ami akkor a gyermek számára nagy örömöt jelentett.

9. Orbán Feri bácsi rokona volt Tamásinak, és egyszer meglátogatta a hazatért írót, aki éppen a vackorfa alatt poharazott a varsági orvossal. Gyűszűnyi pohárból itták a pálinkát, s kínálták Feri bácsit is, de ő fölötte csodálkozott, hogy ilyen pici pohárból isznak, mintha orvosságot szopogatnának. Áron azt mondta, hogy az alkoholt csak úgy lehet használni, mint az orvosságot. Még azt is mondta, hogy ne búsuljon a nincsenért, csak egészség és békesség legyen a családban.

10. Jó barátunk, dr. Pál József mondta el, hogy ő mint a magyarországi szövetkezeti mozgalom vezető egyénisége egy alkalommal elvitte Pécs mellé szövetkezetet avatni, ahová az írót tiszteletbeli elnöknek hívták. A megnyitón Tamási szép beszédet tartott, ebben elmondta, hogy fiatal író korában a szülőfaluja, Farkaslaka meghívta a szövetkezet tiszteletbeli elnökének. Jakab Antal, a szövetkezet akkori elnöke kedves köszöntőt mondott, s neki mindig jólesett szülőfaluja bizalma. Az édesanyja — mesélte tovább Tamási Áron — ezek után azt gondolta, hogy ő ezután ingyen vásárolhat, ha már a fia elnök. De kis kosarával sírva ment haza a bevásárlásból, mert talán egy pár banival többet is fizetett, mint amennyit kellett volna. „Nekünk az a célunk, hogy ne sírjanak az édesanyák" — fejezte be szövetkezetavató beszédét.

11. Márton Géza szerint Aliz vagy Terézke olyan szép volt, hogy sok fiatal férfinak megdobogtatta a szívét. 1955-ben voltak együtt itthon, ekkor vitte el őket Géza szekéren — mely elé két szép csikót fogtak — Varságra Sári

[Erdélyi Magyar Adatbank]

János bácsihoz. Azt mondja, hogy a világ végére is elvitte volna, csak nézhesse. A szekéren Áron keveset beszélt. Varságra a Tatár útján, gyönyörű helyen vitt az út; az öreg nagy vadász hírében állott, farkaskoponyagyűjteménye párját ritkította. Két hetet töltött itt az író a feleségével, s akkor Géza utánuk menve hazaszekereztette, mert itthon lakodalomba hívták. Gyurkáné Nagy Lajosnak volt lakodalma, és unokatestvér lévén, Tamásiék el is mentek a lagzira. Tamási nem táncolt, de megkérte a fiatalokat, hogy feleségét táncoltassák meg, amit nagyon szívesen tettek. A csűr döngölt padlóján Alizka is nagyon szívesen járta a csárdást. Áront pedig állandóan körbevette egy csoport ember.

12. Illés Endre írásából olvastam, hogy a *Bodoru* című novelláját Alizkához írta eljegyzésükkor. Így ír: „Az íz és a kedvesség földjén, ahol a költő született, a szép és egyetlen lányt szívesen mondták Bodorunak." Érdeklődésemre elmondta Demény Andrásné, hogy valóban volt ilyen szó a faluban, ahol annak idején nemcsak az egyetlen lányt, hanem az egyetlen, egy kicsit gyámoltalan fiatal állatot is nevezték bodorunak.

13. Többen emlékeznek, hogy Tamási Áron és felesége szívesen mentek hátra a Nyikó mellé, a patakban kimosták zsebkendőiket, és felteregették a bokrokra, valószínűleg nem szükségből, hanem a víz és a fény szeretetéből.

14. Gáspár bácsitól, a Tamási öccsétől hallottam annak idején: Magdóval azon különböztek össze, hogy Magdó szívesen tartotta volna bent a házban a kutyát. Tamási, a világjárt ember azonban bizonyos szempontból ragaszkodott paraszt ősei törvényeihez, ahol szerették a kutyát, de lakásukat és fekhelyüket semmiképpen nem osztották meg véle.

15. Ágnes néni mondta el, hogy amikor bátyja haza-hazajött látogatni, szívesen vette kezébe a kaszát, hiszen legényül első kaszás volt a faluban. Egyszer ő elpanaszolta, hogy a lucernája valahol a kertek fölött nincs lekaszálva. Áron azt mondta, kisegíti szívesen, de már nem emlékezik, hol is az a hely. Ágnes elmagyarázta. Áron kiment, s le is kaszálta a lucernát, de nem az Ágnesét, hanem a Hadnagy Simó bácsiét, ami az övé mellett volt. Simó bácsi haragudott, mert azt ő magnak akarta meghagyni. Egy kicsi huzavona után abban egyeztek meg, hogy a gazda nem haragszik, de Áron sem kér pénzt a kaszálásért. Egy kicsit mindkettő nagyította a kárát. Másnap aztán Áron lekaszálta az Ágnes néni lucernáját is.

16. Orbán (Matyi) Sándorné Juliska néni mesélte, hogy a fia, Domokos és farkaslaki barátai összeverekedtek a farcádiakkal. Nagyon gyorsan börtönbüntetést szabtak rá, talán nem is jogosan. Ekkor érkezett haza Tamási Áron, aki rokonságban volt a családdal. Az anya sírva kérte, hogy valamilyen módon segítsen rajtuk. Áron elutazott Marosvásárhelyre, ahol Sütő Andrással megszabadították a fiút. Ma is hálásan emlékezik rá, pedig régen volt.

17. Erzsi néni, a Tamási legkisebb húga mondta el, hogy Orbán Domokos

[Erdélyi Magyar Adatbank]

nemsokára megnősült, ők is hivatalosak voltak a lakodalomra. Erzsi néni és Feri bácsi voltak a keresztszülők, őket a főasztalhoz ültették. Tamási Áronék is ott voltak. Feri bácsi kicsit illogatott, és szívesen énekelt olyankor. Másnap Áron üzent, hogy a sógor menjen le Ágneshez. Feri bácsi kicsit szorongott, mert röstellte azt, hogy megrészegedett. A sógor úr azonban, vagyis Tamási arra kérte, hogy énekelné el az esti nótát, mert neki nagyon tetszett. Feri bácsi húzódozott, nem akart énekelni, míg Ágnes feloldotta a helyzetet, szerzett egy kis italt, s töltött egy-egy pohárkával. Így jegyezte le Áron a lakodalomban énekelt szép nótát:

Jó estét, jó estét, de nem mindenkinek,
Csak annak a barna lánynak, aki engem szeret.

Hol van az a betyár, aki gyócsingbe jár?
Nem fekszik az én ágyamba minden kutyabetyár,

Mert az én ágyamban széna-szalma vagyon,
Minden széna-szalmaszálon piros rózsa vagyon.

18. A Kalóz utca egyik szakaszán, a kovácsék háza előtt, ahol szélesebb a hely, vasárnap délutánokon összegyűltek a szomszédok egy kicsi terefere. Id. Kovács Albert, aki akkor már legényecske volt, és ő is ott lakott, emlékezik azokra az időkre. Tőle hallottam, hogy Tamási Áron közéjük ült a kedves beszédet hallgatni, mikor ott tartózkodott Ágnes néninél. Mindig hoztak a számára széket, mások kövön, padon üldögéltek. Jókat kacagott az anekdotázók között, akik olyan jókat tudtak mondani, mint Erzsi Juliska néni, Pista Tamás Eszternén, Szabó Józsiné, s valószínűleg el is raktározta a hallottakat emlékezetében. Ilyeneket: Szabó Józsinét Faludi Mártának hívták. Beszélgettek és vitáztak azon, hogy melyik családban ki a gazda. Márta néni egyszer azt mondja: „Nálunk biza én vagyok a gazda." Este hazamentek, s vacsora után Józsi bácsi szól a feleségének: „Márta, gyújtsd meg a kijárólámpát, s adj enni a lovaknak." Márta néni megijedt s könyörgött: „Kicsi Józsi, tudod, hogy félek a sötétben." Józsi bácsi nem engedett: „Semmi kicsi Józsi, a gazda lássa el a jószágot." Éjfélkor ugyanez történt, mert a lovaknak akkor is enni szoktak dugni. Reggel, hajnalban ismét költi: „Márta, lásd el a lovakat, mert erdőre kéne mennyek." Így ment egy hétig, s a másik vasárnap a kapu előtt, ahol ismét összegyűltek, Tamási előtt Márta néni megkérte Józsi bácsit, hogy az Isten megfizeti, vegye le róla a gazdaságot.

19. A következő történet is ott hangzott el: Márta néni s Józsi bácsi összevesztek, s a feleség el akarta hagyni az urát. Az első osztályú edényeket, vagyis a porcelánokat a kasztenen tartották, s a mindennapiakat a tálason.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Azt mondja Márta néni: „Józsi, oszd el becsületesen, amink van." Józsi bácsi egyenként megfogta a kasztenen levő porcelán tányérokat, és a kasztenhez koccintva kétfelé törte. Az asszony sikoltozni kezdett, mire a férj azt felelte, hogy ő ennél becsületesebben nem tudja elosztani. Azóta mondják, hogy „Olyan, mint a Faludi Márta becsülete."

20. Id. Fancsali Antalék egy alkalommal Simó Mihályt köszöntötték Szent Mihály napján. Hárman voltak muzsikások: Vencel, Anti és maga az ünnepelt, Mihály bácsi; ő tárogatózott. Nagy társaság gyűlt össze, ott volt Tamási Áron is. Sok jó étel, ital volt az asztalon, de az író nem evett, nem beszélt, csak mosolygott és jegyezgetett. Egyszer Fancsali Antal megkérdezte: „Áron bácsi, hát se nem eszik, se nem iszik, mit csinál?" „Fiam, én három tehén árát írtam ma este itt össze" — felelte erre Tamási.

21. Id. Fancsali János bácsi 1942-ben Budapesten volt szabósegéd. Találkozott egy sorbaállásnál Pakot F. Fülöp bácsival, s ő nagyon örült a földinek, meghívta magához vasárnapra. János el is ment, s ott találta Tamási Áront, aki jó barátságot tartott Fülöppel, talán a húst is nála vásárolta. Megkérdezte Jánost, hogy ki fia, s mikor megmondta, hogy az Andrásé, akkor szívesen emlékezett vissza az apjára. Mikor azt is megtudta, hogy KALOT (Katolikus Legény Egylet) tag, örült, és a lelkére kötötte Jánosnak: vigyázzon arra, hogy az egylet kötelez, mert a célkitűzése: Krisztusibb embert, Művéltebb falut, Életerős népet és Önérzetes magyart. Fülöp bácsival beszélgettek a régi Farkaslakáról, és egy Móka bácsit emlegettek, aki a fiatalokat arra tanította, hogy ha nincs pénzük, akkor mulassanak, vegyenek italt, de ha pénzük van, akkor vigyázzanak rá, takarékoskodjanak.

22. Egy másik alkalommal (János bácsi már itthon volt szabó; valószínű, hogy 1962-ben) Áron bácsi benézett hozzá a műhelyébe, melynek ablakán keresztül a kocsmára lehetett látni, ahol Kovács Juliska néni árult. Nézte a kortársakat, s csóválta a fejét. Egyszer kiment közéjük a kocsma elé, azok nagy szeretettel fogadták, s volt, aki magázta. Erre azt mondta Áron, hogy olyan két pofot ad annak, aki őt magázza, s nem emlékezik, hogy együtt játszottak a porban, hogy a szeme kiszökik. „Aki idősebb, mint én, az nekem bátyám, aki fiatalabb, az nekem öcsém ebben a faluban" — fejezte be. Jánosnak pedig — hallva, hogy szószólóskodik — azt a tanácsot adta, hogy vigyázzon a lakodalmak rendjére, mert a templomban a papé szó, de a lakodalomban a szószólóé, és ő felel annak rendjéért és hangulatáért.

23. Orbánné Jakab Irma emlékezik, hogy édesapjával, Jakab Áronnal mentek a Lánchídon a negyvenes években, és szembe jött velük Tamási Áron Szeleczki Zitával. Nem szégyellette falusfelét megölelni és mindenről kifaggatni, ami Farkaslakán történt.

24. Ifj. Pakot Imre kisgyermekként az ötvenes években sokat járt a nagyapjával, Pakot Mátyással és Véri nénivel Ágnes nénihez, mert a nagy-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

szüleinek jó barátja volt. Tamásival sokat kártyáztak, máriásoztak. Imre most ötven felé jár, s még arra is emlékszik, hogy mikor átmentek, egyszer Sütő András is ott volt, akkor is kártyáztak, kukoricát is fejtettek.

25. Mátyás bácsi együtt gyermekeskedett Tamásival, ők a közeli utcában laktak, s a gyermekkori almalopásban ő is ott volt, állt a kertajtóban, míg Áron felmászott a fára. Tamási Áron sokszor meglátogatta őket, a két öreg nevelte az unokát, és sokat énekeltek, muzsikáltak. Véri néni nagyon szépen cimbalmozott. Imre így emlékezik: „Mámám cimbalmozott, s Áron bácsi hallgatta, egyszer azt kérdi: Imre, te tudsz-e cimbalmozni? Erre én nagy büszkén odaültem, s jól játszottam, mire az író megdicsért, szerette, ha a fiatalok átveszik az öregek tudását. Emlékszem, sokszor énekeltette papóékkal azt, hogy

Hej, búra, búra, búbánatra születtem,
Nem is édesanya nevelt fel engem,
Nem is édes, nem is egész mostoha,
Hej, azt szerettem, akit nem kellett volna.

Hej, a mindenit ennek a nagy világnak,
Rosszabbul megy dolgom, mint a kutyának,
Mert a kutya lefekszik a vackára,
Hej, én meg csak úgy járok a nagyvilágban."

26. Kovács Simóné Magdó néni emlékezik arra, hogy Márta néni (Tamási édesanyja) virrasztójában ő is ott volt. A család tagjai, a rokonok az első szobában ültek a halott mellett. A szomszédok a hátsó szobában, ide jött ki a ravatal mellől az író felesége, Terézke; nagyon sírt, nem tudták vigasztalni. Azt mondta, hogy ő nagyon sajnálja ezt a szegény öregasszonyt, aki igazán jó asszony volt, és nagyon jó fiat nevelt.

27. A sírt a rokonok, szomszédok ásták meg, ott volt köztük Dénes András is. Tőle hallottam, hogy amikor a sírások hazajöttek, és leültek falatozni, Áron közéjük ült, beszélgetett velük. Szó hozódott az újságírásról. Márton Árpád kezdte mondani, hogy ő mit olvasott az újságban. „Árpád, te hiszel az újságoknak? — kérdezte Tamási. — Én is voltam újságíró, tudom, hogy azok kicsiből is nagyot csinálnak." András szerint olyan „mély beszéde" volt, hogy minden szaván el lehetett gondolkozni.

28. Arra is emlékezik András, hogy szénahordáskor ott volt a mezőn, s azt a fényképet, amelyiket annyian ismerünk, mikor az illatos szénán feküdt, akkor fényképezte róla a felesége. Ugyanakkor az unokagyermekeket orgonasípszerűen sorba állítva szintén ott fényképezte.

29. Erzsi néni, a Tamási testvérek legkisebbike elmondta, hogy öreg

[Erdélyi Magyar Adatbank]

édesanyjuk Gáspárral lakott egy szobában. Egy kulcs megütötte nagyon a szemét, megoperálták, s az orvos eltiltotta a munkától. Azonban nem tartotta ki a két hetet, s nagyon beteg lett. Éppen akkor Áronék is itthon voltak a feleségével, összegyűlt a család többi tagja is. Este Áron a feleségével átment az első szobába lefeküdni, de az Áron testvérei ott maradtak az anyjukkal; még éltek négyen, Anna, Gáspár, Ágnes és Erzsi. Ők észrevették, hogy az anyjuk haldoklik, s áthívták Áront is. Ő anyja mellé lépve megfogta és megcsókolta a kedves kezeket, majd letérdelt az ágy mellé, s ott imádkozott egészen a halál bekövetkeztéig.

30. Erzsi nénitől hallottam azt is, hogy édesapjuk halálakor ő 16 éves volt. Áron bátyját hazahívták Kolozsvárról. Amikor megérkezett, apjuk már a ravatalon feküdt. Áron megcsókolta az arcát, és szomorúan vette tudomásul, hogy a szigorú apa, akit azért nagyon szeretett, nincs többé. Erzsi volt a legkisebb és még rendezetlen gyermek, így Áron a saját családi örökségét rá akarta ruházni, de az édesanyjuk nem ajánlotta, nem akart a többi testvér között békétlenséget.

31. Most többen mondják, hogy nem hagyott anyagiakat a falunak. Szeretném elmondani, amit egy idős asszonytól hallottam: Az ötvenes években javították a templomot, s nem volt pénz, csak amit a hívek adogattak össze. Tamási Áron itthon volt, s hallotta a gondokat, mert a lakosság is szegény volt abban az időben. Elment a paphoz, valószínűleg Kovács Antal plébános úrhoz, és adott az egyháznak háromszáz lejt, ami akkor nagy pénz volt, hiszen nekünk egy havi fizetésünk is ennyi lehetett. Viszont volt egy olyan kérése, hogy neve se írásban, se szóban ne szerepeljen sehol (gondolom, hogy az akkori viszonyok között tudott ebből kellemetlenség származni; az is lehet, hogy ő, a művelt ember nem akarta adományát dobra verni). A plébános úr titokban mondta el az asszonyoknak.

32. Kovács Albert (alsó) emlékezik, hogy egy mise előtt Kovács Antal plébános úr beszélgetett Tamásival, aki arra kérte, hogy a mise után jöjjön ki vele a két cserefához. Úgy is történt, s akkor hallották, rábízta a papra, hogy őt ide temessék. Utána bementek a papilakba, hogy írják is le. Sajnos a plébános úr még előtte meghalt.

33. Fancsali (U.) Dénesné, Esztike közel lakott családjával a Tamási házhoz. Ő nem beszélt az íróval, mert kicsi leányka volt, de emlékezik, hogy az embereket megszólította, megkérdezte, hogy vannak. Arra is emlékezik, hogy Márta néni, egy kedves, kicsi asszony, mindig ingszerű blúzban, lajbiban, ráncos szoknyában járt, és a szoknya fölött surc, vagyis kötény volt, mint minden valamirevaló asszonynak. Márta néni minden reggel — amíg bírta magát — a Nyikóból vitte fakártyában az ivóvizet. Ezt a kártyát úgy kisúrolták kőporral (a falról leomlott vakolat, mész és homok keveréke), hogy az gyönyörű sárga legyen, mert akinek a kártyáján egy kis piszonyat

[Erdélyi Magyar Adatbank]

volt, azt megszólták. Állítólag a legjobb ivóvize a Nyikónak volt, s akkor még sem benne, sem a környékén nem lehetett szennyet találni.

34. Nagy Dénesné K. Magdó néniékhez sokszor eljárt még fiatal korában Tamási Áron. Közel is laktak, Dénes bácsi egykorú volt véle, és két jó lovat tartott, később ő volt a szövetkezet kocsisa. Az író szeretett beszélni a gazdával a lovakról, de politizáltak is. Dénes bácsi szilajkodott néha, ilyenkor jól közécsapott a lovaknak, s Tamási így beszélt hozzá: „Hallom, hogy betyár legény vagy. Szeretem, hogy szépek a lovaid, s jól gondozod őket." Aztán eszébe jutott, hogy nagyon eltöltötte az időt, pedig segíteni akart az édesanyjának takarni, és sietve elment.

35. Fancsali Vérkó leányka korában az édesapjával, Józsi bácsival Mákföldjében lakott, a kedves erdőalji tanyán. Tamási sokszor meglátogatta a Vérkó édesapját. A már megöregedett asszony kedvesen emlékezik azokra az időkre: „Azt mondta Tamási Áron édesapámnak, hogy ha az Iligy kútjából ihatik, nem adná egész Budapestért. A hátára vetett egy szvettert, s összejárt a farkaslaki határon minden forrást. Nekünk cukrot hozott a zsebében. Egyszer azt mondta: Jó neked, Józsi, mert olyanokat szippanthatsz ebből a jó levegőből, amilyeneket akarsz, s aztán klánétálsz, s még az is van, aki járja. Igaz, volt is, mert ott voltunk mi hárman léánykákul. Kért egy csipor zsendicét, mert juhászkodtunk is, s mikor megitta, azt mondta: Ez a zsendice megérné Budapest 24 kerületét."

36. Arra is többen emlékeznek, hogy a Gáspár bácsi leányának, Ilonkának kortársai közül többen összegyűltek gyermekkorukban vasárnap délutánokon játszani, és elkísérték Tamási Áront feleségével együtt Mordicába. Ott velük együtt játszottak, virágot szedtek, kellemes délutánokat töltöttek.

37. Dr. Bakk Elekné emlékezik, hogy a Tamási Áron apjának kedves dala a következő népdalunk volt:

Erdő nincsen zöld ág nélkül,
Az én szívem bánat nélkül,
Bánat olyan, mint a jó szél,
Merre járok, mind engem ér.

Annyi bánat a szívemen,
Kétrét hajlott az egeken.
Ha még egyet hajlott volna,
Szívem kettéhasadt volna.

Bánat, bánat, csukros bánat,
Mért raktál szívemre várat?
Mért nem raktál olyan helyre,
Honnét madár sem jön erre?

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Elbujdosnám, de nincs kivel,
Kenyerem sincsen, amivel,
Kérnék kölcsön, de nem kapok,
Mert tudják, hogy szegény vagyok.

Tamási Áron a harmadik szakaszt jelöli, hogy éjszaka hallotta az ablak alatt elhaladó farkaslaki férfitól énekelni. Idézem írását:

„Egyszerre felkapom a fejemet, s úgy mondom magamnak:

Az apám nótája volt!

De ő nem ilyen megadással énekelte, hanem ingerkedve, mintha a lába előtt kutya helyett sárkány heverészett volna."

Rokonomtól, dr. Mester Miklóstól hallottam, aki szintén Rugonfalváról származott, hogy a mátisfalvi születésű dr. Palló Imrével együtt néhány nappal halála előtt meglátogatta Tamási Áront. Tiszta, szép szavakkal az író akkor is székely népe sorsáért aggódott.

*

Végakarata szerint visszahozták hazai földbe. Halála után két héttel, Úmapján érkezett Székelyudvarhelyre, s dr. Bakk Elekné segítségével másnap indították Farkaslakára. Virágokkal és falusi szőttesekkel borított autón feküdt a koporsó, s idehaza várta a falu népe. A templomban ravatalozták fel, koporsója mellett égő gyertyát tartó székely ruhás férfiak állottak őrt. Tizenöt pap végezte a szertartást. Birton István, a falu plébánosa búcsúztatta. Akarata szerint a templom háta mögé, arccal kelet felé, két cserefa közé temették el. Temetésén a hatalom emberei a tömeg közé vegyülve és a kerítések résén sűrűn vigyáztak a „rendre". Körben, a Farkaslakát koszorúzó hegyeken tombolt a vihar, de sírja még a koporsó leeresztése idején száraz volt. Kopjafa virraszt fölötte rövid szöveggel, mely szöveget ő készítette el:

Törzsében székely volt,
Fia Hunniának,
Hűséges szolgája
Bomlott századának.

A „bomlott" szót nem véshették rá, a tilalom csak 1989 után szabadult fel.

Farkaslakán olyan híreket lehetett hallani, hogy Tamási koporsóját először a Zsil-völgyi Lupénybe szállították, mert Farkaslaka neve is román nyelven Lupeni. Jakab Simónak bizonyította Birton István plébános úr, hogy ez téves állítás, mert Farkaslakának nincs vasútállomása, tehát a két helységnevet nem téveszthették össze, továbbá a Budapesten való vonatra

[Erdélyi Magyar Adatbank]

helyezés után egy nappal Székelyudvarhelyre érkezett — bizonyítja a szállítólevél. Volt, aki azt gondolta, hogy Tamási nincs is a koporsóban. Egy kis műanyag lemez takarta azt a kis ablakocskát, mely a fa koporsófödél alatti fémborítóra volt helyezve. Az illetékesek látták a megtört, de felismerhető arcot a lemez alatt. A négy férfi: Dénes Gábor, Jakab Simó, Kovács Albert és Márton Géza vitte a vállán a koporsót, mely tanúságuk szerint súlyos volt, benne volt a halott.

1969–72 között készült el a Szervátiusz Jenő és Tibor szobrászművészek által kőből faragott emlékmű. A hatalmas trachit tömböt a „tizenhétfalusi" legelőről hozták, mely a Hargita oldalában terül el, és tizenhét falu tulajdona volt. A tömbön sokszor fogyasztották a pásztorok tarisznyába csomagolt élelmüket, ezért nevezték Úrasztalának. Az ebből a kőből készült emlékmű őrzi az örökkévaló falu ismeretlen arcait. Ott van Ábel Bolha kutyájával, Magdó és Móka, Jégtörő Mátyás, Tündöklő Jeromos, Szép Domokos Anna, Hűséges Mártonka, az ördög a csíki menyecskével, a rendes feltámadás. 1972 szeptemberében, az író születésének 75. évfordulóján avattuk fel az emlékművet. A borongós őszi napon a környék népe, de a messzi tájak emberei is összegyűltek, hogy fejet hajtsanak a nagy író emléke előtt.

Ugyanakkor megalakult a Tamási Áron Művelődési Egylet, mely célul tűzte „Az anyanyelvi kultúra ápolását, az emlékhelyek gondozását, a falu haladó hagyományainak felkarolását, a művelődési tevékenység fejlesztését". Az egylet tiszteletbeli elnöknek megkérte Sütő András írót, és elnöknek választotta Jakab Zsigmondot. A valamikori szülőház tisztaszobájában emlékmúzeumot rendeztünk be. Ez a szoba őrzi Tamási Áron még meglévő személyes használatú bútorait: a bölcsőt, az ágyat, a tulipános ládát, a későbbi író katonaládáját. Őrzi még szellemi hagyatékának itt meglévő darabjait: könyveket, leveleket, fényképeket.

Az ágyterítő, asztalterítő korabeli falusi hímes gyapjúszőttes, amit Nagy Imréné Eszter néni szőtt. A fejes párnák huzatait a vetettágyon Jakab Péterné Márta néni kézimunkázta, a kis saroktékát a Nagy Marci bácsi tanyai házából hoztuk, ahol Tamási Áron is sokszor megfordult. A berendezés kialakításában besegített az udvarhelyi és a csíkszeredai múzeum is. Az emlékház gondozását Tamási Áron öccse, Tamási Gáspár vállalta. Azóta Gáspár bácsi is békésebb hazába költözött, s helyét az író legkisebb testvére, Erzsi néni vette át. Az egylet vezetését is fiatalok vállalták: Tamás Zoltán iskolaigazgató, majd Gergely László, Hadnagy Géza, végül Blága Anikó. Lassan arra kellett szorítkozni, hogy legalább túléljük a hatalom szorítását. Mégis dolgoztak: a tanerők irányításával a művelődési csoportok sok Tamási-színdarabot mutattak be, volt tánccsoport, népművészeti kör, énekkar, irodalmi körök. Megszaporodtak a székely ruhák. Ha valami hiányos volt, csak az vessen ránk követ, aki maga is megpróbálta azokat az időket.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Azóta sokszor emlékezett a falunk Tamási Áronra, a világ minden tájáról eljönnek sírjához, őrizni emlékét. Az egyik emlékünnepélyen elhangzott beszédből idézek, melyet Farkaslaka szülötte tartott, Jakab Zsigmond:

„Próbáljuk megérteni, hogy Tamásitól sokat kell tanulnunk, így népünk szép, virágos nyelvét, és azt tisztán tovább kell adni gyermekeinknek, hogy bennük örök életet nyerjünk. Meg kell tanulnunk a becsületes életet, a jól végzett munka örömét. Meg kell őriznünk a természet szeretetét, az erdők, mezők, patakok tisztaságát, mert Isten a mi virágoskertjeinknek adta azokat. Őseink életének megismerése is szükséges ahhoz, hogy ezen a szép vidéken magunkhoz és hozzuk méltó életet éljünk..."

Az író és faluja kötődéséről végezetül két megállapítást írhatok ide:

„Felbecsülhetetlen nagy Tamási Áron cselekedete: egy népet kötött be olvasói, egy nemzet szívébe. Művészete mindenütt örökség, ahol az Ábelek igazát vallják. Kitéphetetlenül. Örökre. Sírja úgy lehet jelkép lesz, az otthont keresők és szépet óhajtók búcsújáró helye." (Czine Mihály)

„Farkaslaka hűséges fia, az ófalu nagy költői sommázója. Ősök beláthatatlan seregének életét, aszúvá érett kultúráját hordozta és oldotta művekké [...] Ennek az ófalunak a lelkét arányozta az egyetemes emberihez, és mentette a most vajúdó új világkorszakba. Talán utoljára virágzott ki bennük népünk keleti bűbájú mesevilága, és lüktetett végső feszültséggel a ballada [...] Az ő mérete a magasság és a mélység, művei ebben a tekintetben állják a legszigorúbb mértéket." (Féja Géza)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Utószó

Feljegyzéseim végére érve, mindenekelőtt azt szeretném mondani, hogy ha ezzel az írásommal valakinek egy kevés örömet szereztem, akkor elértem célomat.

Tudom, hogy munkám nem teljes, de szeretném hinni, hogy lesz olyan fiatal, aki kedvet kap, és gazdagítani fogja ezt az anyagot, olyan gyönyörűséggel, amilyennel én összehordtam, újraélve annak a falunak a múltját, amely Tamási Áront adta a magyar irodalomnak.

Szeretném megköszönni mindenkinek, aki segítségemre volt.

Először is megköszönném hitestársamnak, aki a csillagok felett bizonnyal vigyázta munkámat. A vele töltött negyven esztendő emlékei nélkül nem tudtam volna tető alá hozni szerény dolgozatomat.

Köszönöm gyermekeimnek, akik nem csak elnézők voltak irántam, mialatt az írással bíbelődtem, hanem biztatásukkal erősítettek is; barátaimnak, akik olykor fogyó lelki erőmet bizakodásukkal feltölteni segítettek, s még munkaeszközt is adtak a kezembe: Tankó Albertnek, Jakab Györgynek, Vinczefy Imrének, a farkaslaki iskola és a polgármesteri hivatal vezetőinek.

Köszönöm falustársaimnak, holtaknak és élőknek, volt tanítványaimnak, akik annak idején, amikor koptattuk az iskola lépcsőit, sok népi emléket összegyűjtöttek öreg szüleiktől, szomszédaiktól. Sokan közülük még ma is gazdagítanak a falu egykori életére, értékeire vonatkozó emlékekkel. Hadd írjam ki a nevüket: Albert Gyula, Albert Ilka, Albert Tamás, Demény Andrásné, Dénes András, Dénes Gáborné, Fancsali Ágoston, id. Fancsali Albert, id. Fancsali Antal, id. Fancsali Dénesné, id. Fancsali János, Hadnagy Gábor és Olga, István Mártonné és Vilma, Jakab Endréné, Jakab Ottóné, Jakab Simó, dr. Kaszapné Jakab Margit, id. Kovács Albert, Kovács Simóné, Kolumbánné Tamás Matild, Köllő Jakab Gizella, id. Miklós Antalné, Miklós Berta, id. Miklós Gábomé, Nagy Dénesné Magdó, ifj. Pakot Imre, id. Pakot László, id. Orbán Áron, Orbánné Jakab Irma, id. Orbán Sándorné, Sztojkáné Pakot Etelka, id. Sztojka János, Simó Ignácné, Simó Réka, Sipos Ferencné Erzsi néni, Sipos Mátyás, id. Tamás Antal.

Köszönöm a farkaslaki és a szentléleki egyházközségek plébánosainak segítségét, azt, hogy lehetővé tették számomra egyes egyházi iratok tanulmányozását.

Köszönöm az udvarhelyi dokumentációs könyvtár (az egykori református kollégiumi nagykönyvtár) vezetőjének, Roth Andrásnak, hogy rendelkezésemre bocsátotta a tanulmányozható forrásanyagot (A *Székelyföld leírását*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Orbán Balázstól, a *Székely oklevéltár* köteteit, a *Magyar Néprajzi Lexikont*, Jakab Elek és Szádeczky Lajos munkáját, az *Udvarhely vármegye történetét*, Rugonfalvi Kiss Istvántól *A nemes székely nemzet képét*, Pálmay József könyvét a *Székely nemesekét*, Benkő Samu, Dávid László, Egyed Ákos, Haáz Ferenc Rezső, Imreh István köteteit. Mindezeket a magam — s remélem, az olvasó — számára is haszonnal forgattam.

Köszönöm Pozsony Ferencnek, a kolozsvári egyetem néprajz tanszéke előadótanárának és Murádin László nyelvjáráskutatónak, akik munkámat elolvasták és szakmai észrevételeikkel a végleges szöveg kialakításában hathatós segítséget nyújtottak.

Végül köszönöm a Tamási Áron Alapítványnak, elsősorban immár szintén néhai Tamási Áronné Bokor Ágotának, hogy a Farkaslaka monográfiájára kiírt pályázattal indíttatást adtak régóta halmozódó feljegyzéseim összegezésére és nyilvánosság elé bocsátására, majd a könyv megjelenését anyagi támogatásukkal lehetővé tették.

Isten tartsa meg az élőket egészségben, testi és szellemi erőben, halottainknak adjon áldott, békés pihenést.

Farkaslaka, 1997. szeptember 19.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Tájnyelvi kifejezések

ákációs — kötekedő, akadékoskodó
aprónép — gyemeksereg
békaláb — mezei zsurló
bennvaló — telek a házzal és a gazdasági épületekkel
berkesedik — taplósodik, rostosodik
bogyán — goromba
bornyú — borjú
bornyúkötélen van — a házasélettől eltiltott gyermekágyas asszony férje
bornyúvirág — lóhere
bossbokor — borókafenyő
burján — gyom
búros (fa) — terebélyes koronájú (fa)
bütü — valaminek a vége, hátsórésze
cefermenta — fodormentafaj
cigánvirág — gyermekláncfű
cikó — fűzfabarka
cimborabíró — a közös munkára szövetkezett emberek feje
cimboraság — közös munkára társult emberek
csáklyázik — korcsolyázik
csamiga — csemege
cseszle — apró légy
csipor — csésze
csóré — meztelen
csügör — almalé
dehenyálás — a juhfaggyú olvasztása
dekret — zakatol
disznóköltség — télen elfogyasztandó füstölt disznóhús
disznószőcs — sündisznó
durga — durva gyapotfonal
dürücköl — durvára ványol
egérfarkú fű — cickafark
élet — belsőség
elkárosodik — kárbavesz, megdöglik (az állat)
elkódorog — elkóborol
erdőlés — erdőjárás tűzifáért
esment — ismét
esztena — a juhász és a juhnyáj szálláshelye
eszterenga — a juhakolnak az a része, ahova a juhokat fejés előtt beterelik
farkaskaptány — farkascsapda
farkasorgonálás — farkasüvöltés
feje a pataknak — a patak forrásvidéke
felkötte — felkötötte
fenyőboss — a borókafenyő termése
figurázik — ugrándozik, táncol
firkol — szorong
fődi kutya — hörcsög
fuszulyka — paszuly, bab
fúrúlik — lyuk a gerendán, fúrólyuk
füttő — kályha
gané — trágya
gargoncáskodik (a kutya) — mérgesen ugat
gereben — kenderszálat fésülő, finomító háziszerszám
giber — a kemence kéményét lezáró vaslemez
göbő — gübbenő, mélyedés a patakmederben
guzsaly — faragott rúd, melyre a fonnivalót kötik
guzsalyülő — őszi kikerics
gyalogkapu — utcaajtó
gyalogszék — hátnélküli konyhaszék, hokedli
habargat — ide-oda huzogatva, taszigálva elegyenget, elterít (szenet)
hadigyom — háború idején elszaporodó gyom
hágyászkodik — kiabálva veszekedik
háj-hájgat — hesseget
hajít — dob
hajítófa — állatterelő rövid bot, pálca
hajonfejen — hajadonfőtt
harisnya — férfi posztónadrág
házsátéros — veszekedős, házsártos
hiju — padlás
hóharmat — dér
hullaték — ürülék (állati)
izék — takarmány maradéka
járom — iga
kabala — vétek a vetőszegen
kádárvilág — margaréta
kaláka — társas ingyenmunka
kapacán — az állat orrába fúzött karikához kötött rúd, amellyel kivezetik az istállóból (pl. a bikát)
kapuzábé — kapufélfa
kászu — fakéregből készült edény
kelenta — sajtszorító

[Erdélyi Magyar Adatbank]

kengyel — a székely harisnya nadrágszárára varrt posztócsík a boka rögzítésére
kidurrant — becsap, rászed
kisuvad — kicsúszik, kicsuszamlik
kócs — kulcs
kókácsol — félrejár, csavarog
komárnyik — féleresz a juhakolban, ahol a juhokat fejik
kompona — 1. kétkarú, serpenyős mérleg fából; 2. súlymérték (56 dkg)
kóvályog — nem leli helyét
kujtorog — céltalanul járkál
kurti — rövid kabát
kuttog — kuporog
kutyagol — fárasztóan, gyorsan megy, gyalogol
küsdég — kicsi
langallik — lángol
lapi — levél
lapias — levélmintával díszített, leveles (kendő)
lapocka — kanálszerű, de lapos faeszköz a puliszka elsimítására
lészа — vesszőből font szárító a szilvának
lisztláng — a liszt legfinomabb része, finomliszt
locsa — moslék (a disznóké)
lőtő — lejtő
lúd — liba
lúdgége — a liba nyelőcsöve
magon kőt — magról kelt
major — fejőpásztor a juhoknál
máncélus — kápolnavirág, nárcisz
masina — gyapotfonal
matyuka — a bot végén levő bunkó, furkó
meddű — olyan juh, amelyik nem fiadzik
megberkesedik — megkérgesedik (a szerszámfa)
megcsökik — alacsony marad
megéhesedett — megéhezett
métő — métely
miesnap — hétköznap
millérhely — kisebb farakás (a szénégetéskor)
móna — molnár
monyitor — juhászbojtár
nyűgöl — panaszkodik, zsémbel, nyűgösködik
nyüslet — izeg-mozog, nem tud helyben maradni
nyüves — férges, kukacos
orgonál — üvölt (a farkas)
orsó — fonóeszköz, erre tekeredik a fonal
osztováta — szövőszék
öl — hosszmérték (1,89 m)
ördögborda — páfrány
ördöglőttefű — kékiringó
pakonya — hunyor
pakulár — juhász
parézik — legel
patkány — vakondok
penető — amivel kiseprik a felhevített kemence alját
pilláncsol — pislog, időnként fel-fel lobban (a tűz)
pimpó — kék penész (a túrón)
pipe — kisliba
pirimók — aprólékos, pontos
pityóka — burgonya
pocegér — patkány
pocita — a gyermekágyas asszonynak vitt étel
pókarongy — pólya
porongy — fűzfavessző fonáshoz
pök, pökik — köp
prézsmitál — sokat beszél
radina — gyermekágyas asszony meglátogatása
rizámlik — irtózik
rabcsont — vadrepce
seggvakaró — vadrózsabogyó
senyved — elfonnyad
sifoner — szekrény
sing — hosszmérték (62 cm)
singég — sing hossznyira
súga — szétterülő, kavicsos patakrész
suhutt — sehol
suvad — lehúzható valamiről
süllen — rotyog, meleg hatására elválik a fazéktól a puliszka
sültelen beszéd — nem komoly, ostoba beszéd
sümölcs — szemölcs
szokmány — hosszú posztókabát
szöszmötöl — lassan keresgél
szújfű — szurokfű
szuszék — a hombárnál kisebb lisztes- vagy gabonásláda
szusztera — lámpagyújtáshoz használt pozdorjaszál
ták — bocskorba való posztóbetét
takar, takarás — (szénát) gyűjt, gyűjtés
tanorok — a kaszálót körülvevő gyepű
taplocás — mocsaras (hely)
tatar — elhanyagolt, rendetlen (ember)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tekenő — teknő
tekereshét — sátorosünnep előtti harmadik hét
tengetőpénz — dohányra, pálinkára adott szűkös pénz
terü — teher
tipod — toporog
tohonya — nagydarab lágy ember
toplicás — mocsras
töllesztő üdő — törlesztési határidő (adósságé)
tövös — egyfajta ételízesítő növény
újság — újhold
urusság — orvosság
vadvackor — apró vadkörte
vaksi — rövidlátó
vállu — vályú
véka — űrmérték (20 liter)
vezsegetés — hessegetés (szárnyasűző szó)
világot látott — világosságot látott
virics — a nyírfa héj alatti leve
zavara — egyszárnyú léceskapu
zuvat — pletyka
zsémbereg — senyved, sír (a tűz)
zsendice — ordás savó
zseréb — 30 szál, azaz 10 ige a vetőszegen

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Tartalom

Elöljáró szó az olvasóhoz 5
Bevezető 7
Visszatekintés a múltba 9
Farkaslaka eredetéről 9
Az egyház 11
Az iskola 13
A lakosság 15
Farkaslaka családjai 16
A falu határa 24
Határnevek 24
Patakok, forráskutak 26
Szömyőke kútja 29
Nagy Ferenc likja 29
Tanyák 30
Növény- és állatvilág 33
Növényzet 33
Állatok 35
Állattartás 37
Juhtenyésztés, pásztorkodás 40
Pásztorhiedelmek és népi gyógymódok 46
Mesterségek, foglalkozások 48
A fa feldolgozása 56
Építkezés 60
Népi textíliák 62
Ruházat 72
Kalákák 74
A falu sajátos ünnepei 77
Keresztelő 77
Lakodalom előtti idő 78
Sorozás 79
Házasság, lakodalom 89
Kurjantások 98
Temetés 99

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Betekintés Farkaslaka népköltészetébe 102
A mese 102
A tizenegy rabló 103
A nagyhasú mónár 104
Ladarc 105
Veresbéli király 108
Jancsi katona 111
A farkas és a róka 117
Ki a gazda a háznál 119
Pücsök Tamás 120
A póruljárt pásztor 121
A népdal 122
Népballadák 130
Butyka Imre balladája 130
Horvát Jolán balladája 131
Találós kérdések 133
Közmondások, szólások 134
Mosolygó Farkaslaka 136
A gyermekek világa 146
Népi gyermekjátékok, mondókák 146
Kiszámoló versikék 149
Dajkanyelvi szavak 152
Jeles napok és szokások 154
Jelek a mindennapi életben 166
Köszönések, megszólítások 168
Népi hiedelmek, varázsolások 170
Gyermekszüléssel kapcsolatos hiedelmek 173
Más hiedelmek, varázsolások 174
Régi és népi ételek 177
Tamási Áronra emlékezve 182
Utószó 195
Tájnyelvi kifejezések 197

A magyar lélek képzeletbeli térképén, Kiskőrös és Nagyszalonta, Szklabonya és Érmindszent, Zágon és irodalmunk megannyi más megszentelt helye társaságában megtalálható Farkaslaka is, Tamási Áron szülőfaluja. A Falu, amelyet oly sokan ismernek novelláiból, regényeiből, színpadi játékaiból, de amelynek történetileg, társadalmilag, néprajzilag hiteles arca megrajzolását maga a Gordon aljában meghúzódó falu szülötte is oly fontosnak ítélte, hogy végrendeletében külön is meghagyta megíratásának kötelességét.

A végrendelet teljesítésének szándékából pályázat született, s erre a pályázatra készült el Jakab Zsigmondné Mészáros Rózsika jelen munkája.

A pályázatban előírt és várt szabályszerű falumonográfia is íródik.

Addig is azonban, amíg azt az Olvasó kezébe adhatjuk, íme, itt van ez a „szabálytalan" falurajz: egy fiatalon Farkaslakára került, s egész életét életével egybefonó tanítónő tanúsítványa arról, amit ebben a faluban hiteles és jellemző népi értékként látott, összegyűjtött és megörökített.

Most pedig megosztja mivelünk, mindnyájunk gazdagodására.

A Tamási Áron Alapítvány kiadása